UNIVERSITY OF HELSINKI

https://helda.helsinki.fi

Rikollisuustilanne 2022 : rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa

Beuker, Aaro

2023-12-19

http://hdl.handle.net/10138/568863

Beuker, A (Toimittaja) 2023, Rikollisuustilanne 2022 : rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa. Katsauksia, Nro 55/2023, Helsingin yliopisto, kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Helsinki.

Downloaded from Helda, University of Helsinki institutional repository. https://helda.helsinki.fi
This is an electronic reprint of the original article.
This reprint may differ from the original in pagination and typographic detail.
Please cite the original version.

KATSAUKSIA 55/2023

HELSINGIN YLIOPISTO

HELSINGIN YLIOPISTO
VALTIOTIETEELLINEN TIEDEKUNTA
KRIMINOLOGIAN JA OIKEUSPOLITIIKAN INSTITUUTTI

Rikollisuustilanne 2022

Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa

Aaro Beuker (toim.)

Esipuhe

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) lakisääteisiin tehtäviin kuuluu rikollisuustilanteen ja rangaistusten seuranta. Vuonna 1975 aloitettu Rikollisuustilanne-katsausten sarja ilmentää tätä tehtävää. Käsillä oleva katsaus käsittelee rikollisuuden kehitystä; seuraamusjärjestelmän toiminnasta julkaistaan erillinen katsaus.

Rikollisuustilanne-katsauksen lukujen rakennetta ja tietosisältöä on viime vuosina yhdenmukaistettu ja uudistettu. Julkaisussa korostuvat rikoslajikohtaisen tarkastelun ohella tutkimuksellisesti ja yhteiskunnallisesti ajankohtaiset teemat, jotka voivat vaihtua vuosittain. Tämän vuoden julkaisu on tiivis kuvaus rikollisuuden ajankohtaisista ilmiöistä.

Katsukseen sisältyy englanninkielinen luku, joka julkaistaan myös erikseen. Luku nojaa katsauksen jaksoihin, mutta täydentää niitä viittauksin tutkimuskirjallisuuteen ja kokonaisrikollisuuden kansainvälisesti vertaileviin osoittimiin. Muutoin katsauksen tietosisältö vastaa pitkälti aiempia julkaisuja.

Käsillä oleva Rikollisuustilanne-katsaus on usean kirjoittajan ja tekijän yhteistyön tulos. Teoksen on toimittanut Aaro Beuker. Ilari Kolttola vastasi katsauksen alkuvalmisteluista ja päivitettyjen tietojen toimittamisesta kirjoittajille. Katsauksen taiton ja graafisen ulkoasun on toteuttanut Unigrafia.

Helsingissä 18. päivänä joulukuuta 2023

Kriminologian professori Janne Kivivuori

Suunnittelija Aaro Beuker

Tämä teos on lisensoitu Creative Commons Nimeä 4.0 Kansainvälinen –lisenssillä

JULKAISIJA
Helsingin yliopisto
Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti
www.helsinki.fi/fi/kriminologian-ja-oikeuspolitiikan-instituutti

PL 16 (Snellmaninkatu 10)
00014 HELSINGIN YLIOPISTO

SARJA
Katsauksia 55/2023

ISBN: 978-951-51-0700-8
ISSN: 2342-7779

Sisällys

Esipuhe **1**
Sisällys **2**
Johdanto **7**
Aaro Beuker

A RIKOSLAJIT 9

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys 9
Aaro Beuker
Tiivistelmä 9
Lähteet 15

2 Henkirikokset **16**
Miisa Törölä ja Anna Raeste
Tiivistelmä 16
2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus 17
2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus 19
2.3 Henkirikollisuuden piirteitä 23
Ikä ja sukupuoli 23
Henkirikosten tekopaikat 25
Väkivallan tyypit, raakuus ja suunnitelmallisuus 26
Päihteet ja henkirikollisuus 28
Tekijöiden sosiaalinen asema ja rikoshistoria 30
2.4 Henkirikosten alueellinen jakautuminen 31
2.5 Kansainvälistä vertailua 33
Lähteet 37

3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset **39**
Matti Näsi
Tiivistelmä 39
3.1 Tietolähteet 40
3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys 41
Poliisin tietoon tullut rikollisuus 41
Uhritutkimukset 43
3.3 Väkivaltarikosten piirteitä 45
Ikä ja sukupuoli 45
Osapuolten suhde 51
Väkivallan tapahtumapaikat 51

Väkivalta ja alkoholi....54
Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius....57
3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen....59
3.5 Väkivallan pelko....63
Lähteet....65

4 Seksuaalirikokset....67
Tiina Malin, Teemu Vauhkonen & Antti Latvala
Tiivistelmä....67
4.1 Raiskaus....68
Rikollisuuden kehitys....68
Raiskausten piirteitä....71
4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset....77
Tietolähteet....77
Rikollisuuden kehitys....78
Ilmi tulleen rikollisuuden piirteitä....82
Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä....88
4.3 Muut seksuaalirikokset....88
Lähteet....92

5 Omaisuusrikokset....95
Ilari Kolttola & Aaro Beuker
Tiivistelmä....95
5.1 Rikollisuuden kehitys....97
Varkausrikokset....97
Kavallus, Petos ja vahingontekorikokset....103
Yrityksen omaisuusrikosten uhreina....109
5.2 Omaisuusrikosten piirteitä....110
Taustatekijät....110
Varkausrikollisuuden rakenne....113
Rikosvahingot....115
Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen....117
5.3 Varkausrikosten alueellinen jakautuminen....119
Lähteet....121

6 Talousrikokset....123
Anna Raeste & Ilari Kolttola

Tiivistelmä....123
6.1 Rikollisuuden kehitys....125
6.2 Talousrikosten piirteitä....131
Lähteet....136

7 Kyberrikollisuus 139
Matti Näsi
Tiivistelmä 139
7.1 Tietolähteet 140
7.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus 141
7.3 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa 145
Yritysten tietomurrot 147
Nuorten häirintä ja kiusaaminen 148
Laiton nettilataaminen 149
7.4 Kyberturvallisuuskeskuksen tietoon tulleet ilmoitukset 149
Lähteet 153

8 Liikennerikokset 154
Mika Sutela
Tiivistelmä 154
8.1 Johdanto 155
8.2 Liikennerikollisuuden kehitys 155
8.3 Nuoret liikennerikoksista epäiltyinä 162
8.4 Liikennevirhemaksuihin johtaneet ylinopeudet 166
Lähteet 171

B RIKOLLISUUDEN PIIRTEITÄ 172
1 Nuorisorikollisuus 172
Teemu Vauhkonen
Tiivistelmä 172
1.1 Nuorten tilastoitu rikollisuus 173
1.2 Nuoret rikosten tekijöinä 181
Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat 182
Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli 184
1.3 Nuoret rikosten uhreina 186
Kuka kohdistaa väkivaltaa lapsiin ja nuoriin? 187
Lähteet 189

2 Huumausainerikollisuus 191
Matti Näsi & Ilari Kolttola
Tiivistelmä 191
2.1 Tietolähteet 191
2.2 Huumeiden käytön yleisyys 192
2.3 Huumausainerikokset 195
Huumausainerikosten piirteitä 197
Huumausainemarkkinat 198
Lähteet 201

3 Crime trends in Finland.....202
Janne Kivivuori, Ilari Kolttola, Aaro Beuker, Anna Raeste, Maiju Tanskanen, Matti Näsi, Tiina Malin and Teemu Vauhkonen.....202
3.1 Finland 203
3.2 Crime indicators..... 203
3.3 Crime trends 204
Homicide..... 204
Assault..... 206
Sexual violence.....207
Theft 209
Economic crime 211
3.4 Youth crime.....212
3.5 Alcohol 215
3.6 International comparisons 215
Abbreviations 219
Literature..... 220

Johdanto

Aaro Beuker

Rikollisuustilanne-julkaisun tarkoituksena on antaa kokonaiskuva suomalaisen rikollisuuden tasosta, rakenteesta ja kehityslinjoista. Julkaisussa pureudutaan eri rikoslajien ominaispiirteisiin ja ajankohtaisiin ilmiöihin hyödyntämällä erilaisia tietolähteitä. Tarkastelun kohteena on omaisuus- ja väkivaltarikosten kaltaisia keskeisiä rikostyyppejä sekä ajankohtaisia rikollisuuteen liittyviä teemoja. Tässä katsauksessa erityisteemoina ovat nuorisorikollisuus ja huumausainerikollisuus.

Rikollisuuden kokonaiskuvaa muodostettaessa on ensiarvoinen tärkeää hyödyntää laajasti erilaisia tietolähteitä. Rikollisuustilanne-julkaisussa hyödynnetään tietolähteenä sekä viranomaislähteitä että kyselytutkimuksia. Viranomaislähteet ovat pääosin luonteeltaan rekisteritietoja, jotka syntyvät osana viranomaisten toimintaa ja käytänteitä. Pääasiallisena lähteenä on Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto, joka kattaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen kirjaamat rikosepäilyt. Tietoja, jotka on kirjattu viranomaisten rekistereihin, kutsutaan *ilmirikollisuudeksi*. Viranomaislähteiden ongelmana on kuitenkin se, että kaikki rikollisuus ei syystä tai toisesta tule viranomaisten tietoon. Rikollisuutta, joka jää viranomaisten rekistereiden ulkopuolelle, kutsutaan puolestaan *piilorikollisuudeksi*. Toisaalta viranomaislähteiden ongelmana on myös se, että lainsäädännöllisillä muutoksilla ja viranomaiskontrollin suuntautumisella voi olla vaikutuksia viranomaisten kirjaamien rikosten määrään, vaikka rikosten tosiasiallisessa määrässä ei olisi tapahtunut olennaisia muutoksia.

Rikollisuuden kokonaiskuvan muodostamisessa voidaan viranomaislähteiden lisäksi hyödyntää myös erilaisiin kyselymenetelmiin pohjautuvia tietolähteitä. Kyselymenetelmiin pohjautuvilla tutkimuksilla voidaan tarkastella *kokonaisrikollisuutta,* siis sekä piiloon jäävää että ilmi tulevaa rikollisuutta, ja niiden perusteella voidaan arvioida myös piiloon jäävän rikollisuuden osuutta kokonaisrikollisuudesta. Kyselyt mahdollistavat myös sellaisten rikollisuuteen liittyvien ilmiöiden kartoittamisen, joista on lähes mahdotonta saada tietoa viranomaislähteistä. Tällainen ilmiö on esimerkiksi rikollisuuden pelko. Tässä julkaisussa hyödynnettäviä kyselylähteitä ovat esimerkiksi Kansallinen rikosuhritutkimus, Nuorisorikollisuuskysely sekä Yritysuhritutkimus. Ne kaikki ovat laajaan, kansallisesti edustavaan otokseen perustuvia kyselytutkimuksia, joiden perusteella voidaan luotettavasti arvioida sekä aikuisväestön että nuorten kokeman rikollisuuden yleisyyttä ja piirteitä, mutta myös yrityksiin kohdistuvan rikollisuuden tasoa. On kuitenkin huomattava, että myös kyselymenetelmien tuottamassa tiedossa on

katvealueita, esimerkiksi törkeimmät rikokset ja harvinaiset rikokset sekä syrjäytyneeseen väestönosaan yhdistyvät rikokset. Siten kyselymenetelmä täydentää, muttei korvaa, rekisterilähteitä rikollisuuden kuvaamisessa ja tutkimuksessa.

Rikollisuustilanne-julkaisu on jaettu kahteen osaan. Ensimmäisessä osassa kuvataan rikollisuuden määrää, piirteitä ja kehitystä keskeisissä rikoslajeissa. Tarkastelu kattaa rikollisuuden kokonaiskuvan vakavimmista väkivaltarikoksista omaisuusrikoksiin, mukaan lukien seksuaalirikokset, talousrikokset sekä kyberrikokset. Luvuissa on pyritty yhdenmukaiseen rakenteeseen siten, että rikostyypeistä esitetään tietoja rikollisuuden kehityksestä, keskeisistä piirteistä, kuten ikä- ja sukupuolijakaumasta, sekä alueellisista eroista. Toisessa osassa on esitetty tietoja eräistä ajankohtaisista rikollisuuden ilmiöistä. Tämän vuoden Rikollisuustilanne-julkaisu on edellisvuoden tapaan tiivis kuvaus rikollisuuden ajankohtaisista ilmiöistä. Rikollisuuden vakaampiin, hitaasti muuttuviin kehityslinjoihin lukija voi tutustua mm. aikaisempien vuosien rikollisuustilannekatsauksissa.

A RIKOSLAJIT

1 Rikollisuuden rakenne ja kehitys

Aaro Beuker

Tiivistelmä

- Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli 494 737 rikosta ja rikkomusta, joista 475 942 oli rikoslakirikoksia. Rikoslakirikosten määrä väheni hieman vuoden 2021 määrään (482 593) verrattuna.

- Henkeen ja terveyteen kohdistuneiden rikosten määrä lisääntyi noin 10 prosenttia ja seksuaalirikosten määrä pysyi samalla tasolla edellisvuoteen nähden. Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset muodostivat kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista.

- Henkirikosten määrä on ollut laskusuuntainen 90-luvulta alkaen. Vuonna 2022 Suomessa tehtiin 83 uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta.

- Omaisuusrikosten määrä nousi kaksi prosenttia vuoteen 2021 nähden. Ne muodostivat rikosten kokonaismäärästä hieman alle puolet.

- Varkausrikokset ovat vähentyneet lähes yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolesta välistä lähtien.

- Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tulleiden petosrikosten määrä oli 20 vuoden tarkastelujakson korkein. Petosrikosten määrä oli huomattavan korkea myös vuonna 2021.

- Alle 21-vuotiaiden epäilty väkivaltarikollisuus on kääntynyt poliisin tilastoissa nousuun vuosien 2020–2022 aikana. Vahvinta kasvu on ollut alle 15-vuotiaiden ryhmässä, mutta kyseisessä ikäryhmässä rikosepäilyt ovat edelleen harvinaisempia kuin 15-20-vuotiailla.

Rikollisuuden rakennetta ja kehitystä tarkastellaan seuraavassa viranomaisten tilastoiman rikollisuuden pohjalta. Pääosa rikoksista on poliisin tilastoimaa. Myös Tulli ja Rajavartiolaitos kirjaavat rikoksia.

Vuonna 2022 poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tuli 494 737 rikosta ja rikkomusta, joista rikoslakirikoksia oli 475 942 (taulukko 1). Liikennerikkomuksia kirjattiin 6 755 ja muita rikoksia ja rikkomuksia 487 982. Omaisuusrikokset muodostivat rikosten ja rikkomusten (pl. liikennerikkomukset) kokonaismäärästä vajaa puolet (47 %), pelkästään varkausrikokset neljänneksen (26 %). Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset ja seksuaalirikokset muodostivat yhteensä noin kahdeksan prosenttia kaikista rikoksista ja rikkomuksista. Valtaosan tästä muodostivat pahoinpitelyrikokset. Liikennerikokset muodostivat rikoksista ja rikkomuksista noin viidenneksen (24 %), ja liikennerikoksista rattijuopumukset muodostivat noin 3 prosenttia. Muita mainittavia rikosryhmiä olivat huumausainerikokset (5 %), rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan (3 %) sekä yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaamiset (2 %).

Rikoslakirikosten kokonaismäärä pysyi melko samalla tasolla edellisvuoteen nähden, vähentyen noin prosentilla. Sekä pahoinpitelyrikokset että rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia ja yleistä järjestystä vastaan lisääntyivät kuitenkin noin 17 %. Laskua oli esimerkiksi liikennerikoksissa, joita tilastoitiin 11 % vähemmän vuoteen 2021 nähden. Seksuaalirikosten määrä oli jälleen korkea, mutta ne eivät juurikaan lisääntyneet vuoteen 2021 verrattuna.

Rikollisuuden rakenteen ja kehityksen tarkasteleminen viranomaisten tilastojen pohjalta

- Rikollisuustilannekatsauksessa rikosten määrän kehitystä kuvataan mm. tietoon tulleiden rikosten avulla. Tämä Tilastokeskuksen tuottama tilasto kertoo Poliisin, Tullin ja Rajavartioston tietojärjestelmiin rikoksena tallennetuista rikoksista. Rikokset tilastoidaan tässä tapauksessa rikosperustaisesti. Tämä tilasto kertoo yksittäisten rikosten, ei tekijöiden tai uhrien määrää. Onkin syytä huomioida, että yksi uhriin kohdistunut teko voi pitää sisällään useampia rikoksia. Esimerkkinä tilaston kuvaustavasta voi nostaa Vastaamon tietomurtotapauksen (useita tuhansia uhreja), joka näkyy mm. kahtena eri tietomurtona, tuhansina kiristysrikoksina, tuhansina kiristyksen yrityksinä ja tuhansina yksityiselämää loukkaavan tiedon levittämisinä (ks. esim. kappale 6).

- Tässä katsauksessa rikosten piirteitä kuvataan myös tekijöiden ja uhrien näkökulmasta. Tekijäpohjaisissa tilastoista on syytä huomioida, että tiedot ovat usein ns. bruttolukuja. Yksi henkilö voi näkyä tilastossa useampaan kertaan, mikäli hän on epäiltynä useasta rikoksesta. Lisäksi yhtä rikosta kohden voi olla useampi epäilty. Samalla tavalla myös yksittäinen uhri voi olla uhrina useammassa rikoksessa. Epäilty tai uhri on siis tilastossa rikoskohtaisesti, ei henkilöperustaisesti. Nämä tekijät on syytä ottaa huomioon erityisesti eri taustatekijöihin/-ryhmiin liittyvissä analyyseissä, kuten epäiltyjen sosioekonomiseen asemaan, ikään tai taustamaahan liittyvissä johtopäätöksissä. Huomiointi on erityisen tärkeää, mikäli tarkasteltava ryhmä on henkilömäärältään pieni ja mikäli tarkasteltavia rikoksia tapahtuu kokonaisuudessa vähän. Yksi useamman rikoksen tehnyt henkilö voi siis periaatteessa nostaa koko ryhmän keskiarvoa merkittävästi (ks. alla oleva esimerkki).

- Rikokset jaotellaan tilastoissa pääsääntöisesti omina tapahtuminaan. Epäilty voi esimerkiksi pahoinpidellä samaa uhria eri ajankohtina kuusi kertaa. Tämä näkyy tietoon tulleissa rikoksissa kuutena pahoinpitelynä, tekijäpohjaisessa tilastossa taas kuutena epäiltynä. Pelkästään näistä tiedoista ei siis voi suoraan päätellä uhrien tai tekijöiden nettomäärää. Osa rikoksista, ns. tapahtumakertarikokset, poikkeavat kuitenkin tästä tilastoinnista. Esimerkiksi kavallus kirjataan yhtenä rikoksena, vaikka itse rikokseen liittyviä tapahtumakertoja olisi useampia. (ks. lisätietona esim. Haapakangas 2021.)

- Ajallisesti tilastotiedot kuvaavat pääsääntöisesti rikosten tietoontuloaikaa eli aikaa, jolloin rikos tulee poliisiin tietoon. Esimerkkinä voidaan nostaa Vastaamon tietomurrot, jotka on arvioitu tapahtuneen vuosina 2018–2019. Tilastoissa nämä rikokset näkyvät kuitenkin tietoontulovuonna 2020. Selvitetyt rikokset kuvataan taas rikosten selvitysvuoden mukaan, ei tietoontulovuoden mukaan.

- Tilastoidun rikollisuuden ulkopuolelle jäävät rikokset, joita ei ole ilmoitettu poliisille tai jotka muusta syystä eivät ole tulleet viranomaisten tietoon. Suuri osa kaikista lainvastaisista teoista ei tule viranomaisten tietoon. Rikosten ilmituloaste vaihtelee paljon rikoslajeittain. Eräiden rikosten ilmitulo riippuu miltei kokonaan poliisin ja muiden kontrolliviranomaisten toiminnasta. Piiloon jäänyttä rikollisuutta pyritään selvittämään mm. Uhritutkimuksin (ks. esim. kpl 3).

- Tämän katsauksen kappaleiden alussa kerrotaan kappaleen kannalta relevanteista tietolähteistä ja niihin olennaisesti liittyvistä ongelmista.

Lähde: Haapakangas 2021; Tilastokeskus 2020

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset, liikenteeseen liittyvät rikkomukset ja muut rikkomukset vuonna 2022

Rikoslaji	Lukumäärä		Osuus (%)	
Omaisuusrikokset	**229 340**		**47 %**	
...varkausrikokset	...	128 250	...	26 %
Henkeen ja terveyteen kohdistuneet rikokset	**40 348**		**8 %**	
...pahoinpitelyrikokset	...	38 160	...	8 %
...murhat, tapot ja surmat (pl. yritykset)	...	79	...	0 %
Seksuaalirikokset	**5 473**		**1 %**	
...raiskaukset, törkeät raiskaukset	...	1 669	...	0 %
Huumausainerikokset	**25 140**		**5 %**	
...törkeät huumausainerikokset	...	1 330	...	0 %
Liikennerikokset	**119 432**		**24 %**	
...rattijuopumukset	...	16 098	...	3 %
Muut rikokset ja rikkomukset (pl. liikennerikkomukset)	**68 250**	...	**14 %**	...
...rikokset oikeudenkäyttöä, viranomaisia, ym. vastaan	...	14 890	...	3 %
...järjestysrikkomukset	...	1 293	...	...
...yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	...	11 479	...	2 %
...alkoholirikokset ja -rikkomukset	...	1 101	...	...
Yhteensä**	**487 982**		**100 %**	
...joista rikoslakirikoksia	...	475 942	...	98 %
Liikennerikkomukset ym.*	**6 755**	...	...	...
Rikokset ja rikkomukset yhteensä	**494 737**	...	...	...

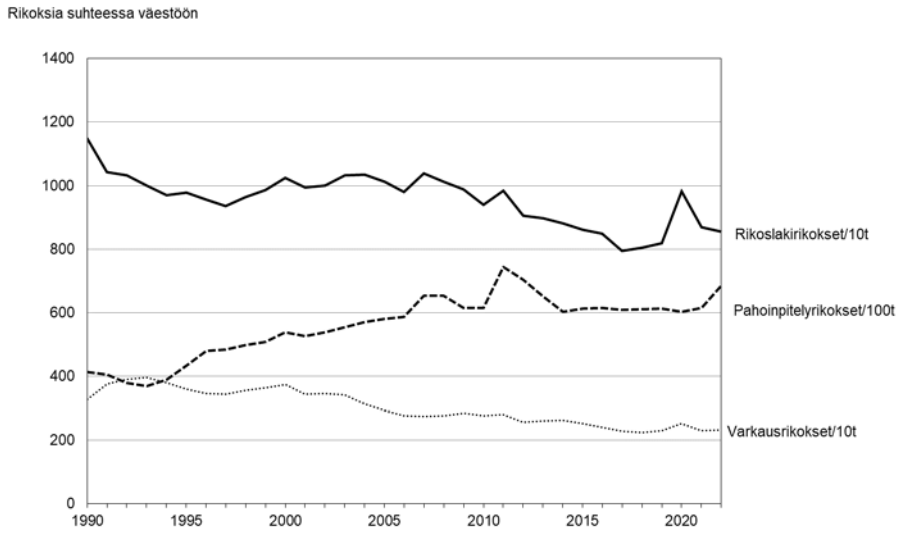
* Liikennerikkomus (TLL 103 §), tieliikenteen sosiaalilainsäädännön rikkominen (TLL 105a §/laki liikenteen palveluista 267 §), ajoneuvorikkomus (ajoneuvolaki 96 §), ajokorttirikkomus (ajokorttilaki 93 §).

** Pyöristyksestä johtuen prosenttiosuuksien summat voivat poiketa sadasta.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Eri rikoslajien kehitys riippuu paitsi rikollisuuden todellisesta lisääntymisestä tai vähenemisestä, myös siitä, miten aktiivisesti rikosten uhriksi joutuneet ilmoittavat niistä poliisille. Poliisilta piiloon jäävien rikosten osuus on usein suurempi niin sanotuissa massarikoksissa, kun taas vakavammat rikokset tulevat herkemmin poliisin tietoon. Ilmitulleiden rikosten määrään vaikuttaa myös viranomaisten valvonnan tehokkuus ja se, miten valvontaa suunnataan. Tilastoituun rikollisuuteen vaikuttavat lisäksi lainsäädännön muutokset ja rikosten kirjaamisessa tapahtuneet muutokset.

Kuvio 1 näyttää kaikkien rikoslakirikosten sekä varkausrikosten ja pahoinpitelyrikosten kehityksen viimeisen 30 vuoden aikana. Vertailun helpottamiseksi kaikkien rikosten ja varkausrikosten määrä esitetään väestön 10 000 asukasta kohden, pahoinpitelyrikokset väestön 100 000 asukasta kohden. Taulukossa 2 esitetään myös eräiden muiden rikosten väkilukuun suhteutettu määrä viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet rikokset vuosina 1990–2022. Kaikki rikoslakirikokset ja varkausrikokset 10 000 asukasta kohti, pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023b).

Kaikkien rikosten kokonaismäärä on ollut pääosin laskusuuntainen vuoden 1990 jälkeen. Vuonna 1990 rikosten määrä oli 1 150 rikosta väestön 10 000 asukasta kohti, kun taso vuonna 2022 oli 855. Myös varkausrikokset ovat yleisesti vähentyneet 90-luvun alkupuolelta lähtien.

Varkausrikosten ohella myös vahingontekorikokset ovat viimeisen kymmenen vuoden aikana vähentyneet. Kavallus- ja petosrikokset sen sijaan lisääntyivät vuoteen 2016 asti, jonka jälkeen rikollisuuden taso on osin laskenut ja pysynyt ennallaan. Vuonna 2022 ryöstörikosten taso oli tarkastelujakson korkein, 42 rikosta 100 000 asukasta kohden (taulukko 2).

Pahoinpitelyrikosten väestöön suhteutettu määrä lisääntyi lähes yhtäjaksoisesti vuoteen 2011 asti. Kasvun katsotaan johtuneen ainakin osittain alkoholin kulutuksen samanaikaisesta kasvusta, osin myös lisääntyneellä ilmoitusalttiudella sekä rikosten tilastointiin liittyvillä seikoilla. Vuonna 2011 poliisin kirjaamat pahoinpitelyt lisääntyivät huomattavan paljon. Tätä selittää lainmuutos, jonka myötä lähisuhteissa tapahtuneista lievistä pahoinpitelyistä tuli yleisen syytteen alaisia. Viime vuosina pahoinpitelyrikollisuuden taso on pysynyt vuoden 2011 tasoon nähden selvästi matalampana, kunnes vuonna 2022 taso nousi lähelle 2010-luvun alun korkeita lukemia. Henkirikollisuus sen sijaan on vähentynyt lähes yhtäjaksoisesti jo 90-luvulta lähtien.

Taulukko 2 Poliisin tietoon tulleet rikokset väestön 100 000 asukasta kohti 2011–2022

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Tappo, murha, surma (pl. yritykset)	2,1	1,6	1,7	1,8	1,7	1,4	1,3	1,5	1,3	1,6	1,5	1,4
Ryöstörikokset	30	30	28	31	28	30	30	31	33	36	34	42
Pahoinpitelyrikokset	744	705	651	602	613	614	608	610	613	601	615	686
Varkausrikokset	2800	2557	2594	2616	2525	2388	2275	2224	2297	2514	2302	2305
Vahingonteko	1018	818	796	777	687	639	607	552	552	604	573	556
Kavallus- ja petos rikokset[1]	494	561	624	628	715	783	602	616	696	807	828	936
Rattijuopumus	397	353	330	322	321	315	321	344	335	365	313	289

[1](ei sis. veropetoksia)

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023b)

Lähteet

Tilastokeskus. 2023a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus.

https://stat.fi/til/rpk/

Tilastokeskus. 2023b. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus.

https://www.stat.fi/til/vaerak

Tilastokeskus. 2020. Rikos-ja pakkokeinotilasto Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus 2020. Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/rpk/2020/13/rpk_2020_13_2021-05-12_fi.pdf

Haapakangas, Kimmo. 2021. Yksi rikos, monta osatekoa – miten rikoksia tilastoidaan? Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tietotrendit/blogit/2021/yksi-rikos-monta-osatekoa-miten-rikoksia-tilastoidaan/.

2 Henkirikokset

Miisa Törölä ja Anna Raeste

Tiivistelmä

- Vuonna 2022 Suomessa tehtiin 79 uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta. Valtaosa näistä oli tappoja tai murhia. Henkirikostaso oli 1,5 rikosta 100 000 asukasta kohti.

- Kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten määrä laski vuoden 2021 tasosta (-12 %), palaten vuoden 2019 tasolle. Sekä henkirikosten lukumäärä että väkilukuun suhteutettu henkirikostaso oli selvästi alle 1990-luvun ja 2000-luvun alun keskitason.

- Suurin osa henkirikoksista tapahtuu yksityisasunnoissa. Väkilukuun suhteutettuna henkirikoksia tehdään eniten Kainuussa, Lapissa ja tietyillä Itä-Suomen alueilla.

- Suomalaista henkirikollisuutta hallitsee syrjäytyneiden ja päihdeongelmista kärsivien miesten keskinäinen väkivalta. Henkirikoksesta epäillyillä on tyypillisesti matala koulutus, heikko sidos työmarkkinoihin ja aikaisempaa rikoshistoriaa.

- Asukaslukuun suhteutettu henkirikostaso on matalampi kuin Venäjän ja Baltian maiden, mutta korkeampi kuin läntisten naapurimaiden. Ero muihin Pohjoismaihin muodostuu pääosin syrjäytyneiden ja päihdeongelmista kärsivien miesten alkoholisidonnaisista rikoksista. Työssä käyvän väestön rikollisuustaso ei Suomessa juurikaan eroa muista Pohjoismaista.

Yksiselitteisin väkivaltarikosten vakavuutta erittelevä piirre on uhrin kuolema: vain uhrin kuolemaan johtaneita tekoja voidaan pitää henkirikoksina. Kuolemaan johtanutta väkivaltaa koskevat tilastotiedot ovat verraten luotettavia, koska niiden kohdalla piilorikollisuuden ja teon oikeudellisen määrittelyn aiheuttamat ongelmat ovat pienempiä kuin muissa väkivaltarikoksissa. Muussa kuin kuolemaan johtaneessa väkivallassa tilastoidun rikollisuuden määrään vaikuttavat muun muassa uhrien ja sivullisten ilmoitusalttius, poliisin tutkinta- ja kontrollitoiminta sekä lainsäädännön muutokset. Tarkastelemme tässä luvussa kuolemaan johtanutta väkivaltaa ja seuraavassa luvussa muita väkivaltarikoksia.

2.1 Tietolähteet ja piilorikollisuus

Suomen rikoslaissa on viisi rikosnimikettä, joiden tunnusmerkistö sisältää tahallisen väkivallan seurauksena aiheutetun toisen ihmisen kuoleman: tappo (RL 21:1), murha (RL 21:2), surma (RL 21:3), lapsensurma (RL 21:4) sekä rikosnimikeyhdistelmä pahoinpitelyrikos (RL 21:5–7) ja kuolemantuottamusrikos (RL 21:8–9). Kuolemaan johtavan väkivallan tärkeimmät tilastolähteet ovat:

A. *Poliisin ja oikeuslaitoksen tilastot*. Tilastokeskuksen vuosittain julkaisema rikos- ja pakkokeinotilasto sisältää tietoja poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto perustuu poliisin keräämiin tietoihin, joten sitä voidaan jatkossa nimittää **poliisitilastoksi**. Tilasto on aluepohjainen, se sisältää vain Suomen viranomaisten tutkimat eli enimmäkseen vain Suomessa tehdyt henkirikokset. Niin ikään Tilastokeskuksen julkaisema syytetyt, tuomitut ja rangaistukset -tilasto kertoo henkirikoksesta vuosittain tuomittujen henkilöiden määrän sekä antaa tietoja henkirikoksista tuomituista rangaistuksista. Tilasto pohjautuu oikeuslaitoksen toimittamiin tietoihin, ja sitä voidaan jatkossa nimittään **oikeustilastoksi**.

B. *Kuolemansyytilasto*. Terveydenhuoltoviranomaisten tietoihin pohjautuvasta kuolemansyytilastosta ilmenee vuoden aikana tahallisen väkivallan aiheuttamiin vammoihin kuolleiden määrä. Tilasto on väestöpohjainen, siihen kirjataan Suomessa vakinaisesti asuvien henkilöiden kuolemantapaukset riippumatta siitä, missä henkilö on kuollut. Kirjauksen edellytyksenä on, että vainajasta on kirjoitettu kuolinsyytodistus. Jos esimerkiksi uhrin ruumis on hävitetty tai sitä ei ole löytynyt, todistusta ei voi kirjoittaa.

C. *Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin sekä Poliisihallituksen yhteistyössä ylläpitämään Henkirikollisuuden seurantajärjestelmään kirjataan poliisitilaston tavoin poliisin tietoon tulleet henkirikokset (sisältäen myös tahallisiin pahoinpitelyrikoksiin liittyvät kuolemantuottamusrikokset). Seurantajärjestelmä on perustettu vuonna 2002. Poliisitilastosta seurannan erottaa se, että rikokset kirjataan pääsääntöisesti vasta kun esitutkinta on päättynyt. Tiedot kerätään erillisellä sähköisellä lomakkeella suoraan rikostutkijoilta. Järjestelmä sisältää huomattavasti enemmän tietoa tekojen piirteistä ja osapuolista kuin muut edellä mainitut tietolähteet.

Eri tilastolähteiden tiedot henkirikosten määrästä poikkeavat suhteellisen paljon toisistaan. Kuolemansyytilaston ilmoittama henkirikoksiin kuolleiden vuotuinen määrä on viimeisten kymmenen vuoden aikana ollut keskimäärin 27 henkilöä pienempi kuin poliisitilaston antama. Syitä eroon on kolme: erot kirjaamisperusteissa, kirjaamisvirheet ja epäselvät väkivaltaiset kuolemantapaukset. Viimeksi mainitut selittävät suurimman osan erosta. Poliisitilastoon kirjautuu henkirikoksina kunkin vuoden loppupuolelta huomattava määrä tutkinnassa olevia epäselviä kuolemantapauksia, jotka myöhemmin todetaan tapaturmiksi, itsemurhiksi tai luonnollisiksi kuolemiksi. Nyrkkisääntönä voi pitää, että poliisitilaston osoittama henkirikosten vuotuinen kokonaismäärä on tosiasiallista viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrää korkeampi, kuolemansyytilaston antama puolestaan sitä pienempi. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan Suomessa on vuosina 2010–2019 surmattu vuosittain keskimäärin 89 ihmistä; poliisitilaston mukaan uhreja oli vuosittain keskimäärin 103 (+ 16 %) ja kuolemansyytilaston mukaan 76 (- 15 %). On huomioitava, että eriävyydet *tasossa* eivät välttämättä johda eriävyyksiin *trendissä*. Toisin sanoen eri lähteet voivat antaa samanlaisen ja yhtä luotettavan kuvan kehityksen suunnasta, vaikka ne antaisivat keskenään poikkeavan kuvan ilmiön yleisyydestä (ks. kohta 2.2). Vuosittaista henkirikosten määrää ei tosiasiassa voida selvittää täydellisellä tarkkuudella. Pääsyinä ovat epäselviksi jäävät alkoholisidonnaiset väkivaltavammakuolemat ja kokonaan ilmi tulematta jäävät henkirikokset. Ensin mainittuja on joka vuosi useampia. Niissä itse kuolemantapaus tulee viranomaisten tietoon, mutta väkivaltaisesti kuolleen henkilön vammojen syntytapaa ei jälkikäteen kyetä selvittämään. Silminnäkijöitä ei useinkaan ole ja jos on, he eivät yleensä muista tapahtuman yksityiskohtia. Myös ulkoisen väkivallan aiheuttamien vammojen lopullinen vaikutus uhrin kuolemaan on näissä tapauksissa usein epäselvä uhrin jo ennestään heikon terveydentilan johdosta. Pääosassa tapauksia rikostutkinta päätetään, koska rikoksen tapahtumisesta ei saada riittävää näyttöä.

Varsinainen *piilorikollisuus* – rikokset, jotka eivät tule lainkaan rikosepäilynä viranomaisten tietoon – on nykykäsityksen mukaan Suomen henkirikollisuudessa vähäistä. Viranomaiset ja tutkijat arvioivat, että joka vuosi vain muutama tahallinen henkirikos jää tulematta ilmi. Kyse on yleensä kadonneista henkilöistä, joita ei löydetä ja joiden katoamisen syytä ei voida varmuudella selvittää. Lisäksi on esitetty, että hoitohenkilöstön tekemillä, huonokuntoisiin potilaisiin kohdistuneilla henkirikoksilla saattaa olla muuta henkirikollisuutta suurempi riski jäädä piilorikoksiksi kuolemansyyntutkintajärjestelmään ja terveydenhuollon valvontajärjestelmiin liittyvien puutteiden vuoksi. On siis mahdollista, että arviot saattavat vähätellä piilorikollisuuden määrää henkirikollisuudessa.

Vuosittain tulee ilmi ja tilastoidaan niin ikään muutamia henkirikoksia, jotka on tehty jo vuosia aikaisemmin. Sekä kuolemansyytilasto että poliisitilasto sisältävät lisäksi yksittäisiä rikoksia, jotka on tehty Suomen rajojen ulkopuolella (Lehti 2002, 11–14; Pajuoja & Salminen 1996).

Vähäisen piilorikollisuuden ohella myös henkirikosten selvitysaste on varsin korkea, myös kansainvälisestä vertaillen (Liem ym. 2019). Poliisin tietoon tulevista henkirikoksista 98 prosenttia kyetään selvittämään ilmituloa seuraavan kalenterivuoden aikana (Suonpää 2021a). Tämä tarkoittaa sitä, että henkirikosten osalta myös tekijöistä saadaan luotettavaa tietoa.

2.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Viime vuoden aikana poliisin tietoon tulleiden murhien, tappojen ja surmien yhteenlaskettu määrä oli 79 (taulukko 1). Surmia tilastoitiin yksi ja lapsensurmia ei yhtään. Edellisten lisäksi poliisin tietoon tuli 4 pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyä kuolemantuottamusta. Näin ollen uhrin kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten kokonaismäärä oli 83, hieman matalampi kuin edellisvuonna (-12 %). Kuten suomalaiselle henkirikollisuudelle on tyypillistä, yleisin rikosnimike oli tappo (63 %).

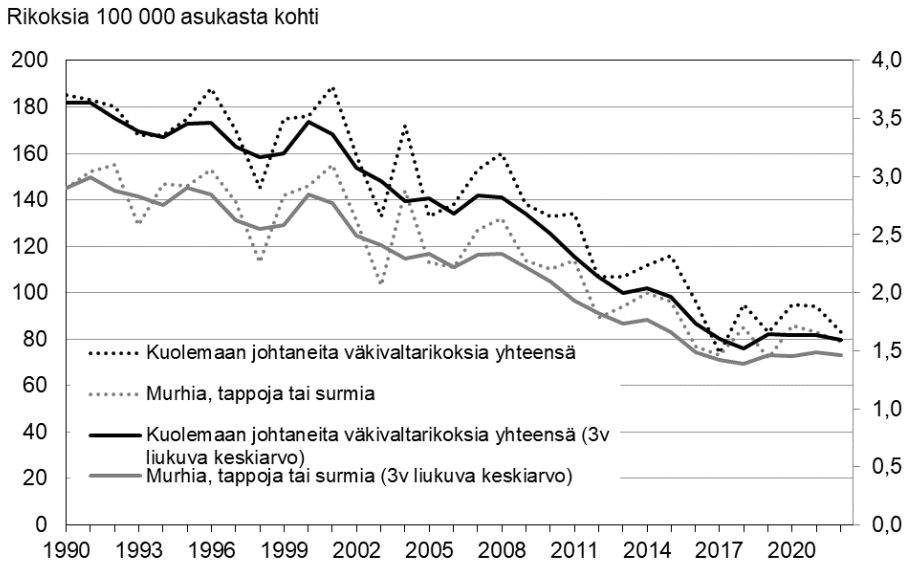
Viime vuosi näyttäytyy hyvin koronapandemiaa edeltävien vuosien kaltaisena. Viimeisen kymmenen vuoden aikana kaikkien kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten vuosittainen määrä on vaihdellut 74:n ja 112:n välillä ja vuosittainen keskiarvo on ollut 94. Viime vuoden rikosten määrä oli siis hieman kymmenvuotisjakson keskiarvoa matalampi. Yksittäisten vuosien välisen vertailun selkiyttämiseksi poliisitilastosta on poistettu vuosilta 2015 ja 2016 turvapaikanhakijoiden ennen Suomeen tuloaan tekemät, mutta Suomen viranomaisten tutkimat henkirikokset. Luvuissa on kuitenkin epävarmuustekijöitä: esimerkiksi vuoden 2017 tilastotieto, jonka mukaan pahoinpitelyrikoksen yhteydessä tehtyjä kuolemantuottamusrikoksia olisi ollut vuonna 2017 vain yksi, on luultavasti tilastoinnin epätarkkuudesta johtuva aliarvio. Sama voi koskea vuoden 2022 tilastotietoa.

Taulukko 1 Poliisin tietoon tulleet kuolemaan johtaneet väkivaltarikokset 2013–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
A. Surmattuja poliisitilaston mukaan										
Murha	38	42	36	21	29	28	27	33	36	26
Tappo	56	58	48	55	44	57	45	53	47	52
Surma	0	0	0	0	0	0	0	0	0	1
Edellisiä yhteensä	**94**	**100**	**96**	**77**	**73**	**85**	**72**	**86**	**83**	**79**
Lapsensurma	1	1	1	0	0	0	0	0	1	0
Pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamus	12	11	19	19	1	10	11	9	10	4
Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia yhteensä										
	107	**112**	**104**	**95**	**74**	**95**	**83**	**95**	**94**	**83**
Muutos %	*0*	*+5*	*–7*	*–9*	*–22*	*+28*	*–13*	*+14*	*-1*	*-12*
C. Surmattuja kuolemansyytilaston mukaan										
	78	**78**	**70**	**63**	**61**	**68**	**65**	**75**	**68**	**..**
Muutos %	*+7*	*0*	*–10*	*–10*	*–3*	*+11*	*-4*	*+15*	*-9*	
D. Surmattuja Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan										
	89	**88**	**82**	**74**	**67**	**86**	**88**	**..**	**..**	**..**
Muutos %	*0*	*–1*	*–7*	*–10*	*–9*	*+28*	*+2*	*..*	*..*	*..*

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2023b); Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä (15.1.2020).

Kuten edellä todettiin, eri tilastolähteet antavat hieman toisistaan poikkeavan kuvan henkirikosten lukumäärästä. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän tuorein käytettävissä oleva tieto on vuodelta 2019, kuolemansyytilaston osalta vuodelta 2021. Tasoerosta huolimatta kuolemansyytilasto ja Henkirikollisuuden seurantajärjestelmä antavat vakavimman väkivallan *ajallisesta kehityksestä* samanlaisen kuvan kuin poliisitilasto, jonka tietoihin seuraavat tarkastelut perustuvat.

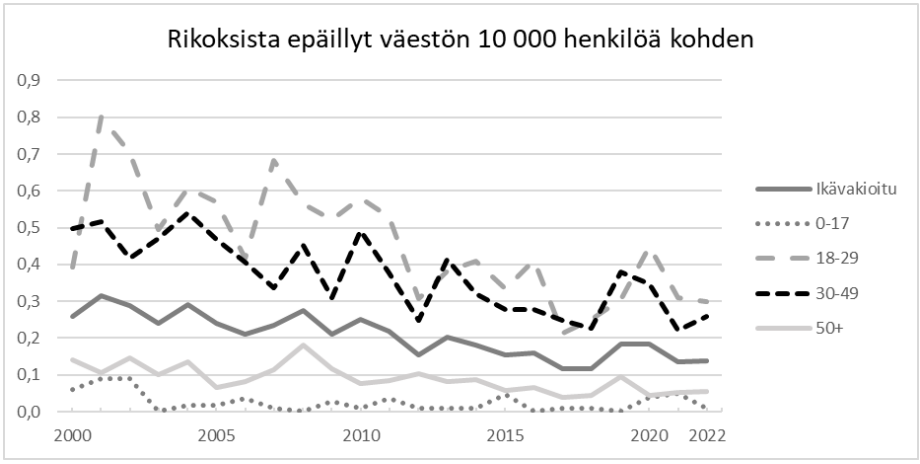
Kuvio 1 Kuolemaan johtaneita väkivaltarikoksia 100 000 asukasta kohti vuosina 1990–2022, kolmen vuoden liukuva keskiarvo. Viranomaisten tietoon tulleet tapaukset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c).

Kuviossa 1 on esitetty kaikkien kuolemaan johtaneiden väkivaltarikosten (musta pisteviiva) sekä murhien, tappojen ja surmien (vaalea pisteviiva) asukaslukuun suhteutettu määrän kehitys vuosina 1990–2022. Sarjojen välinen tasoero muodostuu pääosin rikoksista, joita on tutkittu kuolemantuottamuksina pahoinpitelyrikoksen yhteydessä. Ajallisen muutoksen hahmottamiseksi kehitys on esitetty myös kolmen vuoden liukuvana keskiarvona sekä kaikille uhrin kuolemaan johtaneille väkivaltarikoksille (musta yhtenäinen viiva) että murhille, tapoille ja surmille (vaalea yhtenäinen viiva). Vaikka yksittäisten vuosien välillä havaitaan vaihtelua, henkirikokset ovat keskimäärin vähentyneet 1990-luvulta alkaen. Samankaltaista positiivista kehitystä on havaittu useimmissa muissakin länsimaissa (Suonpää ym. 2022; Lappi-Seppälä ja Lehti 2014).

Asukaslukuun suhteutettuna Suomessa tehtiin viime vuonna 1,4 murhaa, tappoa tai surmaa ja yhteensä 1,5 kuolemaan johtanutta väkivaltarikosta 100 000 asukasta kohti. Taso oli hieman korkeampi kuin seurannan matalimman henkirikollisuuden vuosina, mutta kuitenkin selvästi matalammalla kuin seurannan aikana keskimäärin.

Henkirikollisten määrän väheneminen on vahva havainto, mutta ilmiön taustalla vaikuttavista syistä ei ole täyttä yksimielisyyttä. Tutkijat ovat pohtineet, missä määrin laskusuunta johtuu väestön vanhenemisesta ja mistä

määrin aidosta käyttäytymisen muutoksesta. Kuviossa 2 on kuvattu henkirikoksista epäiltyjen määrän ajallista kehitystä väestön 10 000 henkilöä kohti. Ensinnäkin kuvio osoittaa mittavaa satunnaisvaihtelua vuosien välillä. Toiseksi ikävakioitujen lukujen tarkastelu paljastaa, että henkirikollisuuden vähenemisessä ei ole kyse pelkästään ikäluokkien pienenemisestä vaan henkirikoksesta epäiltyjen määrä on pienentynyt myös ikäluokan kokoon suhteutettuna. Eniten henkirikoksia tekevät nuoret aikuiset (18–29-vuotiaat) ja työikäiset (30–49-vuotiaat). Myös henkirikosten väheneminen on ollut voimakkainta näissä ikäryhmissä. Yli 50-vuotiaiden kohdalla henkirikosten tekeminen on selvästi harvinaisempaa ja vähentynyt entisestään seurannan aikana. Alaikäisten keskuudessa havaitaan merkittävää vaihtelua vuosien välillä, mutta ei systemaattista laskusuuntaa. Tosin tämän ryhmän osalta henkirikosten tekeminen on jo valmiiksi verrattain harvinaista eikä niitä tapahdu vuosittain.

Kuvio 2 Selvitettyihin henkirikoksiin syylliseksi epäillyt vuoden törkeimmän rikoksen mukaan vuosina 2000–2022. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c).

2.3 Henkirikollisuuden piirteitä

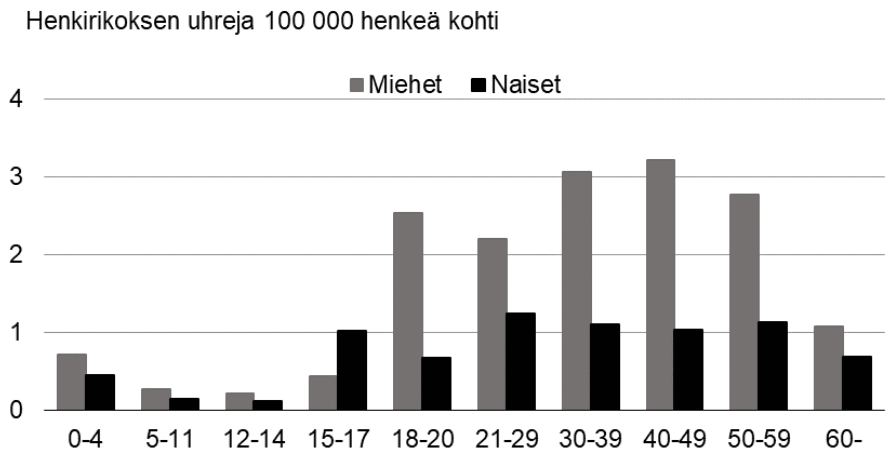
Henkirikollisuus on Suomessa korostuneesti heikosti koulutettujen, työelämän ulkopuolella olevien, päihdeongelmista kärsivien työikäisten miesten keskinäistä rikollisuutta. Suurin osa henkirikoksista kohdistuu tuttaviin tai perheenjäseniin, ja täysin tuntemattomiin kohdistuvat teot ovat erittäin harvinaisia. Vaikka henkirikosten määrä on viime vuosikymmeninä vähentynyt selvästi, tekojen piirteet ovat muuttuneet hitaammin. Seuraavassa tarkastellaan muutamia suomalaisen henkirikollisuuden piirteitä ja riskitekijöitä hyödyntäen Tilastokeskuksen ylläpitämiä tilastoja[1].

Ikä ja sukupuoli

Valtaosa henkirikoksista on miesten välistä rikollisuutta niin Suomessa kuin kansainvälisestikin. Rikos- ja pakkokeinotilaston tietojen avulla tarkasteltuna 69 prosenttia henkirikosten uhreista oli miehiä ja 31 prosenttia naisia vuosina 2013–2022. Naisten osuus uhreista on henkirikosten kohdalla pienempi kuin poliisin tietoon tulevissa lievemmissä väkivaltarikoksissa. Lisäksi henkirikosten uhrit ovat keskimäärin vanhempia kuin lievempien väkivaltarikosten uhrit. Kuviossa 3 on tarkasteltu eri-ikäisiin kohdistuvien tappojen, murhien ja surmien määriä[2] suhteessa kunkin ikäryhmän kokoon. Molemmilla sukupuolilla riski kuolla henkirikoksen uhrina on ensimmäisinä neljänä elinvuonna korkeampi kuin myöhemmin lapsuudessa. Naisten kohdalla väkilukuun suhteutettu henkirikostaso kohoaa jälleen teini-iässä, jääden melko samalle tasolle aina 60 ikävuoteen saakka. Miesten kohdalla henkirikostaso sen sijaan on korkeimmillaan keski-iässä ja pienenee selvästi vanhemmissa ikäluokissa.

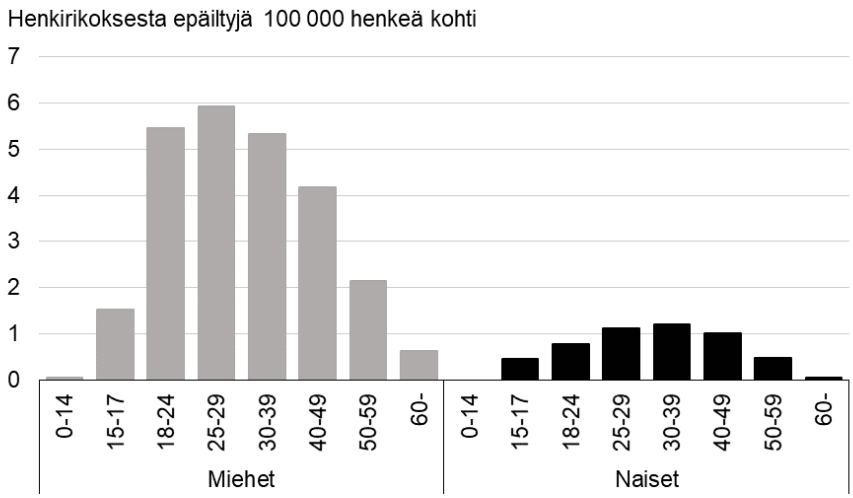
1 Kirjoitushetkellä kuolemansyytilaston tuoreimmat tiedot päättyvät vuoteen 2020 ja poliisi- ja oikeustilaston tiedot vuoteen 2021. Käytämme kunkin tilastolähteen tuoreimpia tietoja. Siltä osin kun tiedot pohjaavat vuonna 2021 *selvitettyihin* rikoksiin, luvuista on poistettu Liberian sisällissotaan liittyvät murhat, jotka on kirjattu poliisitilastossa vuonna 2021 selvitettyjen rikosten joukkoon.

2 Luvut eivät sisällä lapsensurmia (yhteensä neljä tapausta tarkastelujaksolla 2013–2022) tai rikosnimikeyhdistelmää pahoinpitelyrikos ja kuolemantuottamusrikos (106 tapausta kyseisellä ajanjaksolla), ks. Taulukko 1.

Kuvio 3 Henkirikoksen uhreja ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2013–2022. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c).

Henkirikosten tekijöiden keskuudessa miesten yliedustus on vielä uhritilastojakin suurempi: viimeisen kymmenen vuoden aikana 84 prosenttia epäillyistä oli miehiä ja 16 prosenttia naisia. Henkirikoksiin syyllistyvät ovat keskimäärin uhrejaan nuorempia. Rikollisuustaso on miehillä korkeimmillaan 20 ja 40 ikävuoden välillä ja naisilla 25 ja 50 ikävuoden välillä (kuvio 4).

Kuvio 4 Henkirikoksesta epäiltyjä ikäryhmän 100 000 miestä/naista kohti vuodessa vuosina 2013–2022. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c).

Henkirikosten tekopaikat

Valtaosa tapoista, murhista ja surmista tapahtuu yksityisasunnoissa. Vuonna 2022 tietoon tulleista henkirikoksista 63 prosenttia tehtiin yksityisasunnoissa. Jos myös muut yksityiset paikat lasketaan mukaan, yksityisissä tiloissa tapahtui 73 prosenttia tapoista, murhista ja surmista (taulukko 2). Osuus on pysynyt melko tasaisena viimeisen kymmenen vuoden aikana: kahtena edellisenä vuonna yksityisissä tiloissa tapahtuneiden henkirikosten osuus oli koko kymmenvuotisjakson korkein, mutta vuonna 2022 osuus oli jakson toiseksi matalin.

Taulukko 2 Selvitettyjen tappojen, murhien ja surmien tekopaikat vuosina 2013–2022 (surmattuja).

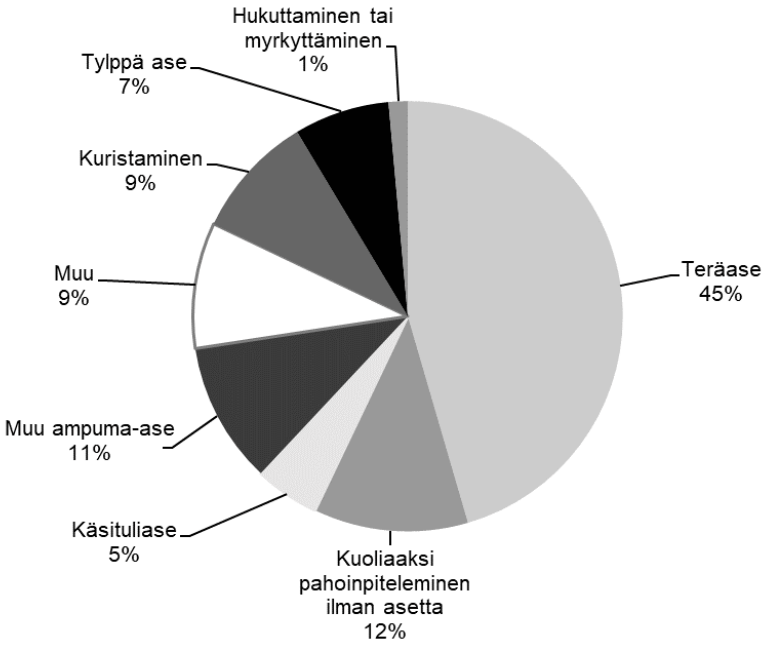
	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Yksityisasunto	58	65	41	45	48	51	46	60	60	50
Muu yksityinen paikka	17	13	18	14	6	13	11	16	13	8
Yksityiset paikat, %	80	79	70	79	76	75	79	88	88	73
Liikekeskus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Yleinen tilaisuus	0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
Ravitsemusliike	2	0	5	0	0	1	0	0	0	1
Muu yleinen paikka	17	21	20	16	17	20	15	10	10	20
Yleiset paikat, %	20	21	30	21	24	25	21	12	12	27

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a). Pyöristyksestä johtuen prosenttiosuuksien summat voivat poiketa sadasta.

Pitkällä aikavälillä yksityisissä tiloissa tehtyjen henkirikosten suhteellisen osuuden kasvu on ollut voimakasta. Vielä 1960-luvulla alle puolet henkirikoksista tehtiin yksityisasunnoissa (Kivivuori 1999). Muutoksen taustalla on ollut kaupungistuminen ja syrjäytyneen, henkirikosalttiin väestönosan asuntotilanteen asteittainen koheneminen, mutta myös henkirikollisuuden ikärakenteen muuttuminen, keski-ikäistyminen. Nuorten henkirikoksista edelleenkin huomattavasti suurempi osa tapahtuu julkisilla paikoilla kuin vanhempien ikäryhmien rikoksista.

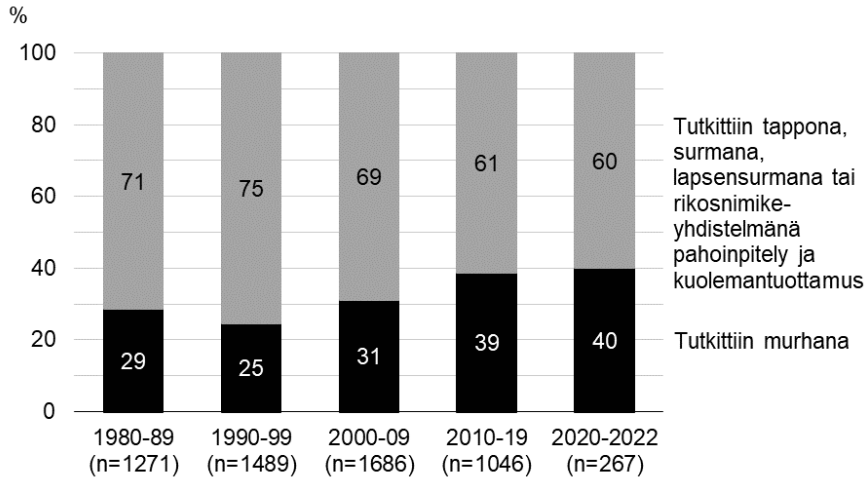
Väkivallan tyypit, raakuus ja suunnitelmallisuus

Pääosa henkirikoksista tehdään jotakin asetta tai muuta välinettä käyttäen. Yleisin surmaamisväline on teräase, jolla tehdään 45 prosenttia kaikista Suomen henkirikoksista (kuvio 5). Ampuma-aseen käyttö on sen sijaan harvinaisempaa: 16 prosenttia henkirikoksista oli tehty ampuma-asetta käyttämällä. Hieman yli kymmenesosa uhreista on pahoinpidelty kuoliaaksi ilman asetta, ja lähes yhtä usein tekotapana on ollut uhrin kuristaminen.

Kuvio 5 Henkirikosten tekovälineet vuosina 2012–2021. *Lähde:* Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2023b).

Väkivallan raakuuden mittaamiseen ei ole olemassa yksiselitteistä tapaa. Ainoa poliisitilaston sisältämä mittari henkirikollisuuden raakuudesta ja suunnitelmallisuudesta on murhina tutkittujen tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta. Murhanimikkeen käytön pääperusteita on neljä: Murhan tunnusmerkistö täyttyy, jos tappo on tehty vakaasti harkiten, erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai vakavaa yleistä vaaraa aiheuttaen. Murhaksi tapon tekee myös se, että uhrina on ollut järjestystä ylläpitävä virkamies ja hänet on surmattu virkatoimensa johdosta. Lisäksi teon tulee olla kokonaisuutena arvostellen törkeä (RL 21:2). Tunnusmerkistön monijakoisuus tekee murhien osuudesta varsin vaikeasti tulkittavan osoittimen väkivallan piirteiden suhteen.

Kuvio 6 Murhien osuus selvitetyistä henkirikoksista vuosina 1980–2022 (%).
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a).

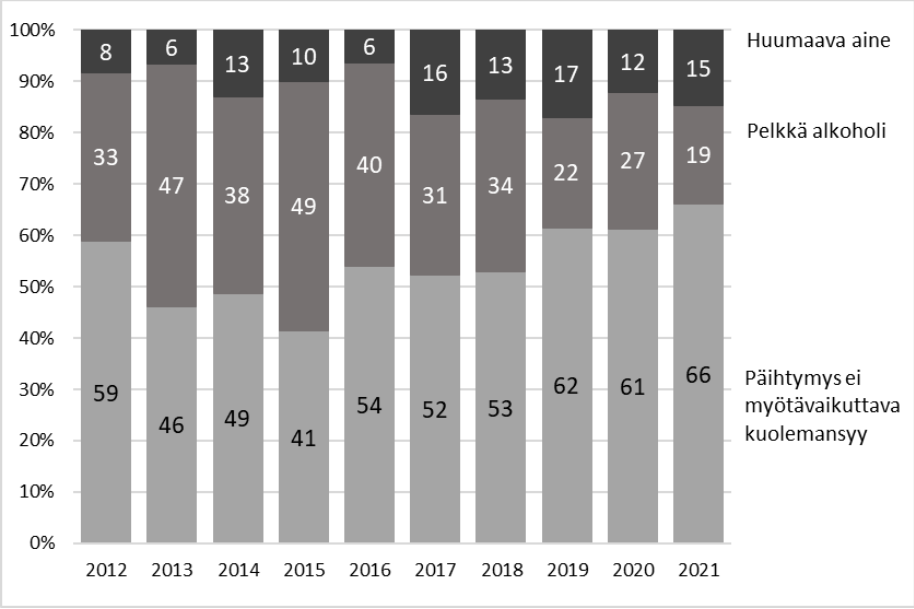
Kuviosta 6 käy ilmi murhasta epäiltyjen osuus kaikista henkirikosepäillyistä vuosina 1980–2022. Murhanimikkeen käyttö oli 1980-luvulla hieman yleisempää kuin 1990-luvulla. Kuluvalla vuosituhannella murhasta epäiltyjen suhteellinen osuus on sen sijaan kasvanut. Alle 18-vuotiaiden epäiltyjen tekemissä henkirikoksissa murhien osuus on vielä suurempi; 2000-luvulla lähes joka toista (47 %) alaikäisten tekemistä henkirikoksista on tutkittu murhanimikkeellä.

Murhanimikkeen käytön vaihtelut ja yleistyminen kuluvalla vuosikymmenellä 1990-lukuun verrattuna voivat heijastaa useampaa muutosta. Ensinnäkin *tekojen piirteissä* saattaa olla vaihtelua, poikkeuksellisen julmien ja/tai suunnitelmallisten tekojen osuus kokonaishenkirikollisuudesta voi kasvaa tai vähentyä. Osin tämä saattaa liittyä yksin rikostyyppien *yleistrendien* erilaisuuteen, suunnitelmallisen rikollisuuden määrälliset muutokset eivät välttämättä noudata impulsiivisen väkivallan muutoksia. Murhasta tuomittujen osuuden kasvu on kuluvalla vuosituhannella liittynyt alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden huomattavaan määrälliseen vähenemiseen. Muutoksiin voivat vaikuttaa myös *tutkintakäytännön* muutokset – tekoa, jota ennen olisi tutkittu tappona, saatetaan tutkia murhana. Tutkintakäytännön muutosten taustalla on monenlaisia syitä, mutta ne voivat liittyä myös rikollisuudessa tapahtuviin määrällisiin muutoksiin. Törkeän väkivallan määrän väheneminen saattaa johtaa väkivaltaista käyttäytymistä kohtaan tunnetun sensitiivisyyden kasvuun ja vastaavasti väkivallan lisääntyminen sensitiivisyyden vähenemiseen (Kivivuori 2014).

Päihteet ja henkirikollisuus

Suomalaiset henkirikokset liittyvät vahvasti alkoholiin. Huomattava osa henkirikosten osapuolista on päihteiden ongelmakäyttäjiä. Päihteiden merkityksen viimeaikaista kehitystä on mahdollista tarkastella Tilastokeskuksen kuolemansyytilaston sekä poliisitilaston tietojen avulla. Kuolemansyytilasto on karkea mittari uhrin päihtymystilalle eikä kuvaa sitä, mikä osuus väkivaltaan kuolleista uhreista oli rikostilanteessa päihtynyt vaan millä osuudella päihtymys oli kirjattu *myötävaikuttavaksi kuolemansyyksi*. Luokka ”huumaava aine” sisältää tilanteet, joissa uhrin kuolemaan on myötävaikuttanut huumeiden tai lääkkeiden käyttö tai huumaavan aineen ja alkoholin yhteiskäyttö. Suurimmassa osassa tähän ryhmään kirjatuista tapauksista myötävaikuttavaksi kuolemansyyksi oli kirjattu sekä alkoholi- että huume- tai lääkepäihtymys.

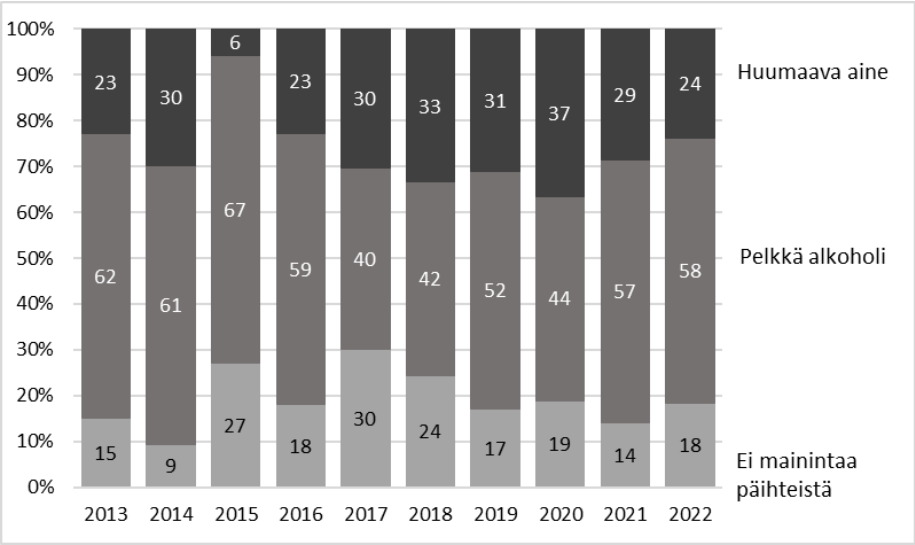
Viimeisen kymmenen vuoden aikana päihtyneisyys alkoholista, huumeista tai lääkkeistä on kirjattu myötävaikuttavaksi kuolemansyyksi lähes joka toisessa (46 %) uhrin kuolemaan johtaneessa väkivaltatilanteessa (kuvio 7). Niiden uhrien osuus, joilla päihtymystila ei myötävaikuttanut kuolemaan, on kasvanut, ja erityisesti pelkän alkoholin rooli vähentynyt. Muiden huumaavien aineiden tai alkoholin ja huumaavien aineiden sekakäytön osuus on sen sijaan kasvanut merkittävästi.

Kuvio 7 Uhrin päihtymystila myötävaikuttavana kuolemansyynä vuosina 2011–2021 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, kuolemansyytilasto (Tilastokeskus 2023b).

Tekijöiden päihtymystilan ajallista kehitystä voidaan niin ikään tarkastella poliisitilaston avulla. Tiedot perustuvat kentällä toimineiden poliisien havaintoihin siitä, kuinka moni selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäilty oli tekohetkellä alkoholin tai muun huumaavan aineen vaikutuksen alaisena. Vaihtelevien kirjaamiskäytäntöjen vuoksi poliisitilaston tiedot voivat olla puutteellisia, joten tulkintoja alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden määrästä ja kehityksestä tulee tehdä varovasti. Kuten edellä uhrien kohdalla, alkoholin ja muiden päihteiden sekakäyttö on yhdistetty luokkaan ”muu huumaava aine”. Suurin osa tähän ryhmään kirjatuista epäillyistä oli huumaavan aineen lisäksi myös alkoholin vaikutuksen alaisena.

Viimeisen kymmenen vuoden aikana noin neljä viidestä (81 %) henkirikoksesta epäillyistä on ollut tekotilanteessa päihtynyt. Useammassa kuin joka toisessa (54 %) tapauksista päihde oli pelkkä alkoholi. Keskeisin muutos on pelkästään alkoholihumalassa olleiden tekijöiden osuuden väheneminen ja vastaavasti huumeiden (tai alkoholin sekä huumeiden) vaikutuksen alaisina olleiden tekijöiden osuuden kasvu (kuvio 8).

Kuvio 8 Henkirikoksesta epäiltyjen päihtymystila vuosina 2012–2022 (%). Selvitetyt rikokset. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a).

Tekijöiden sosiaalinen asema ja rikoshistoria

Suomalainen henkirikollisuus liittyy vahvasti syrjäytymiseen. Taulukossa 3 on kuvattu henkirikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan ja lisäksi epäiltyjen määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä kunkin ryhmän 100 000 henkilöä kohden. Vain pieni osuus henkirikoksen tekijöistä on toimihenkilöitä (5 %) ja suurempi osuus on sosiaaliselta asemaltaan tuntemattomia (33 %), eläkkeellä (17 %) tai muuten työvoiman ulkopuolella (22 %). Työvoiman ulkopuolella ovat esimerkiksi pitkäaikaistyöttömät. Niin ikään väestöön suhteutettuna selvästi korkein henkirikostaso on ryhmään ”muut” kuuluvilla ja matalin ylemmillä toimihenkilöillä.

Taulukko 3 Selvitettyihin henkirikoksiin syylliseksi epäiltyjen sosioekonominen asema 2013–2022 (%)

Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Epäiltyjen määrä / 100 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	1,6	1,5
Alemmat toimihenkilöt	3,3	2,4
Työntekijät	9,6	8,7
Yrittäjät	2,9	6,6
Opiskelijat	11,1	22,6
Eläkeläiset	16,7	9,1
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	22,1	53,3
Tuntematon	32,7	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2023b). Sosioekonomista asemaa kuvaavat väestötiedot ovat vuosilta 2013–2021.

Epäiltyjen sosiaalista asemaa on mahdollista tarkastella myös Tilastokeskuksen tilastoiman pääasiallisen toiminnan mukaan. Vuosina 2013–2022 vain hieman yli kymmenesosa (12 %) henkirikoksen tekijöistä oli työssäkäyviä. Valtaosa tekijöistä oli työvoiman ulkopuolella (53 %), työttömiä (13 %) tai eläkeläisiä (14 %). Tekijöiden heikko sosiaalinen asema tulee ilmi myös koulutustasoa tarkasteltaessa: useampi kuin joka toinen (55 %) epäillyistä oli kokonaan vailla perusasteen jälkeistä koulutusta, ja 40 prosentilla oli enintään toisen asteen tutkinto.

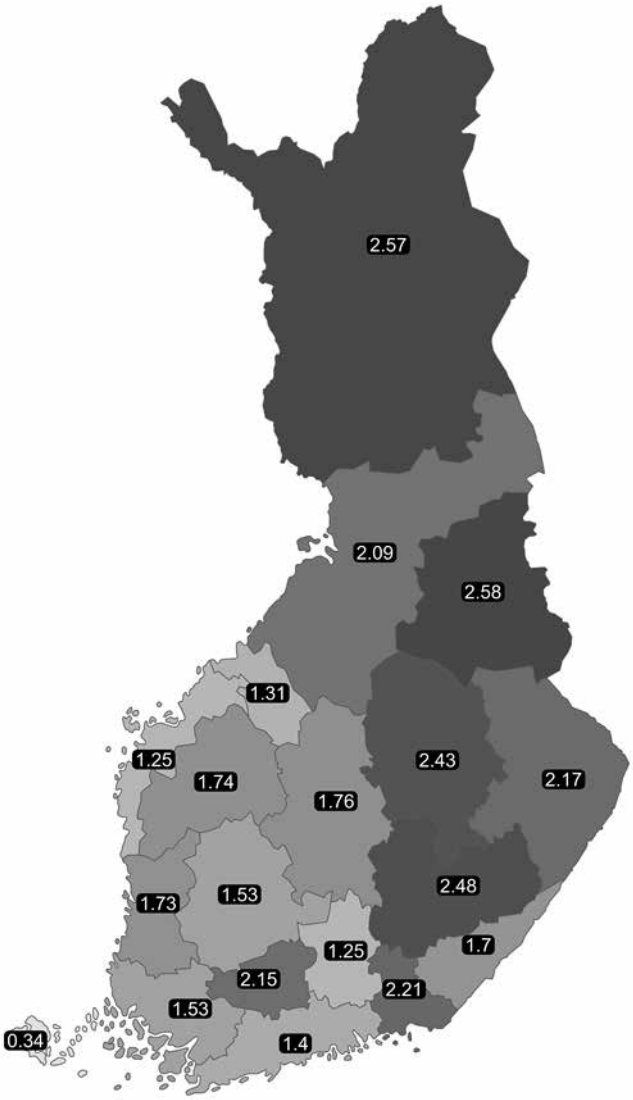
Suurimmalla osalla henkirikoksentekijöistä on jo aiempaa rikoshistoriaa. Tilastokeskuksen ylläpitämän oikeustilaston mukaan yli puolet (59 %) vuosina 2013–2022 tapon, murhan tai surman tehneistä tai niitä yrittäneistä oli tehnyt jonkin tuomioon johtavan rikoksen kolmen henkirikosta edeltävän vuoden aikana (Tilastokeskus 2023d). Tilasto ei mahdollista toteutuneesta henkirikoksesta tuomittujen erottelemista henkirikosta yrittäneistä, mutta aiemman tutkimuksen perusteella tiedetään, että henkirikoksen yrityksestä tuomitut muistuttavat rikoshistoriansa osalta henkirikoksen tekijöitä (Suonpää 2021b).

2.4 Henkirikosten alueellinen jakautuminen

Henkirikollisuuden alueelliset erot ovat Suomessa merkittäviä. Korkean väkivallan alueilla rikollisuustaso on ollut yleensä korkea kuntatyypistä riippumatta, matalan henkirikollisuuden alueilla vastaavasti maan keskiarvon alapuolella niin kaupungeissa kuin maaseudullakin.

Jos viitteellisenä vertailukynnyksenä käytetään länsieurooppalaista henkirikollisuustasoa, joka on karkeasti alle kaksi henkirikosta vuodessa 100 000 asukasta kohti, Suomen maakunnista 11 alitti tason vuosina 2013–2022[3]. Perinteisiä matalan henkirikollisuuden alueita ovat toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä olleet Ahvenanmaa ja Länsi-Suomi. Kummallakin alueella henkirikollisuuden taso on myös viime vuosina ollut alle maan keskitason. Korkean rikollisuustason aluetta on perinteisesti ollut Itä- ja Pohjois-Suomi. Vuosina 2013–2022 henkirikollisuuden taso oli matalin Ahvenanmaalla (0,34) ja korkein Kainuun maakunnassa (2,58) (Kuvio 9).

3 Kaikkialla Euroopassa henkirikollisuudessa esiintyy alueellisia tasoeroja. Useimmissa Länsi-Euroopan maissa henkirikollisuus on keskittynyt suurkaupunkeihin, joissa rikollisuustaso on selvästi kansallisen yleistason yläpuolella ja niinpä esimerkiksi pääkaupunkiseudulla rikollisuustaso ei eroa tällä hetkellä olennaisesti muista eurooppalaisista metropolialueista, vaikka onkin länsieurooppalaisen yleistason yläpuolella.

Kuvio 9 Henkirikollisuuden taso 100 000 asukasta kohti maakunnittain vuosina 2013–2023. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c).

2.5 Kansainvälistä vertailua

Rikollisuuden kansainvälinen vertailu on hankalaa, koska rikoslait ja niiden rikostunnusmerkistöt eroavat maittain. Esimerkiksi kategoriat ”henkirikoksen yritys” ja ”pahoinpitely” voivat eri maissa merkitä hyvinkin eriasteista väkivaltaa. Kuolemaan johtaneen väkivallan kohdalla vertailuongelma on vähäisempi. Kuitenkin myös täytettyjä henkirikoksia koskevia rikostilastotietoja vertailtaessa on muistettava, että henkirikoksia tilastoidaan hyvinkin monenlaisilla ja kirjavilla rikosnimikkeillä, joista aina ei suoraan ilmene, onko kyseessä uhrin kuolemaan johtava väkivaltarikos. Ongelmia tuottaa myös rajanveto tahallisten ja tuottamuksellisten tekojen välille.

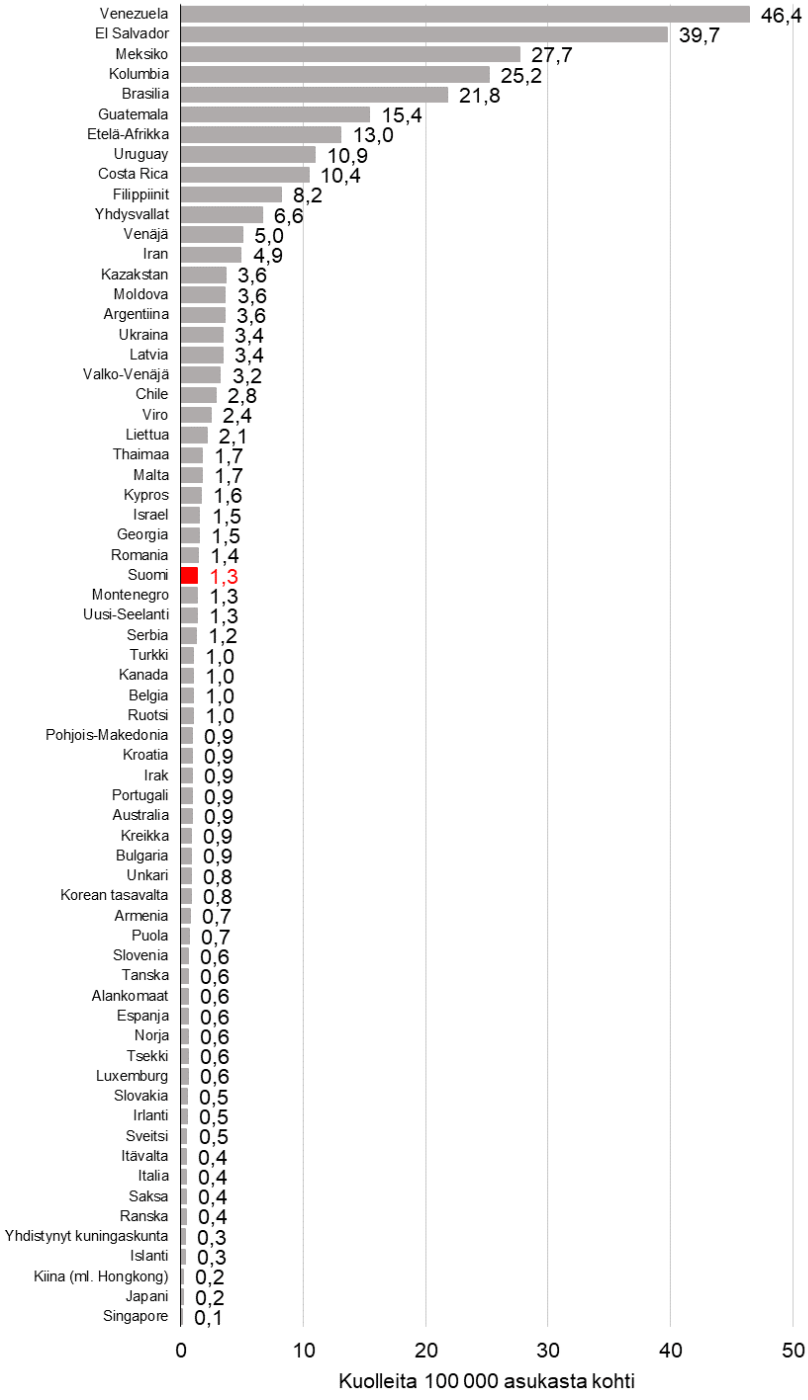
Yksiselitteisin tahallisen väkivallan kansainvälisesti kattava ja vertailukelpoinen tilastollinen lähde on Maailman terveysjärjestön WHO:n keräämät kuolemansyytilastot, vaikkakin maakohtaiset erot terveydenhoitojärjestelmän ja poliisin toimintakyvyssä vaikuttavat myös niiden sisältämien tietojen vertailukelpoisuuteen. Kuolemansyytilastoissa henkirikoksen aiheuttamiksi kuolemantapauksiksi kirjataan ne, joissa kuolemaan johtaneet vammat aiheuttanut väkivalta on kyetty selvittämään tahalliseksi ja uhrista on voitu kirjoittaa kuolinsyytodistus. Kuolemansyytiedot ovat pääsääntöisesti väestöpohjaisia. Toisin sanoen esimerkiksi Suomen kuolemansyytilastoon kirjataan Suomessa vakituisesti asuvien henkilöiden henkirikoskuolemat riippumatta siitä missä maassa ne ovat tapahtuneet. Vastaavasti Suomessa surmattujen ulkomaalaisten kuolemantapaukset kirjataan heidän kotimaidensa tilastoihin.

Suomen henkirikollisuuden taso yleismaailmallisesti

Eurooppa on tahallisen henkirikoskuolleisuuden tasolla mitaten yksi maailman väkivallattomimmista alueista. Yhtä vähäistä henkirikollisuus on vain osassa Itä-Aasiaa, Kanadassa ja Uudessa-Seelannissa (kuvio 10).

Perinteisesti Euroopan on voinut jakaa henkirikollisuuden tason perusteella neljään vyöhykkeeseen. Läntisessä ja eteläisessä Euroopassa henkirikollisuus on pitkään ollut matalampi kuin idässä ja kaakossa. Lännessä henkirikoskuolleisuus laski nykytasolle viime vuosisadan alkuun tultaessa, etelässä toisen maailmansodan jälkeisinä vuosikymmeninä. Suomi kuului tässä jaossa 1800-luvulta alkaen korkean henkirikollisuuden itäiseen vyöhykkeeseen. Tilanne on kuitenkin muuttunut olennaisesti viimeisten kahden vuosikymmenen aikana. Rikollisuustasot Euroopan unionin alueella näyttäisivät kauttaaltaan olevan yhtenäistymässä. Samalla myös Suomen erityisasema Pohjoismaiden ryhmässä saattaa olla katoamassa. Vuosina 2018–2022 Suomen henkirikoskuolleisuus oli vain noin kolmanneksen

korkeampi kuin Ruotsissa. Islannissa, Tanskassa ja Norjassa henkirikollisuuden taso on matalampi kuin Suomessa tai Ruotsissa. Myös Baltian maissa rikollisuustaso on normalisoitumassa 1990-luvun väkivalta-aallon jälkeen. Liettuassa henkirikoskuolleisuus on Baltian maiden matalin, mutta edelleen Suomeen verrattuna lähes kaksinkertainen. Euroopan maista Venäjällä tehdään eniten henkirikoksia asukasta kohti.

Kuvio 10 Tahallisen väkivallan seurauksena kuolleiden vuotuinen määrä teollisuusmaissa ja eräissä kehittyvissä maissa väestön 100 000 henkeä kohden. Viimeisten viiden vuoden keskiarvo. Laskettu WHO:n ja kansallisten tilastojen pohjalta. *Lähde:* World Health Organization (2022).

Suomalaisen henkirikollisuuden erityispiirteet

Minkä tyyppisistä rikoksista ja minkä tyyppisten henkilöiden tekemistä rikoksista henkirikollisuuden tasoero Suomen ja Länsi-Euroopan maiden välillä muodostuu? Yksi olennainen ero on rikosten taustaryhmässä. Länsi-Euroopan maissa ja myös muissa Pohjoismaissa henkirikollisuus on tällä hetkellä huomattavalta osin siirtolaisyhteisöjen rikollisuutta. Suomessa henkirikollisuus on sitä vastoin edelleenkin nimenomaan syntyperäisten suomalaisten keskinäistä rikollisuutta, siirtolaisten osuus sekä rikosten tekijöistä että uhreista on pieni vastaten väestöosuutta. Tämä ei merkitse sitä, että Suomessa maahanmuuttajien henkirikollisuustaso olisi poikkeuksellisen matala. Todellisuudessa se on selvästi korkeampi kuin muissa Pohjoismaissa Norjaa lukuun ottamatta, ero syntyperäisen väestön henkirikollisuustasossa on vain vieläkin suurempi (Lehti ym. 2019).

Verrattaessa Pohjoismaita keskenään on havaittavissa, että henkirikollisuuden kokonaistason ero Suomen ja muiden Pohjoismaiden välillä aiheutuu lähes kokonaisuudessaan työikäisen, mutta työvoiman ulkopuolella olevan väestön alkoholisidonnaisista rikoksista. Alkoholisidonnaisen henkirikollisuuden (joku osapuolista humalassa) taso on Suomessa tällä hetkellä kolme ja puoli -kertainen Ruotsiin ja Islantiin verrattuna, alkoholista riippumattoman väkivallan (kaikki osapuolet selviä) taso sen sijaan vain kolmanneksen korkeampi (muista Pohjoismaista ei ole saatavissa vertailukelpoista tietoa). Työttömien rikollisuustaso on Suomessa kaksi ja puoli -kertainen Ruotsiin verrattuna, työssä olevan väestön rikollisuustasossa erot ovat vähäisiä (Lehti ym. 2019).

Kaikissa Pohjoismaissa pääosasta alkoholisidonnaista henkirikollisuutta vastaavat henkilöt, joilla on päihdeongelmia. Suomessa päihdeongelmista kärsivien henkilöiden osuus rikososapuolista, erityisesti tekijöistä, vaikuttaisi kuitenkin olevan muita Pohjoismaita korkeampi. Vuosina 2007–2016 henkirikoksiin Suomessa syyllistyneistä miehistä 56 prosentilla arvioitiin olevan päihdeongelmia. Ruotsissa vastaava osuus oli 38 prosenttia ja Tanskassa 30 prosenttia (Lehti ym. 2019).

Kaiken kaikkiaan henkirikollisuuden yleiskuva maassamme on selvästi sosiaalisesti syrjäytyneempi kuin läntisissä naapurimaissa. Työvoiman ulkopuolisen väestön ja päihdeongelmista kärsivien osuus rikososapuolista on meillä Pohjolan korkein.

Lähteet

Kivivuori, Janne. 1999. *Suomalainen henkirikos. Teonpiirteet ja tekojen olosuhteet vuosina 1988 ja 1996.* Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 159. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Kivivuori, Janne. 2014. "Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Matter?" *Crime and Justice* 43: 289–340. https://doi.org/10.1086/677664.

Lappi-Seppälä T, Lehti M (2014) Cross-comparative perspectives on global homicide trends. Crime and Justice 43(1): 135–230.

Lehti, Martti. 2002. *Henkirikokset 1998–2000. Tutkimus poliisin tietoon vuosina 1998–2000 tulleista henkirikoksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 194. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/242579.

Lehti, Martti. 2014. "Homicide Drop in Finland, 1996–2012". *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 15(2): 182–199. https://doi.org/10.1080/14043858.2014.963931.

Lehti, Martti. 2020. *Henkirikoskatsaus 2020.* Katsauksia 41/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/319479

Lehti, Martti, Guðbjörg S. Bergsdóttir, Sven Granath, Jónas O. Jónasson, Janne Kivivuori, Mikkel M. Okholm, Mona Rautelin & Karoliina Suonpää. 2019. *Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016.* Research Briefs 37/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/306217

Lehti, Martti & Karoliina Suonpää. 2019. "Henkirikollisuus." Teoksessa *Rikollisuustilanne 2019*, toimittaja Petri Danielsson, 9–36. Katsauksia 42/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/320755

Liem, Marieke, Karoliina Suonpää, Martti Lehti, Janne Kivivuori, Sven Granath, Simone Walser & Martin Killias. 2019. Homicide Clearance in Western Europe. *European Journal of Criminology* 16(1): 81–101.

Pajuoja, Jussi & Markku Salminen. 1996. *Kadonneet henkilöt.* Helsinki: Keskusrikospoliisi.

Suonpää, Karoliina. 2021a. Henkirikokset. *Rikollisuustilanne 2020: Rikollisuuskehitys tilastojen ja tutkimusten valossa.* Katsauksia 49/2021. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/337259

Suonpää, Karoliina. 2021b. Pathways to Homicide: Social Disadvantage and Criminal Careers of Lethal and Non-Lethal Violent Offenders. Väitöskirja. Katsauksia 7/2021. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/335778

Suonpää, K., Kivivuori, J., Aarten, P., Ahven, A., Granath, S., Markwalder, N., Skott, S., Thomsen, A. H., Walser, S., & Liem, M. (2022). Homicide drop in seven European countries: General or specific across countries and crime types? European Journal of Criminology, 0(0). https://doi.org/10.1177/14773708221103799

Tilastokeskus. 2023a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus.

https://stat.fi/til/rpk/

Tilastokeskus. 2023b. *Kuolemansyytilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/ksyyt/

Tilastokeskus. 2023c. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus.

https://www.stat.fi/til/vaerak/

Tilastokeskus. 2023d. *Syytetyt, tuomitut ja rangaistukset*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/tilasto/syyttr

World Health Organization. 2023. ”WHO Mortality Database.” https://platform.who.int/mortality (viitattu 21.9.2023).

3 Pahoinpitely- ja ryöstörikokset

Matti Näsi

Tiivistelmä

- Vuonna 2022 poliisin tietoon tuli 38 160 pahoinpitelyrikosta ja 349 henkirikoksen yritystä. Poliisin kirjaamien pahoinpitelyrikosten määrä on viime vuosina pysynyt hyvin tasaisena.

- Poliisin tietoon tuli 2 329 ryöstörikosta vuonna 2022. Tilastoitujen ryöstörikosten määrä on noussut 2010-luvun alkupuolelta, mutta viimeisen kolmen vuoden ajan taso on pysynyt melko vakaana.

- Tilastoidun väkivallan määrään ja kehitykseen vaikuttaa paitsi väkivaltatapausten määrä myös väestön ilmoitusalttius, poliisikontrollin kohdistaminen ja teho sekä lainmuutokset.

- Vuoden 2021 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 3,6 prosenttia aikuisista joutui vuoden aikana vammaan johtaneen väkivallan kohteeksi. Vähintään läimäisyn sisältävää väkivaltaa oli kokenut 6 prosenttia 15–74-vuotiaista. Laskua edelliseen vuoteen oli noin kaksi prosenttiyksikköä.

- Nuoret ovat vanhempia ikäryhmiä useammin epäiltynä väkivaltarikoksista. Epäillyt ovat useimmiten miehiä. Nuoret joutuvat myös väkivaltarikoksen uhriksi selvästi vanhempia ikäryhmiä useammin sekä kyselytutkimusten että poliisitilastojen mukaan.

- Uhritutkimusten mukaan naiset kokevat kokonaisuutena tarkastellen väkivaltaa ja uhkailua miehiä enemmän. Vakavassa poliisin tietoon tulleessa väkivallassa uhrit sen sijaan ovat useammin miehiä.

- Vuonna 2022 pahoinpitelyrikosten taso oli korkein Keski-Suomen ja Uudenmaan maakunnissa ja matalin Pohjanmaalla sekä Pohjois-Karjalassa. Kaikkiaan pahoinpitelyrikosten taso on hieman korkeampi kaupunkimaisissa kunnissa, erityisesti pääkaupunkiseudulla.

Edellisessä luvussa tarkasteltiin henkirikoksia. Tässä luvussa aiheena ovat pahoinpitelyrikokset, henkirikoksen yritykset ja ryöstörikokset. Tahallista fyysistä väkivaltaa esiintyy myös esimerkiksi virkamiehen väkivaltaisen vastustamisen ja raiskausrikosten yhteydessä. Rajanveto perinteisen väkivaltarikollisuuden ja muiden tahallisten henkeä ja terveyttä vaarantavien tekojen välillä on osin sopimuksenvarainen.

3.1 Tietolähteet

Seuraavassa tarkastellaan osoittimia, joihin jakson tiedot pahoinpitely- ja ryöstörikollisuudesta perustuvat. Pahoinpitely- ja ryöstörikollisuuden tärkeimmät osoitinjärjestelmät ovat:

A. Rekisteritiedot. Keskeisimpänä tietolähteenä käytetään Tilastokeskuksen julkaisemaa rikos- ja pakkokeinotilastoa, joka sisältää tietoja poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto perustuu pääosin poliisin keräämistä tiedoista, joten sitä voidaan jatkossa nimittää ”poliisitilastoksi”. Lisäksi käytetään eräitä muita tietolähteitä kuten rikosten teonpiirteiden seuranta- ja tutkimusrekisteriä sekä henkirikollisuuden seurantajärjestelmää.

B. Uhritutkimukset. Kattavimman kuvan väestön uhrikokemuksista tarjoaa vuosittain toteutettava Kansallinen rikosuhritutkimus, joka kohdentuu 15–74-vuotiaisiin Suomessa asuviin henkilöihin. Tutkimuksessa selvitetään väestön joutumista väkivallan, uhkailujen ja omaisuusrikosten kohteeksi. Nykymuotoinen kysely on ollut käytössä vuodesta 2012 lähtien. Tätä edeltävältä ajalta tietolähteenä ovat kansalliset uhritutkimukset, joita toteutettiin vuosina 1980–2009. Nykymuotoinen ja ennen vuotta 2012 kerätty uhritutkimustieto eivät ole suoraan vertailukelpoisia menetelmällisistä eroista johtuen, ja tämä on pidettävä mielessä erityisesti aikasarjoja tarkasteltaessa (ks. Sirén 2011). Lisäksi viime vuosikymmeninä on tehty valtakunnallisia erityisryhmiin suunnattuja kyselytutkimuksia väkivallasta. Niissä on käsitelty lasten ja nuorten kokemaa väkivaltaa sekä naisiin kohdistunutta väkivaltaa.

Osoitinjärjestelmien väkivallan yleisyyttä koskevien tietojen vertailtavuutta vaikeuttaa se, että mittausyksiköt ovat toisistaan poikkeavat: poliisitilasto mittaa *väkivallantekojen* määrää, kyselytutkimukset puolestaan pääsääntöisesti mittaavat väkivallan uhriksi joutuneiden *henkilöiden* määriä. Osin tästä syystä myös lähteiden pahoinpitelyrikollisuuden *trendistä* antamat tiedot saattavat poiketa. Vertailtavuutta vaikeuttavat myös muut tekijät, joista tärkein on piilorikollisuus.

Piilorikollisuuden muodostavat kaikki ne rikokset, jotka eivät päädy poliisin tai muiden viranomaisten tietoon eivätkä tästä syystä näy viranomaistilastoissa. Tosiasiallinen rikollisuus (kokonaisrikollisuus) on sekä pahoinpitely- että ryöstörikollisuudessa tuntuvasti suurempaa kuin poliisin tietoon tuleva rikollisuus. Uhritutkimusten mukaan sekä pahoinpitelyrikoksista että ryöstörikoksista pääosa jää tulematta ilmi. Viranomaistilastojen ulkopuolelle (piilorikollisuus) jää sitä suurempi osa teoista, mitä lievemmästä väkivallasta on kyse.

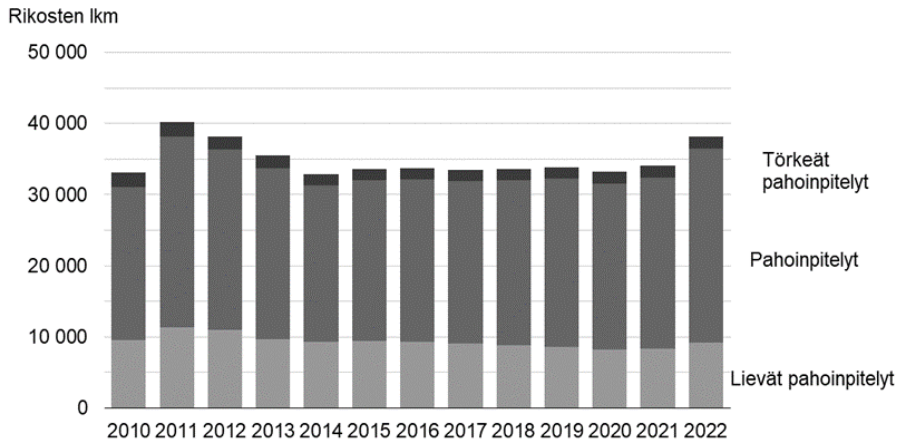
3.2 Väkivaltarikollisuuden kehitys

Seuraavassa kuvataan poliisin tietoon tulleen rikollisuuden määrällistä kehitystä vuosina 2010–2022. Väkivaltarikollisuuden piirteitä tarkastellaan jaksossa 3.5.

Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Henkirikoksen yritykset. Henkirikoksen yrityksinä tilastoitujen rikosten määrä oli 349 vuonna 2022 (taulukko 1). Tekojen määrä kasvoi 16 prosenttia edellisvuodesta. Henkirikoksen yritysten tason muutoksia tulkittaessa on huomioitava, että rajanveto tapon yrityksen ja törkeän pahoinpitelyn välillä on kirjaamisvaiheessa usein tulkinnanvarainen, mikä voi heijastua tilastoissa näkyviin tasomuutoksiin (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2009).

Pahoinpitelyrikokset. Tilastoitujen pahoinpitelyrikosten kokonaismäärä vuonna 2022 oli 38 160. Poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten määrä nousi aiempiin vuosiin verrattuna, ollen nyt samalla tasolla kuin vuonna 2012. Viimeisen reilun kymmenvuoden tarkastelujaksolla merkittävin aiempi tasomuutos poliisin tilastoimassa väkivallassa tapahtui vuonna 2011 (kuvio 1) väkivallan syyteoikeuden muutosten myötä. Silloisen muutoksen myötä kasvua tapahtui erityisesti perusmuotoisina ja lievinä pahoinpitelyinä tutkituissa teoissa. Vuonna 2011 kasvua nähtiin poliisin tietoon tulleissa rikoksissa, mutta myös syylliseksi epäiltyjen määrä kasvoi silloin selvästi. Vuoden 2022 kasvun taustalla on myös lisääntyneet ilmoitukset perusmuotoisten ja lievien pahoinpitelyjen kohdalla. Mielenkiintoista kuitenkin on, että samaan aikaan selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäiltyjen määrä ei ole kasvanut lainkaan aiempiin vuosiin verrattuna. Näin ollen poliisin tietoon tuli aiempaa enemmän pahoinpitelyrikoksia, mutta epäiltyjen määrä ei kuitenkaan kasvanut. On siis mahdollista, että osalle epäilyistä kasaantui aiempaa enemmän epäiltyjä pahoinpitelyrikoksia.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet pahoinpitelyrikokset vuosina 2010–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Vammantuottamus. Poliisitilastossa on vuodesta 1980 lähtien eritelty tapaukset, joissa pahoinpitelyrikokseen on liittynyt yksin teoin tehty kuolemantuottamus tai vammantuottamus. Edellistä kategoriaa tarkasteltiin jo henkirikoksia käsittelevässä luvussa. Taulukossa 1 on esitetty vuosilta 2011–2022 pahoinpitelyrikosten määrät, joihin on liittynyt vammantuottamus. Kysymys on tapauksista, joissa tekijä on tahallisen pahoinpitelyrikoksen yhteydessä aiheuttanut uhrille ruumiinvamman tai sairauden, joka ei kuitenkaan ole suoraa seurausta itse rikoksesta ja jota tekijä ei ole aiheuttanut tahallaan, vaan tuottamuksellisesti. Tällaisia rikoksia oli vuonna 2022 yhteensä 67. Pahoinpitelyrikosten kokonaismäärästä tämän tyyppiset väkivallanteot muodostavat vain pienen osan, viime vuosina alle prosentin kaikista pahoinpitelyrikoksista.

Ryöstörikokset. Vuonna 2022 poliisin tietoon tuli 2 329 ryöstörikosta (RL 31:1–2) (taulukko 1). Tilastoitujen ryöstörikosten määrä kasvoi edellisvuoteen nähden. Poliisin tietoon tulleiden törkeiden ryöstöjen määrä kuitenkin pysyi edeltävän kahden vuoden tasolla, ja näin ollen ryöstörikosten kasvu tapahtuikin pääosin perusmuotoisten ryöstöjen osalta.

Taulukko 1 Eräät poliisin tietoon tulleet väkivaltarikokset vuosina 2011–2022

2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Henkirikoksen yritys											
304	350	263	326	299	309	348	355	329	383	374	349
Lievä pahoinpitely											
11 325	10 920	9 655	9 244	9 420	9 288	9 101	8 884	8 580	8 301	8 416	9 155
Pahoinpitely											
26 665	25 271	23 888	21 808	22 610	22 591	22 853	23 146	23 685	23 230	24 044	27 279
Törkeä pahoinpitely											
2 051	1 874	1 786	1 639	1 561	1 588	1 581	1 609	1 584	1 754	1 663	1 726
Pahoinpitelyrikokset yhteensä											
40 041	38 065	35 329	32 691	33 591	33 467	33 535	33 639	33 849	33 285	34 123	38 160
Pahoinpitely ja vammantuottamus											
169	154	113	119	123	99	105	104	108	79	87	67
Ryöstö											
1 412	1 397	1 323	1 470	1 280	1 394	1 376	1 398	1 462	1 548	1 449	1 873
Törkeä ryöstö											
208	218	196	216	266	276	264	303	347	448	444	456
Ryöstörikokset yhteensä											
1 620	1 615	1 519	1 686	1 546	1 670	1 640	1 701	1 809	1 996	1 893	2 329

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a).

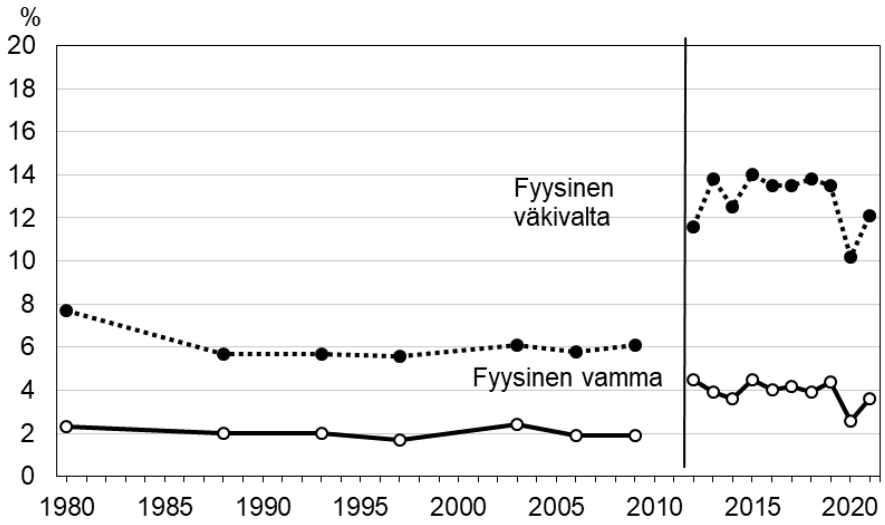
Uhritutkimukset

Kansallinen rikosuhritutkimus tuottaa vuosittain tietoa suomalaisten kokemasta väkivallasta. Vuoden 2021 kyselyn mukaan 6 prosenttia 15–74-vuotiaista suomalaisista oli vuoden aikana joutunut läimäisyn tai sitä vakavamman väkivallan kohteeksi. Uhkailua oli kokenut noin joka kymmenes. Sellaista väkivaltaa, josta aiheutui vamma eli vähintään mustelma tai ruhje, oli vuoden aikana kokenut 3,6 prosenttia (Näsi & Kolttola 2021). Seuraava Kansallinen rikosuhritutkimus toteutetaan vuonna 2023.

Väkivaltakokemuksissa tapahtuneista pidemmän aikavälin muutoksista saadaan tietoa Kansallisista uhritutkimuksista (1980–2009) ja Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta (2012–2021). Tässä yhteydessä fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan erilaisia tekomuotoja, joista osa on varsin lieviä – tarkastellut väkivallan muodot vaihtelevat tönimisestä lyömiseen ja asetta käyttäen tehtyyn väkivaltaan. Fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus pysyi 1988–2009

välisenä aikana lähes samana, samoin vamman aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus (kuvio 2) (Sirén ym. 2010; Sirén & Honkatukia 2005).

Vuosien 2012–2021 luvut ovat uudesta Kansallisesta rikosuhritutkimuksesta eikä niitä voi suoraan verrata edellisiin lukuihin. Uusi tutkimus näyttää tuottavan selvästi korkeamman, noin kaksinkertaisen, arvion väkivallan yleisyydestä. Tämä johtunee vaihtuneesta tiedonkeruumenetelmästä: vuotta 2012 edeltäneet uhritutkimukset toteutettiin puhelinhaastatteluilla ja uusi rikosuhritutkimus postikyselyllä, jonka on todettu antavan puhelinkyselyjä korkeampia estimaatteja uhrikokemusten yleisyydestä (Heiskanen 1998; Siren 2011; Laaksonen & Heiskanen 2014). Vuosina 2012–2019 vamman aiheuttanut väkivalta pysyi varsin samalla tasolla, mutta laski selvästi vuonna 2020; kuitenkin vuonna 2021 palattiin lähes koronapandemiaa edeltävälle tasolle. Myös fyysisen väkivallan yleisyys laski selvästi vuonna 2020. On mahdollista, että tuloksia selittävät koronapandemian ensimmäisenä vuotena arkirutiineihin tulleet muutokset. Vuonna 2021 kuitenkin fyysisen väkivallan uhriksi joutuneiden osuus hieman kasvoi, mutta ei vielä täysin palannut pandemiaa edeltävälle tasolle.

Kuvio 2 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneita 1980–2021 (% 15–74-vuotiaista). *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2021. Vuodesta 2012 eteenpäin tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia aikaisempiin tutkimuksiin nähden.

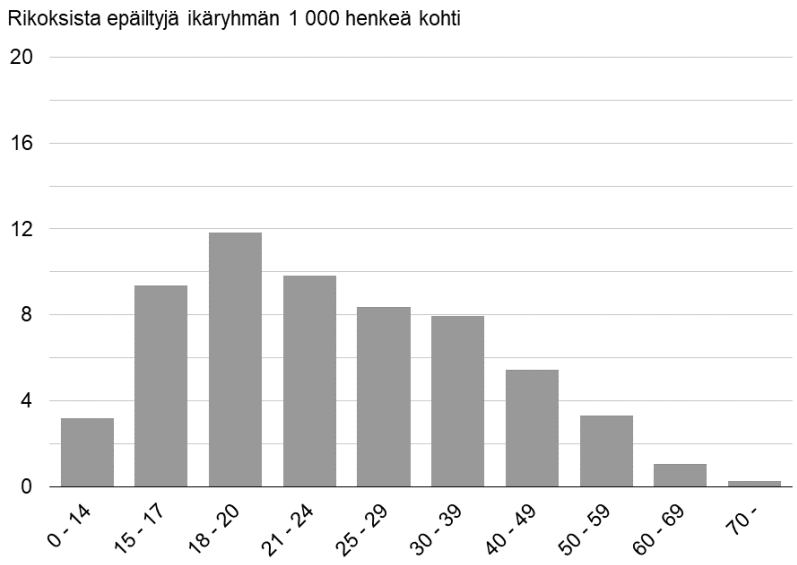
On kuitenkin huomioitava, että väkivaltarikollisuus ja erityisesti törkeä väkivaltarikollisuus keskittyy suhteellisen pieneen sosiaalisesti syrjäytyneiden päihteiden väärinkäyttäjien ryhmään, jossa myös riski joutua väkivallan uhriksi on moninkertainen valtaväestöön nähden (Lehti 2020; Smolej 2014). Uhritutkimuksilla ei juurikaan saada tietoa tämän ryhmän väkivaltakokemuksissa tapahtuvista muutoksista. Paras tietolähde väkivallan ongelmaryhmässä tapahtuvasta kehityksestä on törkeää väkivaltaa (henkirikoksen yrityksiä ja törkeitä pahoinpitelyitä) koskevat viranomaistilastot. Törkeimmässä väkivallassa vammojen laadun takia ilmituloaste on yleensä suhteellisen korkea, eikä ilmitulossa ole suuria eroja väestöryhmien välillä.

3.3 Väkivaltarikosten piirteitä

Seuraavat tarkastelut perustuvat sekä poliisin tietoon tulleeseen rikollisuuteen (Tilastokeskuksen poliisin tietoon tullutta väkivaltaa kuvaavat tilastot ja Krimon RTST-tietokanta vuosilta 2007–2013) että kokonaisrikollisuustutkimukseen (vuosien 1980–2009 kansallisten uhritutkimusten aineistot ja vuosina 2012–2021 toteutetun Kansallisen rikosuhritutkimuksen aineistot).

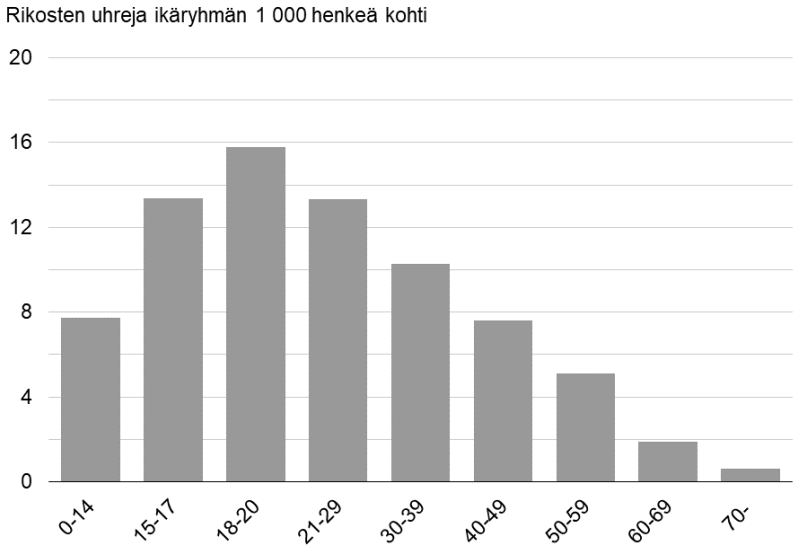
Ikä ja sukupuoli

Väkivalta ja ikä. Sekä väkivallan tekeminen että sen uhriksi joutuminen painottuvat nuoriin ikäryhmiin. Tästä yleiskuvasta poikkeavat jossain määrin henkirikokset, joissa sekä tekijöiden että uhrien keskimääräinen ikä on muuta väkivaltarikollisuutta korkeampi. Kuvioissa 3 ja 4 on esitetty ikäryhmäkohtaisia tietoja vuonna 2022 poliisin tietoon tulleista pahoinpitelyrikosten tekijöistä ja uhreista. Koska ikäryhmien koot vaihtelevat, tekijöiden ja uhrien määrä on suhteutettu saman ikäisen väestöryhmän kokoon.

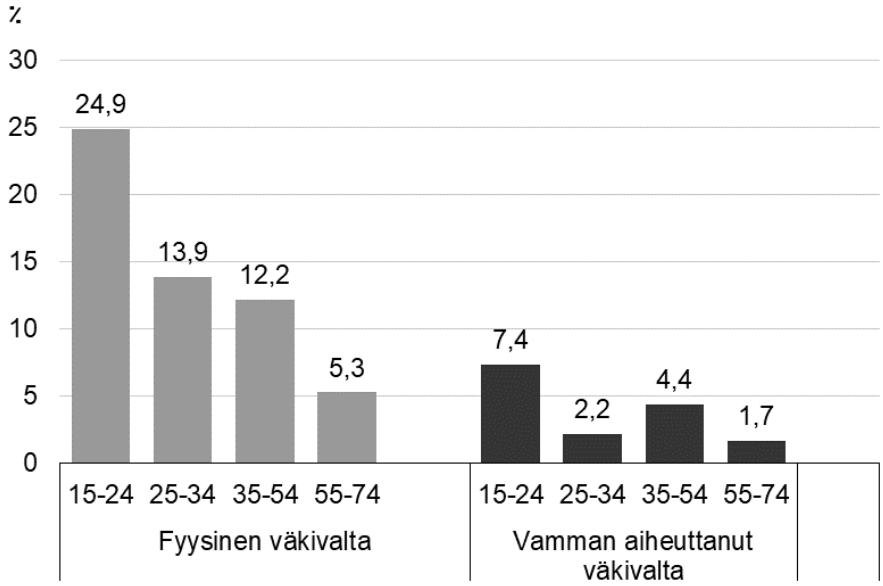
Kuvio 3 Pahoinpitelyrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuonna 2022 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c)

Pahoinpitelyrikoksiin syyllistyvät kaikkein todennäköisimmin 18–20-vuotiaat nuoret aikuiset (kuvio 3). Samassa ryhmässä on myös yleisintä joutua pahoinpitelyrikosten uhriksi (kuvio 4).

Kuvio 4 Pahoinpitelyrikosten uhreja ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, poliisin tietoon vuonna 2022 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c)

Myös uhritutkimusten mukaan eniten väkivaltakokemuksia on nuorimmilla vastaajilla. Kuviosta 5 ilmenee vuoden aikana fyysistä väkivaltaa kokeneiden osuus sekä fyysisen haitan aiheuttanutta väkivaltaa kokeneiden osuus ikäryhmittäin edeltävän vuoden aikana vuoden 2021 kyselyssä. Tässä yhteydessä fyysisellä väkivallalla tarkoitetaan kiinni tarttumista, tönimistä, lyömistä tai tätä vakavampaa väkivaltaa. Kuviosta havaitaan, että mitä vanhemmasta ikäryhmästä on kysymys, sitä harvinaisempia väkivaltakokemukset ovat. Vuoden 2021 tutkimuksessa noin 25 prosenttia 15–24-vuotiaista ilmoitti joutuneensa fyysisen väkivallan kohteeksi vuoden aikana, kun vastaava osuus 55–74-vuotiaiden ryhmässä oli noin viisi prosenttia. Kuten todettua, vuonna 2020 väkivaltaa kokeneiden vastaajien osuus laski selvästi, mutta vuoden 2021 osalta esimerkiksi kaikkein nuorimmassa ikäryhmässä nousua oli miltei neljä prosenttiyksikköä edelliseen vuoteen verrattuna. Sen sijaan 25–34-vuotiaiden ja 55–74-vuotiaiden osalta ei nähty juurikaan muutoksia edellisvuoteen verrattuna, mutta 35–54-vuotiaiden ryhmässä kasvua oli noin kaksi prosenttiyksikköä. Vamman aiheuttanutta väkivaltaa oli puolestaan kokenut noin 7 prosenttia nuorimmasta ikäryhmästä ja noin kaksi prosenttia 55–74-vuotiaista. Nuorimmassa ikäryhmässä nousua edelliseen vuoteen verrattuna oli kaksi prosenttiyksikköä, 35–54-vuotiaiden ja vanhimman ikäryhmän osalta nousua oli yhden prosenttiyksikön verran. Muutokset eivät kuitenkaan olleet samanlaiset kaikissa ikäryhmissä. 25–34-vuotiaiden osalta nähtiin itseasiassa pientä laskua, sillä kyseisen ikäryhmän osalta uhriksi joutuneiden osuus oli noin kaksi prosenttiyksikköä alemmalla tasolla kuin vuonna 2020. Väkivaltakokemusten muutokset eri ikäryhmien osalta poikkesivat siis hieman toisistaan pandemiavuosien osalta.

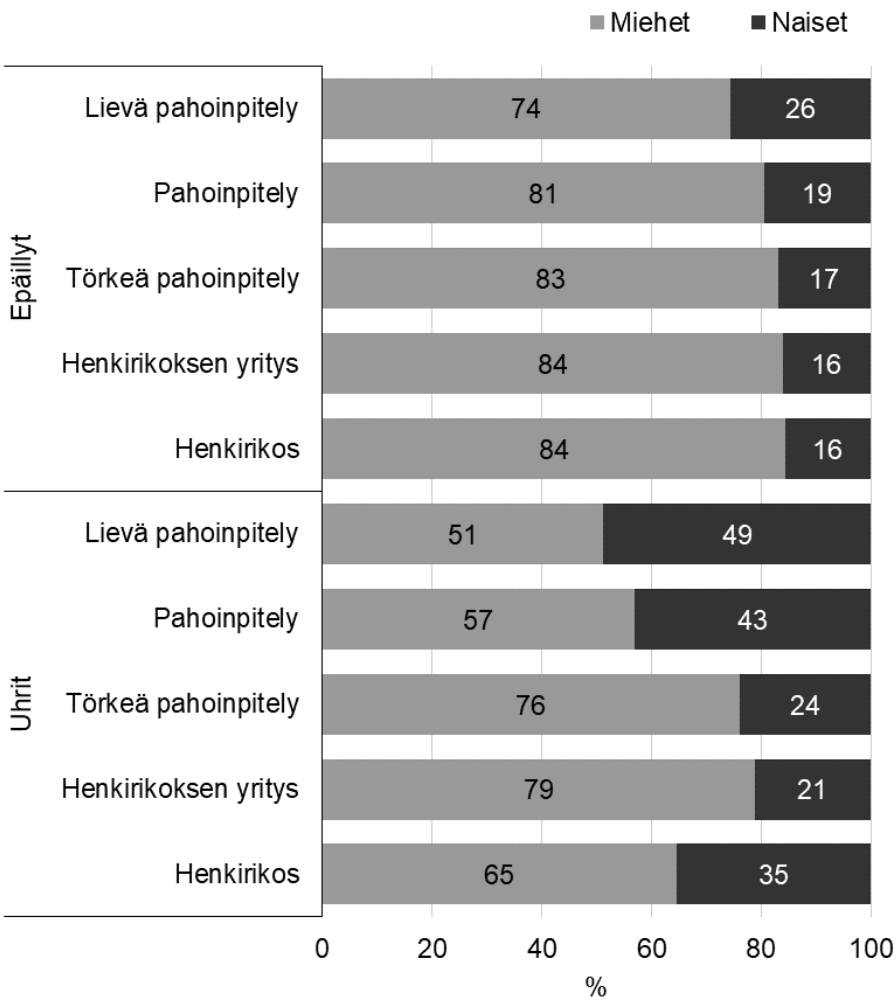

Kuvio 5 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat ikäryhmän mukaan vuonna 2021 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2021 (Kolttola & Näsi 2022)

Kuten pahoinpitelyrikollisuudessa myös viranomaisten tietoon tulleessa ryöstörikollisuudessa tekijät ja uhrit ovat tyypillisimmin nuoria henkilöitä. Vuonna 2022 ryöstöistä syylliseksi epäillyistä 76 prosenttia oli alle 30-vuotiaita, joista suurin osa alle 18-vuotiaita. Vuonna 2022 alle 15-vuotiaiden epäiltyjen määrä oli 269, mikä on lähes kolminkertainen määrä edelliseen vuoteen verrattuna. Myös uhreista enemmistö oli alle 30-vuotiaita: vuonna 2022 alle 30-vuotiaiden uhrien osuus oli 61 prosenttia. Ryöstörikoksista epäiltyjen ikärakenne painottuu kuitenkin voimakkaammin nuorempiin ikäryhmiin kuin ryöstörikosten uhrien ikärakenne.

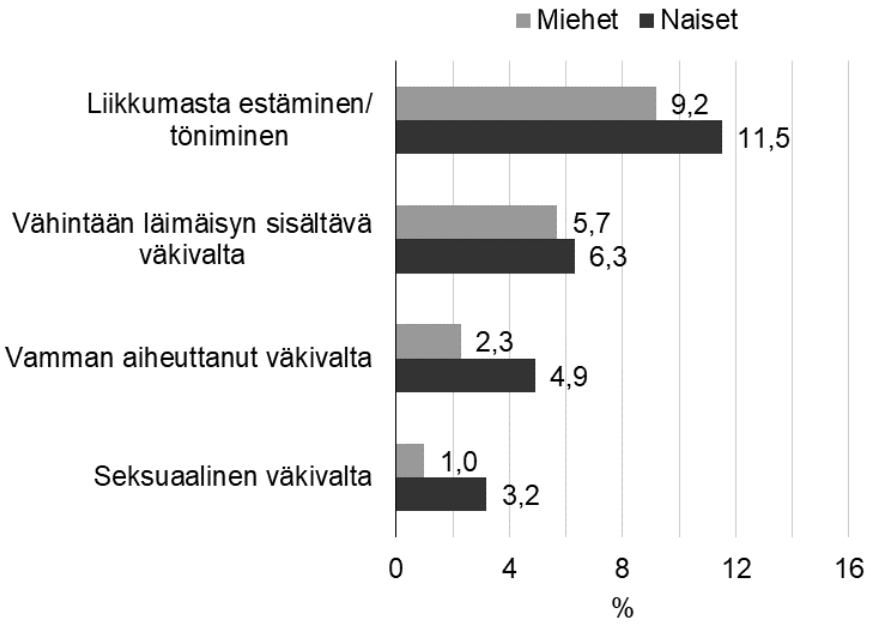
Väkivalta ja sukupuoli. Suurin osa poliisin tietoon tulleiden väkivaltarikosten tekijöistä on miehiä (kuvio 6). Vuonna 2022 poliisin tietoon tulleissa perusmuotoisissa pahoinpitelyrikoksissa 81 prosenttia syyllisiksi epäillyistä oli miehiä. Osuus oli 74 prosenttia lievissä pahoinpitelyissä ja 83 prosenttia törkeissä pahoinpitelyissä. Miesten osuus oli vielä suurempi henkirikoksen yrityksissä (84 %) sekä henkirikoksissa (84 %).

Myös väkivaltarikosten uhreista suurempi osa on miehiä, sukupuolten välinen ero on pienempi kuin epäiltyjä koskevassa tarkastelussa. Vuonna 2022 perusmuotoisten pahoinpitelyrikosten uhreista 57 prosenttia oli miehiä. Lievissä pahoinpitelyissä mies- ja naisuhreja oli lähes yhtä paljon, mutta vakavammissa väkivaltarikoksissa miesten osuus uhreista oli huomattavasti suurempi.

Kuvio 6 Eräiden väkivaltarikosten epäiltyjen ja uhrien sukupuolijakauma vuonna 2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a).

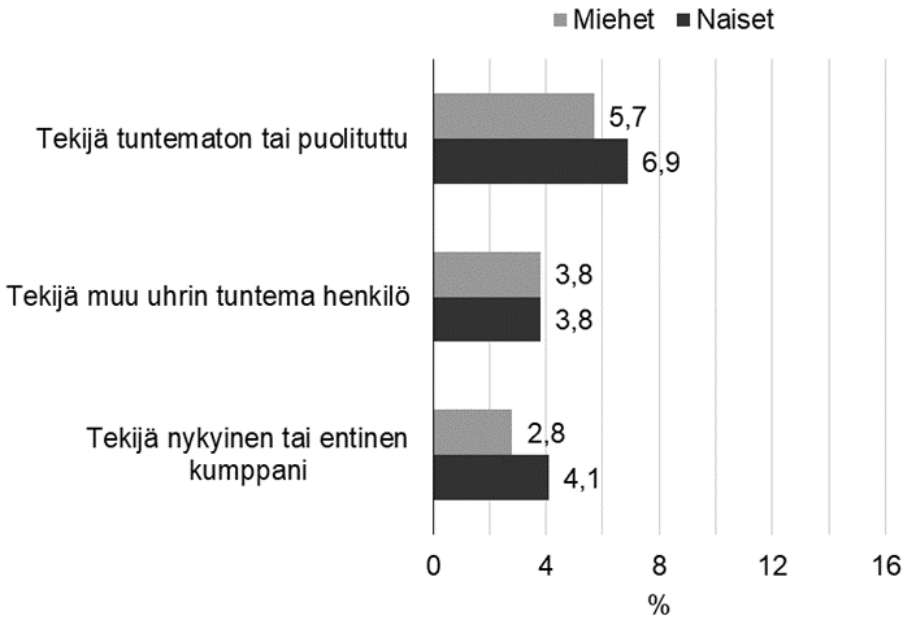
Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan väkivaltakokemukset olivat yleisempiä naisilla kuin miehillä. (kuvio 7). Vuoden 2021 kyselyssä ero oli tilastollisesti merkitsevä. Aiempiin vuosiin verrattuna sekä miesten että naisten väkivaltakokemukset vähenivät vuonna 2020, mutta miesten kohdalla lasku oli selvästi voimakkaampaa. Vuonna 2021 palattiin naisten osalta melko lähelle pandemiaa edeltänyttä tasoa, mutta miesten kohdalla muutos vuoteen 2020 verrattuna oli varsin pieni. Vamman aiheuttaneesta väkivallasta ilmoitti noin viisi prosenttia naisista ja kaksi prosenttia miehistä. Seksuaalisen väkivaltaa oli kokenut kolme prosenttia naisista ja yksi prosenttia miehistä (Kolttola & Näsi 2022). Ero poliisin tietoon tulleen väkivaltarikollisuuden sukupuolijakaumaan selittyy sillä, että uhritutkimukset kuvaavat kokonaisuutena tarkastellen lievempää väkivaltaa kuin poliisin tilastoima väkivalta.

Kuvio 7 Väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen mukaan vuonna 2021 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2021 (Kolttola & Näsi 2022)

Osapuolten suhde

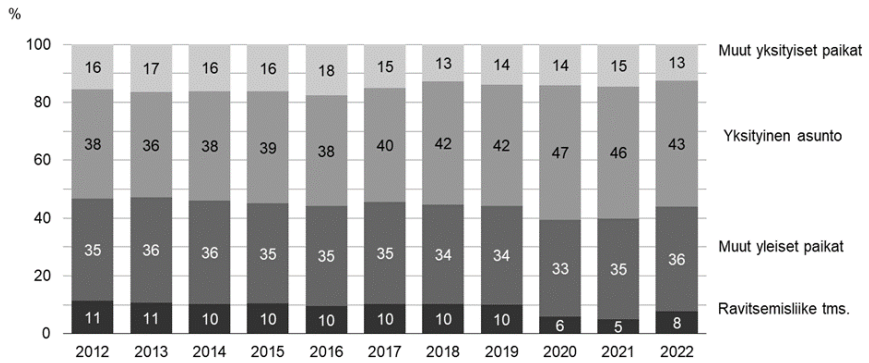
Uhritutkimusten mukaan (kuvio 8) sekä miehiin että naisiin kohdistuneessa fyysisessä väkivallassa tyypillisin tekijä on tuntematon tai puolituttu henkilö (Kolttola & Näsi 2022). Havainto koskee niin lievempiä tekomuotoja kuin vammankin aiheuttanutta väkivaltaa.

Kuvio 8 Vuoden aikana fyysisen väkivallan kohteeksi joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen ja väkivallan tekijän mukaan vuonna 2021 (%). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2021 (Kolttola & Näsi 2022)

Väkivallan tapahtumapaikat

Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuus ilmi tulevista pahoinpitelyistä on kasvanut tasaisesti koko kuluvan vuosituhannen. Vuonna 2022 yksityisissä tiloissa tehtiin enemmän poliisin kirjaamia pahoinpitelyrikoksia kuin julkisilla paikoilla (kuvio 9). Vuonna 2022 yksityisasunnoissa tehtyjen rikosten osuus kuitenkin hieman laski edelliseen vuoteen verrattuna, ollen 43 prosenttia.

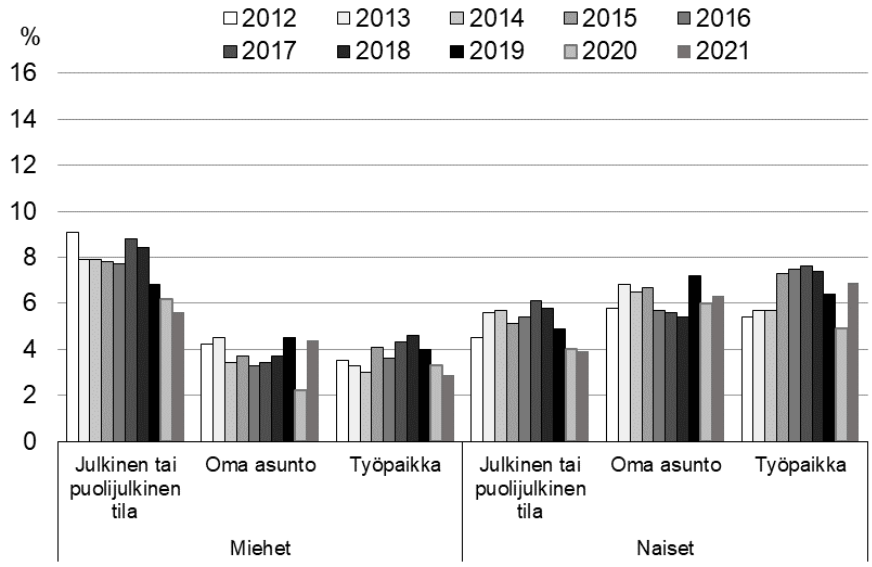

Kuvio 9 Pahoinpitelyrikosten tekopaikkojen osuudet kaikista pahoinpitelyrikosten tekopaikoista 2012–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a). Pyöristyksestä johtuen kaikki luvut eivät summaudu sataan. Tarkastelusta on poistettu tuntemattomassa paikassa tapahtuneet teot, joiden määrä on hyvin vähäinen.

Yksityisissä tiloissa tehtyjen rikosten osuuden kasvu tilastoidusta pahoinpitelyrikollisuudesta voi osin heijastaa perheväkivaltaan liittyvien rikosten kohonnutta ilmituloastetta. Vuonna 2011 tehty syyteoikeuden muutos, jonka myötä lähisuhteessa tapahtuneista lievistä pahoinpitelyistä tuli yleisen syytteen alaisia, on osaltaan voinut vaikuttaa siihen, että yhä useamman poliisin kirjaaman pahoinpitelyrikoksen tekopaikka on yksityinen tila.

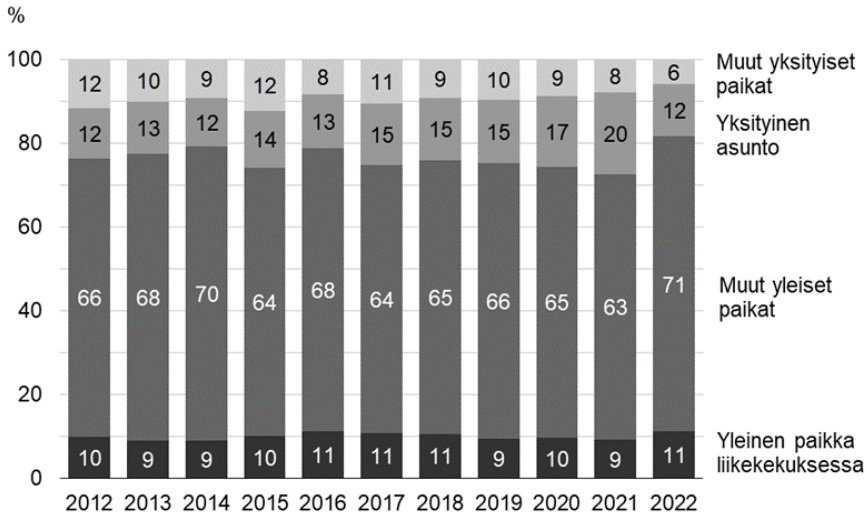
Yleisten paikkojen osalta pitkän ajan kehityksenä on ollut liikekeskuksissa ja yleisissä tilaisuuksissa tapahtuneiden pahoinpitelyjen määrän väheneminen. Tämä heijastanee vartioinnin ja kameravalvonnan tehostumista, mikä on johtanut päihtyneiden henkilöiden aiempaa nopeampaan poistamiseen kyseisistä tiloista. Ravitsemisliikkeissä tapahtuneiden tekojen absoluuttinen määrä ja osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on laskenut viime vuosina. Vuoden 2020 muutokset yksityisasuntojen ja ravitsemisliikkeiden osalta sen sijaan heijastelevat koronapandemian vaikutuksia. Ravitsemisliikkeiden aukioloa rajoitettiin, ja sosiaalinen kanssakäyminen rajoittui normaalia enemmän yksityisasuntoihin.

Kuviossa 10 on tarkasteltu uhritutkimusten (Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2021) valossa väkivallan yleisyyttä sen tapahtumapaikan mukaan. Mittausten mukaan naisten väkivaltakokemukset tapahtuvat yleisimmin omassa asunnossa tai työpaikalla. Miesten osalta puolestaan korostuvat julkiset ja puolijulkiset tilat, mukaan lukien ravintolat ja baarit. Miesten kohdalla omassa asunnossa tapahtuneiden väkivaltakokemusten osalta palattiin vuonna 2021 vuoden 2019 tasolle, ja naisten kohdalla näin kävi työpaikkaväkivallan osalta.

Kuvio 10 Eri ympäristöissä uhkailun ja väkivallan kohteeksi vuoden aikana joutuneet 15–74-vuotiaat sukupuolen mukaan vuosina 2012–2021, %. *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2012–2021

Kuviossa 11 on esitetty poliisin tilastoiman ryöstörikollisuuden tapahtumapaikat vuosina 2012–2022. Vuonna 2022 kaikkiaan yli 80 prosenttia ryöstöistä tapahtui yleisillä paikoilla. Yksityisasunnoissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus oli 12 prosenttia ja liikekeskuksissa tapahtuneiden ryöstöjen osuus 11 prosenttia kaikista teoista. Näin ollen yleisillä paikoilla tapahtuneiden ryöstöjen osuus kasvoi selvästi edeltäviin vuosiin verrattuna.

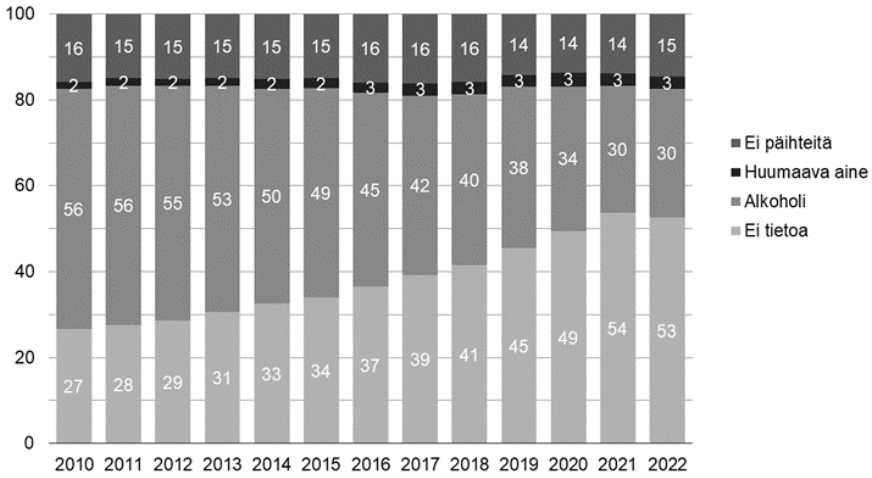
Kuvio 11 Ryöstörikosten tekopaikkojen osuudet kaikista ryöstörikosten tekopaikoista 2012–2022. Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Väkivalta ja alkoholi

Seuraavassa tarkastellaan alkoholin tai muiden päihteiden vaikutuksen alaisena olleiden määrää ja osuutta väkivaltarikoksissa. Erittelyt perustuvat poliisitilaston tietoihin siitä, kuinka moni selvitettyyn rikokseen syylliseksi epäilty oli tekohetkellä alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Muu päihde viittaa huumeisiin ja lääkkeisiin. Muun päihteen vaikutuksen alaisina olleet sisältävät myös tekijät, jotka olivat tekohetkellä sekä alkoholin että muun päihteen vaikutuksen alaisina. Ilmaisun selkeyden vuoksi käytämme tilastokategoriasta ”muu päihde” myös lyhyttä ilmausta ”huume”.

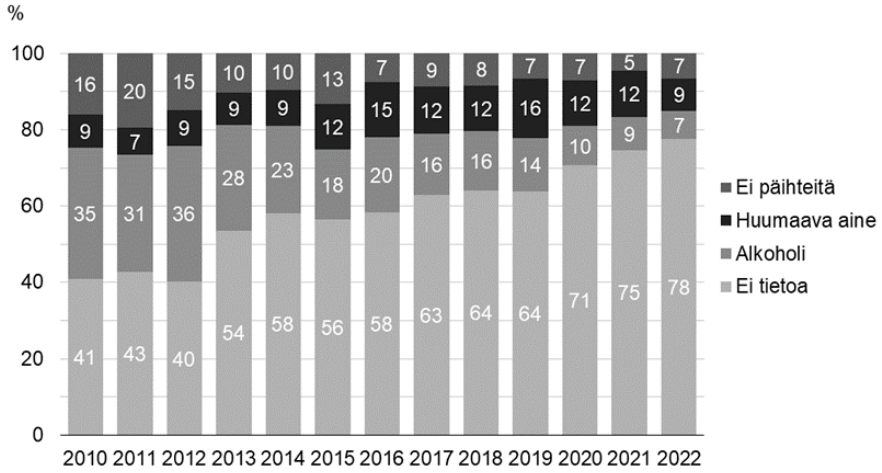
Epäiltyjen päihtymystilaa koskevat tiedot perustuvat poliisien kentällä tekemiin havaintoihin. Kirjaamiskäytännöt vaihtelevat, joten tiedot voivat olla puutteellisia. Tästä syystä poliisitilastojen alkoholitietojen perusteella tehtäviin johtopäätöksiin alkoholisidonnaisen väkivallan määrästä ja kehityksestä tulee suhtautua varauksella.

Pahoinpitelyrikokset ja alkoholi. Alkoholihumalassa tekohetkellä olleiden pahoinpitelyrikoksesta epäiltyjen määrä kasvoi voimakkaasti 1990-luvun puolivälissä, jonka jälkeen tilanne vakiintui uudelle tasolle (ks. tarkemmin Rikollisuustilanne 2012). Muun päihteen vaikutuksen alaisena olleiden tekijöiden osuus on pysynyt alhaisena – noin 2–3 prosenttia epäillyistä on ollut muun huumaavan aineen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena (kuvio 12). Tilastojen valossa alkoholisidonnaisten rikosten osuus kaikista pahoinpitelyrikoksista on ollut selvästi laskusuuntainen viimeisten vuosien aikana. Kuten todettua, muutosta on ohjannut ennen kaikkea niiden tapausten määrä, joissa päihdetietoa ei ole käytettävissä. Samaan aikaan niiden tapausten osuus, joissa on kirjattuna, että epäilty ei ollut päihteiden käytön alaisuudessa, on pysynyt samalla tasolla koko tarkastelujakson ajan.

Kuvio 12 Päihteiden osuus pahoinpitelyrikosten tekotilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuosina 2010-2022 (%). Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a).

Ryöstörikokset ja alkoholi. Alkoholin vaikutuksen alaisena ryöstön tehneiden määrä on poliisin tilastojen valossa vähentynyt viimeisen 10 vuoden aikana (kuvio 13). Hieman yli kymmenes epäillyistä on viime vuosina ollut muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisena. Tässäkin tapauksessa muutosta on ohjannut ennen kaikkea niiden tapausten määrä, joissa päihdetietoa ei ole käytettävissä. Samaan aikaan kuvion ulkopuolelta voidaan myös todeta, että niiden tapausten osuus, joissa kirjattuna, että epäilty ei ollut päihteiden käytön alaisuudessa, on pysynyt samalla tasolla viimeiset vuodet.

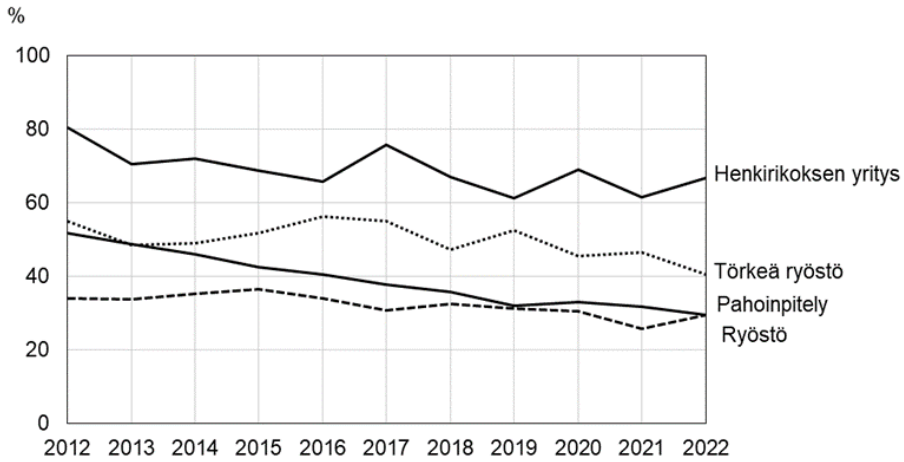

Kuvio 13 Päihteet ryöstörikosten tekotilanteissa: selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyt vuosina 2012–2022 (%). *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Ryöstörikosten kohdalla muun päihteen kuin alkoholin vaikutuksen alaisina olleiden epäiltyjen määrä kasvoi selvästi 2000-luvun alkuvuosina, mikä oli luultavasti yhteydessä niin sanottuun toiseen huumeaaltoon (Hakkarainen & Metso 2001). Huumeriippuvaiselle henkilölle ryöstö on rikoslajina houkutteleva, koska mahdollinen saalis on usein rahaa tai helposti muutettavissa rahaksi (Kinnunen 2001, 18). Viime vuosina osuus on palautunut vuosituhannen alkua edeltäneelle tasolle.

Väkivaltarikosten selvitysaste ja ilmoitusalttius

Selvitysaste. Henkirikoksen yrityksistä on viime vuosina selvitetty 60–80 prosenttia tilastointivuoden aikana (kuvio 14). Lopullinen selvitysprosentti on korkeampi, sillä osa loppuvuoden rikoksista selviää vasta seuraavan vuoden aikana.

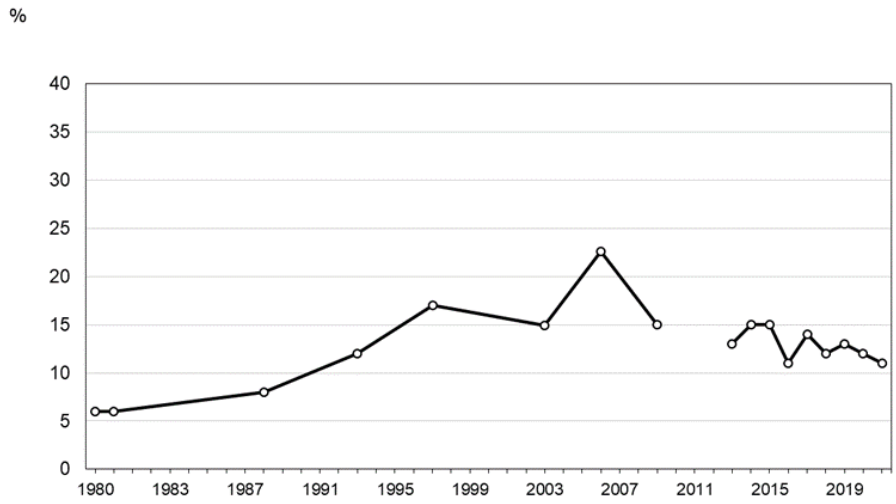
Kuvio 14 Eräät väkivaltarikokset: selvitettyjä rikoksia (%) vuoden aikana poliisin tietoon tulleista rikoksista vuosina 2012–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Ryöstörikosten selvitysprosentti on pysynyt melko vakaana viimeiset kymmenen vuotta. Törkeiden ryöstöjen osalta selvitysprosentti sen sijaan on hieman laskusuunnassa ja vuonna 2022 selvitysaste oli 41 prosenttia. Muista ryöstöistä selvitettiin vuonna 2022 noin 30 prosenttia. Samalla tarkastelujaksolla selvitettyjen pahoinpitelyrikosten selvitysaste on lähestulkoon puolittunut viimeisen reilun kymmenen vuoden (vuonna 2022 selvitysaste oli 30 %). Lopullinen selvitysaste on kuitenkin korkeampi kuin oheisen kuvion näyttämä kirjaamisvuoden aikana selvitettyjen rikosten osuus kirjatuista rikoksista. On siis mahdollista, että lasku ei välttämättä näy lopullisessa selvitysasteessa vaan voi selittyä poliisin käsittely- ja tutkintaprosessien pitkittymisellä.

Ilmoitusalttius. Vuoden 2022 kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vähintään läimäisyn käsittävää väkivaltaa kokeneista 11 prosenttia kertoi jonkin heihin kohdistuneen väkivallanteon tulleen poliisin tietoon (Kolttola & Näsi 2022). Ryöstörikoksissa ilmoitusaste on ollut korkeampi. Kansallisissa uhritutkimuksissa se vaihteli ennen vuotta 2009 30 ja 40 prosentin välillä. Vuoden 2009 jälkeisistä uhritutkimuksista tietoa ei ole enää ollut saatavissa.

Koska uhritutkimuksissa tavoitetaan huonosti väkivallan ongelmaryhmää – sosiaalisesti syrjäytyneitä päihteiden väärinkäyttäjiä –on luultavaa, että ilmi tulevien tekojen todelliset osuudet ovat sekä pahoinpitelyrikoksissa että ryöstörikoksissa yllä mainittuja pienemmät.

Uhritutkimukset osoittavat, että tutkimusten tavoittamien väestöryhmien alttius tehdä ilmoitus itseensä kohdistuvista pahoinpitelyrikoksista kasvoi 1980-luvulta aina 2000-luvun alkuvuosiin asti (kuvio 15). Tämän jälkeen ilmoitusalttius vähintään läimäisyn sisältäneissä tapauksissa näyttää vakiintuneen noin 10–13 prosentin tuntumaan.

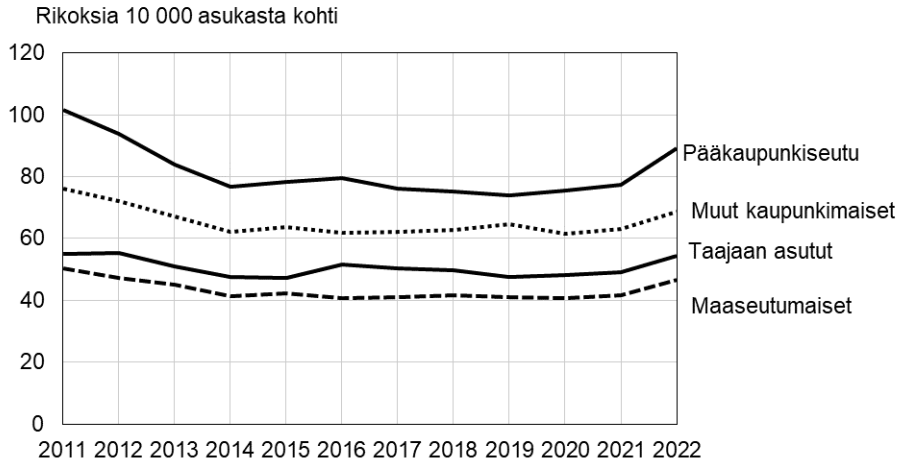
Kuvio 15 Poliisille ilmoitettujen tapausten osuus kaikista sellaisista väkivaltatapauksista, joihin on liittynyt vähintään läimäisy (% 15–74-vuotiaista väkivallan uhreista). *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2013–2021. Huom. uhritutkimusten metodi on vaihtunut vuodesta 2012 alkaen. Lisäksi vuosien 1980–2009 tutkimuksissa läimäisyn sijaan lyönti (jonka seurauksena eritelty sekä näkyvä jälki ja ei näkyvä jälki).

Ryöstörikoksissa vastaavaa ilmoitusalttiuden kasvutrendiä ei ainakaan aiemmin ollut havaittavissa, vaan ilmoitusaste kasvoi säännönmukaisesti ilmi tulleiden ryöstörikosten määrän vähentyessä ja väheni ilmi tulleiden rikosten määrän kasvaessa. Ilmoitusasteen vaikutus viranomaistilastoihin oli siten ryöstörikosten kohdalla erilainen kuin pahoinpitelyrikollisuudessa (Lehti 2008).

3.4 Väkivaltarikosten alueellinen jakautuminen

Pahoinpitelyrikosten alueellista jakautumista tarkastellaan seuraavassa poliisitilastotietojen pohjalta. Vaikka piilorikollisuuden osuus kokonaisrikollisuudesta todennäköisesti vaihteleekin kuntatyyppien ja maakuntien välillä, erot tuskin ovat pahoinpitelyrikollisuuden kaltaisessa massarikollisuudessa niin merkittäviä, että ne olennaisesti vääristäisivät poliisitilaston antamaa yleiskuvaa rikollisuuden alueellisesta jakautumisesta.

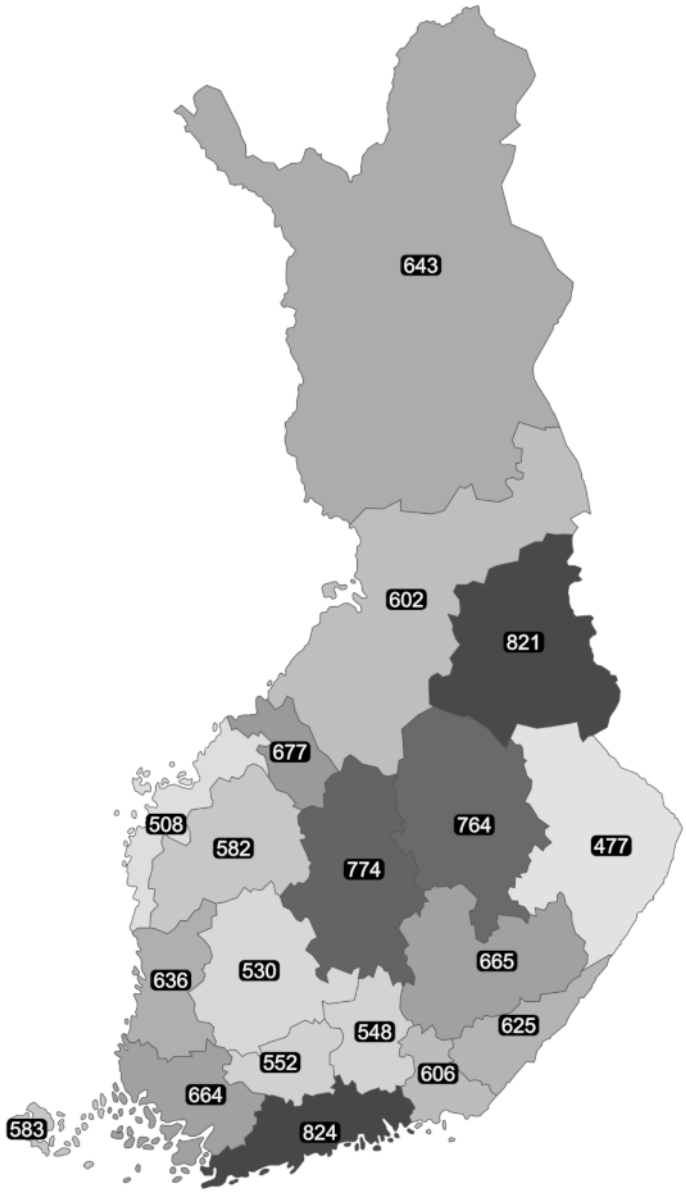
Tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on viimeisten kymmenen vuoden aikana kehittynyt pääpiirteittäin samansuuntaisesti kaikissa kuntatyyppiryhmissä (kuvio 16). Rikollisuustaso on korkein pääkaupunkiseudulla ja matalin maaseutumaisissa kunnissa. Vuodesta 2011 alkaen poliisin tietoon tulleiden pahoinpitelyrikosten taso laski kaikissa kuntatyyppiryhmissä vuoteen 2014 asti, pysyen sen jälkeen varsin vakaana, kunnes vuonna 2022 nähtiin jälkeen kasvua kaikkien kuntatyyppien kohdalla.

Kuvio 16 Pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti kuntaryhmän mukaan vuosina 2011–2022. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c)

Seuraavassa tarkastellaan pahoinpitelyrikoksia poliisilaitosalueittain (taulukko 3). Poliisilaitosalueet noudattelevat maakuntarajoja; kuitenkin niin, että yksittäiset poliisilaitosalueet (pääkaupunkiseutua lukuun ottamatta) muodostuvat useista maakunnista. On syytä huomioida, että Helsinki poikkeaa muista alueista siinä, että alue muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Uudenmaan osalta huomionarvoista on, että Itä-Uudenmaan poliisilaitosalue ei vastaa vuonna 1997 lakkautettua Itä-Uudenmaan maakuntaa, vaan pitää sisällään myös Vantaan.

Maakunnittain tarkastellen (kuvio 17) pahoinpitelyrikollisuuden korkeimmat rikostasot vuonna 2022 olivat Uudenmaan, Kainuun ja Keski-Suomen maakunnissa (824, 821 ja 774 pahoinpitelyrikosta 100 000 asukasta kohti). Pahoinpitelyrikosten taso oli matalin Pohjanmaalla (508) ja Pohjois-Karjalassa (477). Pääkaupunkiseudulla tilastoitu pahoinpitelyrikollisuus on keskittynyt Helsinkiin, missä pahoinpitelyrikollisuuden taso oli 851 rikosta 100 000 asukasta kohti. Helsingin korkeaa pahoinpitelyrikollisuuden määrää selittää osaltaan kaupungin asema suuralueensa huvitteluelämän, liikenteen ja anniskeluliiketoiminnan keskuksena.

Kuvio 17 Pahoinpitelyrikollisuus 100 000 asukasta kohti maakunnittain (rikoksia 100 000 asukasta kohti) vuonna 2022. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c)

Poliisilaitosalueittain tarkasteltuna vuonna 2022 korkeimmat pahoinpitelyrikostasot olivat Helsingin, Sisä-Suomen ja Lapin poliisilaitosalueilla. Eri poliisilaitosalueiden pahoinpitelyrikostasot vaihtelevat vuosittain, eivätkä alueiden väliset erot Helsinkiä lukuun ottamatta ole kovinkaan suuria. Helsingissä pahoinpitelyrikollisuuden taso on ollut selkeästi muita alueita korkeampi jokaisena tilastovuonna. Tämä selittyy todennäköisesti sillä, että Helsinki, toisin kuin muut poliisilaitosalueet, muodostuu kokonaisuudessaan kaupunkimaisesta ympäristöstä. Lisäksi on huomioitava, että rikokset kirjataan niiden tapahtumapaikan mukaan, ei epäillyn kotipaikkakunnan mukaan. Näin ollen kyse voi joiltakin osin olla myös siitä, että Helsingissä tapahtuvissa pahoinpitelyrikoksissa tekijät (ja uhrit) tulevat muualta kuin Helsingistä.

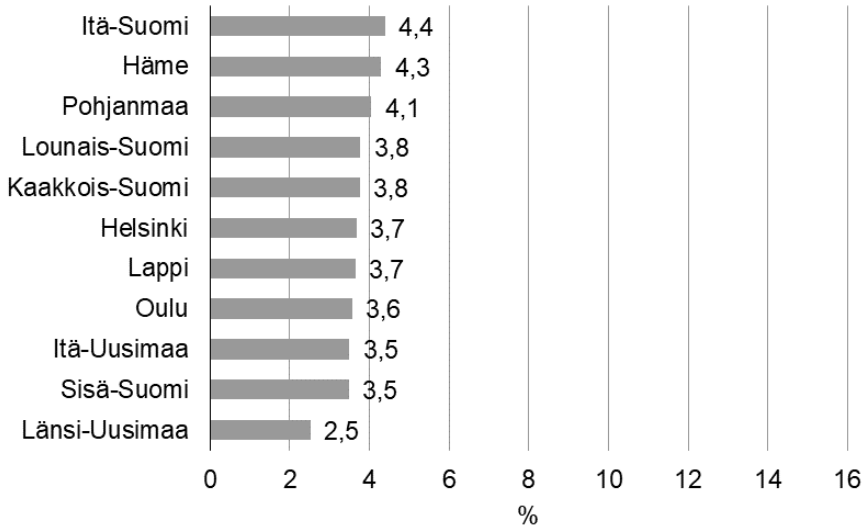
Taulukko 2 Pahoinpitelyrikokset 100 000 asukasta kohti poliisilaitosalueittain 2011–2022). *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2022c)

	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Helsinki	**1283**	1165	1007	917	945	941	870	868	841	861	874	851
Itä-Uusimaa	**719**	685	633	573	557	572	581	569	566	610	631	588
Lappi	695	**770**	756	702	638	651	672	602	642	572	606	607
Lounais-Suomi	**722**	662	622	539	546	581	523	540	548	564	601	556
Sisä-Suomi	663	**678**	625	583	621	628	637	634	634	598	587	616
Länsi-Uusimaa	531	509	508	486	477	557	549	531	574	551	**585**	563
Itä-Suomi	**726**	692	627	604	631	571	586	604	582	542	584	562
Oulu	**774**	685	649	589	623	554	612	553	581	580	572	581
Ahvenanmaa	571	625	604	567	**683**	602	678	457	596	674	531	635
Pohjanmaa	589	**589**	517	502	495	489	487	582	524	534	530	529
Häme	**662**	589	576	533	518	536	533	547	547	498	520	522
Kaakkois-Suomi	**610**	572	555	528	564	529	528	544	605	540	517	573

Alueen korkein arvo paksunnettu, matalin arvo alleviivattu.

Vuosien 2018–2021 Kansallisessa rikosuhritutkimuksissa (Danielsson & Näsi 2019; Danielsson & Näsi 2020; Näsi & Kolttola 2021; Kolttola & Näsi 2022) on tarkasteltu vamman aiheuttaneen väkivallan yleisyyttä niin ikään poliisilaitosalueen mukaan (kuvio 18). Tarkastelussa vuosien 2018–2021 aineistot on yhdistetty. Estimaatit olivat korkeimpia Itä-Suomen, Hämeen ja Pohjanmaan poliisilaitosalueilla ja matalimpia Itä- ja Länsi-Uudenmaan ja Sisä-Suomen poliisilaitosalueilla. Alueiden välillä ei kuitenkaan ollut tilastollisesti merkitsevää eroa, joten voidaan sanoa, että uhrikyselyiden mukaan väkivaltakokemukset olivat eri poliisilaitosalueilla verrattain yhtä

yleisiä. Kuten edellä on todettu, eivät poliisilaitosalueiden väliset erot myöskään viranomaisten tietoon tulleessa pahoinpitelyrikollisuudessa ole kovin suuria. Kyselypohjaisessa indikaattorissa, jossa väkivaltakokemukset tilastoituvat asuinkunnan mukaan, Helsinki ei myöskään eroa olennaisesti muista alueista. Sekä kyselylähteet että viranomaislähteet siis osoittavat, että poliisilaitosalueiden välillä ei Helsingin tilastoitua pahoinpitelyrikollisuutta lukuun ottamatta ole olennaisia eroja väkivallan esiintyvyydessä. Erot kuitenkin korostuvat maakunta- ja kuntatasolla.

Kuvio 18 Vamman aiheuttaneen väkivallan kohteeksi joutuneet poliisilaitosalueen mukaan vuosina 2018–2021 (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018–2021.

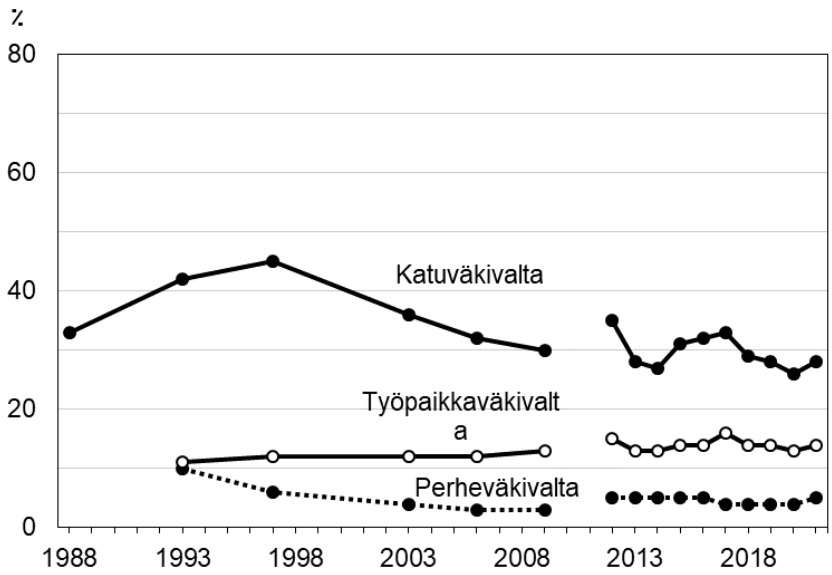
3.5 Väkivallan pelko

Uhritutkimuksissa on vuodesta 1988 alkaen kysytty, onko vastaaja huolissaan siitä, että joutuu väkivallan kohteeksi. Vuoden 2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 14 prosenttia 15–74-vuotiaista vältti jotakin kodin lähellä olevaa turvattomaksi kokemaansa aluetta (Kolttola & Näsi 2022). Naisista näin teki selvästi useampi (19 %) kuin miehistä (10 %). Mitä kaupunkimaisemmasta ympäristöstä oli kysymys, sitä tyypillisempää oli turvattomaksi koettujen alueiden välttäminen.

Väkivallan kohteeksi joutumisen pelosta kysyttiin kolmen eri tekomuodon osalta (perheväkivalta, työpaikkaväkivalta ja väkivalta kodin ulkopuolella iltaisin). Kysytyistä pelon muodoista selvästi yleisintä oli pelkääminen kodin ulkopuolella iltaisin. Tällaisesta huolesta raportoi 28 prosenttia

vastaajista. Noin joka seitsemäs (14 %) vastaajista ilmoitti pelänneensä väkivallan kohteeksi joutumista työpaikalla tai työtehtävissä. Harvinaisinta oli perheväkivallan pelko: viisi prosenttia oli pelännyt joutuvansa väkivallan kohteeksi perheenjäsenen taholta. Naiset kantoivat miehiä enemmän huolta väkivallan kohteeksi joutumisesta kaikissa kysytyissä ympäristöissä (Kolttola & Näsi 2022).

Kuviosta 19 ilmenee, miten väkivallan pelko on muuttunut viimeisen lähes kolmen vuosikymmenen aikana. Kuvioita tarkasteltaessa on jälleen pidettävä mielessä uhritutkimusten tiedonkeruumenetelmän vaihtuminen vuoden 2012 mittauksesta alkaen, joka on todennäköisesti vaikuttanut estimaattien tasoon. Huolessa joutua väkivallan kohteeksi illalla kodin ulkopuolella liikkuessa on tapahtunut selviä muutoksia tarkastelujaksolla. Jaksolla 1988–1997 pelko ja huolestuneisuus lisääntyivät, mutta vähenivät jaksolla 1997–2006. Tämän jälkeen pelon yleisuus näyttää vakiintuneen jokseenkin nykytasolle noin 30 prosenttiin (26–35 prosenttia vuosina 2012-2021).

Kuvio 19 Väkivallan kohteeksi joutumisesta jokseenkin tai erittäin huolestuneita (1988–2009) ja väkivaltaa pelänneet (2012–2021), % 15–74-vuotiaista. *Lähteet:* Sirén ym. 2010 ja KRT 2012–2021.

Uhritutkimuksissa on myös kysytty erikseen perheväkivallan ja työpaikkaväkivallan pelkoa. Huoli siitä, että joutuu perheväkivallan kohteeksi, vähentyi 1990-luvulla ja sen jälkeen vakiintui nykyiselle, verrattain alhaiselle tasolle. Työpaikkaväkivallan pelko on pysynyt kokonaisuutena arvioiden samalla tasolla, mutta naisten osalta pelko on jonkin verran lisääntynyt (Sirén ym. 2010; Näsi & Kolttola 2021).

Lähteet

Aaltonen, Mikko. 2010. Nuorten aikuisten koulupudokkuus, työttömyys ja väkivalta-rikollisuus – väkivallan tekijät ja uhrit kansallisesti edustavan rekisteriaineiston valossa. Oikeus 2010(3): 220–247 https://www.edilex.fi/oikeus/7375.

Aaltonen, Mikko. 2013. *Socioeconomic differences in crime and victimization. A register-based study*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152463.

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

http://hdl.handle.net/10138/305388.

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2020. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2019 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 43/2020. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Näsi, Matti & Ilari Kolttola. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2020 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 48 / 2021. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Hakkarainen, Pekka & Leena Metso. 2001. Onko huumeiden käytön yleisyys taittumassa? Vuoden 2000 huumekyselyn tulokset. *Yhteiskuntapolitiikka* 66(3): 277–283.

Heiskanen, Markku. 1998. *En fråga, tre metoder.* Helsingfors: Statistikcentralen.

Kinnunen, Aarne. 2001. *Huumausainerikoksiin syyllistyneiden rikosura ja sosioekonominen asema*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 182. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Kivivuori, Janne, toim. 2009. *Nuorten syrjäytyminen ja rikollisuus. Suomessa tehdyn tutkimuksen ja sen katvealueiden kartoitusta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 94. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152521.

Kolttola, Ilari & Matti Näsi. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 51 / 2022. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Laaksonen, Seppo & Markku Heiskanen. 2014. Comparison of Three Modes for a Crime Victimization Survey. *Journal of Survey Statistics and Methodology* 2(4): 459–483. https://doi.org/10.1093/jssam/smu018.

Lehti, Martti. 2020. *Henkirikoskatsaus 2020.* Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia: 41/2020

Rikollisuustilanne 2014. Rikollisuus ja seuraamusjärjestelmä tilastojen valossa. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/164434

Sirén, Reino. 2011. Uuden rikosuhritutkimuksen kehittäminen. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 109. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152504.

Sirén, Reino, Mikko Aaltonen & Juha Kääriäinen. 2010. *Suomalaisten väkivaltakokemukset 1980–2009*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 103. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152511.

Sirén, Reino & Päivi Honkatukia, toim. 2005. *Suomalaiset väkivallan uhreina. Tuloksia 1980–2003 kansallisista uhrihaastattelututkimuksista*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 216. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos.

Smolej, Mirka. 2014. *Kenelle väkivaltarikokset kasautuvat Suomessa? Poliisin tietoon tullut toistuva väkivalta ja sen uhrit*. Yhteiskuntapolitiikka 79 (2014):1

Tilastokeskus. 2023a. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus.

https://stat.fi/til/rpk/

Tilastokeskus. 2023b. Työssäkäynti. Helsinki: Tilastokeskus.

https://www.stat.fi/til/tyokay/

Tilastokeskus. 2023c. Väestörakenne. Helsinki: Tilastokeskus.

https://www.stat.fi/til/vaerak/

4 Seksuaalirikokset

Tiina Malin, Teemu Vauhkonen & Antti Latvala

Tiivistelmä

- Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli 1699 raiskausrikosta. Lukumäärä putosi hieman edellisestä vuodesta, jolloin se oli korkeimmillaan. Raiskausrikosten määrä viranomaisrekistereissä on ollut nousussa 2010-luvun ajan.

- Joiltakin osin nousua selittävät esimerkiksi lainsäädännölliset muutokset. Kuitenkin myös Kansallisen rikosuhritutkimuksen tulokset viittaavat siihen, että raiskausuhrikokemusten määrässä on havaittavissa nousua.

- Viranomaisten tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä on vaihdellut huomattavasti viimeisten 10 vuoden aikana. Vuodesta 2018 lähtien rikosten määrä on ollut vuosittaisessa nousussa. Vuonna 2022 rikoksia tuli viranomaisten tietoon 2379, mikä on 14 prosentin kasvu edellisvuodesta.

- Pitkällä aikavälillä viranomaisten tietoon tulleiden hyväksikäyttöjen määrän lisääntyminen johtunee ainakin osittain ilmoitusalttiuden kasvusta ja viranomaiskontrollin tehostumisesta.

- Lapsille toteutettujen kyselyjen pohjalta nähdään erityisesti verkossa tapahtuneen seksuaalisen häirinnän lisääntyneen viime vuosina (Lapsiuhritutkimukset 2013 ja 2022 sekä Kouluterveyskyselyt 2019 ja 2021).

- Yhä nuorempien lasten tavoitettavuus internetin ja sosiaalisen median sovellusten kautta on lisännyt rikoksentekomahdollisuuksia lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaalirikollisuudessa.

- Muita rikoslain 20 luvun seksuaalirikoksia tuli vuonna 2022 viranomaisten tietoon 1424. Yli puolet näistä rikoksista olivat seksuaalista ahdistelua (740 tietoon tullutta rikosta).

Tässä luvussa tarkastellaan seksuaalirikoksia, jotka on listattu rikoslain 20 luvussa Tarkastelun pääpaino on raiskausrikoksissa (RL 20:1-2) sekä lapsen seksuaalisissa hyväksikäytöissä (RL 20:6-7), joiden osalta esitellään rikosten määrällistä kehitystä sekä piirteitä. Luvun lopussa kuvataan vielä rikoslain 20 luvun muiden nimikkeiden sekä joidenkin rikoslain 17 luvun rikosten määriä.

On huomionarvoista mainita, että rikoslain 20 luku on muuttunut merkittävästi vuoden 2023 alusta voimaan tulleella lainmuutoksella (ks. HE 13/2022 vp.). Muutos ei kuitenkaan näy vielä 2022 ilmitulleessa rikollisuudessa, mistä syystä emme käsittele uutta lainsäädäntöä tässä julkaisussa. On kuitenkin huomioitava, että lainmuutosten johdosta raiskausrikokset ovat saattaneet olla enemmän esillä mediassa, mikä saattaisi esimerkiksi lisätä ihmisten tietoisuutta siitä, minkälaisia tekoja voidaan lain mukaan laskea raiskauksiksi tai vaikuttaa muuten ilmoitusalttiuteen.

4.1 Raiskaus

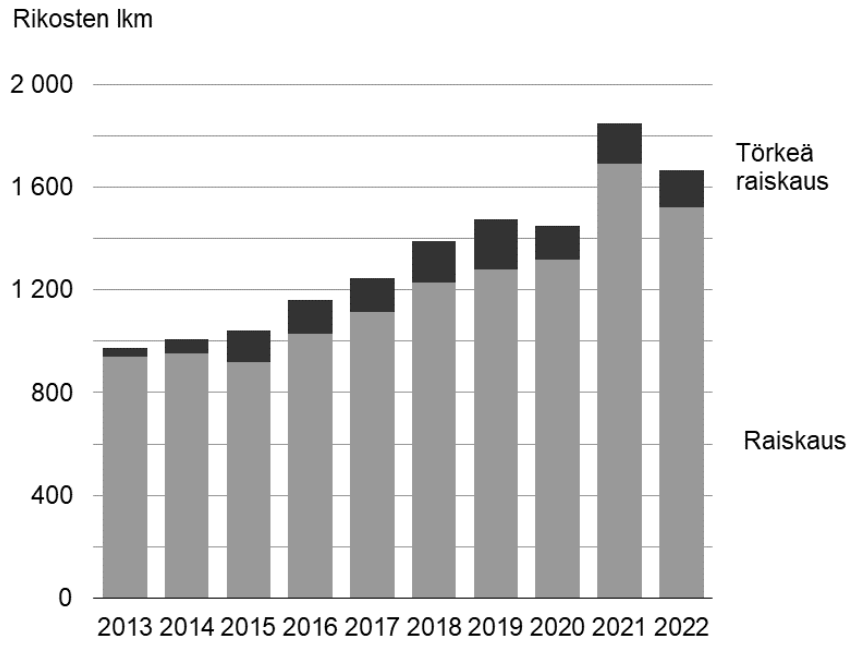
Raiskausrikokset on porrastettu törkeysasteeltaan kahteen tekomuotoon, raiskaukseen (RL 20:1) ja törkeään raiskaukseen (RL 20:2). Lisäksi vähemmän vakavat rikokset voidaan rangaista lievemmän asteikon mukaan (RL 20:1 § 3 mom.).

Raiskausrikosten kehitystä kuvataan tässä raportissa sekä viranomaisten tietoon tulleiden rikosten että kokonaisrikollisuuden osalta. Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten lähteenä käytetään Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilastoa, joka kuvaa poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tullutta rikollisuutta. Kuitenkin oletettavasti vain pieni osa seksuaalirikoksista tulee viranomaisten tietoon ja viranomaistilastojen tueksi tarvitaankin kyselypohjaisia tietolähteitä. Kokonaisrikollisuuden kuvaamiseen käytetään kansallista rikosuhritutkimusta, joka on 15–74-vuotiaille suunnattu, kansallisesti edustava kysely (tarkemmin ks. kohta A.3.1).

Rikollisuuden kehitys

Raiskausrikoksilla tarkoitetaan seuraavissa tarkasteluissa raiskausta ja törkeää raiskausta (RL 20:1–2), mukaan lukien näiden yritykset. Näitä tuli viranomaisten tietoon yhteensä 1669 rikosta vuonna 2022. Lukumäärä oli alhaisempi kuin edellisenä vuonna, jolloin rikosten määrässä tapahtui huima vuosittaisnousu (määrä kasvoi vuonna 2021 yli neljänneksellä vuodesta 2020). Rikosten määrä on noussut myös koko tarkasteltavalla kymmenvuotiskaudella ja erityisesti törkeiden tekomuotojen määrä on lisääntynyt

huomattavasti (ks. Kuvio 1). Vuonna 2022 raiskausrikoksista 9 prosenttia oli tekomuodoltaan törkeitä, vastaavasti lievemmin rangaistavien raiskausten (nykyinen RL 20:1 § 3) osuus oli kolme prosenttia. Törkeiden raiskausten määriä tarkasteltaessa on huomioitava, että törkeän lapsenraiskauksen säännöksen voimaantulon (vuonna 2019) jälkeen osa aiemmin törkeän raiskauksen nimikkeellä viranomaisten tietoon tulleista rikoksista on siirtynyt uuden nimikkeen alle, eivätkä sisälly enää törkeiden raiskausten tarkasteluun. Törkeitä lapsenraiskauksia on tullut ilmi 154 vuonna 2022, 122 vuonna 2021 ja 68 vuonna 2020. Kuvion 1 luvut sisältävät myös ne teot, joita poliisi on tutkinut raiskausrikoksen *yrityksenä*. Raiskausrikoksen yritykseksi nimettyjen tekojen osuus vuonna 2022 oli kahdeksan prosenttia kaikista tietoon tulleista raiskausrikoksista.

Kuvio 1 Viranomaisten tietoon tulleet raiskausrikokset vuosina 2013–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Edellä esitetyt tiedot perustuvat rikosten, ei tekijöiden määriin; sama tekijä on voinut syyllistyä useaan rikokseen vuoden aikana. Jos tarkastelu rajataan niin, että yksi henkilö voi esiintyä vuoden aikana vain kerran rikoksen tekijänä törkeimmän rikoksensa mukaan, raiskausrikoksesta epäiltyjen määrä on vuodesta 2013 vuoteen 2022 kasvanut 471 henkilöstä 917 henkilöön. Tekijäpohjaisen laskennan kuvaaman muutoksen suunta ja mittaluokka ovat pääosin samanlaiset kuin rikoksia laskettaessa.

Seksuaalirikokset, joihin liittyy uhrin kuolemaan johtanutta väkivaltaa, ovat verraten harvinaisia. Henkirikollisuuden seurantajärjestelmän mukaan vuosina 2010–2018 surmatuista naisista seitsemän (4 % naisuhreista) ja miehistä yksi surmattiin raiskauksen yhteydessä ja aikajakson henkirikoksista 1,5 prosenttia liittyi seksuaalirikoksiin (Lehti 2020).

Kansalliseen uhritutkimukseen liitettiin vuonna 1997 kysymyksiä koskien raiskauksen ja sen yrityksen uhriksi joutumista. Vuosina 2013–2021 kysely on toteutettu vuosittain nimellä Kansallinen rikosuhritutkimus (KRT) ja näiden vuosien tulokset ovat olleet myös sekä kysymysmuotoilujen että kyselymenetelmän suhteen vertailukelpoisia keskenään. Tuoreimman, vuonna 2021 toteutetun, kyselyn vastauksissa on tapahtunut nousua molempien sukupuolten osalta, mutta muutos ei ole tilastollisesti merkitsevä vuositasolla[1]. Kyselyssä 3,2 prosenttia naisista ja 1,0 prosenttia miehistä ilmoitti joutuneensa sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottamisen (ml. yritys) kohteeksi kyselyä edeltäneen 12 kuukauden aikana (taulukko 1)

Taulukko 1 Sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen pakottaminen tai pakottamisen yritys viimeisen 12 kuukauden aikana, % 15–74-vuotiaista. *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2013–2021 (ks. Kolttola & Näsi 2022).

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Naiset	2,3	1,6	2,2	2,2	2,2	2,5	2,8	2,8	*3,2*
Miehet	0,4	0,4	0,3	0,7	0,5	0,6	0,3	0,5	*1,0*

Raiskausrikosten määrän nousua pidemmällä aikavälillä selittänevät ainakin osittain tekojen määritelmiä laajentaneet lainmuutokset vuosina 2011 ja 2014. Sukupuoliyhteyden harjoittaminen puolustuskyvyttömän henkilön kanssa on vuodesta 2011 arvioitu raiskaukseksi riippumatta siitä, onko tekijä aikaansaanut puolustuskyvyttömyyden. Aikaisemmin teot, joissa tekijä käytti hyväkseen esimerkiksi humalasta johtuvaa puolustuskyvytöntä tilaa, arvioitiin seksuaalisina hyväksikäyttöinä. Törkeiden raiskausten määrän kasvu liittynee ainakin osin vuoden 2014 lainmuutokseen, jonka mukaan raiskausta on pidettävä törkeänä, jos teko kohdistuu alle 18-vuotiaaseen ja on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Myös sukupuoliyhteyden määritelmää laajennettiin vuonna 2014, mikä on saattanut vaikuttaa raiskauksina arvioitavien tekojen määriin.

1 On syytä huomata, että estimaatteihin liittyy esimerkiksi otannasta johtuvaa epävarmuutta. Käytännössä estimaatin 95 prosentin luottamusväli esimerkiksi naisilla on viime vuosina ollut yli prosenttiyksikön verran.

Vaihtoehtoisen tarkastelukulman uhrikokemuksiin tuo Rikosuhripäivystyksen (RIKU:n) asiakasdata. RIKU on tuki- ja neuvontapalvelu rikoksen uhrille, tämän läheiselle ja rikosasian todistajalle. RIKU tilastoi asiakkuuksien määrän osin anonyymisti, eli tilastoista ei voida täysin erottaa päällekkäisiä asiakkuuksia. Kuitenkin niiden kautta piirtyy varsin hyvä kuva asiakkuuksien määrästä ja on huomattavaa, että raiskausrikoksiin liittyvien asiakkuuksien määrä on suuri. RIKU:ssä oli vuonna 2022 keskimäärin 1024 raiskausrikoksiin liittyvää asiakkuutta kuukaudessa, kun esimerkiksi viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrä samana vuonna oli keskimäärin 139 ilmoitusta kuukaudessa. RIKU:n mukaan vuonna 2022 seksuaalirikokset olivat toisiksi yleisin syy asiakkuuteen lähisudeväkivallan jälkeen (Rikosuhripäivystys 2023).

Raiskausten piirteitä

Raiskausrikosten teonpiirteitä on seuraavassa kuvattu pääosin (ja mikäli erikseen ei mainita muuta) Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston pohjalta. Tarkastelussa on monin paikoin hyödynnetty kolmen viimeisimmän vuoden (2020–2022) tietoja, koska rikosepäilyjen lukumäärä eri ryhmissä voi vaihdella yksittäisinä vuosina melko voimakkaastikin. Tilastokeskuksen tilastoissa kuvatut rikokset koskevat osin kaikkia viranomaisten tietoon tulleita ja osin selvitettyjä rikoksia, joiden kokonaismäärät vaihtelevat hieman. Koska viranomaislähteissä ei juuri kuvata rikosten teonpiirteitä, myös muita lähteitä on hyödynnetty. Tuoreimmassa selvityksessä on tarkasteltu vuosina 2014-2016 viranomaisten tietoon tulleiden raiskausten teonpiirteitä (Vauhkonen ym. 2021)[2]. Toinen käytetty lähde perustuu tietoihin vuosien 2006–2009 tuomioistuinratkaisuista (Lappi-Seppälä ym. 2012)[3].

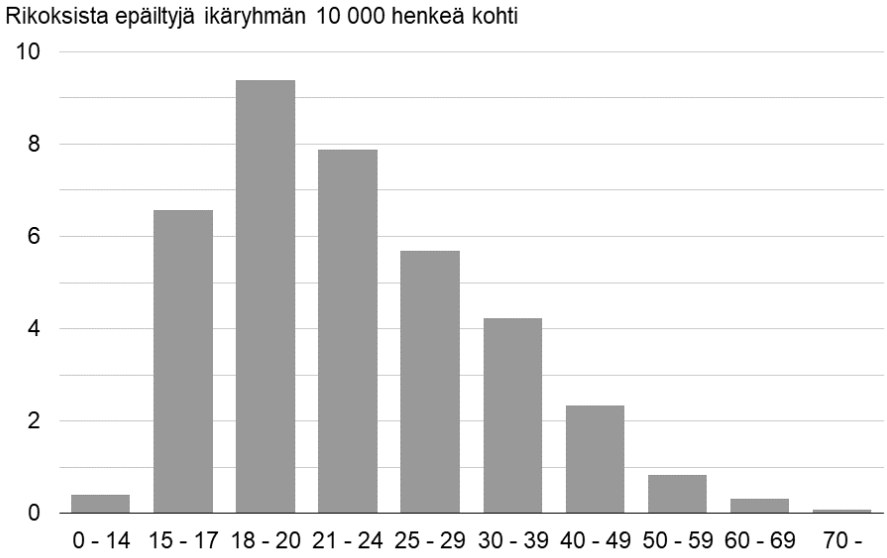
Sukupuoli. Vuosina 2020–2022 selvitettyjen raiskausrikosten tekijöistä 98,8 prosenttia oli miehiä ja 1,2 prosenttia naisia. Uhrien sukupuolijakauma oli pitkälti päinvastainen: 96 prosenttia naisia ja 4 prosenttia miehiä. Myös kyselytutkimusten mukaan sukupuolten välinen ero on huomattava (ks. Taulukko 1), mutta niissä ero on hieman vähäisempi kuin viranomaisten tietoon tulleissa raiskausrikoksissa.

Ikä. Kuviossa 2 on tarkasteltu raiskausrikoksista epäiltyjä ikäryhmittäin suhteessa kunkin ikäryhmän kokoon vuosina 2020–2022. Kuviosta havaitaan, että raiskausrikoksista epäiltyjen ikäjakauma painottuu vahvasti

2 Kyseinen aineisto koostettiin poimimalla satunnaisesti 200 rikosilmoitusta kyseisiltä vuosilta rikosnimikkeittäin, tässä tarkastelussa hyödynnämme tietoja raiskausten ja törkeiden raiskausten osalta.

3 Selvityksen aineisto koostuu täytäntöönpanokelpoisista käräjäoikeuksien ja hovioikeuksien tuomioista kalenterivuoden tasolla (RL 20:1–3).

nuorimpiin ikäryhmiin. Rikostaso on korkeimmillaan 18–20-vuotiaiden keskuudessa (9,4 epäilyä ikäryhmän 10 000 henkilöä kohden), jonka jälkeen rikosepäilyjen määrä laskee voimakkaasti. Kaikkiaan 38 prosenttia epäillyistä oli 15–24-vuotiaita ja 40 prosenttia 25–39-vuotiaita.

Kuvio 2 Raiskausrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 10 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuosina 2020–2022 tulleet rikokset. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023b)

Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan raiskausrikosten uhreista 29 prosenttia oli alle 18-vuotiaita ja 47 prosenttia 18–29-vuotiaita. Samansuuntaisia tuloksia on saatu myös Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa. Vuoden 2021 kyselyssä 12,3 prosenttia 15–24-vuotiaista naisista ilmoitti, että häneen oli edeltävän vuoden aikana kohdistunut pakottamista (ml. yritys) sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaaliseen kanssakäymiseen. 25–34-vuotiaiden naisten ryhmässä osuus oli 2,4 prosenttia, 35–54-vuotiaiden ryhmässä 1,2 prosenttia ja tätä vanhemmissa ikäryhmissä 1,4 prosenttia. Miesten osalta vastaavat osuudet olivat 3 prosenttia 15-24-vuotiaista, 1,2 prosenttia 25-34-vuotiaista sekä alle prosentin vanhemmissa ikäryhmissä.

Tekopaikka. Valtaosa raiskausrikoksista tapahtuu yksityisissä tiloissa. Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tulleista raiskausrikoksista 76 prosentissa tekopaikkana oli yksityinen asunto ja 12 prosentissa muu yksityinen paikka. Kaikkiaan siis 88 prosenttia raiskausrikoksista tapahtui yksityisissä tiloissa. Osuus on viimeisen kymmenen vuoden aikana vaihdellut 79 ja

90 prosentin välillä. Muualla tapahtuneissa raiskausrikoksissa oli valtaosin kyse tilastokategoriasta ”muu yleinen paikka”.

Alkoholin rooli. Vuosina 2020–2022 selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä 24 prosenttia oli alkoholin tai muun päihteen vaikutuksen alaisena. Kuitenkin suuressa osassa tapauksia päihtymystila jäi selvittämättä: 66 prosentissa tapauksista päihtymystila oli kirjattu tuntemattomaksi. Uhrien osalta rikosilmoituksiin perustuvan tarkastelun mukaan 57 prosenttia raiskauksen ja 36 prosenttia törkeän raiskauksen uhreista olivat päihtyneitä (Vauhkonen ym. 2021). Tuomioistuinaineiston perusteella puolestaan uhreista 44 prosenttia oli päihtyneitä (Lappi-Seppälä ym. 2012, 64).

Osapuolten suhde. Rikos- ja pakkokeinotilastossa ei eritellä osapuolten suhdetta. Tilastokanta pitää kuitenkin sisällään poliisin rikosepäilyihin perustuvan Tilastokeskuksen luokitteleman tietokantataulukon perhe- ja lähisuhdeväkivallasta, jonka pohjalta voidaan tarkastella tähän kategoriaan kuuluvien tapausten lukumääriä. Osapuolten suhde on tilastoitu perhe- tai lähisuhteeksi esimerkiksi tapauksissa, joissa he ovat nykyisiä tai entisiä avio- tai avopuolisoita tai heillä on yhteinen lapsi. Näitä perhe- ja lähisuhteissa tapahtuneita raiskausrikoksia (RL 20:1-2) on raportoitu 168 vuonna 2022, 170 vuonna 2021 ja 168 vuonna 2020. Rikosilmoituksiin pohjautuvan selvityksen mukaan noin puolessa raiskaustapauksissa tekijä ja uhri ovat olleet tuttuja keskenään (Vauhkonen ym. 2021). Oikeusministeriön raiskausrikoksia koskevan selvityksen mukaan noin joka kolmannessa raiskaustapauksessa osapuolet olivat puolisoita tai seurustelivat keskenään, neljäsosassa tapauksista osapuolet olivat tuttavia tai ystäviä, vajaassa viidesosassa tapauksista kyse satunnaistuttavia, ja reilussa kuudesosassa tuntemattomia toisilleen (Lappi-Seppälä ym. 2012).

Vammat. Raiskaus aiheuttaa useimmiten fyysisiä ja/tai psyykkisiä vammoja (Lappi-Seppälä ym. 2012). Fyysisen väkivallan muodoista yleisimpiä ovat käsiksi käyminen, retuuttaminen ja kiinni pitäminen, mutta noin joka neljänteen tapaukseen sisältyi lyömistä, kuristamista tai pidempiaikaista lyömistä taikka muuta väkivaltaa. Tapaukset aiheuttivat useimmille uhreille (63 %) psyykkistä haittaa, joka vaati usein myös hoitoa.

Tekijöiden sosioekonominen asema. Taulukossa 2 on esitetty vuosien 2020–2022 osalta raiskausrikoksista epäiltyjen jakauma sosioekonomisen aseman mukaan ja rikosten määrä kussakin sosioekonomisessa ryhmässä ryhmän 10 000 henkilöä kohden. Raiskauksista epäiltyjen sosioekonominen asema on keskimääräistä väestöä matalampi. Rikostaso oli korkein opiskelijoilla sekä ryhmässä ”muut”, joka kattaa muun muassa työttömät ja asevelvolliset. Rikostaso oli matalin yli 55-vuotiailla eläkeläisillä ja toimihenkilöillä.

Taulukko 2 Raiskausrikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2020–2022

Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 10 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	3,8	0,6
Alemmat toimihenkilöt	6,2	0,8
Työntekijät	16,0	2,5
Yrittäjät	5,2	2,0
Opiskelijat	21,5	7,2
Eläkeläiset (55 v. ja vanhemmat).	4,7	0,4
Eläkeläiset alle 55 v.	3,0	4,2
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	18,8	5,6
Tuntematon	21,0	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2023c); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023b).

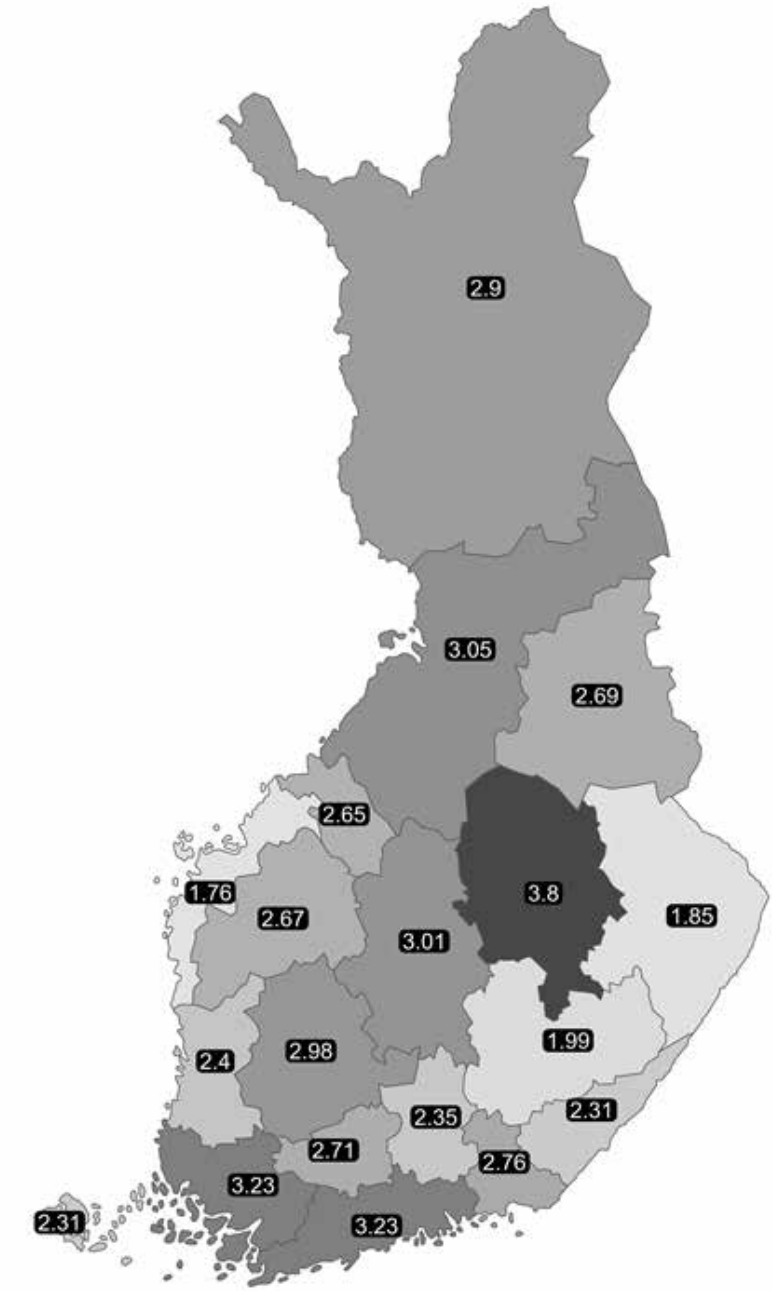
Tekijän kansalaisuus. Vuonna 2022 ulkomaan kansalaisten osuus selvitettyjen raiskausrikosten epäilyistä oli 21 prosenttia (281 epäiltyä). Kymmenen edeltävän vuoden aikana osuus on vaihdellut 21 ja 38 prosentin välillä. Vuonna 2022 (vakituisesti Suomessa asuvia) ulkomaan kansalaisia oli epäiltynä 8,4 henkilöä 10 000 asukasta kohti, kun vastaava luku Suomen kansalaisilla oli 2,0 henkilöä.

Joiltakin osin ulkomaalaistaustaisten yliedustusta raiskausrikoksista epäillyissä selittää väestön nuori ikärakenne. Laajan maahanmuuttajien rikollisuutta käsitelleen tutkimuksen (Lehti ym. 2014) mukaan vuosina 2010–2011 maahanmuuttajien rikostaso oli syntyperäisiä suomalaisia korkeampi lähes kaikissa maahanmuuttajaryhmissä. Tilastokeskuksen vuosia 2017–2018 koskevassa selvityksessä ulkomaan kansalaisten ikä- ja sukupuolivakioitu suhteellinen riski joutua raiskausrikoksesta epäillyksi oli noin kuusinkertainen Suomen kansalaisiin nähden. Irakin kansalaisilla osuus oli noin 16-kertainen, Somalian kansalaisilla kuusinkertainen ja Viron kansalaisilla kolminkertainen (Tilastokeskus 2019).

Selvitysprosentti. Selvitysprosentilla tai selvitysasteella kuvataan selvitettyjen rikosten osuutta tilastointivuonna tietoon tulleista rikoksista. Selvitysprosentin lasku on haastavaa, sillä rikokset eivät useinkaan tule viranomaisten tietoon, että selvitetyksi saman kalenterivuoden aikana. Siksi luku voidaan laskea kahdella eri tavalla, koostamalla selvitetyt rikokset joko sellaisista rikoksista, jotka ovat sekä tulleet ilmi että selvitetty kyseisenä tilastovuonna tai laskemalla mukaan kaikki kyseisenä vuonna selvitetyt rikokset

(sisältäen myös aiempina vuosina ilmitulleita rikoksia). Tässä katsauksessa on perinteisesti käytetty ensimmäistä laskutapaa, jonka mukaan vuonna 2022 tietoon tulleista raiskausrikoksista selvitettiin vuoden loppuun mennessä 21 prosenttia. Selvitysaste on ollut viitenä edellisenä vuosina keskimäärin 25 prosenttia. Raiskausrikosten pidentyneet esitutkinta-ajat vaikuttavat tämän laskutavan mukaisen selvitysprosentin laskuun (ks. Fagerlund & Toivonen 2021).

Rikosten alueellinen jakautuminen. Kuviossa 3 on esitetty viranomaisten tietoon tulleet raiskausrikokset vuonna 2022 maakunnittain alueen 10 000 asukasta kohti. Siitä näkyy, etteivät raiskausrikosten ilmoitusmäärät eroa suuresti maakuntien välillä. Pientä vaihtelua on: eniten rikoksia suhteessa asukaslukuun on raportoitu Pohjois-Savossa (3,80 raiskausrikosta 10 000 asukasta kohti) ja vähiten Pohjanmaalla (1,76 rikosta 10 000 asukasta kohti). Vaihtelua kuitenkin oletettavasti selittävät rikosten eroavat kirjaamiskäytännöt esimerkiksi tekokokonaisuuksien osalta.

Kuvio 3 Viranomaisten tietoon tulleet raiskausrikokset (RL 20:1-2) 10 000 asukasta kohti maakunnittain 2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

4.2 Lapsiin ja varhaisnuoriin kohdistuvat seksuaalirikokset

Laissa on säädetty rangaistavaksi sukupuoliyhteys ja muu laissa mainittu seksuaalinen teko alle 16 vuotta täyttäneen lapsen kanssa (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, RL 20:6). Lisäksi tietyissä erityissuhteissa (vanhempi–lapsisuhde tai muu laissa mainittu riippuvuussuhde) sukupuoliyhteys alle 18-vuotiaan tai tätäkin vanhemman kanssa on kriminalisoitu. Huhtikuussa 2019 astui voimaan muutos, jossa rikoslakiin lisättiin törkeää lapsenraiskausta koskeva rangaistussäännös (RL 20:7b, rangaistusmaksimi 12 vuotta vankeutta) tapauksiin, joissa aiemmin sovellettiin samanaikaisesti törkeää raiskausta ja törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä koskevia säännöksiä. Ennen huhtikuuta 2019 tehdyissä rikoksissa ankarimmin rangaistava tekomuoto (rangaistusmaksimi 10 vuotta vankeutta) on törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (RL 20:7).

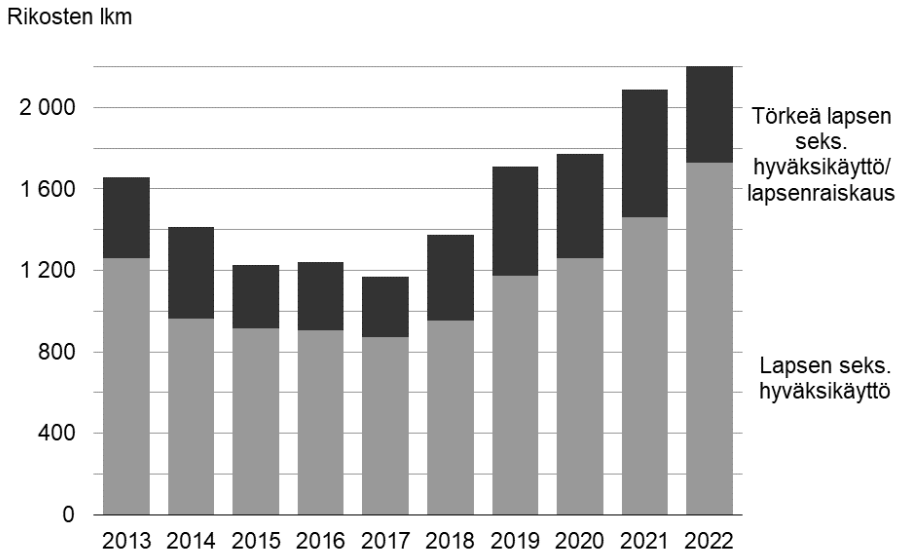
Tietolähteet

Lapsiin kohdistuvista seksuaalirikosepäilyistä saadaan muuhun väestöön kohdistuneiden rikosten tapaan tietoa rikostilastoista (Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto). Laajojen tekosarjojen paljastuminen viiveellä sekä lainsäädännössä, ilmoittamisalttiudessa ja viranomaiskontrollissa tapahtuneisiin muutoksiin liittyen viranomaisten tietoon tulleen rikollisuuden määrä on vaihdellut vuosittain paljon, eivätkä rikostilastot yksinään riitä kuvaamaan ilmiön yleisyyttä ja siinä tapahtuneita muutoksia.

Kokonaisrikollisuuden näkökulmasta lapsen seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on selvitetty lapsille ja nuorille suunnattujen lapsiuhritutkimusten avulla. Kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisille suunnatut laajat kyselytutkimukset väkivaltakokemuksista toteutettiin vuosina 2008 (Ellonen ym. 2008), 2013 (Fagerlund ym. 2014) ja 2022 (Mielityinen ym. 2023). Yhdeksäsluokkalaisten osalta tuloksia voidaan verrata Sariolan (1990) vuonna 1988 toteuttamaan koululaiskyselyyn. Lähes kokonaiset ikäluokat tavoittavissa Kouluterveyskyselyissä (esim. Ikonen & Helakorpi 2019) on puolestaan eri vuosina kysytty vaihtelevin kysymyksenasetteluin seksuaalisesta väkivallasta ja häirinnästä. Lisäksi lasten ja nuorten seksuaalikokemuksia aikuisten kanssa, eli lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistön mahdollisesti täyttävien tekojen yleisyyttä, on lapsiuhritutkimusten kysymyksenasettelua soveltaen selvitetty Kouluterveyskyselyssä 2019

Rikollisuuden kehitys

Viranomaisten tietoon tullut rikollisuus. Alla olevassa kuviossa 4 on esitetty poliisin tietoon tulleet lapsen seksuaalisen hyväksikäytön lukumäärät vuosina 2013–2022. Vuosilta 2019–2022 mukaan on laskettu myös törkeät lapsenraiskaukset, jotka on kuviossa 4 sisällytetty samaan osioon törkeiden lapsen seksuaalisten hyväksikäyttöjen kanssa. Vuonna 2022 kirjattiin 1730 lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä, ja 649 törkeää lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä tai törkeää lapsenraiskausta, eli rikosten yhteenlaskettu määrä oli 2379. Vuotta aiemmin näitä rikoksia tuli poliisin tietoon yhteensä 2089.

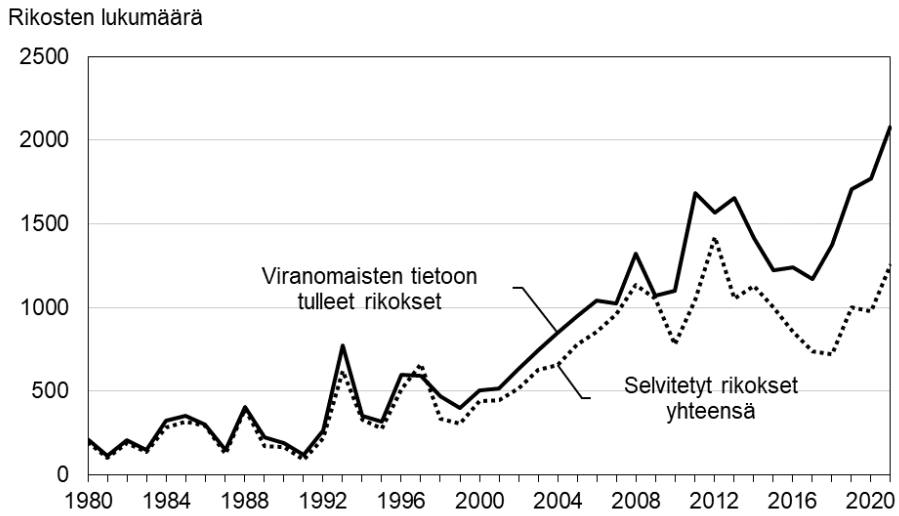

Kuvio 4 Viranomaisten tietoon tulleet lapsen seksuaaliset hyväksikäytöt ja törkeät lapsenraiskaukset vuosina 2013–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Viimeisten 10 vuoden aikana vaihtelu poliisin tietoon tulleiden lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikosten vuosittaisessa määrässä on ollut suurta. Vuonna 2013 poliisin tietoon tulleiden lasten seksuaalisten hyväksikäyttöjen määrä kääntyi laskuun, joka jatkui myös vuonna 2015 tasaantuen jälleen vuosina 2016–2017. Vuodesta 2018 rikosten määrä on noussut.

Paitsi että rikossarjojen määrät vaihtelevat vuosittain, niiden osatekojen kirjaamiskäytännöissä on epäyhteneväisyyttä. Poliisin selvitetyksi merkitsemiä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksia oli vuonna 2022 yhteensä 1627 (1260 vuonna 2020). Kuviossa 5 on esitetty kaikkien näiden ilmoitettujen ja selvitettyjen rikosten määrät vuosittain, mutta koska osa merkitään selvitetyiksi eri vuonna kuin rikosilmoitus on kirjattu, koskevat saman vuoden luvut ilmoitetuista ja selvitetyistä rikoksista osin eri tapauksia.

Pidemmällä aikavälillä tarkasteltuna havaitaan, että vuosittain ilmoitettujen tapausten määrä on moninkertaistunut vuodesta 1980 (kuvio 5). Tilastoitujen rikosten määrän kasvu ei kuitenkaan yksiselitteisesti viittaa pelkästään siihen, että lasten seksuaalinen hyväksikäyttö olisi ilmiönä lisääntynyt, vaan taustalla on muun muassa viranomaiskontrollin tehostuminen ja kiinnijäämisriskin kasvu (ks. myös Hinkkanen 2009, 12). Tähän viittaavat tutkimustulokset, joissa lasten seksuaalista hyväksikäyttöä on tutkittu kyselytutkimuksin. Toisaalta esimerkiksi lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö internetin välityksellä sekä lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin eli niin sanottu grooming ovat olleet laajamittaisemmin mahdollisia vasta 2000-luvun alun tienoilta, ja viimeksi mainittu lisättiin rikoslakiin vuonna 2011.

Kuvio 5 Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö (ml. törkeä lapsenraiskaus) 1980–2022, viranomaisten tietoon tulleet rikokset ja selvitetyt rikokset vuosittain (aik. laps. kohd. haureus) *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Tekojen arkaluontoisuuden vuoksi lapsiin kohdistuneita seksuaalisia hyväksikäyttöjä ei läheskään aina ilmoiteta poliisille tai muille viranomaisille. Lapsi voi salata asian vanhemmiltaan, ja vanhemmatkaan eivät aina halua tehdä hyväksikäytöstä rikosilmoitusta. Jos hyväksikäyttäjänä on lapsen vanhempi tai muu perheenjäsen, rikoksen poliisille ilmoittaminen on paljolti riippuvainen siitä, tuleeko epäily ilmi muuta kautta esimerkiksi päiväkodissa, koulussa tai sosiaali- ja terveyspalvelujen yhteydessä.

Vuoden 2013 lapsiuhritutkimuksessa kysyttiin, oliko lapsi tai nuori kertonut seksuaalikokemuksesta aikuisen tai vähintään viisi vuotta vanhemman

kanssa ja jos kyllä, kenelle (Fagerlund ym. 2014, 119–120). Niistä, joilla seksuaalikokemuksia oli ja jotka vastasivat kysymykseen kokemuksesta kertomisesta (247 vastaajaa), kuusi prosenttia oli kertonut poliisille. Terveydenhoitajalle, koulukuraattorille ja/tai sosiaalityöntekijälle oli kertonut 2–5 prosenttia vastaajista. Lähes puolet oli kertonut seksuaalikokemuksesta aikuisen kanssa kaverille, ja 19 prosenttia ei ollut kertonut kenellekään. Ruotsissa on arvioitu, että lasten seksuaalisista hyväksikäytöistä noin 3–12 prosenttia tulee poliisin tietoon (Brå 2007)

Rikosten ilmoitusalttiudessa tapahtuneet muutokset ovat voineet vaikuttaa ilmi tulleiden rikosten määrän kehitykseen. Osa uutisoiduista seksuaalirikostapauksista on herättänyt suurta mediahuomiota, ja kampanjointi sekä julkinen keskustelu seksuaalisesta häirinnästä ja hyväksikäyttörikoksista on voinut laskea ilmoituskynnystä vanhempienkin tekojen osalta (esim. Haapakangas 2020). Viranomaisten ilmoitusvelvollisuuksiin ja tiedonvaihtoon on tehty viime vuosien aikana lainsäädännöllisiä muutoksia, mikä myös lisää lapsiin kohdistuvien rikosten ilmituloa (Mathews ym. 2016). Suomessa lastensuojelussa ja poliisissa on lisäksi 2000-luvun aikana panostettu lapsiin kohdistuneiden rikosten tunnistamiseen ja tutkimiseen erityisesti viranomaisia kouluttamalla (esim. Ellonen & Rantaeskola 2016; Fagerlund & Toivonen 2021).

Rikossarjat voivat vaikuttaa huomattavasti vuosittain tilastoitujen rikosten määrään. Näiden rikosten kirjaamiskäytäntö on epäyhtenäinen erityisesti silloin, kun sama henkilö on joutunut toistuvasti hyväksikäytön uhriksi. Toisinaan rikossarja kirjataan yhtenä ja toisinaan useana rikoksena.

Kokonaisrikollisuus. Lasten seksuaalisen hyväksikäytön yleisyyttä on pyritty selvittämään nuorille suunnattujen kyselytutkimusten avulla. Uhritutkimuksissa seksuaalinen väkivalta on yleensä pyritty määrittelemään siten, että se vastaisi mahdollisimman tarkoin rikoslaissa määriteltyjä tekoja. Kysymyksiä voidaan kuitenkin asettaa myös neutraalimmin esimerkiksi lasten seksuaalikokemuksista aikuisten kanssa. Näin on menetelty lapsiuhritutkimuksissa, jolloin (lapsi)vastaajan ei tarvitse määritellä kokemuksiaan suhteessa rikoslakiin kytkeytyvään sanastoon.

Nuorten seksuaalikokemukset heitä vähintään viisi vuotta vanhempien eli tavallisesti aikuisten kanssa ovat pitkällä aikavälillä vertailtuna vähentyneet niin tytöillä kuin pojillakin (taulukko 3). Kuitenkin tyttöjen osalta kokemusten määrän lasku vaikuttaa tasaantuneen ja jopa kääntyneen tuoreimmassa tutkimuksessa. Kokemusten kasvu lapsiuhritutkimuksesta 2013 vuoteen 2022 ei kuitenkaan ole tilastollisesti merkitsevä (Mielityinen ym. 2023). Pidemmällä ajalla vähentymistä on tapahtunut erityisesti sukupuoliyhteyteen johtaneissa teoissa (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014; Mielityinen ym. 2023.

Taulukko 3 Seksuaalikokemukset aikuisten ja vähintään 5 vuotta vanhempien kanssa, %

	1988	2008	2013	2019	2022
Tytöt	17	13	8	8	11
Pojat	6	3	3	2	2
Yhteensä	12	8	5	5	7

Lähteet: Lapsiuhritutkimukset 1988, 2008, 2013 ja 2022 (9 lk.) (Mielityinen ym. 2023, liitetaulukko 59); Kouluterveyskysely 2019 (8–9 lk.) (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2019)

Lapsiuhritutkimusten (Ellonen & Sariola 2008; Fagerlund ym. 2014) perusteella valtaosa hyväksikäytöstä koetaan 13–16-vuotiaana ja tekijä on joku muu kuin perheenjäsen. Perheen sisällä tapahtunut hyväksikäyttö onkin kyselytutkimusten perusteella ollut erittäin harvinaista. Seksuaaliseksi hyväksikäytöksi määritellyt tapaukset ovat tytöillä selvästi yleisempiä kuin pojilla. Uhritutkimuksen perusteella uhreista on kokonaisuudessaan tyttöjä noin 80 prosenttia. Tuomituissa rikoksissa tyttöjen osuus uhreista oli 92 prosenttia vuosina 2017–2018 (Malin 2020).

Vuoden 2019 Kouluterveyskyselyssä on kysytty seksuaalikokemusten lisäksi erikseen seksuaaliväkivallasta, häiritsevästä seksuaalisesta ehdottelusta ja ahdistelusta sekä seksuaalisen häirinnän kokemuksista puhelimessa, internetissä ja julkisessa tilassa viimeksi kuluneen vuoden aikana. Seksuaaliväkivallan indikaattori kuvaa vuoden 2019 kyselyssä niiden osuutta, jotka ovat vastanneet kokeneensa ainakin jotain seuraavista: riisuuntumaan pakottamista, kehon intiimien alueiden koskettelua vasten tahtoa, yhdyntään tai muunlaiseen seksiin painostamista tai pakottamista ja rahan, tavaran tai päihteiden tarjoamista vastineeksi seksistä. Kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista pojista noin neljä prosenttia ja tytöistä vähän alle 10 prosenttia ilmoitti kokeneensa seksuaaliväkivaltaa viimeksi kuluneen vuoden aikana (Ikonen & Helakorpi 2019). Edellisellä kyselykerralla 2017 seksuaalista väkivaltaa ilmoitti kokeneensa pojista viisi prosenttia ja tytöistä kahdeksan prosenttia viimeisen vuoden ajalta (Ikonen & Halme 2018).

Vuoden 2021 Kouluterveyskysely toteutettiin ajalla 1.3.–28.5.2021, ja koko tiedonkeruun ajan maassa vallitsi koronapandemian takia poikkeustila (Helakorpi & Kivimäki 2021). Kysely sisälsi tälläkin kertaa kysymykset häiritsevästä seksuaalisesta ehdottelusta ja ahdistelusta viimeisten 12 kuukauden ajalta, jolloin raportoidut kokemukset ajoittuivat niin ikään korona-aikaan. Puhelimen tai netin välityksellä häiritsevää seksuaalista ahdistelua ilmoitti kokeneensa 42 prosenttia kahdeksas- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja yhdeksän prosenttia saman ikäisistä pojista. Vastaavat luvut vuoden 2019 kyselystä olivat 27 ja seitsemän prosenttia. (Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2021.) (Ikonen & Halme 2018.) Netti- ja puhelinahdistelukokemusten

huomattava yleistyminen on mahdollisesti osittain kytköksissä juuri poikkeusaikaan, mutta seksuaaliväkivallan ja häirinnän teemojen oltua viimeisten parin vuoden aikana erityisen näkyvästi esillä, voitaneen tarkempia päätelmiä poikkeusolojen vaikutuksista tehdä vasta toistettujen kyselyjen myötä. Onkin hyvä huomata, että tytöt ilmoittivat aiempaa merkittävästi yleisemmin kokeneensa häiritsevää seksuaalista ahdistelua myös julkisissa tiloissa (21 prosenttia vuonna 2021 vrt. 12 prosenttia vuonna 2019), vaikka koronarajoitukset väistämättä vähensivät fyysisiä kontakteja ja ylipäätään oleskelua julkisilla paikoilla.

Internetin, älypuhelinten ja sosiaalisen median sovellusten käytön yleistyminen on kuitenkin lisännyt mahdollisuuksia hyväksikäyttöön (esim. Broome, Izura & Lorenzo-Dus 2018; Kloess ym. 2019). Kontakteja potentiaalisiin uhreihin voidaan tehdä internetin välityksellä suuria määriä, jolloin tekijöiden on mahdollista löytää itselleen helpoimmat uhrit. Vielä noin 10–20 vuotta sitten toteutettujen, internetissä tapahtuvaa seksuaalista häirintää kartoittaneiden tutkimusten mukaan fyysiseen kanssakäymiseen johtaneita tapauksia oli suhteellisen vähän, mutta verkossa tapahtuva ahdistelu oli jo tuolloin monimuotoista ja joissakin muodoissaan hyvin yleistä (esim. Brå 2007; Salmi 2008; Fagerlund ym. 2014). Aikuisten kontakteja lapsiin internetin välityksellä selvittäneessä ruotsalaistutkimuksessa lähes puolet tytöistä ja viidennes pojista kertoi kohdanneensa entuudestaan tuntemattoman taholta seksuaalisia kontaktiyrityksiä (Brå 2007). Tuoreemmassa ruotsalaisille yhdeksäsluokkalaisille toteutetussa rikollisuuskyselyssä tytöistä noin kahdeksan prosenttia ja pojista 1,5 prosenttia oli painostettu seksuaaliseen tekoon viimeisten 12 kuukauden aikana, ja näistä tapahtumista 20 prosenttia ilmoitettiin tapahtuneeksi netissä tai sosiaalisen median kanavissa (Brå 2018, 31–32).

Myös lapsiuhritutkimuksen tulosten mukaan verkossa tapahtunut seksuaalinen häirintä on kasvussa. Tuoreimman, vuonna 2022 toteutetun kyselyn mukaan 34 prosenttia yhdeksäsluokkalaisista tytöistä ja 18 prosenttia pojista oli viimeisen vuoden aikana kokenut seksuaalista häirintää verkossa (Mielityinen ym. 2023). Aiemmassa, vuoden 2013, kyselyssä vastaavat luvut olivat 16 prosenttia tytöistä ja seitsemän prosenttia pojista (Fagerlund ym. 2014). Muutos on tilastollisesti merkitsevä.

Ilmi tulleen rikollisuuden piirteitä

Lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä tuomituista ja tuomioista on tehty erityiset selvitykset vuosina 2009 ja 2020 (Hinkkanen 2009; Malin 2020). Näiden perusteella voidaan tarkastella joitakin mahdollisia muutoksia ilmi tulleen rikollisuuden piirteisiin sekä uhreihin ja tekijöihin liittyen. Tuorein

selvityksistä on toteutettu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutissa ja sen aineisto sisältää vuosina 2017–2018 lainvoimaisiksi tulleet käräjä- ja hovioikeuksien tuomiot lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten osalta (Malin 2020).

Ikä ja sukupuoli. Hyväksikäyttörikoksista tuomitut ovat pääsääntöisesti miehiä (99 %: Malin 2020; 98 %: Hinkkanen 2009). Lähes puolet vuosina 2017–2018 tuomituista rikoksentekijöistä oli 15–24-vuotiaita. Alle 30-vuotiaita tuomituista oli yhteensä 57 prosenttia. (Malin 2020.) Vuonna 2006 tuomitut olivat hieman vanhempia, tyypillisesti 17–30-vuotiaita (Hinkkanen 2009).

Hyväksikäytön uhreista selvä enemmistö on tyttöjä (92 %: Malin 2020; Hinkkanen 2009). Tuoreimman selvityksen mukaan hyväksikäytön uhreista 71 prosenttia oli 12–15-vuotiaita (Malin 2020). Luku on hieman suurempi kuin ennen vuoden 2011 lainmuutosta, jolloin osuus oli kaksi kolmasosaa (Hinkkanen 2009). Vuonna 2011 lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten tunnusmerkistöjä muutettiin monelta osin. Uhrien keskimääräisen iän nousuun ja vastaavasti tekijöiden iän laskuun vaikutti luultavimmin nuorten keskinäisiä suhteita käsittelevän rajoitussäännöksen tiukentuminen (Malin 2020).

Osapuolten välinen suhde. Tuomituista rikoksentekijöistä 12 prosenttia oli uhrin vanhempia tai vanhempien kumppaneita, yhteensä perheensisäisiä tapauksia oli vajaa viidesosa. Seurustelukumppanien osuus tekijöistä oli 10 prosenttia ja uhrin kaverien tai tuttavien osuus neljäsosa. Ennalta tuntemattomien tekemiä hyväksikäyttöjä oli 13 prosenttia (Malin 2020).

Uhrien ja hyväksikäyttökertojen lukumäärä. Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tulleissa lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö -rikoksissa oli uhreja 2403 (1 983 vuonna 2021) sisältäen myös törkeän lapsenraiskauksen uhrit. Erillisten selvitysten perusteella hyväksikäyttäjistä noin 85 prosenttia oli käyttänyt hyväkseen vain yhtä uhria (Malin 2020; Hinkkanen 2009). Vuosien 2010–2020 rikostilastojen perusteella lapsen seksuaalisen hyväksikäytön uhreja oli yhteensä 11 552, joista hieman alle yhdeksän prosenttia oli uhrina vähintään kahdesti ja kaksi prosenttia vähintään kolmesti tuona aikana ilmoitetuissa rikoksissa. Raiskausten ja muiden seksuaalirikosten osalta seitsemän prosenttia korkeintaan 16-vuotiaista uhreista toistui rikostilastossa vähintään kahdesti samalla tarkasteluajanjaksolla (Tilastokeskus 2021d).

Selvitysten perusteella hyväksikäyttökertojen lukumäärä jää runsaassa 40 prosentissa tapauksissa yhteen (Hinkkanen 2009; Malin 2020). Alle kuukauden jatkuneita tekoja oli yhdellä kertaa tapahtuneet teot huomioiden yhteensä lähes kaksi kolmasosaa vuosina 2017–2018 tuomituista teoista. Yli vuoden jatkuneita tekoja oli 15 prosenttia. (Malin 2020.)

Tekijöiden aikaisempi rikollisuus. Vuosien 2017 ja 2018 tuomioaineistoissa suurinta osaa rikoksentekijöistä (72 %) ei oltu hyväksikäyttörikosta edeltävän viiden vuoden aikana tuomittu rikoksesta (Malin 2020). 24 prosentilla oli rikoshistoriaa, mutta ainoastaan neljä prosenttia oli tuomittu edeltävän viiden vuoden aikana seksuaalirikoksesta. Seksuaalirikoksen uusimisriski onkin tuomioiden perusteella melko vähäinen. Vuonna 2009 julkaistun selvityksen mukaan kaksi prosenttia tekijöistä sai uuden tuomion kolmen vuoden kuluessa ja 9 vuoden seurantajaksolla 5,6 prosenttia (Hinkkanen 2009). Vaikka tämän tyyppisten rikosten uusiminen tai niistä toistuvasti kiinni jääminen ei ole yleistä, uhrien osalta on puolestaan havaittavissa kokemusten kasautumista.

Fyysisen väkivallan käyttö. Rikosilmoitustietojen mukaan lapsen seksuaalisissa hyväksikäyttötapauksissa (25 %) ja törkeissä lapsen seksuaalisissa hyväksikäyttötapauksissa (27 %) fyysistä väkivaltaa (seksuaalisen väkivallan lisäksi) kuvattiin joka neljännessä tapauksessa (Vauhkonen ym. 2021).

Tekijöiden piirteitä nuorten ilmoittamana. Nuorisorikollisuuskyselyn tietojen mukaan lapsiin ja nuoriin kohdistuvassa seksuaaliväkivallassa tekijöitä on yleensä vain yksi. Tekijä oli uhrin mukaan yleensä taustaltaan suomalainen, mutta aikuisten tekemässä seksuaalisessa väkivallassa tekijä oli hieman useammin ulkomaalaistaustainen kuin nuorten tekemässä väkivallassa. Seksuaalisen väkivallan tekijät ovat usein nuorille tuttuja henkilöitä. Tekijä on useammin tuntematon aikuisen kuin toisen nuoren tekemässä seksuaalisessa väkivallassa. Tekijä on vain harvoin henkilö, joka on tavattu vain verkossa. (Vauhkonen ym. 2021)

Verbaalinen ja fyysinen seksuaaliväkivalta. Nuorisorikollisuuskyselyn tietojen mukaan aikuisten tekemissä teoissa seksuaalinen kommentointi ja seksuaaliset teot sekä niihin suostutteleminen tai painostaminen olivat yleisempiä kuin toisten nuorten tekemässä väkivallassa. Toisten nuorten teot sisälsivät yleisemmin ahdistelevia viestejä, kuvien ja juorujen levittämistä ja fyysistä väkivaltaa. Tuntemattoman tekijän seksuaalinen väkivalta oli yleisemmin seksuaalissävytteistä kommentointia ja sisälsi harvemmin suostuttelua seksuaaliseen tekoon. Tuntemattoman nuoren tekemä seksuaalinen väkivalta taas käsitti useammin ahdistelevien viestien lähettelyä ja harvemmin häiritsevää koskettelua tai fyysistä väkivaltaa. (Vauhkonen ym. 2021)

Muita teonpiirteitä. Vuonna 2011 sukupuoliyhteyden sisältävät teot siirtyivät törkeän lapsen seksuaalisen hyväksikäytön tunnusmerkistöön. Muutoksen jälkeen sukupuoliyhteyden osuus perusmuotoisena tuomituissa teoissa on pudonnut 50 prosentista viidesosaan teoista ja törkeissä teoissa noussut kahdesta kolmasosasta tekoja 86 prosenttiin (16 prosenttia sisältää pakottamisen elementtejä) (Malin 2020; Hinkkanen 2009). Vastaavasti koskettelua sisältäneiden tekojen osuus lisääntyi perusmuotoisissa teoissa ja väheni törkeissä teoissa.

Vuosina 2017–2018 käräjä- ja hovioikeuksissa lainvoimaisiksi tulleista lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista 16 prosenttia tapahtui verkkoympäristössä ja 21 prosenttia nettituttujen toteuttamina (Malin 2020). Netin kautta uhriin tutustuneen tekijän onnistui reilussa puolessa tapauksista sopia tapaaminen uhrin kanssa kasvotusten. Näiden tekojen osuus oli aineistossa huomattavasti suurempi kuin aiemmassa kyselytutkimuksessa (esim. Fagerlund ym. 2014). Osasyy tähän on luultavasti se, että vakavampia tekoja päätyy tuomittaviksi asti lievempiä tekoja enemmän, jolloin niitä esiintyy tuomioistuinaineistossa yleisemmin kuin kyselyaineistossa.

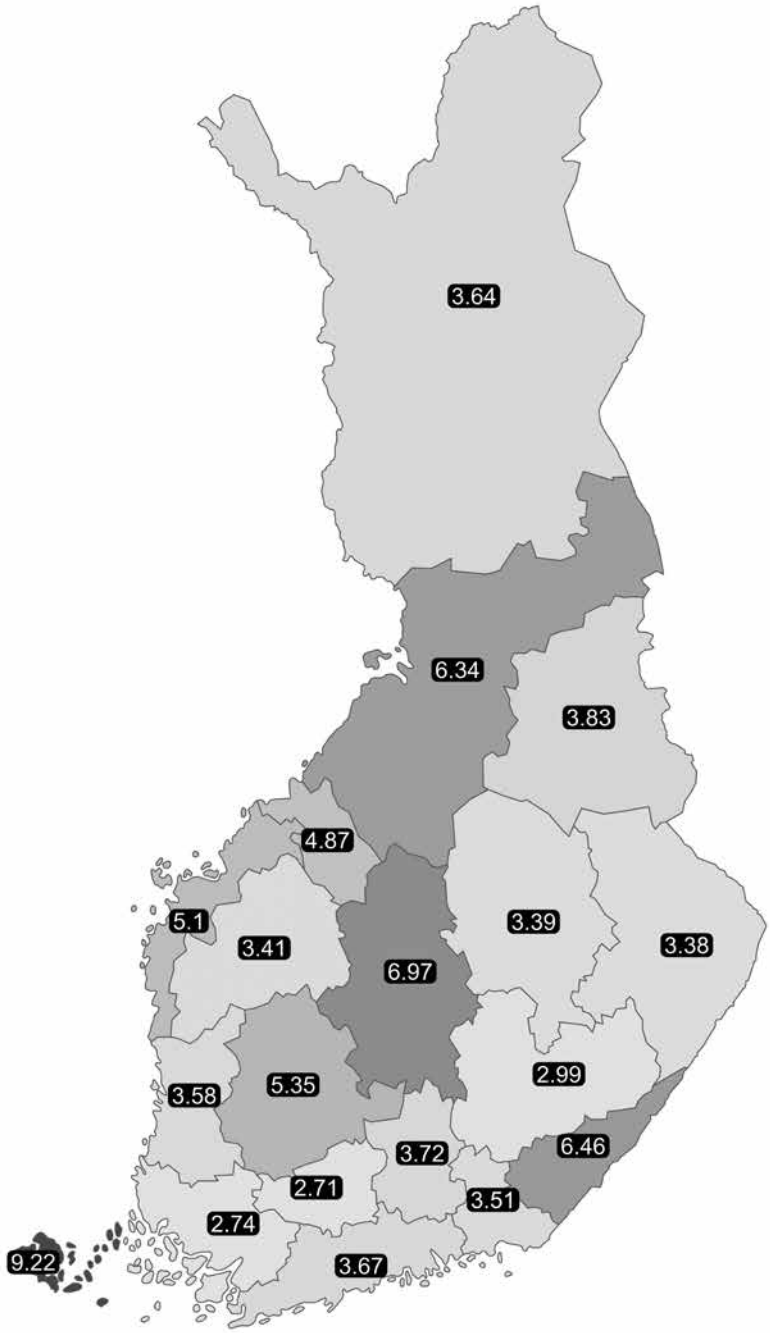
Sosioekonominen asema. Lasten seksuaaliseen hyväksikäyttöön syyllistyneiden sosioekonominen asema oli raiskausrikosten tavoin matalampi kuin väestöllä keskimäärin. Rikostaso oli korkein opiskelijoilla, alle 55-vuotiailla eläkeläisillä ja työttömillä, matalin toimihenkilöillä sekä yli 55-vuotiailla eläkeläisillä (taulukko 4) Lapsiin kohdistuneista seksuaalirikoksista tuomituilla henkilöillä sosiaalinen huono-osaisuus, kuten työttömyys ja toimeentulotuen asiakkuus ovat yleisempää kuin väestössä keskimäärin (Vauhkonen ym. 2021).

Taulukko 4 Lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä tai lapsenraiskauksesta epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan vuosina 2020–2022

Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 10 000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	3,5	0,6
Alemmat toimihenkilöt	6,2	0,8
Työntekijät	14,7	2,3
Yrittäjät	3,0	1,2
Opiskelijat	25,1	8,5
Eläkeläiset (55 v. ja vanhemmat).	3,0	0,3
Eläkeläiset alle 55 v.	6,7	9,3
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	17,3	5,2
Tuntematon	20,5	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2023c); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023b).

Rikosten alueellinen jakautuminen. Kuviossa 6 on esitetty poliisin tietoon tulleet viranomaisten tietoon tulleet lapsiin kohdistuvat seksuaalirikokset (lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö, törkeä lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö ja törkeä lapsen raiskaus) vuonna 2022 maakunnittain 10 000 asukasta kohti. Se paljastaa, että maakuntien välillä on eroavaisuuksia lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten ilmoitusmäärissä. Ahvenanmaalla on raportoitu selvästi eniten, 9,22 lapsiin kohdistuvaa seksuaalirikosta 10 000 asukasta koti, kun taas Varsinais-Suomessa ja Kanta-Hämeessä reilut 2,7. Poliisin tietoon tulleiden lapsiin kohdistuvien seksuaalirikosten määrä kuitenkin vaihtelee maakunnissa, mitä vaikuttaa paljolti selittävän yksittäiset rikostapaukset, joista kustakin on tehty paljon ilmoituksia. Kuten edellä raiskausrikosten käsittelyn yhteydessä, tässäkin yhteydessä on muistettava mahdolliset eroavaisuudet raportointikäytännöissä ja ilmoitusherkkyydessä.

Kuvio 6 Viranomaisten tietoon tulleet lapsiin kohdistuneet seksuaalirikokset (RL 20:6–7) 10 000 asukasta kohden maakunnittain 2022.
Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023b).

Selvitysprosentti lasten seksuaalisissa hyväksikäytöissä

Selvitysprosentti on eri asia kuin tapauksen ratkaiseminen, sillä selvitysprosentti lasketaan perustuen poliisin esitutkinnan päätteeksi tekemiin merkintöihin, jolloin tapaus merkitään selvitetyksi ja se voidaan siirtää syyttäjälle syyteharkintaan. Selvitysprosentti raportoidaan tässä julkaisussa laskemalla tilastovuonna ilmoitetut ja samana vuonna selvitetyt rikokset prosentteina kaikista vuoden aikana ilmoitetuista rikoksista. Vuonna 2022 tietoon tulleista lapsen seksuaalisista hyväksikäytöistä selvitettiin vuoden loppuun mennessä 28 prosenttia. Koska rikoslaji pitää sisällään välillä suuriakin tekokokonaisuuksia, saattaa selvitysprosentti jäädä hyvinkin alhaiseksi, kun rikokset tulevat viranomaisen tietoon ja selvitetyiksi usein eri vuosina. Tähän vaikuttavat myös rikosprosessin kestoajat. Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten käsittelyajat koko rikosprosessissa poliisin esitutkinnasta käräjäoikeuden ratkaisuun asti ovat myös pidentyneet vuosina 2014–2019 (Fagerlund & Toivonen 2021). Rikossarjojen kirjaamiskäytäntöjen epäyhtenäisyys ja selvittämiseen kuluva aika vaikuttavat siten, että vuosittaiset vaihtelut selvitysprosentissa voivat olla hyvinkin suuria.

4.3 Muut seksuaalirikokset

Tämä luku sisältää tietoja muista seksuaalirikoksista kuin raiskausrikoksista ja lapsen seksuaalisesta hyväksikäytöstä. Tähän joukkoon sisältyvät loput rikoslain 20 lukuun kuuluvat säännökset sekä rikoslain 17 lukuun kuuluvia nimikkeitä. Taulukossa 5 on kuvattu kaikki luvussa esiteltävät rikosnimikkeet sekä niiden lukumäärä kolmena edeltävänä vuonna. Rikosnimikkeitä kuvataan hieman tarkemmin seuraavassa kahdessa alaluvussa.

Taulukko 5 Viranomaisten tietoon tulleet muut rikoslain 20 ja 17 lukujen seksuaalirikokset 2020–2022

	2020	2021	2022
Muut rikoslain 20 luvun rikokset			
Pakottaminen seksuaaliseen tekoon	184	243	174
Seksuaaliseen tekoon pakottamisen yritys	12	13	34
Seksuaalinen hyväksikäyttö	89	82	103
Seksuaalisen hyväksikäytön yritys	2	4	8
Seksuaalinen ahdistelu	555	734	740
Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö	1	12	0
Seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäytön yritys	0	0	0
Seksuaalipalvelujen ostaminen nuorelta	67	93	138
Seksuaalipalvelujen ostamisen yritys nuorelta	57	39	74
Lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin	167	120	113
Lapsen seksuaalisiin tarkoituksiin houkuttelemisen yritys	8	15	21
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen	1	0	1
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraamisen yritys	0	0	0
Paritus	12	48	7
Parituksen yritys	0	6	1
Törkeä paritus	16	19	10
Törkeän parituksen yritys	1	8	0
Rikoslain 17 luvun rikokset			
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen	490	425	395
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittämisen yritys	1	0	2
Törkeä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittäminen	21	37	60
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan törkeän levittämisen yritys	0	0	0
Kuvaohjelman laiton esittäminen tai levittäminen alaikäiselle	0	1	1
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussa pitäminen	544	405	528
Sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi	0	0	0
Sukupuolisiveellisyyden julkinen loukkaaminen	206	195	195
Sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken	5	7	28

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Muut rikoslain 20 luvun rikokset. Rikos- ja pakkokeinotilaston mukaan muita seksuaalirikoksia (RL 20:4–5, 5a, 8–9, 9a) tuli poliisin tietoon 1 424 tapausta vuonna 2022 (1 436 tapausta vuonna 2021 ja 1 172 vuonna 2020). Ilmi tulleiden tapausten määrät ovat vaihdelleet vuositasolla jonkin verran. Pääpiirteittäin tapausten yhteenlaskettu määrä on kuitenkin noussut melko tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden ajan. Nousuun ovat vaikuttaneet myös uudet kriminalisoinnit, esimerkiksi seksuaalinen ahdistelu (RL 20:5a), joka tuli voimaan 1.9.2014.

Pakottaminen muuhun seksuaaliseen tekoon kuin sukupuoliyhteyteen rangaistaan raiskausta lievemmän asteikon mukaan (RL 20:4). Vuonna 2022 seksuaaliseen tekoon pakottamisia kirjattiin yrityksineen yhteensä 208 kappaletta (256 vuonna 2021 ja 196 vuonna 2020). Seksuaalisesta hyväksikäytöstä (RL 20:5) rangaistaan henkilöä, joka asemaansa hyväksikäyttäen pakottaa henkilön sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon. Vuonna 2022 poliisi kirjasi 111 seksuaalista hyväksikäyttöä tai sen yritystä.

Koskettelemalla tehty seksuaalinen teko, joka on omiaan loukkaamaan uhrin seksuaalista itsemääräämisoikeutta, rangaistaan seksuaalisena ahdisteluna (RL 20:5a). Rikosnimike tuli voimaan 2014 ja sen tapausmäärät ovat nousseet huomattavasti tämän jälkeen: seksuaalisia ahdisteluja tuli 2021 viranomaisten tietoon kolmanneksi eniten rikoslain 20 luvun rikoksista raiskauksen ja lapsen seksuaalisen hyväksikäytön jälkeen. Vuonna 2022 rikoksia tuli viranomaisten tietoon 740 tapausta (734 tapausta vuonna 2021 ja 555 vuonna 2020).

Vuonna 2011 rikoslakiin lisättiin rangaistussäännös (RL 20:8b), jolla kriminalisoitiin lapsen houkutteleminen seksuaalisiin tarkoituksiin. Rangaistavaa on ehdottaa tapaamista tai muuta kanssakäymistä lapsen kanssa siten, että tarkoituksena on lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö tai lasta sukupuolisiveellisyyttä loukkaavasti esittävien kuvien valmistaminen. Tällaisia rikoksia (yrityksineen) tuli poliisin tietoon yhteensä 134 vuonna 2022 (135 vuonna 2021 ja 175 vuonna 2020). Samaan aikaan edellisen kanssa kriminalisoitiin sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta koskevan esityksen seuraaminen (RL 20:8c). Tällaiset teot eivät kuitenkaan vaikuta tulevan usein viranomaisten tietoon, sillä näitä rikoksia kirjattiin vuonna 2022 vain yksi tapaus, 2021 ei yhtään tapausta ja 2020 yksi tapaus.

Prostituutio ei ole Suomessa kategorisesti rangaistavaa. Seksuaalipalvelujen ostaminen parituksen tai ihmiskaupan kohteena olevalta henkilöltä on kuitenkin rangaistavaa rikosnimikkeellä seksikaupan kohteena olevan henkilön hyväksikäyttö (RL 20:8). Viime vuosina näitä rikoksia on tullut varsin vähän poliisin tietoon: vuonna 2022 ei yhtään, 12 vuonna 2021 ja yksi vuonna 2020. Rangaistavaa on myös seksuaalipalvelujen ostaminen 18 vuotta nuoremmalta henkilöltä. Näitä seksuaalipalvelujen ostamisia nuorelta (RL 20:8a) tai rikoksen yrityksiä tuli poliisin tietoon 212 rikosta vuonna 2022, 132 vuonna 2021 ja 124 vuonna 2020.

Parituksesta (RL 20:9) on säädetty enintään kolmen ja törkeästä parituksesta (RL 20:9a) enintään kuuden vuoden vankeusrangaistus. Kriminalisoinnin keskeinen tarkoitus on suojata prostituoituja heitä hyväkseen käyttäviltä parittajilta. Viimeisen vuosikymmenen aikana ilmitulleiden paritusrikosten määrät ovat vaihdelleet vuositasolla melko paljon. Esimerkiksi viimeisimpänä kolmena vuonna rikoksia on ilmoitettu 18 vuonna 2022, 81 vuonna 2021 ja 29 vuonna 2020. Tapausmäärien suurta vaihtelua voivat selittää esimerkiksi poliisin paritustoimintaan kohdistaman kontrollin intensiteetin vaihtelu sekä suuret tekokokonaisuudet, jotka paljastuessaan voivat nostaa vuosittaista määrää huomattavasti.

Rikoslain 17 luvun rikokset. Pornografisen aineiston levittäminen on säädelty rikoslain 17 luvussa nimikkeillä sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (RL 17:18), tällaisen lasta esittävän kuvan hallussapito (17:19) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaava markkinointi (RL 17:20). Lisäksi luvussa on omat säännöksensä törkeän sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan levittämisestä (RL 17:18a) ja kuvaohjelman laittomasta esittämisestä tai levittämisestä alaikäisille (RL 17:18b). Kuvaohjelman esittämisessä ja levittämisessä voi olla kyse muustakin kuin pornografisesta materiaalista. Poliisin tietoon edellä lueteltuja rikoksia tuli yhteensä 986 vuonna 2022 (868 vuonna 2021 ja 1 056 vuonna 2020). Ehdottomasti suurilukuisimmat edeltävistä rikosnimikkeistä ovat sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan kuvan levittäminen (395 tapausta 2022) ja sukupuolisiveellisyyttä loukkaavan lasta esittävän kuvan hallussapito (528 tapausta 2022).

Sukupuolisiveellisyyttä koskevien moraalikäsitysten lieventyessä lainvastaiseksi katsotun aineiston laatu on vuosikymmenten mittaan täysin muuttunut. Sellainen pornografinen aineisto, mikä vielä 1960-luvulla ja erityisesti aiemmin ”loukkasi sukupuolikuria tai säädyllisyyttä”, on sietokynnyksen noustua nykyisin verraten näkyvää. Internetissä leviävää pornografista aineistoa on lisäksi erittäin vaikeaa kontrolloida. Nykyisessä laissa sukupuolisiveellisyyttä loukkaavat teot on pyritty määrittelemään aikaisempaa konkreettisemmin. Laissa pyritään entistä tarkemmin estämään lasten hyväksikäyttö ja riisto muun muassa pornografisen aineiston tuottamisessa ja käyttämisessä (esim. RL 20:8c).

Muun muassa itsensäpaljastajiin sovellettua sukupuolisiveellisyyden julkista loukkaamista (RL 17:21) tuli poliisin tietoon 195 rikosta vuonna 2022 (195 vuonna 2021). Lähisukulaisten eli vanhempien ja lapsensa tai sisarusten väliset seksisuhteet ovat rangaistavia rikoslain 17 luvun 22 § perusteella. Lapseen kohdistuva teko voi olla rangaistava sekä lapsen seksuaalisena hyväksikäyttönä että sukupuoliyhteytenä lähisukulaisten kesken. Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten lukumäärä (sukupuoliyhteys lähisukulaisten kesken) on vaihdellut neljän ja 28 rikoksen välillä vuosina 2013–2022 (28 vuonna 2022).

Lähteet

BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2018. *Skolundersökningen om brott 2017.* Om utsatthet och delaktighet i brott. Rapport 2018:15. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

BRÅ (Brottsförebyggande rådet). 2007. *Vuxnas sexuella kontakter med barn via Internet*. Omfattning, karaktär, åtgärder. Rapport 2007:11. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Broome, Laura Jay, Christina Izura & Nuria Lorenzo-Dus. 2018. "A systematic review of fantasy driven vs. contact driven internet-initiated sexual offences: Discrete or overlapping typologies?" *Child Abuse & Neglect* 79(2018): 434–444. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2018.02.021.

Ellonen, Noora, Juha Kääriäinen, Heikki Sariola & Venla Salmi. 2008. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta*. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://urn.fi/URN:NBN:fi:amk-201501291732.

Ellonen, Noora & Satu Rantaeskola, toim. 2016. *Lapsiin kohdistuvien väkivalta- ja seksuaalirikosepäilyjen tutkinta*. Poliisiammattikorkeakoulun oppikirjat 24. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-315-6.

Ellonen, Noora & Heikki Sariola. 2008. "Seksuaalinen hyväksikäyttö." Teoksessa *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset,* toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152529.

Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola, 2014. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8.

Fagerlund, Monica & Virve-Maria Toivonen. 2021. *Rikosprosessin kesto lapsiin kohdistuvissa seksuaalirikoksissa*. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021/3. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia.

Haapakangas, Kimmo. 2020. "Voiko vanhojen rikosten ilmoittaminen selittää esitutkinnan pitkää kestoa?" *Tieto & Trendit*. https://www.stat.fi/tietotrendit/artikkelit/2020/voiko-vanhojen-rikosten-ilmoittaminen-selittaa-esitutkinnan-pitkaa-kestoa.

HE 13/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle seksuaalirikoksia koskevaksi lainsäädännöksi.

Hinkkanen, Ville. 2009. *Lapsen seksuaalinen hyväksikäyttö: Tutkimus rangaistuskäytännöstä ja seksuaalirikosten uusimisesta*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 92. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152523.

Ikonen, Riikka & Satu Helakorpi. 2019. *Lasten ja nuorten hyvinvointi – Kouluterveyskysely 2019.* Tilastoraportti 33/2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://urn.fi/URN:NBN:fi-fe2019091528281.

Ikonen, Riikka & Nina Halme. 2018. *Lasten ja nuorten kokema seksuaalinen häirintä ja väkivalta. Kouluterveyskyselyn 2017 tuloksia.* Tutkimuksesta tiiviisti 6/2018. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-091-4.

Kloess, Juliane A., Catherine E. Hamilton-Giachritsis & Anthony R. Beech. 2019. "Offense processes of online sexual grooming and abuse of children via internet communication platforms." Sexual Abuse 31(1): 73–96. https://doi.org/10.1177%2F1079063217720927.

Kolttola, Ilari & Matti Näsi. 2022. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021: Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 51/2022. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/348246

Lappi-Seppälä, Tapio, Tiina-Liisa Autio & Anna Karjala. 2012. *Selvityksiä raiskausrikoksista.* Oikeusministeriön selvityksiä 13/2012, Helsinki: Oikeusministeriö. http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-259-186-9.

Lehti, Martti. 2020. *Henkirikoskatsaus 2020.* Katsauksia 41/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/319479.

Lehti, Martti, Venla Salmi, Mikko Aaltonen, Petri Danielsson, Ville Hinkkanen, Reino Sirén, Hannu Niemi & Karoliina Suonpää. 2014. Maahanmuuttajat rikosten uhreina ja tekijöinä. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 265. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152441.

Malin, Tiina. 2020. *Lapsiin kohdistuneiden seksuaalirikosten rangaistuskäytäntö.* Katsauksia 44/2020. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/320556.

Mathews, Ben, Xing Lee & Rosanna Norman. 2016. "Impact of a new mandatory reporting law on reporting and identification of child sexual abuse: A seven year time trend analysis." *Child Abuse & Neglect* 56(2016): 62–79. https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2016.04.009.

Mielityinen, L., Hautamäki, S., Hakala, V., Fagerlund, M., & Ellonen, N. 2023. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2022. Määrät, piirteet ja niiden muutokset 1988-2022. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2023:5. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Rikosuhripäivystys. 2023. Tiedotteet. Rikosuhripäivystyksen palveluiden riittävä rahoitus on turvattava. https://www.riku.fi/rikosuhripaivystyksen-palveluiden-riittava-rahoitus-on-turvattava/ luettu 22.9.2023.

Salmi, Venla. 2008. "Väkivalta sähköisten viestimien kautta." Teoksessa Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset, toimittajat Noora Ellonen, Juha Kääriäinen, Venla Salmi & Heikki Sariola, 81–114. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008; Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedoksiantoja 87/2008. Tampere:

Poliisiammattikorkeakoulu; Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152529.

Sariola, Heikki. 1990. *Lasten väkivalta- ja seksuaalikokemukset.* Lastensuojelun keskusliiton julkaisuja 85. Helsinki: Lastensuojelun Keskusliitto.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2019. *Seksuaalikokemukset aikuisen kanssa. Kouluterveyskyselyn 2019 tuloksia.* Sähköpostitiedonanto 9.8.2019. Helsinki: Terveyden ja hyvinvoinnin laitos.

Tilastokeskus. 2019. *Ulkomaalaiset suomalaisia useammin epäiltynä rikoksista.* Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk/2018/13/rpk_2018_13_2019-05-16_tie_001_fi.html.

Tilastokeskus. 2023a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto.* Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tilasto/rpk.

Tilastokeskus. 2023b. *Väestörakenne.* Helsinki: Tilastokeskus.

https://www.stat.fi/tilasto/vaerak.

Tilastokeskus. 2023c. *Työssäkäynti.* Helsinki: Tilastokeskus.

http://www.stat.fi/tilasto/tyokay/.

Tilastokeskus. 2021d. *Rikos- ja pakkokeinotilasto.* Erillispoiminta. Helsinki: Tilastokeskus

Vauhkonen, Teemu, Markus Kaakinen & Tommi Hoikkala (2021) Seksuaalirikosten tekijät, tekotilanteet ja ennaltaehkäisyn mahdollisuudet. Valtioneuvoston selvitys- ja tutkimustoiminnan julkaisusarja 2021:56

5 Omaisuusrikokset

Ilari Kolttola & Aaro Beuker

Tiivistelmä

- Vuonna 2022 poliisin tietoon tuli 128 250 varkausrikosta. Vuoteen 2021 verrattuna rikosten määrä pysyi melko samana.

- Useiden omaisuusrikosten määrä on selvästi laskenut 1990-luvun alusta, erityisesti moottoriajoneuvojen luvattomat käytöt ja käyttövarkaudet ovat tällä aikavälillä vähentyneet runsaasti. Toisaalta omaisuusrikokset ovat siirtyneet enemmän verkkoon, ja petosten määrä on kasvanut runsaasti viimeisten viiden vuoden aikana.

- Maksuvälinepetokset lähes kaksinkertaistuivat vuoteen 2021 verrattuna.

- Varkausrikoksista vajaa neljännes tehtiin tunkeutumalla luvatta kohteeseen. Pidemmällä aikavälillä erityisesti automurtojen määrä on vähentynyt 2000-luvun alusta, mutta myös liikemurroissa on huomattavaa laskua.

- Polkupyörävarkaudet ovat yleisin kotitalouksiin ja yksityishenkilöihin kohdistuva varkaustyyppi. Vuonna 2022 polkupyörävarkauksien määrä näyttää kuitenkin sekä poliisin että vakuutusyhtiöiden tietojen mukaan laskeneen.

- Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen mukaan vähittäiskaupan toimipaikkoihin kohdistuvista rikoksista huomattava osa oli varkauksia, joiden tekijänä oli useimmiten asiakas. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla suurimmat rikosvahingot aiheutuivat työntekijöiden kavalluksista.

- Varkausrikokset ovat yleisempiä kaupunkimaisissa ympäristöissä. Uudellamaalla varkausrikosten esiintyvyys on moninkertainen muuhun Suomeen nähden.

Tässä luvussa tarkastellaan varkausrikoksia ja luvattomia käyttöjä, kavalluksia ja petoksia sekä vahingontekoja. Ne voivat kohdistua sekä yksityisiin ihmisiin ja kotitalouksiin että yrityksiin ja yhteisöihin. Erityisesti liike- ja yritystoimintaan liittyviä talousrikoksia käsitellään luvussa 6. Tässä kappaleessa rikollisuutta tarkastellaan sekä virallisien rekisterien että uhritutkimuksen tietoja hyödyntäen.

Luvussa käytetyt viralliset rekisteritiedot perustuvat pitkälti Tilastokeskuksen julkaisemaan rikos- ja pakkokeinotilastoon. Tämä ”poliisitilastonakin” tunnettu tilasto sisältää tietoja poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Viranomaisten tietoon tulleiden rikosten yksikkönä on yleensä rikosten eli tekojen määrä.

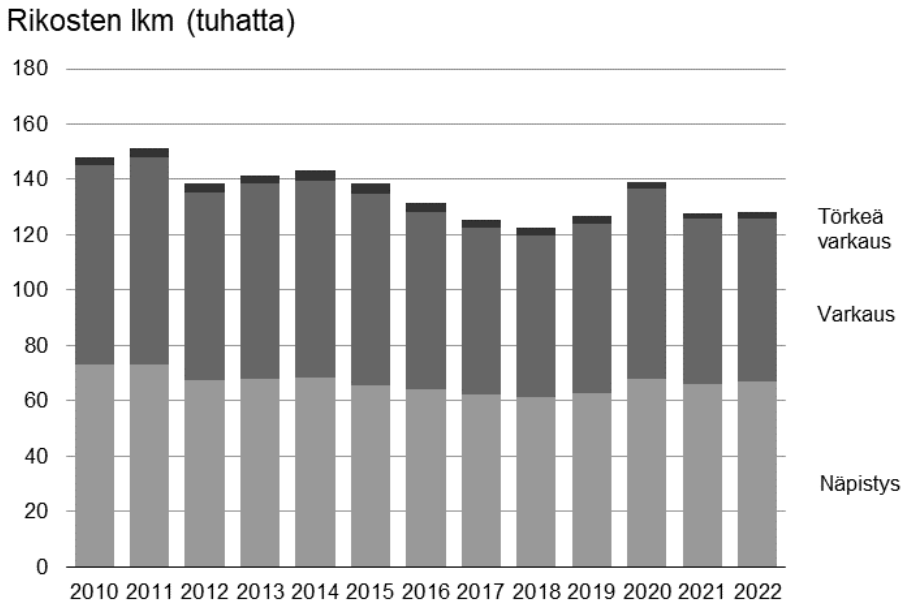
Virallisten tilastojen lisäksi tässä luvussa tarkastellaan omaisuusrikoksia Kansallisen rikosuhritutkimuksen avulla. Uhritutkimukset kertovat erityisesti vähemmän arvokkaaseen irtaimeen omaisuuteen kohdistuvien rikoksien yleisyydestä. Nämä kyselytutkimukset selvittävät rikosten kohteeksi joutuneiden määrää (yleensä henkilöiden tai kotitalouksien). Omaisuusrikokset ovatkin tosiasiallisesti paljon yleisempiä kuin mitä virallisista tilastoista ilmenee. Väestökyselyillä toteutettavien uhritutkimuksien avulla voidaan mitata sekä ilmi- että piilorikollisuutta. Karkealla tasolla eri tietolähteiden pitäisi kuitenkin osoittaa yhdenmukaisesti rikollisuuden kehityssuuntaa.

Kokonaisrikollisuuden seuranta ja tarkastelu on oleellista etenkin omaisuusrikollisuuden kehityksen tarkastelun suhteen, sillä poliisin tietoon tulleissa rikoksissa ei aina eritellä selvästi verkon välityksellä tapahtuvaa omaisuusrikollisuutta muusta omaisuusrikollisuudesta.

5.1 Rikollisuuden kehitys

Varkausrikokset

Varkausrikokset. Varkausrikokset muodostavat suuren osan viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Miltei kolmannes tilastoiduista rikoksista (pois lukien mm. liikennerikkomukset) ovat varkausrikoksia tai moottoriajoneuvon käyttövarkauksia.

Kuvio 1 Poliisin tietoon tulleet varkausrikokset vuosina 2010–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Vuonna 2022 poliisin tietoon tuli 128 250 varkautta, törkeää varkautta ja näpistystä (kuvio 1). Varkausrikosten kokonaismäärä lisääntyi noin puoli prosenttia edellisvuodesta. Perusmuotoiset varkaudet (RL 28:1) vähentyivät noin prosentin, mutta näpistykset ja törkeät varkaudet lisääntyivät molemmat noin puolitoista prosenttia.

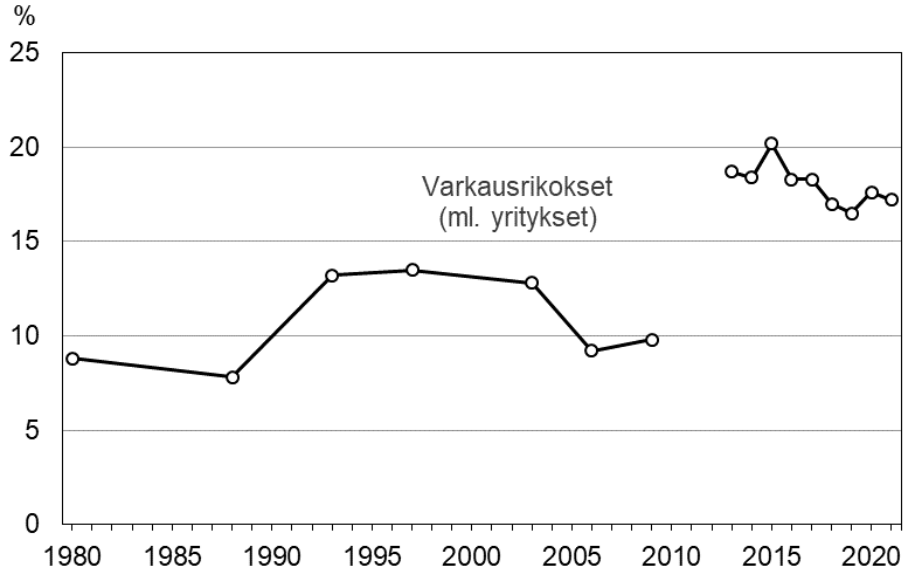
Poliisin tietoon tullut varkausrikollisuus kasvoi 1990-luvun alkupuolelle saakka, mutta kasvu pysähtyi 1990-luvun puolivälissä (ks. sivun 7 kuvio 2). Varkausrikollisuuden määrä on kehittynyt pitkälti vastaavasti myös muissa Pohjoismaissa (Brottsförebyggnade rådet 2017; von Hofer ym. 2012). Ruotsissa esim. asuntomurrot ja autoon kohdistuvat omaisuusrikokset ovat vähentyneet merkittävästi viimeisten 30 vuoden aikana (Brottsförebyggnade rådet 2022). 2000-luvulla varkausrikosten määrä laski Suomessa lähes

yhtäjaksoisesti vuoteen 2018 asti. Viime vuosina rikollisuuden taso on pysynyt vakaana, lukuun ottamatta vuotta 2020, jolloin omaisuusrikosten määrä oli normaalia korkeammalla tasolla.

2000-luvun laskeva kehitys olisi saattanut olla vielä suotuisampi, ellei rajat ylittävän liikkuvuuden lisääntyminen olisi tuonut Suomeen ammattimaisesti toimivia ulkomaalaisia rikollisryhmiä. Vuonna 2022 varkausrikoksiin syylliseksi epäillyistä henkilöistä 10 prosenttia oli muun maan kuin Suomen kansalaisia. Ulkomaalaisten, erityisesti niiden ulkomaalaisten, joilla ei ole vakinaista asuinpaikkaa Suomessa, osuus varkausrikoksista on kuitenkin laskenut selvästi viime vuosina. Kun vuonna 2018 yli puolilla rikoksista epäillyistä ulkomaalaisista ei ollut vakinaista asuinpaikkaa Suomessa, vuonna 2022 vastaava osuus oli 37 prosenttia. Kehityksen taustalla vaikuttanee edelleen koronapandemia ja sen vaikutukset matkustukseen.

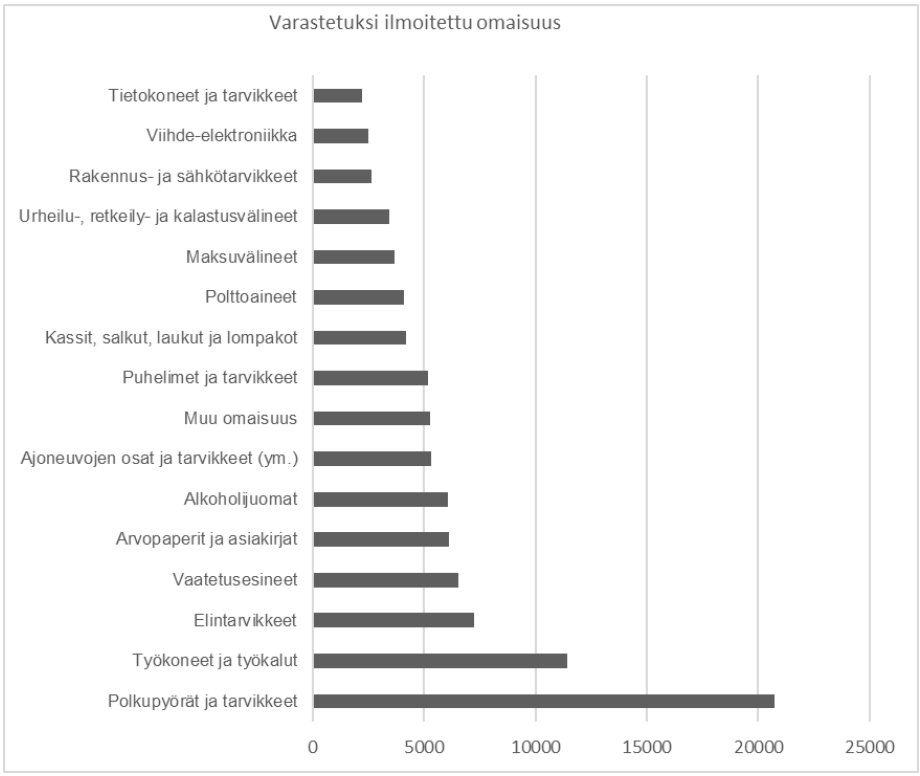
Kuviossa 2 esitetään varkauksien ja vahingontekojen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus vanhojen kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1980–2009 sekä varkauksien kohteeksi joutuneiden osuus uudistetun Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2021.

Varkausrikosten kohteeksi joutuminen oli yleisintä 1990-luvun puolivälissä, mutta vähentyi 2000-luvulla, jolloin noin joka kymmenes vastaaja ilmoitti joutuneensa varkausrikosten kohteeksi. Kehitys vastaa suurin piirtein tilastoitua varkausrikollisuutta, joka kääntyi myös laskuun 1990-luvulla. Eri kyselymenetelmään perustuvassa Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa varkausrikoksista ilmoittaneiden osuus on vuosina 2013–2021 ollut noin 17–20 prosenttia. Varkausrikoksista ilmoittaneiden osuus on pysynyt siis melko vakaana. Tasomuutos eri kyselyjärjestelmien välillä voi olla seurausta kyselymenetelmässä tapahtuneesta muutoksesta tai kysyttyjen omaisuusrikosten lisääntymisestä. Eri kyselyjen perusteella laskettuja rikollisuuden tasoja ei voi suoraan verrata toisiinsa.

Kuvio 2 Varkausrikosten tai vahingontekojen kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%). Lähteet: Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen ja vuosien 2013–2021 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot

Kuviossa 3 esitetään vuonna 2022 yleisimmät varastetuksi ilmoitetut omaisuusluokat (varastettu yli 2 000 kpl) poliisitilaston mukaan. Omaisuusluokissa on tapahtunut vuosittaista vaihtelua: esimerkiksi varastetun viihde-elektroniikan määrä on vähentynyt merkittävästi viimeisten 20 vuoden aikana. Kaikki varastettu omaisuus ei kuitenkaan tule poliisin tietoon, ja varsinkin vähemmän arvokkaaseen irtaimeen omaisuuteen kohdistuneet varkaudet jäävät usein ilmoittamatta.

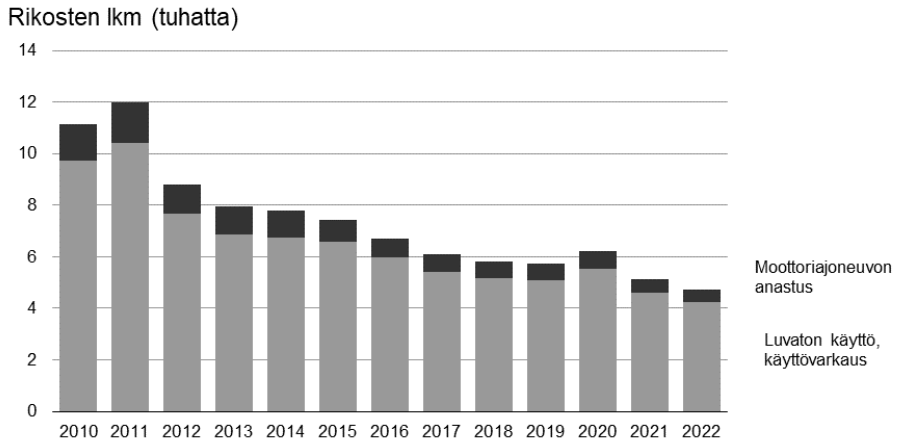

Kuvio 3 Yleisimmät Poliisin tietoon tulleet varastetuksi ilmoitetut omaisuuserät. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Polkupyörä on pitkään ollut yleisin varastettu esine. Vuosien 2014–2021 Kansallisissa rikosuhritutkimuksissa noin 10-14 prosenttia kotitalouksista oli ilmoittanut polkupyörävarkaudesta. Kokonaisuutena uhritutkimusten tulokset ovat viime vuosina olleet pitkälti samankaltaisia kuin poliisin ja vakuutuslaitosten tilastoimissa polkupyörävarkauksissa: Polkupyörävarkauksien määrä kasvoi vuoteen 2015 asti, jonka jälkeen se kääntyi lievään laskuun, kunnes vuosina 2019 ja 2020 polkupyörävarkauksien määrä jälleen nousi sekä poliisin että vakuutuslaitosten tilastoimissa varkauksissa (Finanssiala ry 2023). Tätä nousua ei kuitenkaan havaittu kyselytutkimuksissa, jossa polkupyörävarkaudet ovat päinvastoin jopa laskeneet. Taustalla saattaa olla uusien polkupyörien arvon nouseminen (mm. sähköpyörät), jolloin niiden anastamisesta ilmoitetaan herkemmin vakuutuslaitoksille ja poliiseille. Vuoden 2020 jälkeen sekä poliisin ja vakuutuslaitosten tilastojen että kyselytutkimusten mukaan polkupyörävarkauksien määrä on laskenut. Vuonna 2022 sekä poliisin että vakuutuslaitosten tilastoimat polkupyörävarkauksien määrät ovat laskeneet 2010-luvun alkuvuosien lukemiin. Vuoden 2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan 10 prosenttia polkupyörän omistavista kotitalouksista ilmoitti polkupyörävarkaudesta.

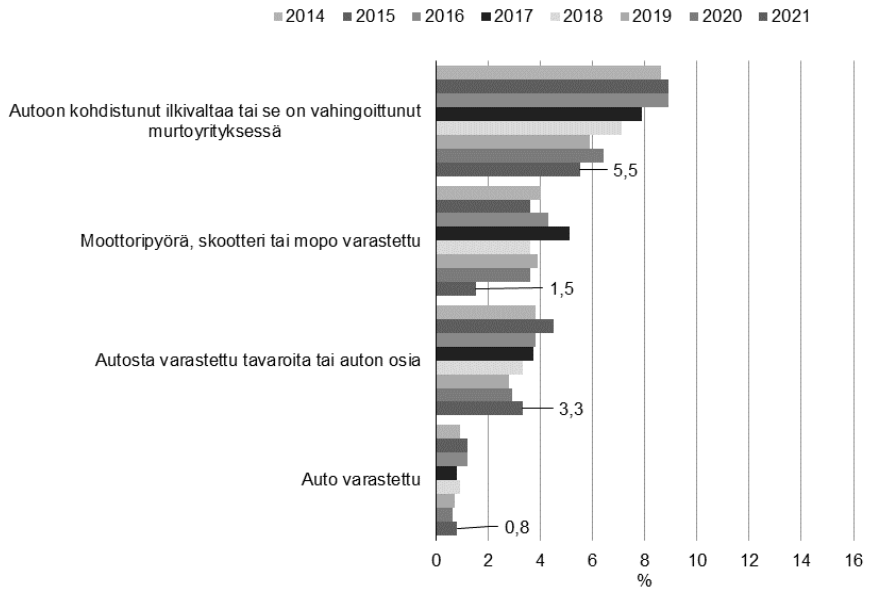
Moottoriajoneuvoihin kohdistuneet omaisuusrikokset

Rikoslaissa erotetaan moottorikulkuneuvon varastaminen, käyttövarkaus ja luvaton käyttö. Varkaudesta on kyse silloin, kun ajoneuvo anastetaan ja tarkoituksena on esimerkiksi myydä se edelleen – sellaisenaan tai osiin purettuna. Rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä ja toiminta voi olla pitkälle organisoitua. Ns. ”autovarkauksista” vain vähemmistö on tällaisia rikoksia. Tavallisimmin on kyse käyttövarkaudesta, jolloin ajoneuvo viedään ilman lupaa omistajaltaan, sillä ajetaan lyhyen aikaa ja se hylätään käytön jälkeen. Astetta vakavampia käyttövarkauksia ovat ne, joissa samalla anastetaan autosta irtainta omaisuutta tai autoa käytetään muun rikoksen tekemisessä ns. keikka-autona. Luvallisesti käyttöön saadun (esim. vuokratun) auton palauttamatta jättäminen ei yleensä ole käyttövarkaus vaan luvaton käyttö.

Kuvio 4 Poliisin tietoon tulleet ajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt vuosina 2010–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Vuonna 2022 poliisin tietoon tuli 4 724 moottoriajoneuvon anastusta, käyttövarkautta tai luvatonta käyttöä, mikä oli noin 8 prosenttia vähemmän kuin edellisvuonna. Lukuun ottamatta vuoden 2020 lievää nousua, rikosten määrä on ollut merkittävässä laskussa viimeisten kymmenen vuoden aikana (kuvio 4). Ajoneuvojen varastamisen ja käyttövarkauksien vähenemiseen on voinut vaikuttaa esimerkiksi erilaisten rikoksentekoa vaikeuttavien ajonestolaitteiden ja muun varastamista vaikeuttavan tekniikan yleistyminen autokannassa.

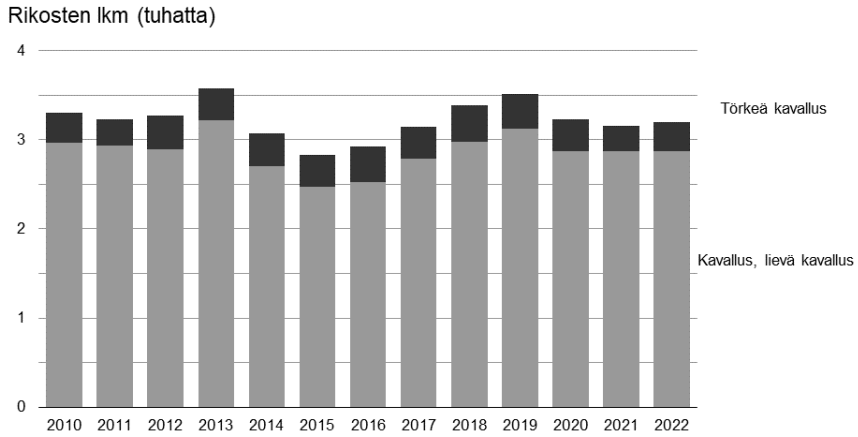
Kuvio 5 Ajoneuvoon kohdistuneen omaisuusrikoksen kohteeksi vuoden aikana joutuneet kotitaloudet rikoksen tekotyypin mukaan vuosina 2014–2021 (% kotitalouksista; vuoden 2021 tieto merkitty myös numeroin). (osuus laskettu vain siinä joukossa, jolla ko. omaisuus oli käytössään). *Lähteet:* vuosien 2014–2021 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot.

Vuosien 1989–2009 uhritutkimuksien mukaan keskimäärin neljä prosenttia auton omistaneista suomalaisista kotitaloudesta kertoi autonsa tahallisesta vahingoittamisesta viimeksi kuluneen vuoden aikana. Vuosien 2014–2021 kyselyissä auton vahingoittamisesta on ilmoittanut noin 6–9 prosenttia auton omistavista kotitalouksista (kuvio 5). Moottoriajoneuvojen varkaudet ovat tarkastelujaksolla olleet hyvin harvinaisia sekä uusien että vanhojen tietolähteiden mukaan. Auton varastamisesta on kertonut vuosien 2014–2021 noin prosentti vastaajista. Kaksipyöräisten moottoriajoneuvojen varkaudet ovat olleet noin neljän prosentin tuntumassa[1]. Poliisitilaston mukaan käyttövarkaudet kaksipyöräisten osalta ovat laskeneet tasaisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana (Tilastokeskus 2023a). Noin 3–4 prosenttia vastaajista on vuosien 2014–2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan raportoinut autosta varastetuista tavaroista tai varastetuista auton osista. Auton osat ovatkin yksi yleisimmistä varastetuista omaisuusluokista (ks. kuvio 3). Viime aikoina puheenaiheeksi on noussut katalysaattorivarkaudet, joita tilastoitiin 2023 noin 3400 kun vuonna 2019 vastaavia tapauksia tapahtui noin 40.

1 Vuoden 2021 luku 1,5 prosenttia on poikkeuksellinen lasku aiemmasta trendistä, joka johtuu melko varmasti ainakin osittain kyselytutkimukseen liittyvästä satunnaisvaihtelusta.

Kavallus, Petos ja vahingontekorikokset

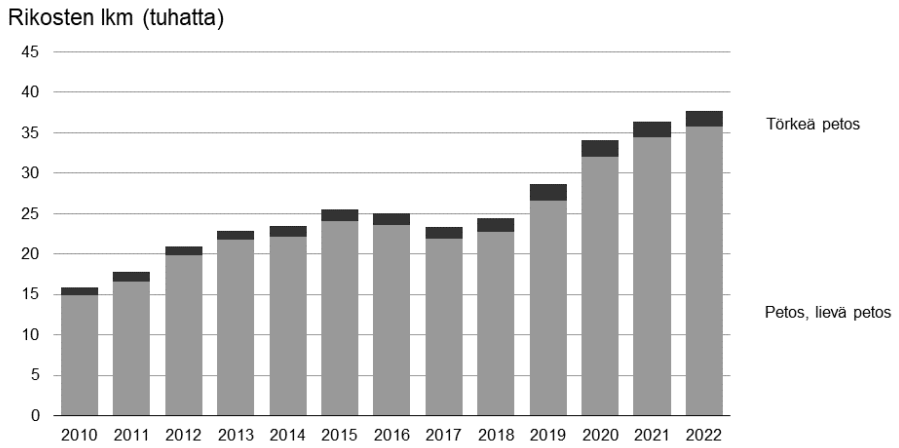
Kavallusrikokset. Kavallusrikoksia koskevat säännökset ovat rikoslain luvussa 28 ”Varkaudesta, kavalluksesta ja luvattomasta käytöstä”. Kavallus eroaa varkausrikoksesta siinä, että anastaminen kohdistuu varoihin tai muuhun irtaimeen omaisuuteen, joka on uskottu tekijän haltuun. Kavallukseen syyllistyy esimerkiksi yhdistyksen rahastonhoitaja, joka käyttää yhdistyksen varoja omiin tarkoituksiinsa.

Kuvio 6 Poliisin tietoon tulleet kavallusrikokset vuosina 2010–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Kavallusrikosten määrä on pysynyt pitkään samalla tasolla, hieman yli kolmessa tuhannessa tapauksessa vuosittain (kuvio 6). Vuonna 2015 kavallusrikosten taso oli tarkastelujakson matalin, mutta sen jälkeen kavallusrikokset kasvoivat vuoteen 2019 asti. Vuonna 2020 ja 2021 kavallusrikokset vähenivät. Vuonna 2022 kavallusrikoksia kirjattiin 3 202 kappaletta, mikä oli noin prosentti enemmän kuin edellisenä vuonna. Kavallusrikoksista noin 10 prosenttia tutkittiin törkeinä kavalluksina.

Petosrikokset. Tässä osiossa petosrikoksilla tarkoitetaan rikoslain 36 luvun 1–3 pykälissä kriminalisoituja tekoja ja rikoslain 37 luvun 8–11 pykälissä määriteltyjä maksuvälineiden käyttöön liittyviä petoksia. Petoksia koskevia säännöksiä on myös muualla rikoslaissa. Rikoslain 29 luvussa säädetään rangaistukset veropetoksista ja avustuspetosrikoksista. Velallisen petoksia koskevat säännökset ovat rikoslain 39 luvussa. Näitä rikoksia on käsitelty laajemmin vuoden 2019 Rikollisuustilannekatsauksessa. Vuonna 2003 tehdyn rikoslain muutoksen mukaan petoksena voidaan tuomita myös teko, jossa oikeudettoman taloudellisen hyödyn saamiseksi ja toiselle vahinkoa aiheuttaen puututaan tietojärjestelmän toimintaan tai muutetaan tai tuhotaan siinä olevia tietoja (514/2003).

Kuvio 7 Poliisin tietoon tulleet petosrikokset vuosina 2010–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Petosrikokset lisääntyivät selvästi 2010-luvun alkupuoliskolla, mutta rikosten kasvu taittui ja lähti lievään laskuun vuosina 2015–2017 (kuvio 7). Vuosikymmenen puolivälin lasku kuitenkin pysähtyi jo vuonna 2018 ja rikokset kääntyivät uudelleen nousuun. Petosrikosten nousu on ollut jyrkkää viimevuosien aikana. Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tulleiden petosrikosten määrä nousi yli kolme prosenttia edellisvuodesta, ollen koko tarkastelujakson korkein. Petosrikosten määrä on kaksinkertaistunut 2010-luvun alusta. Nousua tapahtui vain perusmuotoisten ja lievien petosten osalta. Törkeiden petosten määrä laski lähes viisi prosenttia. Kaikkiaan petosrikoksia tilastoitiin 37 688 kappaletta, joista noin viisi prosenttia oli tekomuodoltaan törkeitä.

Petosrikosten kasvun eräänä syynä on verkkoasioinnin voimakkaasti laajentunut käyttö tuotteiden ostamisessa ja pankkiasioiden hoidossa. Verkkoasioinnin yleistymien kasvattaa rikosten kohderyhmää ja helpottaa suuren kohderyhmän tavoittamista. Internetin tarjoama anonyymiyden mahdollisuus puolestaan vähentää kiinnijäämisen riskiä. Etenkin verkkokaupan ja verkkovertaiskaupan lisääntymisen katsotaan lisänneen juuri petosten kasvua (Tanttari & Alanko 2017).

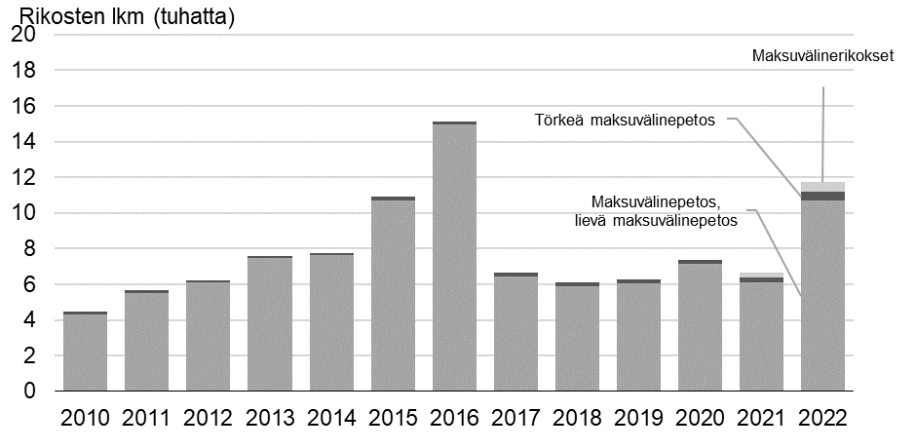
Tyypillisessä verkkokauppahuijauksessa asiakas houkutellaan maksamaan tuote etukäteen ”myyjän” väärennetyillä henkilötiedoilla avaamalle pankkitilille. Ns. verkkourkinnassa (engl. *phishing*) yritetään huijausviestein saada käsiin verkkopankkien käyttäjätunnuksia ja salasanoja, jotta päästäisiin käsiksi asiakkaan tileillä oleviin varoihin. Toinen samankaltainen tapa on sivustoharhautus (engl. *pharming*), jossa käyttäjää harhautetaan syöttämään tietojaan oikean sivuston sijaista huijaussivustolle. Näihin

tekoihin voivat syyllistyä myös ulkomaalailta toimivat rikolliset. Teknologinen kehitys mahdollistaa myös yhä edistyneemmät huijausten toteutustavat, joita ihmisten on entistä vaikeampi tunnistaa verkkohuijauksiksi.

Maksuvälinepetokset RL 37:8–11 ja maksuvälinerikokset (RL 37:12-13). Maksuvälinepetoksella tarkoitetaan pankki-, maksu- tai luottokortin, sekin tai näihin rinnastettavan maksuvälineen käyttöä ilman laillista oikeutta, tai sen muunlaista väärinkäyttöä. Maksuvälinepetoksena voidaan rangaista myös tilin katteen tai sovitun enimmäisluottorajan ylittäminen. Maksuvälinepetoksiin liittyvä lainsäädäntö uudistui heinäkuussa 2021 ja maksuvälinerikoksia koskevat nimikkeet lisättiin rikoslakiin.

Maksuvälinerikoksilla tarkoitetaan sellaisia rikoksia, joissa esimerkiksi anastetaan, väärennetään tai pidetään hallussa laittomasti hankittua maksuvälinettä. Laittomasti hankitun tai väärennetyn hallussapito tai luovuttaminen maksuvälinepetoksen tekemistä varten tuomitaan maksuvälinerikoksena. Uusi rikosnimike säädettiin muihin maksuvälineisiin kuin käteisrahaan liittyvien petosten ja väärennösten torjuntaa varten (HE 52/2021 vp).

Kuviossa 8 on eritelty erikseen kolme kategoriaa: lievät ja perusmuotoiset maksuvälinepetokset, törkeät maksuvälinepetokset sekä maksuvälinerikokset. Vuonna 2021 rikoslakiin lisätty maksuvälinerikos ei ainakaan toistaiseksi ole merkittävästi lisännyt maksuvälineisiin liittyvien rikosilmoitusten määrää, vaan lievät ja perusmuotoiset maksuvälinepetokset ovat selvästi niitä tyypillisempiä.

Kuvio 8 Poliisin tietoon tulleet maksuvälinepetokset ja -rikokset vuosina 2010–2022
Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Vuonna 2022 poliisin tietoon tuli 11 713 maksuvälinepetosta ja -rikosta (kuvio 8), joista noin kymmenen tuhatta oli perusmuotoisia tai lieviä maksuvälinepetoksia, noin neljä prosenttia oli tekomuodoltaan törkeitä

maksuvälinepetoksia. Maksuvälinerikoksia tapahtui noin 500 eli noin 5 prosenttia maksuvälineisiin liittyneistä rikoksista. Kokonaisuudessaan maksuvälinepetosten ja -rikosten määrä nousi yli 75 prosenttia edellisvuoteen nähden. Korttien erillisiä väärinkäyttökertoja oli vuonna 2022 yhteensä 14 882 kappaletta, mikä on yli tuplasti enemmän kuin vuonna 2021.

Maksuvälinepetosten ja -rikosten määrä on vaihdellut vuositasolla suuresti viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2015 ja 2016 rikosten määrä kasvoi merkittävästi, mutta vähentyi vuonna 2017 56 % edellisvuoteen verrattuna. Ulkomailla tehtyjen maksuvälinepetosten ja -rikosten osuus oli tuolloin huomattava: vuonna 2016 42 % maksuvälinepetoksista tehtiin ulkomailla. Sittemmin ulkomailla tehtyjen rikosten osuus on ollut noin viidenneksen. Vuonna 2022 noin 17 % maksuvälinepetoksista tehtiin ulkomailla. Ulkomailla tehdyt maksuvälinepetokset ja -rikokset voivat olla esimerkiksi luottokorttitietojen kopiointeja tai tietomurron seurauksena väärille teille päätyneiden korttitietojen käyttöjä.

Maksuvälinerikoksien tasoon liittyvät huomattavat vaihtelut eri vuosien välillä saattavat liittyä esimerkiksi laajempiin rikossarjoihin, joissa samalla petoksella on paljon uhreja. Toisaalta maakunnittain ja kaupungeittain tarkasteltuna maksuvälinerikosten taso oli vuoteen 2021 verrattuna korkea joka puolella Suomea, eli ainakaan aluekohtaiset laajemmat rikossarjat eivät selitä korkeaa tasoa.

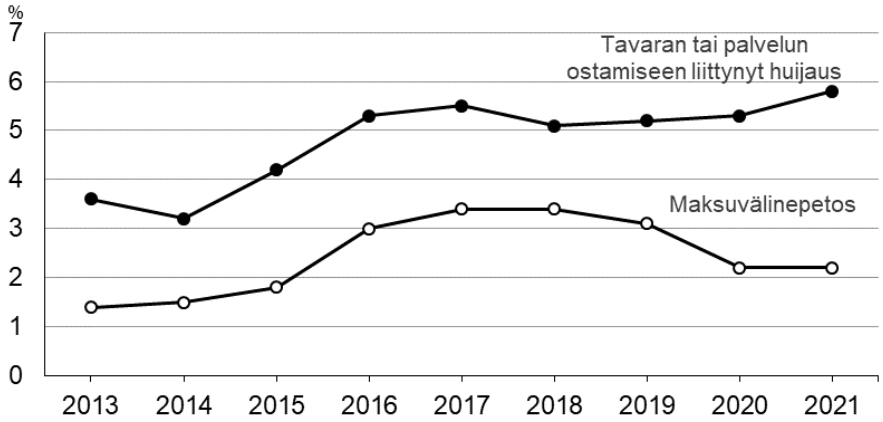
Vuosina 2015 ja 2016 runsaiden rikosmäärien taustalla näytti olevan ainakin osittain ulkomailla tehdyt rikokset, mutta vuonna 2022 niiden lukumäärä oli melko normaalilla tasolla. Kuten edellä mainittiin (kuvio 8), myöskään vuoden 2021 lakimuutos maksuvälinrikoksista ei selitä vuoden 2022 korkeaa rikostasoa. Sen sijaan laajalle levitetyt verkon välityksellä tehdyt maksuvälinepetokset voisivat selittää rikosten lukumäärän nousun. Tällaisia voivat olla esimerkiksi tietomurtoihin liittyvät maksuvälineiden väärinkäytöt

Uhritutkimukset tukevat poliisin tietoon tulleita tietoja maksuvälinepetoksien ja petosten osalta. Kuviossa 9 esitetään vuosina 2013–2021 maksuvälipetoksesta tai tavaran tai palvelun ostamiseen liittyneestä huijauksesta kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan.

Maksuvälinepetoksen kohteeksi joutuneiden osuus nousi vuoden 2013 1,4 prosentista 3,4 prosenttiin vuonna 2018. Tämän jälkeen maksuvälinepetoksen kohteeksi joutuneiden osuus on laskenut 2,2 prosenttiin. Valtaosa maksuvälinepetoksista tapahtuu nykyään verkossa. Vuonna 2021 noin kaksi prosenttia ilmoitti joutuneensa maksukorttipetoksen kohteeksi nimenomaan verkossa (Kolttola & Näsi 2022, 30). Tavaran tai palvelun ostamisen huijauksen uhriksi joutuneiden määrä on kasvanut 2013 vuoden 3,6 prosentista lähes 6 prosenttiin vuonna 2021. Kyselytutkimuksiin liittyy aina

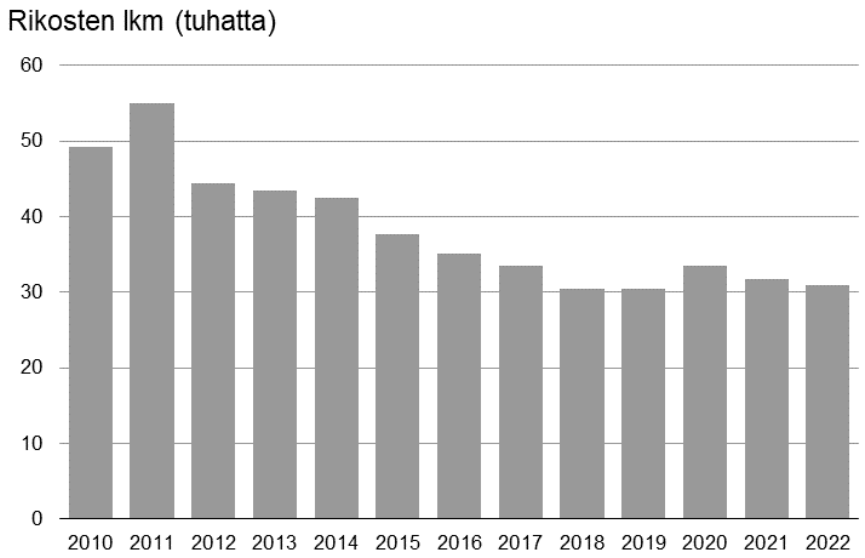
satunnaisvaihtelua, ja vuosittaiset prosenttimuutokset eivät välttämättä todellisuudessa ole merkittäviä. Voidaan kuitenkin todeta, että sekä maksuvälinepetoksen että huijauksen uhreiksi joutuneiden määrä on lisääntynyt 2010-luvun alkupuolesta myös kyselytutkimusten mukaan.

Vuoden 2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan noin seitsemän prosenttia vastaajista oli menettänyt rahaa verkkohuijauksessa elämänsä aikana. Huijauksissa menetetty rahallisen arvon mediaani oli noin 100 euroa. Yleisin kohdattu huijausyritys verkossa oli ns. postihuijaus, josta ilmoitti noin 55 prosenttia vastaajista. Vain hyvin harva, noin 2 prosenttia, raportoi kuitenkin menettäneensä rahaa tässä huijauksessa. (Kolttola & Näsi 2022, 31–32). Tarkempia tietoja verkkorikosten uhreista löytyy vuosien 2021 ja 2018 Kansallisen rikosuhritutkimuksen raporteista (Kolttola & Näsi 2022; Danielsson & Näsi 2019).

Kuvio 9 Viimeisen 12kk:n aikana tavaran tai palvelun ostamiseen liittyneeseen huijaukseen tai maksuvälinepetoksen kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%). Lähteet: 2013–2022 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot.

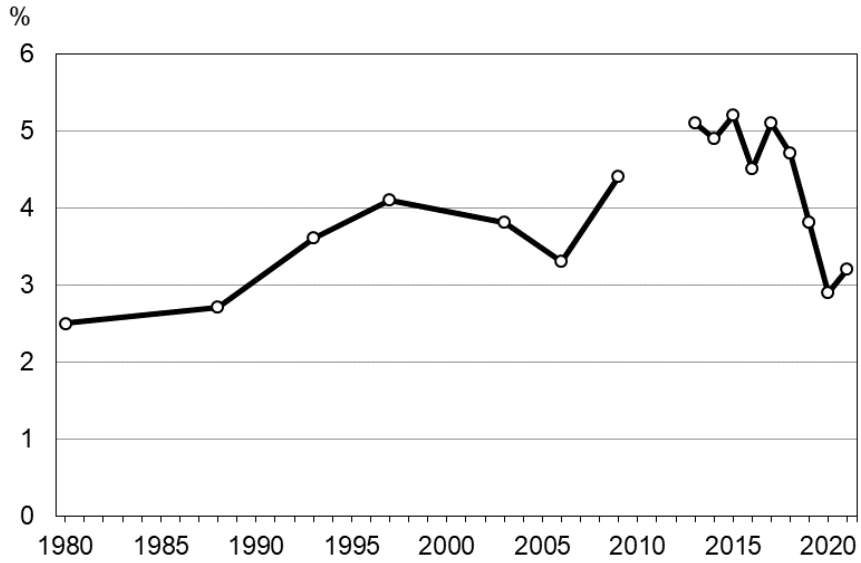
Vahingontekorikokset (RL 35:1–3). Vuonna 2022 vahingontekorikokset jatkoivat laskuaan ollen lähellä vuoden 2018 tasoa (kuvio 10). Vuonna 2022 poliisin tietoon tuli 30 922 vahingontekoa, mikä oli noin kolme prosenttia vähemmän kuin 2021. Törkeät vahingonteot vähenivät noin puoli prosenttia. Törkeät vahingonteot ovat kuitenkin harvinaisia ja vain murto-osa kaikista vahingonteoista (vuonna 2022 alle yksi prosentti).

Kuvio 10 Poliisin tietoon tulleet vahingontekorikokset vuosina 2010–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Vuonna 2022 poliisin tietoon tulleista tapauksista hieman yli puolet tapahtui julkisella paikalla ja noin 42 prosenttia tapahtui yksityisellä paikalla (joista noin neljäsosa prosenttia yksityisasuinnoissa). Ravintolassa tai liikekeskuksessa tapahtui vain noin neljä prosenttia kaikista vahingontekorikoksista. Kaikkiaan vahingontekorikokset tapahtuvat siis yleisimmin tiloissa, joissa valvonta on vähäistä.

Kuviossa 11 esitetään vahingontekojen kohteeksi joutuneiden vastaajien osuus vanhojen kansallisten uhritutkimusten mukaan vuosina 1980–2009 sekä vahingontekojen osalta uusimuotoisen Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vuosina 2013–2021.

Kuvio 11 Vahingontekojen kohteeksi joutuneita 15–74-vuotiaista (%) viimeisen 12kk:n aikana. Lähteet: Sirén 2008; vuoden 2009 uhritutkimuksen ja vuosien 2013–2021 Kansallisten rikosuhritutkimusten perusaineistot.

Kyselytutkimusten mukaan vahingontekojen kohteeksi joutuminen lisääntyi 1990-luvulla ollen yleisintä 2010-luvun lopulla. Kehitys vastaa suurin piirtein tilastoitua vahingontekorikollisuutta, joka lähti nousemaan 1990-luvun alussa ja yltyi korkeimmilleen 2010-luvun alun tienoilla (Tilastokeskus 2022a). Vuodesta 2018 lähtien vahingontekorikosten määrä näyttää Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan vähentyneen noin viidestä prosentista kolmeen prosenttiin. Kuviosta on huomioitava kyselymenetelmässä tapahtuneet muutokset, jotka voi vaikuttaa vuosien 1980–2009 ja 2013–2021 väliseen vertailuun.

Yrityksen omaisuusrikosten uhreina

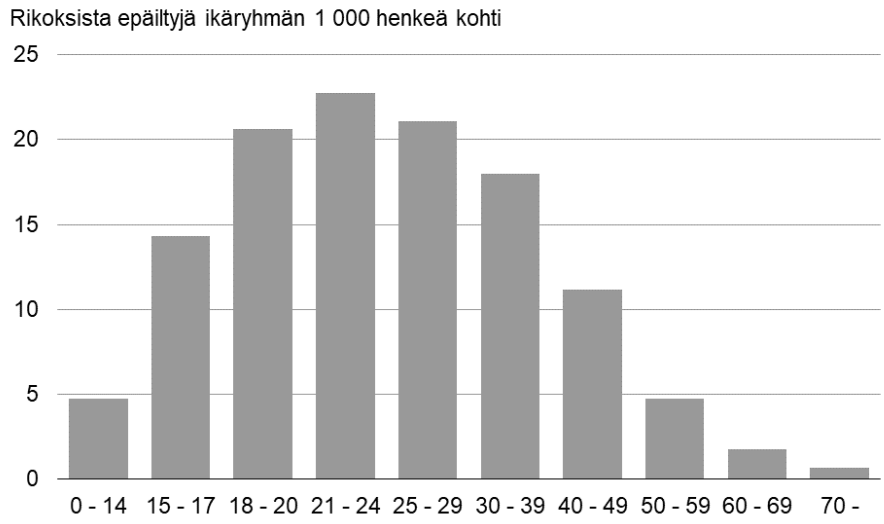
Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta on selvitetty vuosina 2010 ja 2018 toteutetuissa yritysuhritutkimuksissa. Vuoden 2010 tutkimus kohdistui vähittäiskaupan ja teollisuuden toimialoille, kun taas vuoden 2018 kyselyssä kohdejoukkona olivat vähittäiskauppa sekä majoitus- ja ravitsemistoimiala. Tutkimuksissa on kartoitettu toimipaikkoihin kohdistuneiden omaisuusrikosten (varkaudet, petokset, kavallukset, vahingonteot, murrot) lisäksi muun muassa työntekijöiden kokemaa väkivaltaa, tietojärjestelmiin kohdistuneita hyökkäyksiä, yritysvakoilua sekä lahjonta- ja kiristysrikoksia.

Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan 69 prosenttia kaupan toimipaikoista ja 26 prosenttia teollisuustoimipaikoista oli joutunut vähintään yhden rikoksen kohteeksi kyselyä edeltäneen vuoden aikana (Salmi ym. 2011). Vuoden 2018 kyselyssä kysyttyjä tekotyyppejä oli kaksi enemmän. Tulosten mukaan 71 prosenttiin vähittäiskaupan toimipisteitä ja 65 prosenttiin majoitus- ja ravitsemisalan toimipisteitä oli kohdistunut vähintään yksi rikos vuoden aikana. Yleisimpiä rikoksia olivat varkausrikokset sekä henkilökuntaan kohdistunut väkivalta ja uhkailu (Saarikkomäki ym. 2019). Teollisuustoimipaikkojen vähäisempi altistuminen rikollisuudelle näyttäisi johtuneen ennen kaikkea vähäisestä asiakaskontaktien määrästä ja kontaktien luonteesta, mutta myös toimipaikkojen suojauksesta ja toiminnan muista järjestämiseen liittyvistä tekijöistä (Salmi ym. 2011). Vähittäiskaupan alalla korkean riskin toimipaikkoja olivat valintamyymälät, huoltoasemat ja elintarvikemyymälät. Majoitus- ja ravitsemistoimialalla korkean riskin toimipaikkoja olivat puolestaan hotellit, olut- ja drinkkibaarit sekä kahvilaravintolat. Molemmilla toimialoilla kohonnut riski näyttäisi liittyvän olennaisesti päihteiden, erityisesti alkoholin ja tupakan vähittäiskauppaan ja anniskelutoimintaan (Saarikkomäki ym. 2019). Tarkempia tietoja yrityksiin kohdistuvista rikoksista on esitetty Rikollisuustilanne 2018 -katsauksessa (Lehti ym. 2019) ja Kansallisen yritysuhritutkimuksen raporteissa (Salmi ym. 2011; Saarikkomäki ym. 2019).

5.2 Omaisuusrikosten piirteitä

Taustatekijät

Ikä ja sukupuoli. Monien muiden rikoslajien tavoin myös omaisuusrikokset ovat yleisempiä nuoremmissa ikäryhmissä, joskaan keskittyminen ei ole yhtä voimakasta kuin esimerkiksi väkivaltarikoksissa. Kuviossa 12 on esitetty varkausrikosten taso ikäryhmittäin vuonna 2022 poliisin kirjaamien rikosten osalta. Yhteensä 18–29-vuotiaiden ikäryhmissä varkausrikosten taso oli noin 22 varkausrikosta 1 000 henkilöä kohden, tason laskiessa melko voimakkaasti vanhemmissa ja nuoremmissa ikäryhmissä. Vahingontekorikoksissa nuoremmat ovat vielä enemmän yliedustettuina, 15–17-vuotiaiden ikäryhmissä vahingontekorikosten ollen noin 6 vahingontekoa 1 000 henkilö kohden, kun vanhemmissa ikäryhmissä taso oli huomattavasti alhaisempi. Petosrikokset painottuvat hieman vanhempiin ikäryhmiin, 21–24-vuotiaiden taso oli korkein: 19 petosrikosta 1 000 henkilöä kohden.

Kuvio 12 Varkausrikoksista epäiltyjä ikäryhmän 1 000 henkeä kohti, viranomaisten tietoon vuonna 2022 tulleet rikokset. Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c)

Vuonna 2022 kirjatuissa varkausrikoksissa valtaosa (73 %) epäillyistä oli miehiä, naisten osuuden ollessa 27 prosenttia epäillyistä. Miesten yliedustus oli vielä suurempaa vahingontekorikoksissa, jossa heidän osuutensa oli noin 87 prosenttia. Muissa omaisuusrikoksissa naisten osuus on kuitenkin tätä suurempi: petosrikoksissa naisten osuus oli 36 prosenttia ja kavallusrikoksissa 37 prosenttia. Rikoslajikohtaisesti tarkasteltuna naisten osuus rikoksesta epäillyistä onkin erityisen korkea petos- ja kavallusrikoksissa (Näsi & Danielsson 2018). Moottoriajoneuvon anastamiset ja luvattomat käytöt ovat ennen olleet tyypillisesti nuorten rikollisuutta. Vielä 1990-luvun alussa syylliseksi epäillyistä noin joka kuudes oli alle 15-vuotias ja yli puolet alle 18-vuotiaita. Viime vuosina tilanne on muuttunut. Vuonna 2022 käyttövarkauksiin syylliseksi epäillyistä enää alle viisi prosenttia oli alle 15-vuotiaita ja 13 prosenttia alle 18-vuotiaita. Epäiltyjen ikärakenteen vanheneminen osoittaa, että autorikosten luonne on muuttunut. Satunnaisen käyttöönoton sijaan yleisempää nykyjään on suunnitelmallinen rikoshyötyyn tähtäävä anastaminen.

Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan varkausrikosten kohteeksi joutumisessa ei vuonna 2021 ollut olennaisia ikäryhmittäisiä tai sukupuolittaisia eroja. 15–74-vuotiaista naisista 1,6 prosenttia ja miehistä yksi prosentti ilmoitti joutuneensa kodin ulkopuolella tapahtuneen varkauden kohteeksi. Tavaran tai palvelun ostamiseen liittyneen huijauksen uhriksi oli

joutunut 5,5 prosenttia naisista ja noin kuusi prosenttia miehistä. Ikäryhmittäin tarkasteltuna vanhimpaan ikäryhmään kuuluvat, 55–74-vuotiaat vastaajat, olivat joutuneet hieman muita ikäryhmiä harvemmin kyseisen petoksen kohteeksi. 55–74-vuotiaiden ikäryhmässä huijauksesta ilmoittaneiden osuus oli noin 4 prosenttia, kun osuus muissa ikäryhmissä vaihteli kuuden ja seitsemän prosentin välillä. Maksuvälinepetoksen uhriksi viimeisen 12kk:n aikana oli joutunut noin kaksi prosenttia naisista ja miehistä. Ikäryhmien osalta 25–34 v. olivat joutuneet yleisemmin maksuvälipetosten uhreiksi (noin 3,5 prosenttia), joskaan ikäryhmittäiset erot eivät olleet huomattavia.

Pääasiallinen toiminta. Tilastokeskus julkaisee rikostilastoja rikoksista epäiltyjen pääasiallisen toiminnan mukaan. Taulukossa 1 raportoidaan varkausrikoksista ja petosrikoksista (huom. törkeät petokset eivät ole mukana) epäiltyjen jakauma pääasiallisen toiminnan mukaan, ja lisäksi rikosten määrä kussakin ryhmässä ryhmän 10 000 henkilöä kohden.

Sekä varkausrikokset että petokset ovat huomattavasti yleisempiä työttömien tai työvoiman ulkopuolella olevien parissa. Nämä tiedot viittaavat siihen, että sosiaalinen syrjäytyminen on merkittävä omaisuusrikollisuuteen vaikuttava taustatekijä (ks. myös Aaltonen 2013). Petoksissa suhteelliset erot ryhmien välillä ovat pienempiä kuin varkausrikoksissa, mutta erot ovat silti huomattavia.

Taulukko 1 Varkausrikoksista ja petosrikoksista epäillyt pääasiallisen toiminnan mukaan vuonna 2022. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a).

	Varkausrikokset		Petosrikokset (petos, lievä petos)	
Pääasiallinen toiminta	**Osuus epäillyistä (%)**	**Rikosten määrä / 10 000 henk.**	**Osuus epäillyistä (%)**	**Rikosten määrä / 10 000 henk.**
Työlliset	5,7	11,8	1,8	14,8
Työttömät	36,8	671,4	6,9	353,5
Työvoiman ulkopuolella olevat	52,0	88,5	6,7	35,8
0–14-vuotiaat	8,7	50,3	2,3	3,4
Opiskelijat, koululaiset	9,9	115,5	5,9	64,2
Eläkeläiset	11,1	38,0	0,8	9,2
Muut työvoiman ulkopuolella olevat	11,4	609,0	5,1	333,5
Tuntematon	5,5	0,0	20,4	0,0
Yhteensä		89,1		43,0

Varkausrikollisuuden rakenne

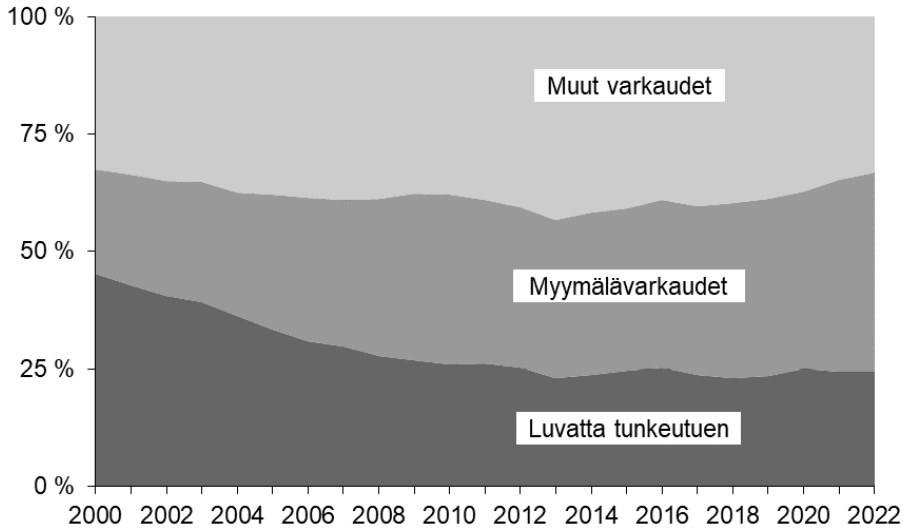
Rikosnimikkeittäin tarkastellen poliisin tietoon tulleen varkausrikollisuuden rakenteessa on tapahtunut viimeisten vuosikymmenten aikana huomattava muutos. Parikymmentä vuotta sitten varkausrikoksista pääosa (70 %) kirjattiin perusmuotoisiksi varkauksiksi. Siitä lähtien näpistyksiksi määriteltyjen tekojen osuus on kasvanut, ja viimeisen kymmenen vuoden aikana varkausrikoksista onkin kirjattu näpistyksiksi noin puolet.

Törkeiksi varkauksiksi luokiteltuja tekoja on vain noin 1,5 prosenttia kaikista varkausrikoksista. Rikosnimikkeen valinta perustuu anastetun omaisuuden arvoon, uhrille aiheutettuun vahinkoon, uhrin tilaan, vaarallisen välineen käyttöön ja asuntoon murtautumiseen (RL 28:2).

Hallituksen esityksessä Rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksesta katsotaan, että ilman muita ankaroittamisperusteita varastetun omaisuuden arvon on oltava 10 000–15 000 markkaa, jotta varkautta voidaan pitää törkeänä (HE 66/1988 vp s. 37). Omaisuuden arvoon liittyvää ankaroittamisperustetta on sittemmin käsitelty Korkeimmassa oikeudessa (KKO 2019:46), jolloin tuomiossa on huomioitu paitsi lainkohdan säätämisen jälkeen tapahtunut inflaatio, myös samalla aikavälillä tapahtunut ansiotason muutos. Selvää alarajaa törkeänä tuomittavan varkauden omaisuuden arvolle ei ole, mutta 10 000 euron arvoista varastettua omaisuutta ei katsottu riittävän

arvokkaaksi, jotta törkeän varkauden perusteet täyttyisivät pelkästään varastetun tavaran arvon perusteella.

Sisällöllisesti paremmin varkausrikollisuuden rakennetta kuvaa poliisitilaston ryhmittely, jossa rikokset jaetaan luvatta tunkeutuen tehtyihin varkauksiin, myymälävarkauksiin ja muihin varkausrikoksiin (kuvio 13).

Kuvio 13 Varkausrikokset tekotavan mukaan vuosina 2000–2022. Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2022a)

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien (joista yleiskielessä käytetään yleensä käsitettä ”murto” tai ”murtovarkaus”) määrä oli enimmillään 1990-luvun keskivaiheilla, jolloin niitä oli miltei puolet kaikista varkausrikoksista. Vuonna 2022 murtoja oli noin neljännes kaikista varkausrikoksista, mikä on sama osuus kuin 1980-luvun puolivälissä.

Pitkällä aikavälillä murroista ovat suhteellisesti eniten vähentyneet liikemurrot. Enimmillään niitä tilastoitiin 25 000 vuonna 1991, josta niiden määrä on pudonnut kymmenesosaan. Moottoriajoneuvoista tehtyjen anastusten määrässä on myös tapahtunut huomattava lasku. Nämä rikokset ovat 2000-luvun alkuun nähden vähentyneet yhteen viidesosaan. Asuntomurrot ovat vähentyneet 2000-luvulla lähes puoleen. Vapaa-ajan asuntoihin kohdistuneiden murtojen suhteellinen osuus kaikista asuntomurroista on vaihdellut viime vuosina 21 ja 32 prosentin välillä. Vuonna 2022 näiden osuus oli noin 21 prosenttia.

Luvatta tunkeutuen tehtyjen varkauksien pitkän aikavälin vähenemisen yksi syy lienee omaisuuden parempi suojaus. Suojauskeinoista tiedottaminen ja niiden markkinointi on tehostunut ja yrityksiin ja kotitalouksiin on hankittu enenevästi erilaisia hälytys- ja murronestolaitteita. Myös

perinteisten yksinkertaisten suojauskeinojen kuten oven takalukituksen käyttö kotitalouksissa on lisääntynyt (vuosien 2003–2009 kansallisten uhritutkimusten perusaineistot). Yrityksissä ja työpaikoilla on myös tehostettu kulunvalvontaa. Autojen parempi murtosuojaus lienee eräs syy siihen, että myös automurrot ovat viime vuosina vähentyneet.

Varkausrikosten ja erityisesti murtojen vähenemisen taustalla saattaa myös olla varastetun tavaran markkinoiden kutistuminen Suomessa, mikä pienentää varkauksien odotettua rikoshyötyä. Tähän viittaa se, että myös kätkemisrikokset ovat viimeisten kahdenkymmenen vuoden aikana vähentyneet selvästi (kätkemisrikosten määrä on lähes puolittunut 2000-luvun alkupuolesta). Toisaalta kotimaisten rikoksentekijöiden tilalle on tullut ulkomaalaisia rikollisia, joiden varastamat tavarat on tarkoitettu vietäväksi pois maasta. Varkausrikoksien ja murtojen vähenemiseen voi vaikuttaa myös aiemmin mainittu petosrikosten lisääntyminen. Omaisuusrikokset ovat siis siirtynyt yhä enemmän verkkoon.

Rikosvahingot

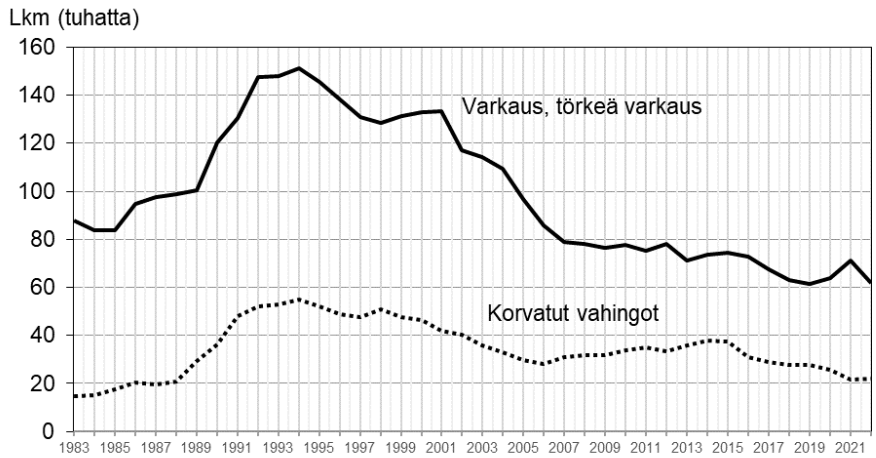
Kattavaa koko maata koskevaa tietoa omaisuusrikosten vahingoista ei ole koottu. Eri lähteistä saadaan kuitenkin yksittäisiä tietoja rikosvahinkojen suuruudesta. Myös kyselytutkimusten perusteella voidaan karkeasti arvioida rikoksista aiheutuneiden vahinkojen suuruusluokka kyselyn perusjoukossa. Rikosvahingoista laativat omia tilastoja ja selvityksiä myös monet yhteisöt ja liikelaitokset.

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksen mukaan sekä vähittäiskaupan että majoitus- ja ravitsemistoiminnan toimialoilla rikoskustannuksia aiheuttivat yleisimmin asiakkaan tekemät varkaudet. Yksittäisten varkauksien toimipaikoille aiheutunut keskikustannus (mediaani) oli kuitenkin melko vähäinen: 60 euroa kaupan alalla ja 40 euroa majoitus- ravitsemistoimialalla. Kaikkiaan kaupan toimialalla rikoskustannuksista 47 prosenttia aiheutui asiakkaan tekemistä varkauksista ja 16 muista varkauksista. Majoitus- ja ravitsemistoimialla suurimmat kustannukset aiheutuivat työntekijän tekemistä kavalluksista, joiden osuus kaikista rikoskustannuksista oli 57 prosenttia. (Saarikkomäki ym. 2019.) Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen mukaan teollisuudessa suurimmat rikoskustannukset aiheutuivat puolestaan petoksista (Salmi ym. 2011).

Varsinaisten rikosvahinkojen lisäksi myös rikoksilta suojautuminen aiheuttaa kustannuksia toimipaikoille. Vuoden 2010 kyselyn perusteella on arvioitu, että vähittäiskaupan toimipaikoissa käytettiin vuoden aikana lähes 63 miljoonaa euroa rikoksista suojautumiseen. Teollisuudessa rikoksilta suojautumiseen käytettiin puolestaan 106 miljoona euroa. Luvut ovat

kuitenkin toimipaikkakohtaisia, eivätkä kuvaa kattavasti konsernitason rikoksilta suojautumisen kustannuksia (Salmi ym. 2011).

Rikosvahinkojen suuruudesta antaa käsityksen myös rikosten johdosta maksettujen vakuutuskorvausten määrä. Vuonna 2022 vakuutusyhtiöt maksoivat muista kuin autoihin kohdistuneista murto- ja varkausvahingoista asiakkaille korvauksina noin 22 miljoonaa euroa. Korvattujen varkaustapausten määrä, samoin kuin korvaussumma, laski miltei yhtäjaksoisesti 1990-luvun puolivälistä, mutta kasvoi välillä 2006–2015. Viime vuosina sekä murtovahinkojen määrä että asiakkaille maksetut korvaukset ovat kääntyneet uudelleen laskuun, joskin vuonna 2020 murtovahingot kasvoivat maksettujen korvausten jatkaessa laskuaan (kuvio 14) (Finanssiala ry 2022).

Kuvio 14 Poliisin tietoon tulleet varkaudet ja törkeät varkaudet ja vakuutusyhtiöiden korvaamat murto- ja varkausvahingot vuosina 1983–2021 (vuodesta 2003 lähtien myös ilkivaltavahingot). *Lähteet:* Tilastokeskus, rikospakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2021a); Finanssiala ry, vahinkotilasto (Finanssiala ry 2022).

Vuonna 2022 vakuutusyhtiöt korvasivat autovakuutuksen perusteella noin 7 765 vahinkoa, joiden syynä oli ajoneuvoon tai sen vakiovarusteeseen kohdistunut varkaus, luvaton käyttö tai niiden yritys (Liikennevakuutuskeskus 2022). Pitkällä aikavälillä korvaustapausten määrä ja rahallinen arvo ovat vähentyneet. Enimmillään korvaussumma oli 231 miljoonaa markkaa vuonna 1992 (vuoden 2021 rahassa 58,77 miljoonaa euroa), kun esim. vuonna 2018 korvaussumma oli 8,1 miljoonaa euroa (Finanssiala ry 2019).

Vakuutusyhtiöille koituu menetyksiä myös vakuutuspetoksista, eli tapauksista, joissa vakuutuskorvausta haetaan antamalla vahingosta vääriä

tietoja. Tällaisten petosten tuottamaa kokonaisvahinkoa on kuitenkin vaikea arvioida.

Omaisuusrikosten ilmitulo ja selvittäminen

Seuraavassa esitetään tietoja muun muassa rikosten selvittämisestä. Poliisin tietoon tullut rikos katsotaan selvitetyksi silloin, kun teko-olosuhteet, asianosaiset ja muut syytteestä päättämistä sekä oikeudenkäyntiä varten tarvittavat seikat on selvitetty. Termi ”selvitetty rikos” ei tarkoita, että tapaus olisi ratkaistu, tai että rikoksesta epäillyn syyllisyys olisi näytetty laillisesti toteen.

Varkausrikokset. Varkausrikosten selvitysaste on viime vuodet pysynyt jokseenkin ennallaan. Kaikista vuonna 2022 ilmoitetuista varkausrikoksista selvitettiin vuoden loppuun mennessä neljännes (24,8 %). Tavallisista varkauksista selvitettiin ilmoitusvuoden aikana kahdeksan prosenttia. Syynä pieneltä tuntuvaan selvitysasteeseen ovat muun muassa yksinkertaiset, mutta tutkinnallisesti vaikeasti selvitettävät poliisille ilmoitetut rikokset (mm. polkupyörävarkaudet). Törkeiden varkauksien selvitysaste on korkeampi. Vuonna 2022 ilmi tulleista törkeistä varkauksista selvitettiin samana vuonna noin joka kuudes (16 %). Selvitysaste voi nousta merkittävästi, jos poliisi onnistuu kyseisenä vuonna selvittämään joitakin laajoja rikossarjoja. Selvitysaste vaihtelee myös varkaustyypin mukaan. Vuonna 2022 liikemurtojen selvitysaste oli 19 ja asuntomurtojen 12 prosenttia. Automurroista selvisi vain viisi prosenttia. Myymälävarkauksien ja -näpistysten selvitysaste on korkea, 50 prosenttia vuonna 2022. Tämä johtuu rikosten ilmitulotavasta. Yleensä myymälävarkaus tai -näpistys tulee ilmi vain, jos tekijä jää paikan päällä kiinni, jolloin se samalla voidaan myös kirjata selvitetyksi.

Yritysuhritutkimuksissa on tutkittu piilorikollisuuden osuutta yrityksiin kohdistuvassa rikollisuudessa kysymällä, kuinka suuri osa toimipaikkojen kokemista rikoksista ilmoitetaan poliisille. Tutkimusten perusteella ilmoitusalttius vaihtelee voimakkaasti tekokokonaisuuksittain. Osa rikoksista kuten autoihin liittyvät varkaudet ja murrot – ilmoitetaan lähes aina poliisille. Teon vakavuus, aineellisten vahinkojen suuruus ja vahingonkorvauksen hakeminen vakuutusyhtiöltä näyttäisivät olevan ilmeisiä syitä, jotka vaikuttavat yrityksillä ilmoittamisen todennäköisyyteen. Työntekijöiden ja alihankkijoiden varkauksissa sekä työntekijöiden tekemissä kavalluksissa poliisille ilmoittaminen oli vähäistä. Syynä mainittiin se, että henkilöstön tekemät rikokset selvitettiin sisäisesti eikä poliisille ilmoittamista katsottu tarpeelliseksi. Ylipäätään yleisin syy jättää tapahtuma ilmoittamatta poliisille oli teon arvioiminen vähäpätöiseksi ja ilmoituksen pitäminen siten

hyödyttömänä. Poliisille ilmoittamiseen vaikutti myös se, kuinka selkeästä rikostapauksesta oli kysymys ja oliko teon tekijä tiedossa (Salmi ym. 2011; Saarikkomäki ym. 2019).

Rikoksista ilmoittamiseen vaikuttavat myös rikollisuutta koskevat asenteet ja se miten todennäköisenä pidetään, että poliisi kykenee selvittämään rikoksen. Toisaalta kiinnijoutumisen todennäköisyys riippuu valvonnasta. Sen tehostuminen ennaltaehkäisee myymälävarkauksia, mutta samalla lisää ilmi tulevia rikoksia. Myös rikoksesta ilmoittamisen helppous voi vaikuttaa tilastoidun rikollisuuden määrään. Muun muassa polkupyörien ja matkapuhelimien anastuksista, joiden tutkinnassa ei välittömästi tarvita poliisia paikalle, on mahdollista tehdä ilmoitus internetin kautta. Vuoden 2021 Kansallisen rikosuhritutkimuksen mukaan noin neljännes omaisuusrikoksen uhreiksi joutuneista ilmoitti rikoksesta poliisille.

Petosrikokset. Tietotekniikan kehittyminen on luonut uusia mahdollisuuksia petoksiin ja muuhun rikolliseen toimintaan. Tilastoitu petosrikollisuus riippuu kuitenkin myös siitä, miten herkästi petoksen kohteeksi joutuneet ilmoittavat tapauksista poliisille. Piiloon jäävien rikosten osuus saattaa olla melko suuri.

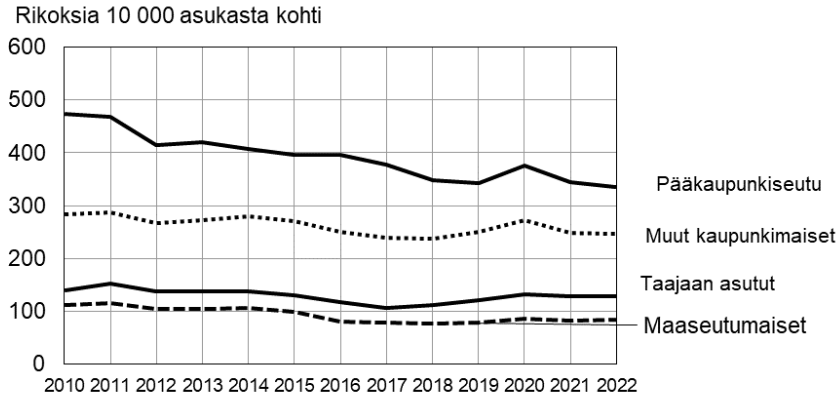
Poliisin tietoon tulleiden petosten selvitysaste on laskenut kymmenen vuoden tarkastelujaksolla noin 20 prosenttiyksikköä. Vuonna 2022 kaikkiaan 26 prosenttia petoksista selvitettiin samana vuonna kuin teko tuli poliisin tietoon. Petoksista ja lievistä petoksista selvitettiin noin kolmannes (27 %), törkeistä petoksista noin 18 prosenttia. Maksuvälinepetoksia selvitettiin noin 3 prosenttia, törkeistä maksuvälinepetoksista taas noin 5 prosenttia.

Moottoriajoneuvon anastukset, käyttövarkaudet ja luvattomat käytöt. Ajoneuvorikosten selvitysprosentti vaihtelee huomattavasti rikostarkoituksen ja suunnitelmallisuuden mukaan. Luvattomat käytöt selvitetään useimmin. Vuonna 2022 kirjatuista moottoriajoneuvojen anastuksista oli vuoden loppuun mennessä selvitetty hieman kymmenes, käyttövarkauksista 19 prosenttia ja luvattomista käytöistä 28 prosenttia. Osuudet olivat hieman edellisvuotta alhaisempia.

Vahingonteot. Vahingontekojen ja lievien vahingontekojen selvitysprosentti on melko alhainen eikä ole mainittavasti muuttunut viimeisten kymmenen vuoden aikana. Vuonna 2022 poliisi selvitti 12 prosenttia vuoden aikana tietoon tulleista rikoksista.

5.3 Varkausrikosten alueellinen jakautuminen

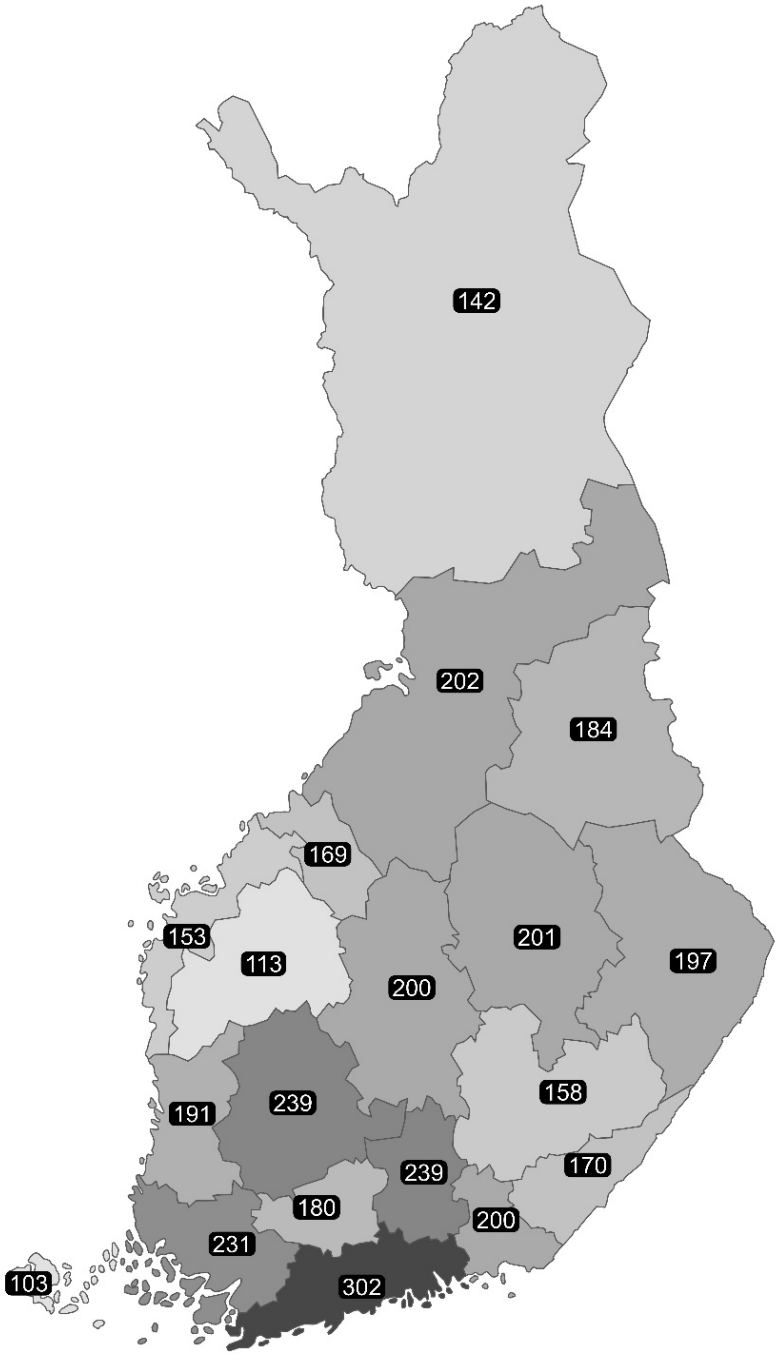
Varkausrikokset kuuluvat rikoksiin, joiden taso vaihtelee huomattavasti kuntatyypin mukaan. Varkausrikollisuuden alueellisia eroja ja kehitystä kuvataan kuviossa 15.

Kuvio 15 Varkausrikokset 10 000 asukasta kohti kuntatyypin mukaan vuosina 2010–2022. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c)

Pääkaupunkiseutu ja muut kaupunkimaiset kunnat erottuvat rikostasoltaan selvästi muista kunnista. Asukaslukuun nähden omaisuusrikoksia on vähiten maaseutumaisissa kunnissa. Pääkaupunkiseudulla on nelinkertainen määrä varkausrikoksia maaseutumaisiin kuntiin verrattuna ja lähes kolminkertainen määrä taajaan asuttuihin kuntiin nähden. Muissa kaupunkimaisissa kunnissa rikostaso on matalampi kuin pääkaupunkiseudulla, mutta korkeampi kuin muissa kuntatyypeissä. Varkausrikosten määrä on kymmenen vuoden seuranta-aikana laskenut melko tasaisesti kaikissa kuntatyypeissä: vuosina 2010–2019 varkausrikosten määrä on vähentynyt eri kuntatyypeissä 12–30 prosenttia. Vuonna 2020 rikosten määrät kääntyivät varsin merkittävään nousuun, mutta ovat laskeneet sen jälkeen.

Kuviossa 16 on karttaesitys varkausrikosten esiintyvyydestä maakunnittain 10 000 asukasta kohti vuonna 2022. Varkausrikokset olivat selvästi yleisimpiä Uudellamaalla, jossa varkausrikosten taso oli 302 varkausrikosta 10 000 asukasta kohti. Seuraavaksi korkein varkausrikosten taso oli Päijät-Hämeessä ja Pirkanmaalla, jossa vastaava luku oli molemmissa 239. Myös Varsinais-Suomi, Pohjois-Pohjanmaa sekä Keski-Suomi erottuivat korkean varkausrikollisuuden alueina. Väestöön suhteutettu varkausrikosten taso oli matalin Etelä-Pohjanmaalla (113) ja Ahvenanmaalla (103) Kaikkiaan on ilmeistä, että rikosten esiintyvyys heijastelee voimakkaasti maakunnan kaupunkimaisuutta.

Kuvio 16 Varkausrikokset (RL 28:1–3) maakunnittain 10 000 asukasta kohti vuonna 2022. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023c).

Lähteet

Aaltonen, Mikko. 2013. *Socioeconomic Differences in Crime and Victimization*. OPTL:n tutkimuksia 263. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152463.

Brottsförebyggande rådet. 2017. *Brottsutvecklingen i Sverige fram till år 2015*. Rapport 2017:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Brottsförebyggande rådet. 2022. *Brottsutvecklingen till och med 2021*. Kortanalys 2022:5. Stockholm: Brottsförebyggande rådet.

Finanssiala ry. 2019. Vahinkotilasto. Helsinki: Finanssiala ry.

Finanssiala ry. 2022. *Vahinkokorvaukset*. Helsinki: Finanssiala ry. https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2022/04/Polkupyoravarkaudet-FA-2012-2021.pptx (viitattu 19.9.2022).

Finanssiala ry. 2023. *https://www.finanssiala.fi/julkaisut/polkupyoravarkaudet-1992-2020/* (viitattu 8.8.2023).

Finanssiala ry. 2021. *Vahinkokorvaukset*. Helsinki: Finanssiala ry. https://www.finanssiala.fi/wp-content/uploads/2022/04/Polkupyoravarkaudet-FA-2012-2021.pptx (viitattu 19.9.2022).

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018*. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

HE 52/2021: Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi rikoslain 37 luvun muuttamisesta.

HE 66/1988: Hallituksen esitys eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

von Hofer, Hanns, Tapio Lappi-Seppälä & Lars Westfelt. 2012. *Nordic Criminal Statistics 1950–2010*. Rapport 2012:2. Stockholm: Stockholm universitet.

KKO 2019:46

Kolttola, Ilari & Matti Näsi. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia.* Katsauksia 51 / 2022. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Lehti, Martti, Elsa Saarikkomäki & Petri Danielsson. 2019. ”Yritykset rikosten kohteena.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2018*, toimittaja Petri Danielsson, 201–218. Katsauksia 36/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0667-4.

Liikennevakuutuskeskus. 2023. *Autovahingot 2022*. Helsinki: Liikennevakuutuskeskus. https://www.lvk.fi/liikennevakuutuskeskus/lvkn-tilastot-ja-raportit/autovahingot/ (viitattu 14.8.2023).

Näsi, Matti & Petri Danielsson. 2018. ”Naiset rikosten tekijöinä ja uhreina.” Teoksessa *Rikollisuustilanne 2017*, toimittaja Hannu Niemi, 221–230. Katsauksia

29/2018. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0654-4.

RL 1990/769. Rikoslaki. Viitattu 1.11.2023.

Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/298436.

Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152422.

Sirén, Reino. 2008. *Omaisuusrikosten kohteeksi joutuminen 2006: yleisyys, piirteet ja muutokset*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 4/2008. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152598.

Tanttari, Sonja & Markus Alanko (2017) Petosrikollisuus ja sen ehkäisy. Rikoksentorjuntakatsaus 2017. Helsinki: Oikeusministeriö.

Tilastokeskus. 2023a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/tilasto/rpk.

6 Talousrikokset

Anna Raeste & Ilari Kolttola

Tiivistelmä

- Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli 2 822 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikosta, mikä oli 16 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Mainittujen rikosten määrä on palautunut melko lähelle tasoa ennen vuodesta 2019 alkanutta laskua tekomäärissä.

- Yleisimpiä talousrikoksia olivat verorikokset, joiden määrä kaksinkertaistui vuosina 2010–2019 ja lisääntyi taas vuonna 2022 edellisen vuoden matalammasta tasosta. Vuonna 2022 törkeiden veropetosten osuus kaikista verorikoksista oli 51 prosenttia.

- Poliisin kirjaamat arvopaperimarkkinarikokset ovat vuositasolla harvinaisia. Kymmenen vuoden aikana epäilyjä on ollut keskimäärin viisi kappaletta vuosittain. Vuosina 2013–2022 Finanssivalvonta käsitteli kaikkiaan 1 164 valvontatapausta. Poliisille tehtiin tutkintapyyntö 46 tapauksesta.

- Viranomaisten tietoon tullut talousrikollisuus näyttäisi lähestyvän taas muutaman vuoden takaista tasoa vuosien 2020 ja 2021 laskun jälkeen. On todennäköistä, että ainakin osa ilmi tulleen talousrikollisuuden laskusta selittyy valvonnan kohdentumisen painopisteiden muutoksella.

- Rahanpesun selvittelykeskukselle vuonna 2022 tehtyjen ilmoitusten määrä oli toiseksi suurin vuosittainen ilmoitusmäärä koskaan. Määrää selittävät paitsi yksittäisen ilmoitusvelvollisen takautuvasti tekemät summarajaperustaiset ilmoitukset, myös tilintarkastajien ja kiinteistönvälittäjien kaksinkertaistuneet ilmoitusmäärät sekä lisääntyneen kouluttamisen että toisaalta Venäjän hyökkäyssodan seurauksena. Myös viranomaisten tietoon tulleiden rahanpesurikosten määrä kasvoi noin 200 tapauksella edellisestä vuodesta.

- Talousrikoksista epäiltyjen henkilöiden ikärakenne ja sosioekonominen rakenne poikkeavat muista rikostyypeistä. Talousrikoksista epäillyt ovat keskimäärin vanhempia ja heidän sosioekonominen asemansa on jonkin verran korkeampi kuin muista rikoslajeista

epäillyillä. Toisaalta myös talousrikoksissa henkilöt, joilla on matala sosioekonominen asema tai jotka ovat pienituloisia, ovat yliedustettuina epäiltyjen joukossa.

Tässä luvussa tarkastellaan talousrikoksia, joista keskeisimpinä verorikokset, velallisen rikokset ja kirjanpitorikokset. Muita luvussa käsiteltäviä talousrikoksia ovat arvopaperimarkkinarikokset sekä rahanpesu. Käsittelyn ala ei kata kaikkia talousrikoksia, joita ovat edellä mainittujen lisäksi esimerkiksi julkishallinnon korruptio, osa petosrikoksista, sekä ympäristö- ja työrikokset.[1] Ajankohtaista tietoa ympäristörikosten yleisyydestä ja piirteistä on saatavilla Suomen kansallisen ympäristörikosseurantaryhmän Ympäristörikoskatsauksesta (Suomen kansallinen ympäristörikosseurantaryhmä 2023). Esimerkiksi Koskela ja Suvantola (2023) ovat tarkastelleet tuoreessa julkaisussaan ympäristörikoksia kattavasti lainsäädännön ja rikosprosessin näkökulmista, luoden kokonaisvaltaisen analyysin ilmiön tunnusmerkeistä ja vaikutuksista. Työturvallisuusrikosten piirteitä on puolestaan tarkasteltu yksityiskohtaisemmin Rikollisuustilanne 2012 -julkaisussa. Työrikoksia koskevista tutkimuksista voidaan mainita Työterveyslaitoksen ja Turun yliopiston toteuttama tutkimus (Alvesalo-Kuusi ym. 2017), jossa tarkasteltiin oikeushenkilön rangaistusvastuun toteutumista työturvallisuusrikoksissa. Näiden lisäksi on tärkeää huomioida harmaan talouden, eli lakisääteisten velvoitteiden laiminlyömiseen johtavan tai aiheuttavan toiminnan, keskeinen rooli Suomen talousrikollisuuden torjunnassa, sillä harmaa talous on samanaikaisesti yhteydessä ja toisaalta eroaa selvästi muusta talousrikollisuudesta. Harmaaseen talouteen liittyvää ajankohtaista tietoa sekä ilmiöstä että sen vaikutuksista ja estämisestä koostetaan laajasti Verohallinnon harmaan talouden ja talousrikollisuuden selvitysyksikön verkkosivuille (Verohallinto 2023a).

1 Viranomaisten käyttämän yleismääritelmän mukaan ”talousrikoksella tarkoitetaan yrityksen, julkishallinnon tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tapahtuvaa, huomattavaan välittömään tai välilliseen taloudelliseen hyötyyn tähtäävää rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tapahtuneet verorikokset (RL 29 luku), kirjanpitorikokset (RL 30 luku), velallisen rikokset (RL 39 luku), arvopaperimarkkinarikokset (RL 51 luku) ja osakeyhtiörikokset (OYL 16 luku) ovat aina talousrikoksia. Yrityksen tai muun yhteisön toiminnan yhteydessä tai niitä hyväksi käyttäen tehdyllä teolla tai laiminlyönnillä tarkoitetaan, joko tosiasiallista tai tällaiseksi naamioitua yritystoimintaa, mutta ei kuitenkaan sellaista toimintaa, jossa teossa ainoastaan käytetään yrityksen tai yhteisön nimeä ellei toiminta tähtää huomattavaan välittömään tai välilliseen hyötyyn. Talousrikoksella tarkoitetaan myös muunlaista huomattavaan taloudelliseen hyötyyn tähtäävää suunnitelmallista, rangaistavaa tekoa tai laiminlyöntiä.” (SM-2006-02150/Ri-0.)

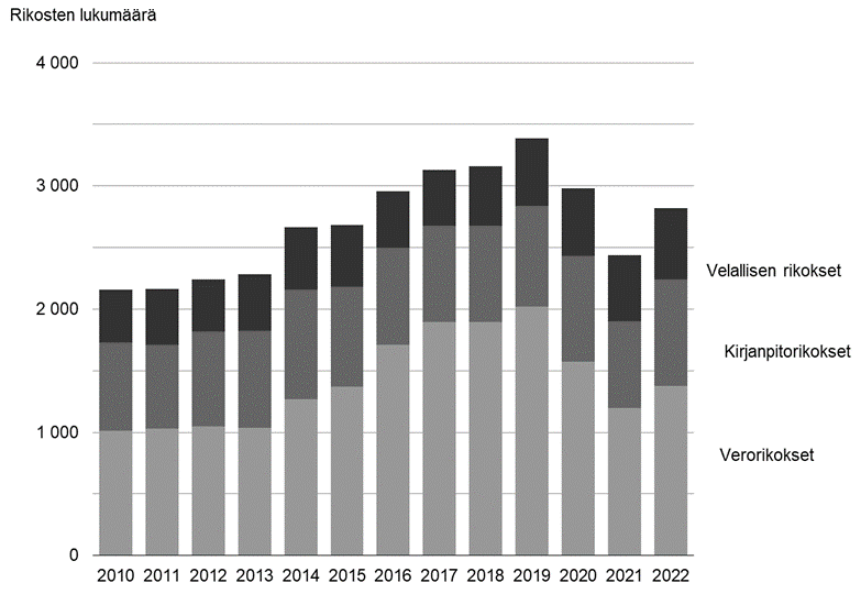
6.1 Rikollisuuden kehitys

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset

Seuraavassa tarkastelussa ovat vero- (RL 29:1–4), kirjanpito- (RL 30:9–10) ja velallisen rikokset (RL 39:1–6), jotka ovat lukumääräisesti yleisimpiä talousrikoksia. Verorikoksissa kyse on ensisijaisesti kyse rikoksista julkista taloutta vastaan, kun taas kirjanpitorikokset kohdistuvat esimerkiksi osakkaiden ja osakkeenomistajien intresseihin. Velallisen rikoksia koskevilla säännöksillä puolestaan on pyritty suojaamaan velkojien asema ja tasapuolinen kohtelu velallisen maksukyvyttömyystilanteessa. Käytännössä kaikki edellä mainitut rikoslajit liittyvät usein toisiinsa.

Talousrikollisuuden määrällisestä kehityksestä ja rakenteellisista muutoksista on saatavissa tietoja lähinnä viranomaistilastoista. Tilastokeskuksen rikos- ja pakkokeinotilasto sisältää poliisin, Tullin ja Rajavartiolaitoksen tietoon tulleet rikokset. Muita keskeisiä tiedonlähteitä ovat Verohallinnon (sekä Verohallinnon harmaan talouden ja talousrikollisuuden selvitysyksikön), Finanssivalvonnan ja rahanpesun selvittelykeskuksen julkaisemat tilastot ja vuosikertomukset. Mainitut lähteet kertovat viranomaisten tietoon tulleesta rikollisuudesta. Kokonaisrikollisuudesta on talousrikollisuuden osalta saatavissa tietoa lähinnä erillistutkimuksista, joissa aiheena on tavallisesti jokin talousrikollisuuden erityismuoto. Kattavia talousrikollisuutta koskevia kansallisia kyselytutkimuksia ei Suomessa ole toistaiseksi tehty. Yrityksiin kohdistuvaa rikollisuutta, mukaan lukien talousrikokset, on tarkasteltu vuosina 2010 ja 2018 toteutetussa Yritysuhritutkimuksessa (Salmi, Lehti & Keinänen 2011; Saarikkomäki, Lehti & Kivivuori 2019). Kyselyn painopiste ei kuitenkaan ole ollut talousrikollisuudessa. Sekä palkansaajien että elinkeinoelämän etujärjestöjen parissa on tehty joitakin jäsenistöön suunnattuja kyselytutkimuksia, joilla on pyritty selvittämään muun ohessa myös talousrikollisuuden ilmiöiden yleisyyttä toimialakohtaisesti.

Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli 2 822 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikosta, mikä oli 16 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuonna. Rikosten kokonaismäärä ei täten näytä jatkavan vuoden 2019 jälkeen alkanutta laskujohteista trendiä, vaan näyttää palautuneen hyvin lähelle vuoden 2020 tasoa (kuvio 1). Rikosten määrän muutokset ovat johtuneet pitkällä aikavälillä pääasiassa verorikoksista, joiden määrä kaksinkertaistui vuosina 2010–2019 ja lisääntyi taas vuonna 2022 edellisen vuoden matalammasta tasosta. Nousua on ollut pääasiassa törkeissä tekomuodoissa, perusmuotoisten ja lievien tekomuotojen pysyessä hyvin lähellä edellisvuoden tasoa. Noin puolet verorikoksista oli tekomuodoiltaan törkeitä, kun taas kirjanpitorikoksissa törkeiden tekomuotojen osuus oli 61 prosenttia. Pitkällä aikavälillä myös velallisen rikosten määrä on ollut kasvussa.

Kuvio 1 Viranomaisten tietoon tulleet vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset vuosina 2010–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023b)

Ilmi tulevan verorikollisuuden määrät ovat kytköksissä sekä rikosten tosiasiallisessa esiintyvyydessä tapahtuviin muutoksiin että viranomaisvalvonnan aktiivisuuteen. Viranomaisten tietoon tulleiden verorikosten määrä ja muutokset mukailevat normaalisti Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrää, sillä huomattava osa verorikoksista tulee poliisin tietoon Verohallinnon kautta. Verorikosten kokonaismäärään vaikuttaa niin ikään Tullin ja Rajavartiolaitoksen tutkimien rikosten määrä.

Viranomaisen tarkastustoiminta vaikuttanee kuitenkin havaittujen verorikosten määriin. Tarkastustoiminnan painopisteiden vaihtelu voi heijastua verorikoksista epäiltyjen määriin, etenkin mikäli tutkinnoissa priorisoidaan suuria, korkean rikoshyödyn tapauksia. Kuten verorikollisuus, myös ilmi tuleva kirjanpitorikollisuus on suurelta osin yhteydessä kontrollin tasoon, sillä kirjanpitorikokset paljastuvat yleensä vero- tai velallisen rikoksen yhteydessä. Rikoksista huomattava osa tulee ilmi verotarkastuksissa.

Taulukko 1 Verohallinnossa tehdyt rikosilmoitukset vuosina 2012-2022.

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Rikosilmoitukset	470	527	520	550	796	1001	740	920	930	960	1093
Lainkohdat	789	852	931	957	1175	1414	978	1147	1238	1165	1359

Lähde: Verohallinto (Verohallinto 2016; Verohallinto 2019; Verohallinto 2020; Verohallinto 2023b)

Verohallinnon tekemien rikosilmoitusten määrä kasvoi vuosina 2012–2017 sekä rikosilmoitusten että lainkohtien määrällä laskien (taulukko 1). Vuonna 2018 rikosilmoitusten määrä laski selvästi, mutta vuodesta 2019 eteenpäin sekä rikosilmoitusten että rikosilmoitusten lainkohtien määrä on noussut tätä edeltävien vuosien tasolle. Verohallinnon ilmoittamista veropetoksista 71 prosenttia oli tekomuodoltaan törkeitä. Huomionarvoista on, että törkeiden tekomuotojen osuus kaikista viranomaisten tietoon tulleista verorikoksista on kasvanut tasaisesti vuodesta 2019. Törkeiden tekomuotojen osuus oli vuonna 2022 vajaa puolet kaikista verorikoksista, kun vastaava osuus oli vielä vuonna 2019 alle kolmannes. Tämä muutos onkin todennäköisesti seurausta viranomaisten tarkastustoiminnan suunnitelmallisesta painottumisesta vakavan talousrikollisuuden ennaltaehkäisyyn ja torjuntaan, joka voidaan todeta myös törkeiden tekomuotojen osuudesta verohallinnon tekemissä rikosilmoituksissa.

Velallisten rikosten vuotuisen määrän vaihtelu on pitkään ollut kytköksissä konkurssien vaihteluun. Konkurssin yhteydessä kirjattujen velallisrikosten osuus kaikista velallisten rikoksista on kuitenkin ollut viime vuosina laskusuuntaista, nykyisen osuuden ollessa vain noin seitsemän prosenttia velallisen rikoksista. Konkurssien yhteydessä kirjattujen velallisten rikosten määrän lasku ei näyttäisi seuraavan myöskään aiempien vuosien kaltaisesti kaikkien vireillä olleiden konkurssien määrää, joka on puolestaan pysynyt melko tasaisena vuodesta 2010 saakka. (Tilastokeskus 2023a; Tilastokeskus 2023b.)

Arvioiden mukaan pääosa talousrikollisuudesta jää viranomaisilta piiloon. Yritysten on kansainvälisesti katsottu ilmoittavan poliisille keskimäärin alle kymmenyksen havaitsemistaan yritykseen kohdistuvista talousrikoksista (Gottschalk & Tcherni-Buzzeo 2017; ks. myös Salmi, Lehti & Keinänen 2011). On myös huomioitava, että merkittävä osa rikoksista jää yleensä paljastumatta ja yritykseen kohdistuvat talousrikokset havaitaankin usein sattumalta (Gottschalk & Tcherni-Buzzeo 2017). Koska rikostyyppi ja rikosvahingon laajuus vaikuttaa rikosten paljastumiseen ja ilmoitusalttiuteen, viranomaisten tietoon tulleiden talousrikosvahinkojen osuus kaikista talousrikoksilla aiheutetuista vahingoista on kuitenkin luultavasti suurempi kuin tietoon tulleiden tekojen osuus kaikista teoista.

Kaiken kaikkiaan piilorikollisuuden laajuudesta talousrikollisuudessa (sen enempää kuin kontrollitoimien vaikutuksesta piilorikollisuuteen) ei Suomessa ole toistaiseksi tehty luotettavia selvityksiä. Viranomaisten tilastoiman talousrikollisuuden perusteella ei siten voi tehdä kovin luotettavia päätelmiä kokonaistalousrikollisuuden kehityksestä. On mahdollista, että talousrikollisuuden määrälliseen kehitykseen vaikuttavat ensisijaisesti viranomaiskontrollin kohdentuminen sekä tutkintaan ja valvontaan kohdistettavat resurssit. Toisaalta, vaikka viranomaisten tietoon tulleiden rikosten määrällinen kehitys ei kuvaisi kokonaisrikollisuuden tasoa, vaikuttaa tilastoitu rikollisuus joka tapauksessa viranomaisten toimintaympäristöön ja resurssien käyttöön.

Arvopaperimarkkinarikokset

Viranomaisten kirjaamien arvopaperimarkkinarikosten määrä on hyvin vähäinen. Viimeisen kymmenen vuoden aikana rikosepäilyjä on ollut keskimäärin viisi kappaletta vuosittain. Vuonna 2022 viranomaiset kirjasivat kuusi rikosepäilyä (Tilastokeskus 2023b). Seuraavassa tarkastelun kohteena on viranomaisten kirjaamien rikosepäilyjen sijasta Finanssivalvonnan käsittelemien valvontatapauksien määriä.

Vuosina 2013–2022 Finanssivalvonta on käsitellyt kaikkiaan 1 164 valvontatapausta ja poliisille tehtiin tutkintapyyntö 46 tapauksesta (taulukko 2). Pääosa viime vuosina käsitellyistä valvontatapauksista on koskenut sisäpiiritiedon väärinkäyttöä ja markkinoiden manipulaatioepäilyjä. Vuonna 2022 tutkittuja ja päättyneitä tapauksia oli 127. Vaikka tämä on hieman laskua muutaman vuoden takaisista luvuista, Finanssivalvonnan käsittelemien valvontatapausten määrä on muodostanut viime vuosina seurantajakson selkeän huipun (Finanssivalvonta 2023).

Vuonna 2022 tehtiin viisi tutkintapyyntöä poliisille, annettiin kaksi julkista varoitusta ja rikemaksua sekä määrättiin kolme seuraamusmaksua. Seuraamusmaksut koskivat laiminlyöntejä kaupparaportoinnin järjestämisessä sekä rahanpesun estämisen sääntelyn noudattamisessa. Seuraamusmaksut olivat suuruudeltaan 10 000–125 000 euroa (Finanssivalvonta 2022a; Finanssivalvonta 2022b; Finanssivalvonta 2022c).

Taulukko 2 Finanssivalvonnan käsittelemät arvopaperimarkkinoiden kaupankäyntiin ja tiedonantovelvollisuuteen liittyvät valvontatapaukset 2013–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Sisäpiiritiedon väärinkäyttö	47	36	57	48	58	71	83	105	65	88
Markkinoiden manipulointi	28	23	40	31	24	23	50	39	41	21
Tiedonanto-velvollisuus	17	18	24	23	12	12	15	9	6	13
Muu	8	6	6	2	1	2	2	2	3	5
Yhteensä	100	83	127	104	95	108	150	155	115	127
Tutkintapyyntö poliisille	4	3	5	2	6	5	2	6	8	5
Julkinen huomautus[1]	-	-	2	-	-	-	-	-	-	-
Julkinen varoitus	2	2	-	2	5	3	1	1	1	2
Rikemaksu	6	2	19	2	3	-	-	1	-	2
Seuraamusmaksu	-	1	-	3	4	3	5	2	2	3

[1] Finanssivalvonta ei ole 1.1.2013 lähtien voinut antaa julkista huomautusta rikkomuksesta, joka on tehty sen jälkeen.

Lähde: Finanssivalvonta: sanktiot, tutkintapyynnöt ja arvopaperimarkkinoiden tutkintatapaukset (Finanssivalvonta 2023)

Rahanpesurikokset (RL 32:6–10)

Rikoslain mukaan rahanpesusta tulee rangaista sitä, joka ottaa vastaan tai muutoin puuttuu rikoksella hankittuun omaisuuteen, rikoksen tuottamaan hyötyyn tai niiden tilalle tulleeseen omaisuuteen tarkoituksenaan peittää tai hävittää sen laiton alkuperä tai avustaa rikoksentekijää välttämään rikoksensa oikeudelliset seuraamukset. Myös rahanpesun avustaminen ja yritys, mukaan lukien omaisuuden hallussapito, ovat rangaistavia. Vuonna 2017 tuli voimaan uudistunut laki rahanpesun ja terrorismin rahoittamisen estämisestä (444/2017), jonka mukaan eräiden yhteisöjen ja elinkeinonharjoittajien, muun muassa luottolaitosten ja rahapeliyhteisöjen, on laissa mainituissa tapauksissa tehtävä ilmoitus Rahanpesun selvittelykeskukselle. Vuodesta 2019 alkaen ilmoitusvelvollisuus on koskenut myös virtuaalivaluuttapalvelujen tarjoajia.

Viranomaisten tietoon tuli reilu 900 rahanpesurikosta vuoden 2022 aikana, määrän noustua yli 200 tapauksella edellisestä vuodesta. (Tilastokeskus 2023b). Viime vuosien tapausmäärien kasvu voi selittyä rahanpesurikosten ja korruption estämisen tehostamisella muun muassa harmaan talouden ja talousrikollisuuden toimenpideohjelman (SM-2015-2083) sekä Poliisiammattikorkeakoulun toteuttaman KORPEN-hankkeen (Poliisiammattikorkeakoulu 2022a; 2022b) myötä. Vuosien 2019–6/2022 Helsingin

hovioikeuden oikeuskäytännössä yleisimpiä törkeiden rahanpesurikosten esirikoksia olivat selvästi petokset (sis. perusmuotoiset ja törkeät petokset sekä maksuvälinepetokset); esirikoksina oli niin ikään muun muassa huumausainerikoksia, veropetoksia ja velallisrikoksia. Huomattava osa ilmi tulleesta rahanpesurikollisuudesta liittyykin laajemmin petoksiin, jotka kattavat esimerkiksi rakkaushuijaukset. Esimerkiksi petosrikosten osalta kyse voi olla sellaisen omaisuuden myymisestä, jota ei ole olemassakaan tai jota ei ole tarkoitus luovuttaa ostajalle. (Keskusrikospoliisi 2022a.)

Taulukko 3 Epäilyttäviä liiketoimia koskevat ilmoitukset (tuhatta) ja tapahtumien määrä (miljoonaa) 2013–2022

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021*	2022
Ilmoitukset (tuhatta)	28,2	23,1	37,7	31,2	48,3	39,2	66,5	62,0	3692,6	230,2
Tapahtumien määrä (milj.)	0,5	0,6	0,9	1	1,6	1,3	1,3	2,4	6,9	1,6

* Vuoden 2021 poikkeuksellinen piikki johtui virtuaalivaluuttapalvelujen tarjoajien merkittävistä ilmoitusmääristä, jotka olivat seurausta v. 2019 lopussa voimaan astuneesta ilmoitusvelvollisuudesta. Muiden kuin virtuaalivaluuttapalvelujen tarjoajien toimesta ilmoituksia tehtiin 60 852 ja tapahtumia oli noin 1,9 miljoonaa.

Lähteet: Keskusrikospoliisi, rahanpesun selvittelykeskus (Keskusrikospoliisi 2015; Keskusrikospoliisi 2017; Keskusrikospoliisi 2019; Keskusrikospoliisi 2020; Keskusrikospoliisi 2021; Keskusrikospoliisi 2022a; Keskusrikospoliisi 2023)

Rahanpesun selvittelykeskukselle tehtiin vuonna 2022 yhteensä 230 171 ilmoitusta epäilyttävistä liiketoimista (taulukko 3). Kyseessä on toiseksi suurin vuosittainen ilmoitusmäärä koskaan. Rahanpesun selvittelykeskuksen mukaan (Keskusrikospoliisi 2023) korkeaa lukua selittää osittain yksittäisen ilmoitusvelvollisen takautuvasti tekemät summarajaperustaiset ilmoitukset, jotka todennäköisesti jäävät vain vuoden 2022 erikoispiirteeksi. Tämän lisäksi lukua nostivat kuitenkin myös tilintarkastajien ja kiinteistönvälittäjien kaksinkertaistuneet ilmoitusmäärät sekä lisääntyneen kouluttamisen että toisaalta Venäjän hyökkäyssodan seurauksena. Virtuaalivaluuttapalvelun tarjoajien tekemien ilmoitusten määrät puolestaan putosivat odotetusti edellisen vuoden merkittävästä piikistä, joka aiheutui uuden ilmoitusvelvollisuuden voimaan astumisesta. Ilmoituksia tuli eniten muilta luotto- ja rahoituslaitoksilta kuin pankeilta (47 %) ja virtuaalivaluuttapalvelun tarjoajilta (37 %).

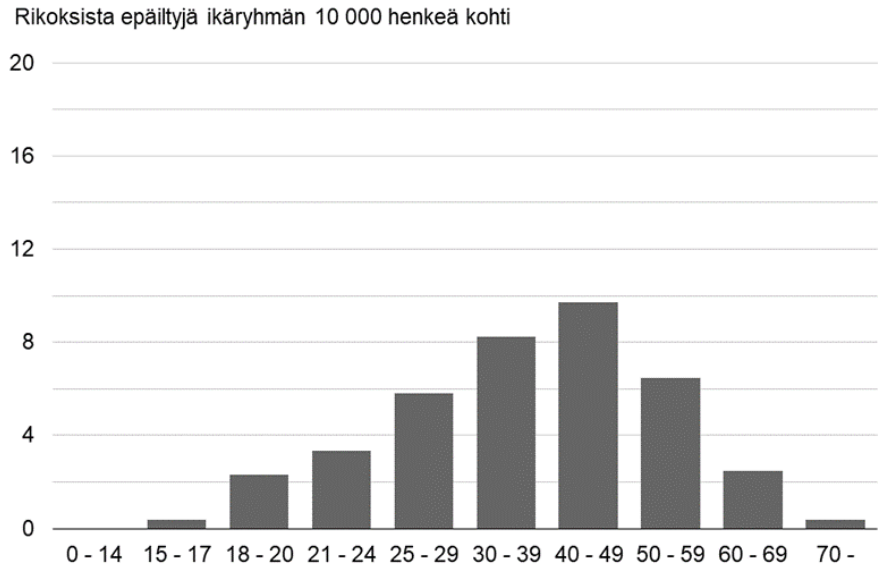
Rahanpesurekisteriin kirjattiin vuoden aikana 1,6 miljoonaa transaktiota (joista noin 566 000 virtuaalivaluuttatransaktioita), joiden yhteisarvo oli yli kaksi miljardia euroa (virtuaalivaluuttatransaktioiden osuus noin 762 miljoonaa euroa). Suomesta ulkomaille kohdistuneissa ei-virtuaalivarojen transaktioissa merkittävimpiä kohdemaita olivat Saksa ja Yhdistynyt kuningaskunta, kun ulkomaista Suomeen kohdistuneiden vastaavien

transaktioiden lähtömaita olivat Arabiemiirikunnat ja Ukraina. Lähtö- tai kohdemaa, tai molemmat, olivat valtaosassa virtuaalivaluuttatransaktioita tunnistamattomia. Tehdyistä ilmoituksista käynnistettiin vuoden 2022 aikana 1 430 selvittelykokonaisuutta, joista 1 376 liittyi rahanpesun selvittelyyn ja 54 mahdolliseen terrorismin rahoittamiseen. Tiedonluovutuksia tehtiin kaikkiaan 1 800. (Keskusrikospoliisi 2023.)

6.2 Talousrikosten piirteitä

Talousrikosten katsotaan usein muodostavan oman rikoskäyttäytymisen kategorian, joka poikkeaa ominaispiirteiltään muusta rikollisuudesta (ks. laajemmin Kivivuori ym. 2018). Tutkimuskirjallisuudessa talousrikollisuudesta käytetään toisinaan myös termiä valkokaulusrikollisuus (*white-collar crime*) sekä puhutaan toisaalta erikseen myös yritysrikollisuudesta (*corporate crime*). Valkokaulusrikollisuudessa taloudellista hyötyä tavoitellaan pääasiassa henkilökohtaisella tasolla, kun yritysrikollisuudessa taloudellista hyötyä tavoitellaan yritykselle rikollisin keinoin, toisinaan myös useamman toimijan yhteistyönä. Terminologia alleviivaa käsitystä, että talousrikoksiin syyllistyneet ovat keskimäärin paremmin toimeentulevia kuin muihin rikoksiin, kuten pahoinpitely- ja varkausrikoksiin syyllistyneet henkilöt. Seuraavassa tarkastellaan talousrikoksiin syylliseksi epäiltyjen henkilöiden ikä- ja sukupuolirakennetta sekä sosioekonomista asemaa poliisin tietoon tulleen rikollisuuden osalta. Tarkastelun kohteena ovat vero- (RL 29:1–4), kirjanpito- (RL 30:9–10) ja velallisen rikokset (RL 39:1–6).

Ikä ja sukupuoli. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden ikärakenne poikkeaa olennaisesti niin kutsuttuihin massarikoksiin syyllistyneiden ikärakenteesta. Esimerkiksi pahoinpitelyrikoksissa ja varkausrikoksissa ikärakenne on painottunut voimakkaasti nuorempiin ikäryhmiin (ks. luku A.5), kun taas talousrikoksissa vanhemmat ikäryhmät ovat yliedustettuna (kuvio 2). Vuonna 2022 rikostaso oli korkein 40–49-vuotiailla, joiden osalta epäiltyjä oli 10 henkilöä ikäryhmän 10 000 henkilöä kohti. Alle 30-vuotiaiden osuus rikoksista epäillyistä oli varkausrikoksissa 42 prosenttia ja pahoinpitelyrikoksissa 47 prosenttia, mutta talousrikoksissa vain 15 prosenttia.

Kuvio 2 Vero-, kirjanpito- tai velallisen rikoksista epäillyt ikäryhmän 10 000 henkilöä kohden vuonna 2022. *Lähteet:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023b); Tilastokeskus, väestörakenne (Tilastokeskus 2023d).

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista epäiltyjen sukupuolirakenne vastaa kuitenkin ns. massarikollisuudessa esiintyvää sukupuolirakennetta. Vuonna 2022 edellä mainituista talousrikoksista epäillyistä 84 prosenttia oli miehiä, kun osuus pahoinpitelyrikoksissa oli niin ikään 81 prosenttia ja varkausrikoksissa 73 prosenttia. Kuten massarikoksissa, myös talousrikoksissa miehet ovat siis selkeästi yliedustettuna rikoksista epäillyistä.

Sosioekonominen asema. Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksiin syyllistyneiden henkilöiden sosioekonomisen aseman rakenne poikkeaa massarikoksiin syyllistyneiden sosioekonomisesta asemasta joiltakin osin. Esimerkiksi varkaus- ja petosrikoksissa korostuvat opiskelijat, pitkäaikaistyöttömät sekä alle 55-vuotiaat eläkeläiset (ks. luku A.5), mainituissa talousrikoksissa puolestaan yrittäjät sekä muut tarkemmin määrittämättömät sosioekonomiset ryhmät (taulukko 4).

Taulukko 4 Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista epäillyt sosioekonomisen aseman mukaan 2022

Sosioekonominen asema	Osuus epäillyistä (%)	Rikosten määrä / 10000 henk.
Ylemmät toimihenkilöt	5,0	1,7
Alemmat toimihenkilöt	6,1	1,6
Työntekijät	8,5	2,8
Yrittäjät	31,7	26,3
Opiskelijat	2,2	1,6
Eläkeläiset (55- v.)	6,0	1,2
Eläkeläiset (alle 55 v.)	3,0	8,9
Muut (pitkäaikaistyöttömät, asevelvolliset, yms.)	9,4	6,1
Tuntematon	28,1	-

Lähteet: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023b); Tilastokeskus, työssäkäynti (Tilastokeskus 2023c)

Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksissa väestöön suhteutettu rikostaso oli selkeästi korkein yrittäjillä (26,3 rikosta 10 000 henkilöä kohti). Huomionarvoinen on myös väestöön suhteutettu rikostaso muut-ryhmään kuuluvilla (6,1), joka sisältää muun muassa pitkäaikaistyöttömät, sekä alle 55-vuotiailla eläkeläisillä (8,9). Yrittäjien korkeaa talousrikostasoa selittänee yrittäjyyteen (elinkeinotoimintaan) liittyvä tilaisuusrakenne. Yrittäjällä ei aina ole työnantajan kaltaista, aktiivisesti toimintaa ohjaavaa tahoa, vaan arkipäivän toiminta voi tarjota herkemmin sopivan kohteen, valvomattoman tilan sekä toisaalta motivaation erilaisten verorikosten tekemiseen (ks. Cohen & Felson 1979). Merkittävää on kuitenkin se, että myös talousrikoksissa, kuten muissakin rikoslajeissa, toimihenkilöiden rikostaso on varsin matala. Tasoero muihin sosioekonomisiin ryhmiin nähden oli kuitenkin tasaisempi kuin esimerkiksi varkausrikoksissa, joissa ero toimihenkilöiden ja korkeimpien rikostasojen ryhmien välillä oli monikymmenkertainen. Rikoksista epäiltyjen rikostason tarkastelussa ryhmän 10 000 henkilöä kohden tulee kuitenkin huomioida talousrikosten viime vuosina pidentyneet tutkinta-ajat, joka vaikuttanee myös epäiltyjen määrän mahdollisiin muutoksiin (Kietäväinen ym. 2022).

Tulot. Taulukossa 5 kysymystä epäiltyjen sosioekonomisesta rakenteesta eri rikoslajien osalta on tarkasteltu tulokymmenyksittäin. Tarkastelun perusteella havaitaan, että varakkaimpiin tuloluokkiin kuuluvien epäiltyjen osuus on huomattavasti korkeampi talousrikoksissa kuin pahoinpitelyissä, petoksissa tai varkausrikoksissa. Vuonna 2022 vero-, kirjanpito- tai velallisen rikoksista epäillyistä 16 prosenttia kuului korkeimpaan tulokymmenykseen, kun osuus pahoinpitelyrikoksissa oli neljä prosenttia ja petoksissa

sekä varkausrikoksissa yksi prosentti. Toisaalta voidaan kuitenkin havaita, että myös talousrikoksissa vähävaraisin tulokymmenys on yliedustettuna rikoksista epäillyistä: mainituissa talousrikoksissa osuus epäillyistä oli 23 prosenttia, kun osuudet muissa rikostyypeissä vaihtelivat 27 ja 37 prosentin välillä.

Taulukko 5 Eräistä rikoksista epäillyt henkilöt tulokymmenyksen mukaan vuonna 2022

Tulokymmenys	Osuus epäillyistä* (%)			
	Vero-, kirjanpito- ja velallisen rikokset	Pahoinpitelyt	Petokset	Varkausrikokset
I (vähävaraisin 10 %)	23	30	27	37
II	12	18	27	29
III	7	12	13	17
IV	7	8	9	7
V	6	7	7	4
VI	8	7	6	2
VII	8	6	5	1
VIII	6	5	3	1
IX	6	4	1	1
X (varakkain 10 %)	16	4	1	1

* Osuus on laskettu vain niistä, joiden tulokymmenys voitiin määritellä.

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023b)

Kokonaisuutena tarkastellen on selvää, että keskeisistä talousrikoksista epäillyt ovat keskimäärin parempituloisia ja keskimäärin paremmassa sosioekonomisessa asemassa kuin muista rikostyypeistä epäillyt henkilöt. Epäillyt ovat myös pääsääntöisesti vanhempia kuin muissa rikostyypeissä. Toisaalta myös talousrikoksissa, kuten muussa rikollisuudessa, heikommin toimeentulevat ovat yliedustettuna epäiltyjen joukossa. Havainto on täysin linjassa kansainvälisen tutkimusnäytön kanssa, jonka mukaan talousrikoksiin syyllistyneet ovat keskimäärin parempiosaisia kuin muissa rikostyypeissä, mutta talousrikollisuudella on myös yhtymäkohtia niin kutsuttuun massarikollisuuteen (ks. Kivivuori ym. 2018; myös Apel & Paternoster 2009).

Monimutkaisissa talousrikoksissa rikoksen tutkintaan käytettävä aika voi olla hyvinkin pitkä. Esimerkiksi osa verorikoksista on luonteeltaan rajat ylittävää rikollisuutta, joissa voi olla kymmeniä, ellei satoja asianosaisia. Vuonna 2022 päätettyjen talousrikosten sisälläoloaika poliisilla oli keskimäärin 588 vuorokautta (Valtiovarainministeriö 2023). Keskiarvo on pysynyt melko stabiilina vuodesta 2019, joskin avoinna olevien talousrikosten määrä on noussut kymmenessä vuodessa noin tuhannella. (Kietäväinen ym.

2022.) Tässä julkaisussa selvitysaste kuvaa *samana tilastointivuonna* selvitettyjä rikoksia, mikä on otettava huomioon lukujen tulkinnassa. Tosiasiallisesti rikosten lopullinen selvitysaste on korkeampi.

Vuonna 2022 vero-, kirjanpito- ja velallisen rikoksista 23 prosenttia selvitettiin saman tilastovuoden aikana. Taso kasvoi pitkään melko tasaisesti vuoteen 2019 saakka, huolimatta rikosten samanaikaisesta lisääntymisestä, jonka jälkeen se on laskenut kolmessa vuodessa 20 prosenttia huipustaan. Tilastointivuonna kirjattujen ja selvitettyjen (riippumatta alkuperäisestä kirjausvuodesta) rikosten suhde on olennaisesti korkeampi, joskin hieman laskusuuntainen: luku on vaihdellut viime vuosina noin 74–96 prosentin välillä. Mahdollisia syitä saman tilastovuoden aikana selvitettyjen rikosten määrän laskuun ovat esimerkiksi virtuaalivaluutoista tehtyjen ilmoitusten merkittävä kasvu, identiteettivarkauksien lisääntyminen sekä globaalit, paljon aikaa ja resursseja vaativat rikosvyyhdet erityisesti Venäjän hyökkäyssodan ja globaalisti epävakaan tilan aikana.

Lähteet

Alvesalo- Kuusi, Anne, Liisa Lähteenmäki, Minna Janhonen, Jussi Tapani & Tuula Räsänen. 2017. *Yhteisövastuu, turvallisuus ja työturvallisuusrikos muuttuvan työelämän ja lainsäädännön käytännöissä*. Helsinki: Työterveyslaitos. http://urn.fi/URN:ISBN 978-952-261-687-6 (PDF).

Apel, Robert & Raymond Paternoster. 2009. ”Understanding “Criminogenic” Corporate Culture: What White-Collar Crime Researchers Can Learn from Studies of the Adolescent Employment–Crime Relationship.” Teoksessa *The Criminology of White-Collar Crime*, toimittajat Sally S. Simpson & David Weisburd, 15–33. New York: Springer. https://doi.org/10.1007/978-0-387-09502-8_2.

Cohen, Lawrence E. & Marcus Felson (1979). Social Change and Crime Rate Trends: A Routine Activity Approach. *American Sociological Review* 44: 4, 588–608.

Finanssivalvonta. 2022a. ”Halgan Services Oy:lle 10 000 euron seuraamusmaksu ja julkinen varoitus laiminlyönneistä rahanpesun estämisen sääntelyn noudattamisessa” https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2022/halgan-services-oylle-10-000-euron-seuraamusmaksu-ja-julkinen-varoitus-laiminlyonneista-rahanpesun-estamisen-saantelyn-noudattamisessa/ (viitattu 10.10.2023).

Finanssivalvonta. 2022b. ”Nada express osk:lle 25 000 euron seuraamusmaksu ja julkinen varoitus laiminlyönneistä rahanpesun estämisen sääntelyn noudattamisessa” https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2022/nada-express-osklle-25-000-euron-seuraamusmaksu-ja-julkinen-varoitus-laiminlyonneista-rahanpesun-estamisen-saantelyn-noudattamisessa/ (viitattu 10.10.2023).

Finanssivalvonta. 2022c. ”LähiTapiola Varainhoito Oy:lle 125 000 euron seuraamusmaksu laiminlyönneistä kaupparaportoinnin järjestämisessä” https://www.finanssivalvonta.fi/tiedotteet-ja-julkaisut/lehdistotiedotteet/2022/lahitapiola-varainhoito-oylle-125-000-euron-seuraamusmaksu-laiminlyonneista-kaupparaportoinnin-jarjestamisessa/ (viitattu 10.10.2023).

Finanssivalvonta. 2023. ”Sanktiot, tutkintapyynnöt ja arvopaperimarkkinoiden tutkintatapaukset.” Helsinki: Finanssivalvonta. https://www.finanssivalvonta.fi/tilastot/sanktiot-tutkintapyynnot-ja-arvopaperimarkkinoiden-tutkintatapaukset/ (viitattu 29.7.2022).

Gottschalk, Petter & Maria Tcherni-Buzzeo. 2017. “Reasons for Gaps in Crime Reporting: The Case of White-Collar Criminals Investigated by Private Fraud Examiners in Norway.” *Deviant Behavior* 38(3): 267–281. https://doi.org/10.1080/01639625.2016.1196993

Keskusrikospoliisi. 2015. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2014*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2017. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2016*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2019. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2018*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2020. *Rahanpesun selvittelykeskuksen vuosikertomus 2019*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2021. *Vuosikertomus. Rahanpesun selvittelykeskus 2020*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2022a. *Rahanpesurikokset oikeuskäytännössä – Törkeät rahanpesutuomiot Helsingin hovioikeudessa 2019–6/2022*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2022b. *Vuosikertomus. Rahanpesun selvittelykeskus 2021*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Keskusrikospoliisi. 2023. *Vuosikertomus. Rahanpesun selvittelykeskus 2022*. Vantaa: Keskusrikospoliisi.

Kietäväinen, Timo, Lasse Oulasvirta & Roope Uusitalo. 2022. *Selvitys poliisin määrärahojen käytöstä ja määrärahojen riittävyyteen liittyvistä tekijöistä*. Sisäministeriön julkaisuja 2022:24. Helsinki: Sisäministeriö.

Kivivuori, Janne, Mikko Aaltonen, Matti Näsi, Karoliina Suonpää & Petri Danielsson. 2018. *Kriminologia – Rikollisuus ja kontrolli muuttuvassa yhteiskunnassa*. Helsinki: Gaudeamus.

Poliisiammattikorkeakoulu. 2022a. ”KORPEN – Korruption i samband med näringsverksamhet i Norden.” https://polamk.fi/korpen (viitattu 19.8.2022).

Poliisiammattikorkeakoulu. 2022b. ”KORPEN 2 – Korruption i samband med näringsverksamhet i Norden.” https://polamk.fi/korpen-2 (viitattu 19.8.2022).

Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/298436.

Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena*. OPTL:n tutkimuksia 254.

http://hdl.handle.net/10138/152422.

SM-2006-02150/Ri-0. ”Talousrikollisuuteen liittyvä tutkimus. Sisäasiainministeriön kirje yliopistoille, korkeakouluille ja tutkimuslaitoksille 28.8.2006.”

SM-2015-2083. ”Harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan toimenpideohjelma vuosille 2016–2020”.

TEM/2020/81. ”Valtioneuvoston periaatepäätös kansalliseksi harmaan talouden ja talousrikollisuuden torjunnan strategiaksi ja toimenpideohjelmaksi 2020-2023”.

Suomen kansallinen ympäristörikosseurantatyöryhmä. 2022. *Ympäristörikoskatsaus 2022*. Helsinki: Poliisihallitus.

Tilastokeskus. 2023a. *Konkurssit*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk.

Tilastokeskus. 2023b. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk.

Tilastokeskus. 2023c. *Työssäkäynti*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/tyokay.

Tilastokeskus. 2023d. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaerak.

Valtiovarainministeriö. 2023. Valtiovarainministeriön ehdotus vuoden 2024 talousarvioksi. Poliisitoimi. https://budjetti.vm.fi/indox/tae//2024/valtiovarainministerionKanta_tae_2024.jsp (viitattu 10.10.2023)

Verohallinto. 2016. *Harmaa talous, valvontatilastoja 2015*. Helsinki: Verohallinto.

Verohallinto. 2019. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.” https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/verotus (viitattu 28.8.2019).

Verohallinto. 2020. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.” https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/verotus (viitattu 4.6.2020).

Verohallinto. 2023. ”Harmaa talous ja talousrikollisuus, verotus.” https://www.vero.fi/harmaa-talous-rikollisuus/torjunta/torjuntatilastot/verotus (viitattu 10.10.2023.

7 Kyberrikollisuus

Matti Näsi

Tiivistelmä

- Kyberrikollisuudella tarkoitetaan tässä verkossa tapahtuvaa ja verkkovälitteistä rikollisuutta. Kyberrikollisuus jakautuu karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan kohdistuviin rikoksiin ja tietokoneavusteisiin rikoksiin.

- Tietotekniikkaan kohdistuvien rikosten osalta on tarjolla kattavammin viranomaistilastoja. Yleisimpiä rikoksia ovat tietomurrot, tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä, sekä näistä yleisin, identiteettivarkaudet.

- Kokonaisrikollisuustilastojen valossa haittaohjelmat sekä verkossa tapahtuvan häirinnän eri muodot (seksuaalinen häirintä, muu häirintä) ovat yleisimpiä verkossa tapahtuvia uhrikokemuksia. Yli puolet 15–74-vuotiaista suomalaisista on joutunut verkkorikoksen uhriksi vähintään kerran elämänsä aikana.

- Seitsemän prosenttia kaupan alan yrityksistä ja kuusi prosenttia majoitus- ja ravintola-alan toimipaikoista oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä.

- Poliisin tietoon tulleiden rikosten osalta korostuvat tietomurrot ja identiteettivarkaudet.

Tässä luvussa tarkastellaan kyberrikollisuutta. Kyberrikollisuus ei ole rikosoikeudellinen nimike, vaan kriminologisessa empiirisessä tutkimuksessa usein käytetty kattotermi kaikelle verkkovälitteiselle rikollisuudelle ja rikoskäyttäytymiselle. Kyberrikollisuus, tai tietotekniikkarikollisuus, voidaan jakaa karkeasti ottaen kahteen luokkaan: tietotekniikkaan ja tietoverkkoihin kohdistuviin rikoksiin, sekä tietotekniikkaa ja tietoverkkoja hyväksi käyttäen tehtäviin rikoksiin (Poliisi 2019). Toisin sanoen, *tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset* ja *tietokoneavusteiset rikokset*. Tätä määritelmää on mahdollista laajentaa vielä sen pohjalta, keihin nämä teot yleensä kohdistetaan. Nämä voidaan jaotella karkeasti kolmeen eri ryhmään, eli 1) henkilöihin, 2) omaisuuteen ja 3) yrityksiin sekä julkishallinnon toimijoihin kohdistuviin rikoksiin.

Tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ja tietokoneavusteiset rikokset eroavat toisistaan siten, että tietotekniikkaan kohdistuvat rikokset ovat lähtökohtaisesti infrastruktuurin ja sähköisiin järjestelmiin kohdistuvia. Poliisin määrittelyn mukaan tietokoneavusteiset rikokset sen sijaan peilaavat pitkälti perinteisempiä rikollisuuden muotoja, ne vain toteutetaan sähköisesti, eli tietokoneavusteisesti (Poliisi 2019).

Kyberrikoksiin liittyy usein keskeisenä elementtinä kansainvälisyys ja anonyymiys. Kansainvälisyydellä tarkoitetaan sitä, että verkossa tapahtuvat rikokset ovat monesti kansalliset rajat ylittäviä, sillä verkossa ei ole samanlaisia fyysisiä rajoitteita, kuin monilla perinteisillä rikoksilla. Näin ollen rikosten tekijöiden ja uhrien fyysisellä sijainnilla ja etäisyydellä ei ole periaatteessa merkitystä. Tähän samaan liittyy myös anonyymiys, sillä kyberrikosten osalta uhrilla ei useimmissa tapauksissa ole tietoa siitä, kuka varsinainen tekijä on.

Tässä luvussa luomme yleiskuvaa kyberrikollisuudesta ja sen keskeisimmistä muodoista. Viranomaistilastoihin perustuvat tiedot kyberrikollisuuden osalta pohjautuvat pitemmän aikavälin osalta tieto- ja viestintärikosten poliisitilastoihin, joiden painopiste on ollut sähköisiin järjestelmiin ja verkostoihin kohdistuvissa teoissa. Vuoden 2015 alussa kriminalisoitiin myös uusia kyberrikollisuustyyppejä, kuten identiteettivarkaus sekä datavahinkorikos.

Iso osa kyberrikollisuudesta pohjautuu niin sanottuihin perinteisiin rikostyyppeihin ja häiriökäyttäytymisen muotoihin, kuten petokset, uhkaukset, kiusaaminen ja seksuaalinen häirintä, sillä erotuksella, että kyseinen teko on tapahtunut verkkoympäristössä, tai muuten tieto- ja viestintäteknologiaa avuksi käyttäen. Rikostilastojen kannalta huomionarvoista kuitenkin on, että moni tämän tyyppisistä rikoksista tallentuu tilastoissa perinteisten rikosnimikkeiden alaisuuteen, eikä rikostilastoissa automaattisesti eritellä rikoksia sen perusteella, tapahtuiko teko verkossa vai kasvotusten. Tämän vuoksi poliisin tietoon tulleet rikokset kyberrikollisuuden osalta kertovat ainoastaan sen erityisistä muodoista. Laajempaa kuvaa selvitellessä joudumme tukeutumaan olemassa olemaan tutkimukseen ja sen tarjoamiin tietoihin ja arvioihin verkkorikollisuuden yleisyydestä.

7.1 Tietolähteet

Tärkeimmät kyberrikollisuutta koskevat tietolähteet ovat:

A. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Poliisin tietoon tuleva kyberrikollisuus pohjautuu pitkälti tietotekniikkarikoksiin, joissa kohteena on tietoliikenne tai tietojärjestelmä. Näistä säädetään pääasiallisesti rikoslain tieto- ja viestintärikoksia

koskevassa 38. luvussa. Yleisemmät tekomuodot tilastojen valossa ovat tietoliikenteen häirintä (RL 38:5), tietojärjestelmän häirintä (RL 38:7a) ja tietomurto (RL 38:8.1–2). Näiden osalta tarkastelemme vuosien 2012–2022 välisiä tilastoja. Vuonna 2015 tuli rikoslain osalta voimaan muutamia uusia kyberrikosmuotoja, näitä ovat identiteettivarkaus (RL 38:9a) ja datavahingonteko (RL 35:3a). Rikoslain osalta on myös muutamia muita kyberrikollisuuden alle luokiteltavia rikostyyppejä, kuten vaaran aiheuttaminen tietojenkäsittelylle (RL 34:9a), tietoverkkorikosvälineen hallussapito (RL 34:9b), tietokoneohjelman suojauksen poistovälineen luvaton levittäminen (tekijänoikeuslaki 56c §), sekä sähköisen viestinnän tietosuojarikkomus (sähköisen viestinnän tietosuojalaki 42 §). Kyseiset rikostyypit ovat kuitenkin tilastojen valossa varsin harvinaisia.

B. *Kokonaisrikollisuustutkimus*. Kotimaisten tietolähteiden osalta Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) keräämässä vuoden 2018 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa tarkasteltiin ensimmäistä kertaa myös nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Tiedonkeruu toistettiin vuonna 2021. Krimon vuonna 2018 tekemä yritysuhritutkimus kartoittaa muuan muassa yrityksiin kohdistuneita sähköisiä rikoksia. Lisäksi Krimon vuonna 2020 keräämä nuorisorikollisuuskysely kartoitti 9-luokkalaisten tekemää ja kokemaa sähköistä kiusaamista. Poliisiammattikorkeakoulun tekemä lapsiuhritutkimus vuodelta 2013 selvitti muun muassa kuudesluokkalaisten nuorten sähköistä kiusaamisesta ja häirintää. Kattavia kokonaisrikollisuustutkimuksen lähteitä on erityisesti sähköisen rikoskäyttäytymisen osalta kuitenkin toistaiseksi vähän. Näiden tietojen lisäksi tässä luvussa nostetaan esiin Kyberturvallisuuskeskuksen keräämiä tilastoja heille tulleiden ilmoitusten osalta vuosina 2019–2021.

7.2 Poliisin tietoon tullut rikollisuus

Tässä jaksossa tarkastelemme tietotekniikkaan kohdistuvia kyberrikollisuuden muotoja poliisin tietoon tulleen tilastoidun rikollisuuden näkökulmasta. Tarkastelemme seuraavia rikosnimikkeitä vuosien 2012–2022 osalta: tietoliikenteen häirintä, tietojärjestelmän häirintä ja tietomurto. Lisäksi vuodesta 2015 eteenpäin on tilastoitu myös kokonaan uudentyyppisiä kyberrikollisuuden muotoja, kuten datavahingonteot ja identiteettivarkaudet.

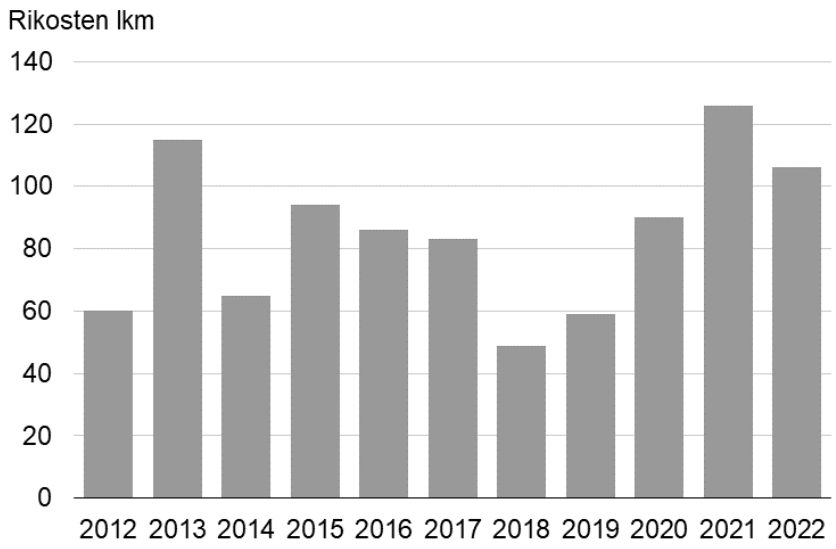
Tietoliikenteen häirinnällä tarkoitetaan puhelin-, tele-, radio- tai muun tietoviestinnän häirintää. Yksi kenties yleisimmistä tietoliikenteen häirinnän muodoista on niin sanottujen roskapostien lähettäminen sähköpostitse. Tässä nousee esiin myös se, että roskapostin tyyppiset tietoliikennehäiriöt ovat usein kansainvälisten toimijoiden aiheuttamaa häiriökäyttäytymistä (Spamlaws.com 2016). Moni näistä teoista kohdistuukin eritoten yksityisten

käyttäjien toimintaan, toki myös yritykset saavat osansa tämän tyyppisestä häirinnästä.

Tietojärjestelmien häirinnällä tarkoitetaan rikoslain mukaan tekoa, jolla aiheutetaan ”toiselle haittaa tai taloudellista vahinkoa dataa syöttämällä, siirtämällä, vahingoittamalla, muuttamalla tai poistamalla taikka muulla niihin rinnastettavalla tavalla oikeudettomasti estää tietojärjestelmän toiminnan tai aiheuttaa sille vakavaa häiriötä” (RL 38:7a–7b). Toisin sanoen kyseessä on tekoja, joilla hankaloitetaan tietojärjestelmän käytettävyyttä. Esimerkkinä tästä ovat muun muassa palvelunestohyökkäykset.

Tietomurtojen osalta rikoksen tunnusmerkit täyttyvät, kun tekijä luvatta käyttää toisen henkilön käyttäjätunnusta tai salasanaa (RL 38:8–8a). Törkeän teon tunnuspiirteet täyttyvät yleensä tapauksissa, jossa murtaudutaan palvelintasoisiin koneisiin ja järjestelmiin. Vaaran aiheuttamisella tietojenkäsittelylle tarkoitetaan esimerkiksi sitä, että tekijä levittää ohjelmia, joiden tarkoituksena on vaarantaa tai vahingoittaa tietojenkäsittelyä tai tieto- ja viestintäjärjestelmien toimintaa.

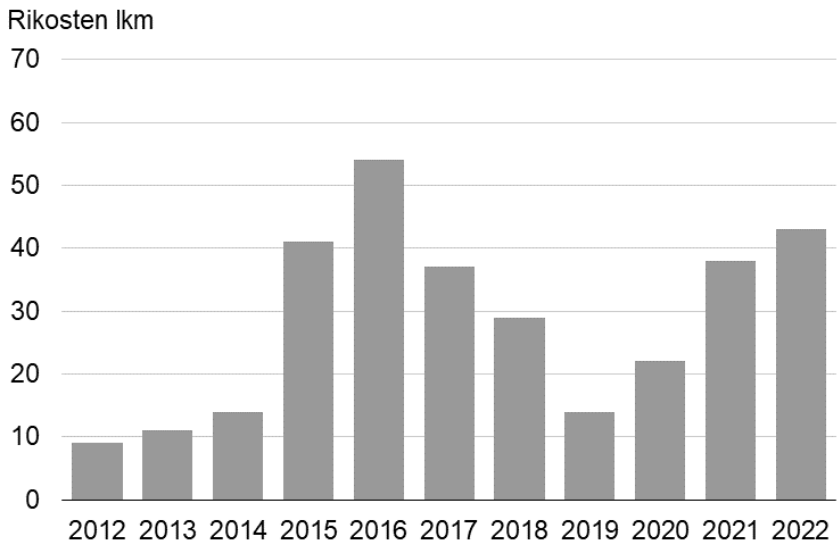
Kuviossa 1 esitetään kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen häirinnän yritys, törkeä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen törkeän häirinnän yritys, lievä tietoliikenteen häirintä, tietoliikenteen lievän häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2012–2022 välisenä aikana.

Kuvio 1 Tietoliikenteen häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2012–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023)

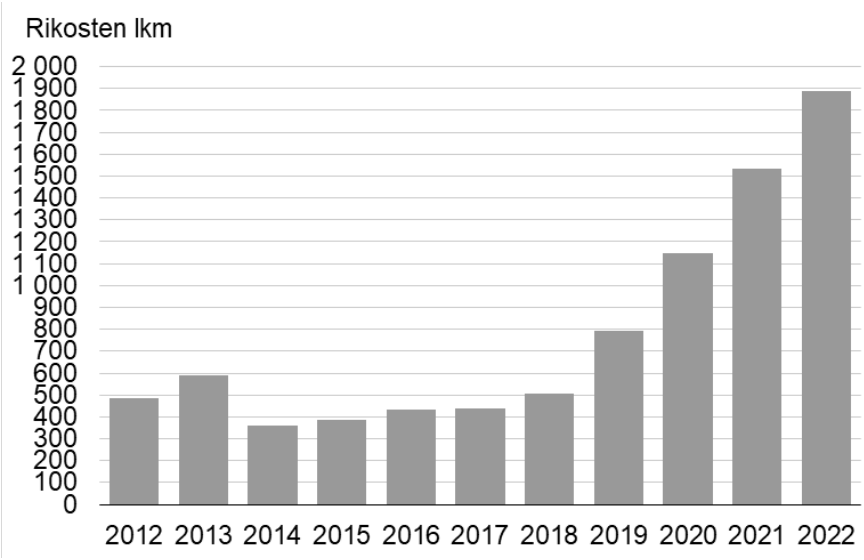
Tilastojen perusteella havaitaan, että poliisin tietoon tulleet tietoliikenteen häirintätapausten määrä vaihtelee vuosittain. Yleisin epäilyn kohde vuonna 2022 on perusmuotoinen tietoliikenteen häirintä, joiden epäilyjä oli 100 kappaletta.

Kuviossa 2 esitetään kaikki poliisin tietoon tulleet tietotekniikan häirinnän alaisuuteen kuuluvat teot yhdistettynä (näitä ovat tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän häirinnän yritys, törkeä tietojärjestelmän häirintä, tietojärjestelmän törkeä häirinnän yritys), ja niiden kokonaistilastojen kehitys vuosien 2012–2022 välisenä aikana. Tilastojen perusteella yleisin epäilyn kohde on perusmuotoinen tietojärjestelmän häirintä, joiden epäilyjä oli 36 kappaletta vuonna 2022.

Kuvio 2 Tietojärjestelmän häirinnän alaisuuteen kuuluvat epäilyt, 2012–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023)

Viimeisten vuosien aikana poliisin tietoon on tullut varsin vaihteleva määrä epäiltyjä tapauksia. Kuviossa 3 esitetään yhdistettynä kaikki viranomaisten tietoon tulleet tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat teot (tietomurto, tietomurron yritys, törkeä tietomurto, törkeän tietomurron yritys ja suojauksen purkujärjestelmärikos), ja niiden kokonaistilaston kehitys vuosien 2012–2022 välisenä aikana. Näiden osalta kehitys on vuodesta 2014 lähtien ollut jälleen kasvusuuntainen, mutta vuodesta 2019 eteenpäin kasvutahti on selvästi kiihtynyt

Kuvio 3 Tietomurtojen alaisuuteen kuuluvat epäilyt, poliisitilastot 2012–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023)

Tilastojen valossa selvästi yleisin epäilyn kohde oli perusmuotoinen tietomurto, joiden epäilyjä oli 1846 kappaletta vuonna 2022.

Muita viranomaisten tietoon tulleita kyberrikoksia on varsin vähän. Poikkeuksena tähän on identiteettivarkaus, joka tuli rangaistavaksi vuonna 2015. Heti ensimmäisenä vuotena 2015 se oli määrällisesti mitattuna yleisin kyberrikollisuuden muoto, jolloin tilastoitiin yhteensä 518 rikosta. Viimeisten vuosien aikana identiteettivarkauksien määrä on kuitenkin moninkertaistunut. Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli 3 526 tapausta, mikä on varsin samalla tasolla kuin vuotta aiemmin. Identiteettivarkaudet ovat kuitenkin edelleen selvästi yleisin kyberrikollisuuden muoto viranomaisten tietoon tulleiden rikosten osalta. Yleisimmin identiteettivarkaudet liittyvät maksuvälinepetoksiin.

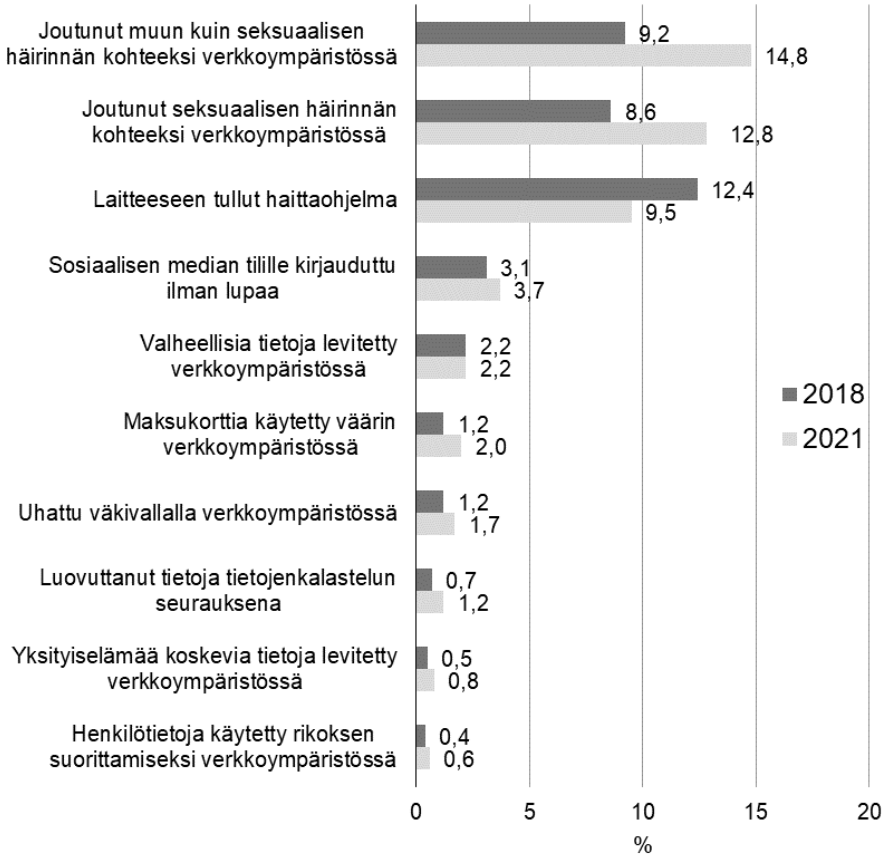
Jos tarkastellaan kyberrikollisuutta poliisin tilastojen osalta kuluneen kymmenen vuoden ajalta, voidaan todeta, että selkeitä trendejä ei ole havaittavissa ainakaan siinä mielessä, että voitaisiin erottaa tekojen tilastoitumisen ja todellisen rikoskäyttäytymisen komponentit. Tekojen määrän vaihtelu voi olla varsin suurta eri vuosien välillä, joten samantyyppisiä trendejä kuin monien perinteisten rikosten osalta ei ole havaittavissa. Toki poliisin tietoon tulleet tietomurrot ja identiteettivarkaudet ovat lisääntyneet varsin tasaiseen tahtiin, mutta niiden perusteella on hankala vetää kovinkaan pitkälle meneviä johtopäätöksiä ilmiön laajemmasta kehityksestä. Tilastoidun kyberrikollisuuden kehitykseen vaikuttavat todennäköisesti keskeisesti tilaisuusrakenteen kehitys, uhrien alttius ilmoittaa rikoksista viranomaisille

sekä mahdollisesti yksittäisten tekosarjojen ilmitulo. Kokonaisrikollisuuden tutkimukseen perustuvia seurantatietoja on vähän, joten todellisen rikoskäyttäytymisen kehitystä on vaikea arvioida, varsinkin, kun osaa rikoksista uhri ei välttämättä edes havaitse.

7.3 Kyberrikollisuus kokonaisrikollisuuslähteiden valossa

Tiedot kyberrikollisuuden yleisyydestä eritoten tietokoneavusteisten rikosten osalta pohjautuvatkin pitkälti kyselyperustaiseen kokonaisrikollisuustutkimukseen sekä eräisiin muihin lähteisiin kuten yritysten omiin selvityksiin. Olemassa olevia, kyberrikosten osalta kattavia kyselyjärjestelmiä ei kuitenkaan ole juurikaan ollut. Tätä puutetta pyrittiin korjaamaan Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuoden 2018 Kansallisen rikosuhritutkimuksen avulla. Kyselyssä oli mukana ensi kertaa kyberrikosten uhrikokemuksiin keskittynyt kyselypatteri. Tiedonkeruu toistettiin vuonna 2021. Näiden tietojen lisäksi nostamme esiin tutkimustietoa yksittäisten rikoslajien osalta olemassa olevien kyselyjärjestelmien pohjalta. Näitä ovat muun muassa vuoden 2020 Nuorisorikollisuuskysely (NRK-2020) ja vuonna 2013 kerätty lapsiuhritutkimus. Lisäksi yrityksiin kohdistuneiden kyberrikosten osalta tietoa on saatavilla sekä vuoden 2010 että 2018 Yritysuhritutkimuksen pohjalta. Seuraavassa esitämme tietoja kyberrikollisuudesta kokonaisrikollisuustutkimuksen valossa.

Vuosien 2018 ja 2021 Kansallisessa rikosuhritutkimuksessa (Danielsson & Näsi 2019; Kolttola & Näsi 2022) tarkasteltiin myös nimenomaisesti verkkoympäristössä tapahtuneita rikoksia. Tässä luvussa tarkastellaan viimeisen 12 kuukauden aikana tapahtuneita rikoksia vuosina 2018 ja 2021. Kyselyssä oli mukana 10 eri rikoslajia tai normirikkomusta. Kysytyt tekomuodot ja niiden yleisyys on esitetty kuviossa 4.

Kuvio 4 Verkkorikosten kohteeksi 12 kuukauden joutuneet vuosina 2018 ja 2021 (% 15–74-vuotiaista). *Lähde:* Kansallinen rikosuhritutkimus 2018 ja 2022 (Danielsson & Näsi 2019; Kolttola & Näsi 2022)

Kyselyssä yleisimmät verkkorikosten muodot vuonna 2021 olivat seksuaalinen sekä muu verkossa tapahtuva häirintä. Seksuaalista häirintää verkossa oli kokenut noin 13 prosenttia ja muuta häirintää noin 15 prosenttia vastaajista. Häirintäkokemusten jälkeen yleisimpiä verkkorikoksia olivat erilaiset laitteeseen tulleet haittaohjelmat. Noin kymmenen prosenttia ilmoitti joutuneensa haittaohjelman kohteeksi viimeisen vuoden aikana. Kuvion perusteella havaitaan, että verkon häirintäkokemuksista raportoi aiempaa suurempi osuus vastaajista, sen sijaan haittaohjelman osalta uhrien osuus oli laskenut vuonna 2021 verrattuna vuoden 2018 tilanteeseen. Harvinaisimpia tekoja olivat tietojen, esimerkiksi käyttäjätunnuksen, salasana tai maksukortin tietojen luovuttaminen tietojenkalastelun seurauksena, yksityiselämää koskevien tietojen levittäminen internetissä sekä henkilötietojen väärinkäyttö tarkoituksena rikoksen suorittaminen. Muutokset harvinaisempien tekojen osalta vuosien 2018 ja 2021 välillä olivat varsin maltilliset.

Vuonna 2021 Sukupuolittaisia eroja verkkorikosten uhriksi joutumisessa havaittiin vain muutaman tekotyypin osalta. Miehet olivat joutuneet naisia useammin haittaohjelman kohteeksi. Naiset olivat puolestaan joutuneet miehiä useammin verkossa tapahtuvan seksuaalisen häirinnän ja muun häirinnän kohteeksi. Muiden harvinaisempien tekojen osalta ei ollut tilastollisesti merkitseviä eroja naisten ja miesten välillä. Näin ollen erot painottuvat erityisesti häirintäkokemuksiin (Kolttola & Näsi 2022).

Seitsemän prosenttia vastaajista ilmoitti, että heille oli joskus elämän aikana aiheutunut rahallista haittaa verkossa tapahtuneen rikoksen takia. Jos KRT-aineiston pohjalta tarkastellaan verkossa tapahtuneen rikoksen myötä tapahtunutta rahallisen arvon menetystä ja suhteutetaan se väestötasolle, niin kokonaiskustannukset, tai menetetty summan voidaan arvioida olevan yhteensä noin 286 miljoonaa euroa (Kolttola & Näsi 2022).

Yritysten tietomurrot

Yrityksiin kohdistuvien tietomurtojen osalta on olemassa niukasti kokonaisrikollisuuden tietolähteitä tai muuta tilastointia. Yhtenä syynä tähän on se, että monesti tietoon tulleita tapauksia ei raportoida viranomaisille, tai ylipäätään yrityksen ulkopuolelle. Yhtenä keskeisenä syynä tähän on se, että julkiseen tietoon tullessaan tietomurtojen julkisuus saattaa vaikuttaa negatiivisesti yrityksen osake, tai markkina-arvoon. Tietynlaisena poikkeuksena tästä ovat pankit, joihin kohdistuu runsaasti palvelunestohyökkäyksiä, sekä pankin asiakkaisiin kohdistettuja verkkourkintoja. Näin ollen niiden on välttämätöntä raportoida kyseisistä tapauksista.

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuosina 2010 ja 2018 toteuttama yritysuhritutkimus on toistaiseksi ainoa Suomessa toteutettu kansallisesti edustava kyselytutkimus yritysten uhrikokemuksista. Vuoden 2010 tutkimuksen mukaan kaupan toimipaikoista 6 % oli kokenut tietojärjestelmiin kohdistuvia hyökkäyksiä, kun taas teollisuuden toimipaikojen osalta vastaava luku oli 8 %. Molemmilla toimialoilla kolmasosa hyökkäyksistä oli sellaisia, että ne oli kohdistettu juuri kyseiseen yritykseen tai toimipisteeseen. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan kaupan alalla kustannuksia 450 € ja teollisuuden alalla 880 € (Salmi ym. 2011).

Vuoden 2018 yritysuhritutkimuksessa tarkasteltiin kaupan alan ja majoitus- ja ravintola-alan yrityksiä. Tutkimuksen mukaan 7 prosenttia kaupan alan yrityksistä ja 6 prosenttia majoitus- ja ravintola-alan yrityksistä raportoi tietojärjestelmiin kohdistuneista hyökkäyksistä. Keskimääräinen tietojärjestelmiin kohdistunut hyökkäys aiheutti tutkimuksen mukaan

kaupan alalla kustannuksia 1 000 € ja majoitus- ja ravintola-alalla 500 € (Saarikkomäki ym. 2019).

Nuorten häirintä ja kiusaaminen

Tilastojen osalta vuoden 2020 nuorisorikollisuuskyselyssä 13 % yhdeksäsluokkalaisista ilmoitti kokeneensa sähköistä kiusaamista viimeisen vuoden aikana (Kaakinen & Näsi 2021). Vuoden 2013 kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn (*International Self-Report Delinquency Study*, ISRD) Suomen aineiston osalta sähköisen kiusaamisen uhriksi joutumisen esiintyvyys oli suurin piirtein samaa tasoa, sillä 14 % 13–16-vuotiaista vastaajista ilmoitti joutuneensa sähköisen kiusaamisen uhriksi viimeisen vuoden aikana (Kivivuori ym. 2014). Tytöt myös ilmoittivat poikia enemmän syyllistymistä sähköiseen kiusaamiseen kuluneen vuoden aikana sekä Helsingissä (16 % ja 11 %) että Turussa (19 % ja 9 %) (Kivivuori ym. 2014). Vertailun vuoksi myös ulkomaisissa tutkimuksissa sähköisen kiusaamisen on todettu olevan tytöille poikia yleisempää (mm. Kessel Schneider 2015).

Vuoden 2006 kansainvälisessä nuorisorikollisuuskyselyssä helsinkiläisten nuorten kokemaa sähköistä kiusaamista ja häirintää tarkasteltiin eritellymmin. Tutkimuksessa 16 % nuorista ilmoitti, että joku oli laittanut hänestä kuvan internetiin ilman lupaa viimeisen vuoden aikana. 10 % nuorista ilmoitti joutuneensa sähköpostitse tapahtuneen uhkailun ja loukkaamisen uhriksi, ja 5 % nuorista ilmoitti, että häntä on uhattu sähköpostitse fyysisellä väkivallalla. Tytöt ilmoittivat enemmän (21 % ja 12 %) uhrikokemuksia kuin pojat (11 % ja 9 %) kahteen ensin mainittuun liittyen ja pojat (5 %) hieman tyttöjä (4 %) enemmän sähköpostitse fyysisellä väkivallalla uhkailuun liittyen (Salmi 2007). Suurimmat sukupuolten väliset erot liittyvät internetissä tapahtuvaan seksuaaliseen häirintään, johon liittyen tytöt ilmoittivat vuoden 2006 Kansainvälisessä nuorisorikollisuuskyselyssä yli kolme kertaa enemmän (15 %) uhrikokemuksia kuin pojat (4 %) (Salmi 2007).

Poliisiammattikorkeakoulun vuonna 2013 keräämän lapsiuhritutkimuksen tulokset ovat samansuuntaisia: kuudesluokkalaisista sähköistä kiusaamista oli kokenut 13 % ja yhdeksäsluokkalaisista 16 % (Fagerlund ym. 2014). Kyselyn mukaan kuudes- ja yhdeksäsluokkalaisista tytöistä 16 % ja pojista 7 % on kohdannut internetissä seksuaalista häirintää. Seksuaalisen häirinnän uhriksi joutuivat useimmiten yhdeksäsluokkalaiset tytöt, joiden kohdalla yleisin tekotyyppi oli seksikkäiden kuvien pyytäminen, josta kokemuksia oli noin joka viidennellä (Fagerlund ym. 2014).

Laiton nettilataaminen

Yksi yleisimmistä kyberrikollisuuden muodoista on laiton nettilataaminen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi musiikin tai elokuvien laitonta lataamista internetistä. Kyseessä on siis tekijänoikeuksien rikkominen. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin keräämissä valtakunnallisissa nuorisorikollisuuskyselyissä on kerätty vuodesta 2008 lähtien tietoa nuorten tekemästä laittomasta nettilataamisesta. Vuoden 2008 tulosten osalta 69 % vastaajista ilmoitti syyllistyneensä laittomaan nettilataamiseen ja vuonna 2012 luku oli noussut pari prosenttiyksikköä 71 prosenttiin (ks. myös Aaltonen & Salmi 2013). Uusimmassa, vuoden 2020 kyselyssä laittomaan nettilataamiseen oli kuitenkin syyllistynyt enää 25 % nuorista. Keskeisin syy niin isolle pudotukselle on erilaisten verkon suoratoistopalveluiden yleistyminen, näin ollen laittomalle lataamiselle on huomattavasti vähemmän tarvetta.

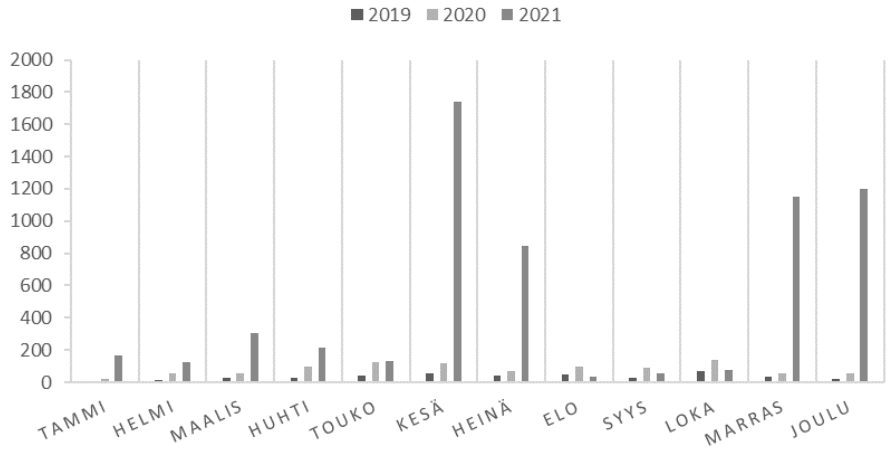
Yhteenvetona voidaan todeta, että yleisellä tasolla kyberrikollisuuden eri muodot ovat hyvin laajat, ja niiden vaikutukset voivat olla pahimmillaan hyvinkin kattavat. Varsinkin, kun entistä enemmän palveluita ja järjestelmiä siirtyy osaksi sähköisiä järjestelmiä, oli kyseessä sitten valtion tarjoamat sähköiset palvelut, energiainfrastruktuuri tai vaikkapa kodin perustoiminnot. Näihin järjestelmiin hyökätessä voidaan tehdä vahinkoa, joka pahimmillaan lamauttaa yhteiskunnan perustoiminnot. Jos verrataan tätä suhteessa perinteiseen rikollisuuteen, yksittäisten tekijöiden mahdollinen vahingollisuus on monessa tapauksessa huomattavan mittavaa.

7.4 Kyberturvallisuuskeskuksen tietoon tulleet ilmoitukset

Yksityishenkilöt, yritykset ja organisaatiot voivat ilmoittaa Liikenne- ja viestintävirasto Traficomin alaisuudessa toimivalle Kyberturvallisuuskeskukselle niihin kohdistuneista erilaisista tietoturvaloukkauksista. Seuraavassa tarkastellaan Kyberturvallisuuskeskuksen tietoon tulleita ilmoitusmääriä vuosien 2019–2021 osalta. Tarkasteluun otetaan neljä eri tyyppiä; haittaohjelmat, tietomurrot, tietojenkalastelut, huijaukset.

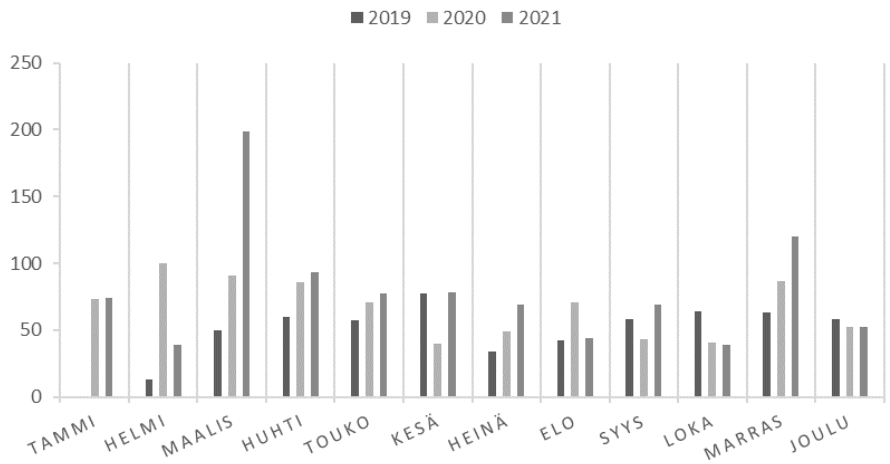
Haittaohjelmat. Kyberturvallisuuskeskukseen tehdyt ilmoitukset lisääntyivät erittäin voimakkaasti vuonna 2021 ja varsinkin kesä-heinäkuussa sekä marras-joulukuussa (Kuvio 5.). Vuonna 2021 kyberturvallisuuskeskukselle tehtiin yhteensä noin 6 000 ilmoitusta haittaohjelmista. Jos tätä määrää suhteutetaan Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksiin, niin samana vuonna KRT:n osalta noin 10 prosenttia vastaajista ilmoitti laitteeseen tulleesta haittaohjelmasta. Väestötasoon suhteutettuna tämä tarkoittaa 15–74-vuotiaiden ikäryhmän osalta noin 300 000–350 000 uhriksi

joutunutta henkilöä. Näin ollen viranomaisille tehdään ilmoituksia haittaohjelmista ainoastaan murto-osassa tapauksista.

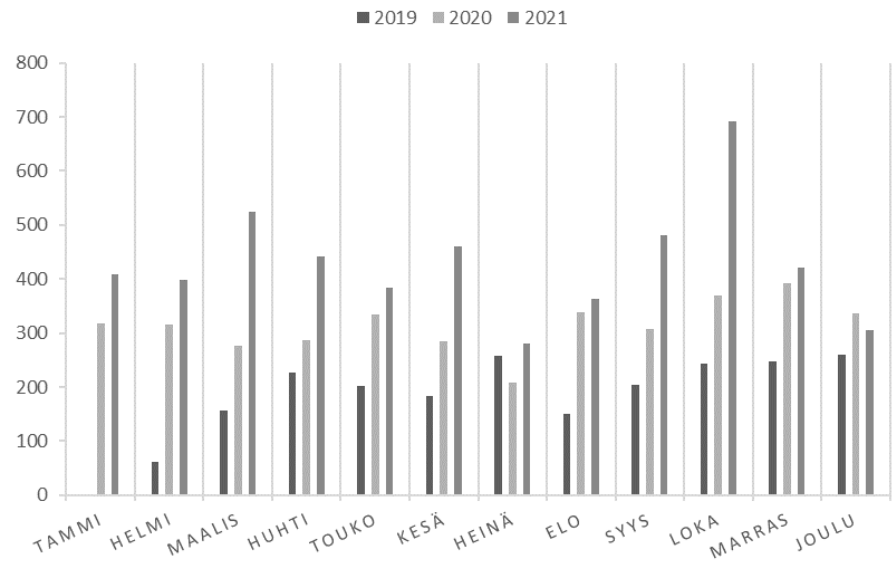
Kuvio 5 Kyberturvallisuuskeskukseen tulleet kuukausittaiset ilmoitukset haittaohjelmista 2019–2021. Lähde: Kyberturvallisuuskeskus.

Tietomurrot. Tietomurtojen osalta ilmoitusmäärät ovat hieman tasaisemmat, toki esimerkiksi maaliskuussa 2021 on hieman selkeämpi piikki (Kuvio 6.). Vuonna 2021 Kyberturvallisuuskeskukselle tehtiin yhteensä 953 ilmoitusta tietomurroista. Tämä on noin puolet poliisin tietoon tulleista tietomurroista.

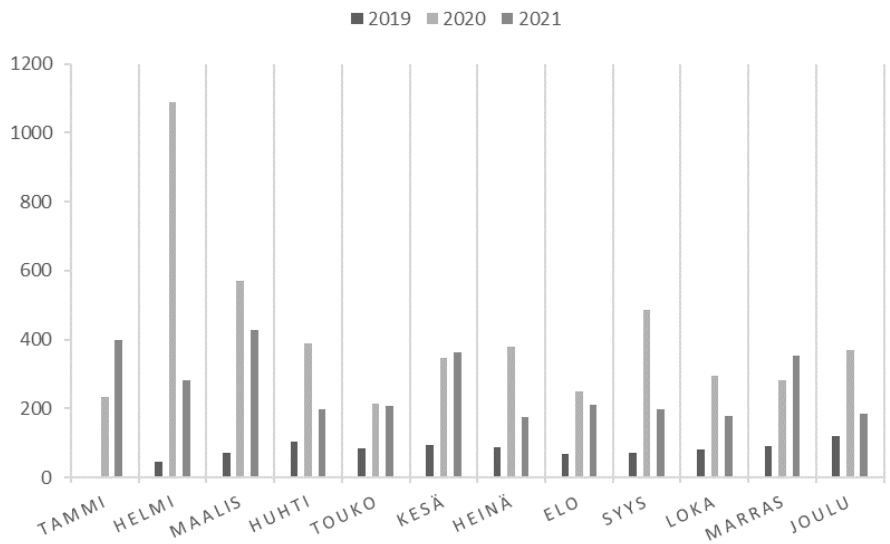
Kuvio 6 Kyberturvallisuuskeskukseen tulleet kuukausittaiset ilmoitukset tietomurroista 2019–2021. Lähde: Kyberturvallisuuskeskus

Tietojenkalastelu. Erilaiset tietojenkalasteluyritykset ovat olleet arkipäivää jo useamman vuosikymmenen ajan. Niistä tehtiin ilmoituksia melko tasaisia määriä vuoden 2021 aikana. Vuonna 2021 Kyberturvallisuuskeskuksen tietoon tuli yli 5 000 ilmoitusta tietojenkalasteluun liittyen (Kuvio 7.). Määrä on selvästi kasvanut edellisiin vuosiin verrattuna. Vuoden 2021 KRT-tutkimuksen perusteella yksi prosentti vastaajista oli luovuttanut tietojaan tietojenkalastelun seurauksena.

Kuvio 7 Kyberturvallisuuskeskukseen tulleet kuukausittaiset ilmoitukset tietojenkalasteluista 2019–2021. *Lähde:* Kyberturvallisuuskeskus.

Huijaukset. Kyberturvallisuuskeskuksen tietoon tuli vuonna 2021 vähemmän tapauksia kuin vuotta aiemmin. Toki kuukausittaiset määrät kokonaiskuvassa olivat melko samalla tasolla. Vuonna 2021 tietoon tuli hieman vajaa 3 200 ilmoitusta (Kuvio 8.). Erilaiset huijausyritykset ovat kuitenkin erittäin yleisiä, Kansallisen rikosuhritutkimusten tulosten perusteella selvästi yli puolet vastaajista ilmoitti heihin kohdistuneista huijausyrityksistä. Samaan aikaan kuitenkin erittäin pieni osuus raportoi menettäneensä rahaa näiden seurauksena (Kolttola & Näsi 2022). Vaikuttaakin siltä, että ihmiset ovat varsin tarkkana erilaisten huijausyritysten kanssa.

Kuvio 8 Kyberturvallisuuskeskukseen tulleet kuukausittaiset ilmoitukset huijauksista 2019–2021. *Lähde:* kyberturvallisuuskeskus.

Lähteet

Aaltonen, Mikko & Venla Salmi. 2013. "Versatile delinquents or specialized pirates? A comparison of correlates of illegal downloading and traditional juvenile crime." *Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention* 14(2): 188–195. https://doi.org/10.1080/14043858.2013.837267.

Fagerlund, Monica, Marja Peltola, Juha Kääriäinen, Noora Ellonen & Heikki Sariola. 2014. *Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: lapsiuhritutkimuksen tuloksia*. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110. Tampere: Poliisiammattikorkeakoulu. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-815-270-8.

Danielsson, Petri & Matti Näsi. 2019. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2018 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 35/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0666-7.

Kessel Schneider, Shari, Lydia O'Donnell & Erin Smith. 2015. "Trends in Cyberbullying and School Bullying Victimization in a Regional Census of High School Students, 2006–2012." *Journal of School Health* 85(9): 611–620. https://doi.org/10.1111/josh.12290.

Kivivuori, Janne, Venla Salmi, Mikko Aaltonen & Henrik Elonheimo. 2014. *Kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn (ISRD-3) mittaukset Suomessa 2013*. OPTL:n verkkokatsauksia 35/2014. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152608.

Kaakinen, Markus & Näsi, Matti (2021) Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 47/2021. https://helda.helsinki.fi/handle/10138/326622.

Kolttola, Ilari & Matti Näsi. *Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2021 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia*. Katsauksia 51 / 2022. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Poliisi. 2019. "Kyberrikollisuus." https://www.poliisi.fi/rikokset/kyberrikollisuus (viitattu 13.6.2019).

Saarikkomäki, Elsa, Martti Lehti & Janne Kivivuori. 2019. *Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset*. Katsauksia 33/2019. Helsinki: Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti. http://hdl.handle.net/10138/298436.

Salmi, Venla. 2007. *Helsingin nuoret rikosten tekijöinä 2006*. OPTL:n tutkimustiedonantoja 73. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152544.

Salmi, Venla, Martti Lehti & Anssi Keinänen. 2011. *Kauppa ja teollisuus rikosten kohteena. Vuoden 2010 yritysuhritutkimuksen tuloksia*. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 254. Helsinki: Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos. http://hdl.handle.net/10138/152422.

Spamlaws.com. 2016. "Spam Statistics and Facts." http://www.spamlaws.com/spam-stats.html (viitattu 13.5.2016).

Tilastokeskus. 2023. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://stat.fi/til/rpk.

8 Liikennerikokset

Mika Sutela

Tiivistelmä

- Noin neljännes poliisin tietoon tulevista rikoksista on liikennerikoksia. Vuonna 2022 kirjattiin yhteensä 119 329 liikennerikosta.

- Törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisrikosten määrä on ollut kasvussa, joskin trendi on kääntynyt aivan viime vuosina. Vuonna 2022 kyseisiä rikoksia kirjattiin yhteensä 4 793 kappaletta

- Rattijuopumusten määrä on vuosina 2013–2022 pysynyt melko vakaana. Vuonna 2022 rattijuopumusrikoksia kirjattiin 16 098 kappaletta, mikä on vähemmän kuin koskaan aikaisemmin 2000-luvulla.

- Etenkin törkeiden liikenneturvallisuuden määrissä ja perusmuotoisissa rattijuopumuksissa on jokseenkin suurta alueellista vaihtelua.

- Viime vuonna tilastoitiin noin 23 100 liikennerikoksesta epäiltyä 15–24-vuotiasta nuorta henkilöä, mikä on noin 8 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2021.

- Nuorilla rikoksista epäillyillä liikennerikokset ovat viime vuosina korostuneet vuoden aikana tilastoituina vakavampina rikoksina.

- Vuonna 2022 poliisi määräsi automaattisessa liikennevalvonnassa todetuista ylinopeuksista yhteensä 105 142 liikennevirhemaksua. Näistä ylinopeuksista noin 61 prosenttia oli enintään 10 km/h suuruisia.

8.1 Johdanto

Tässä liikennerikoksia käsittelevässä luvussa tarkastellaan liikennerikollisuuden yleistä kehitystä ja tilannekuvaa sekä erikseen liikenteen vaarantamisrikoksia törkeän tekomuodon ja rattijuopumusrikosten osalta. Päihteet ja ajonopeudet kuuluvat poliisin liikennevalvonnan ja liikenneturvallisuustyön keskeisiin vaikuttavuuskohteisiin. Myös nuoret ovat yksi tärkeistä poliisin liikenneturvallisuustyön kohteista (Poliisi 2022). Päihteiden vaikutuksen alaiset ajoneuvojen kuljettajat ovat uhka muille tienkäyttäjille ja he myös usein itse kärsivät päihteidenkäytön muista haitallisista seurauksista. Ajonopeus on päihteiden ohella keskeinen kuolemaan johtaneiden tieliikenneonnettomuuksien riskitekijä.

Liikennerikosten osalta tärkeimmät tietolähteet ovat Tilastokeskuksen ylläpitämä rikos- ja pakkokeinotilasto, joka sisältää tietoja poliisin, Tullin ja rajavartiolaitoksen tietoon tulleista rikoksista sekä epäillyistä tekijöistä ja uhreista. Tilasto kuvastaa siis viranomaisten tietoon tulleita rikoksia ja on siten yhteydessä viranomaisten harjoittamaan valvontaan. Katsauksessa keskitytään tarkastelemaan rikoslain (jälj. RL) 23 luvun (545/1999) mukaisia liikennerikoksia. Tähän rajaukseen vaikuttaa se, että eräistä liikennerikkomuksista seuraa 1.6.2020 voimaan tulleen tieliikennelain (729/2018) myötä sakkomääräyksen sijaan hallinnollisena seuraamuksena liikennevirhemaksu, mikä vaikuttaa nykyisin huomattavasti liikennerikkomusten määrään tilastoissa. Uutena osiona raporttiin sisältyy myös sellaisten automaattisessa liikennevalvonnassa todettujen ylinopeuksien tarkastelua, joista on vuonna 2022 määrätty liikennevirhemaksu. Ylinopeuksien tapausmäärien ohella tarkastelussa ovat myös ylinopeuksiin syyllistyneet iän ja sukupuolen mukaan.

8.2 Liikennerikollisuuden kehitys

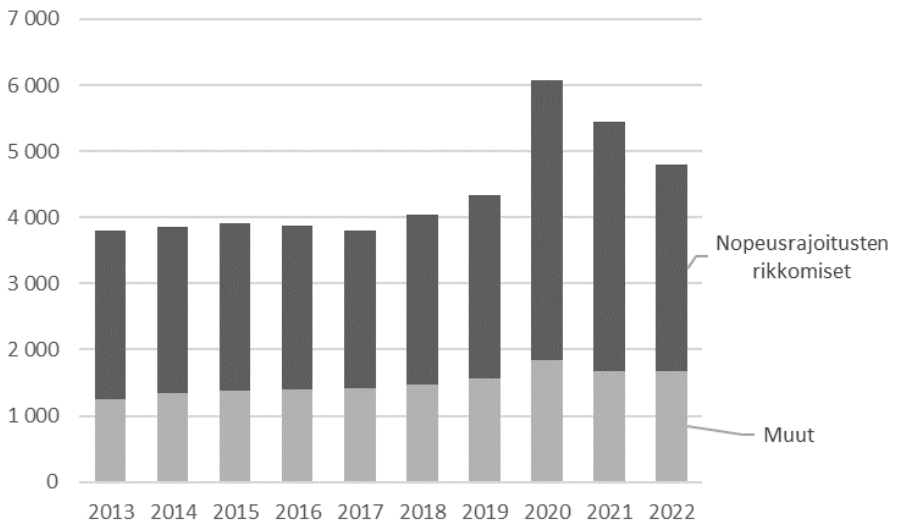
Vuonna 2022 liikennerikoksia kirjattiin 119 329 kappaletta. Laskua vuoteen 2021 verrattuna oli 11,2 prosenttia. Liikennerikokset muodostivat vuonna 2022 neljänneksen (25 %) kaikista rikoslakirikoksista. Liikennerikoksista 16 098 eli 13,5 prosenttia oli rattijuopumusrikoksia.

Poliisin tietoon tulleiden liikennerikosten määrä riippuu pitkälti poliisin suorittamasta liikennevalvonnasta. Poliisi käytti liikennevalvontaan viime vuonna 426,3 henkilötyövuotta (HTV), mikä oli 9,8 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2021. Ilman automaattista liikennevalvontaa vastaava luku vuonna 2022 oli 376 (2021: 408). Vuonna 2022 raskaan liikenteen valvonta muodosti noin 12 prosenttia liikennevalvontaan käytetystä resurssista. Automaattisen liikennevalvonnan osuus oli myös noin 12 prosenttia. (Poliisi 2023.)

Törkeät liikenteen vaarantamisrikokset

Suomen pääteillä ajonopeudet ovat jo pitkään pysyneet jokseenkin samalla tasolla. Kesällä 2022 keskinopeus pääteillä oli 93,2 km/h. Pääteillä ajavista autoista 43 prosenttia ylitti tien nopeusrajoituksen, ja yli 10 km/h ylinopeutta ajoi 10 prosenttia autoista. (Traficom 2023.)

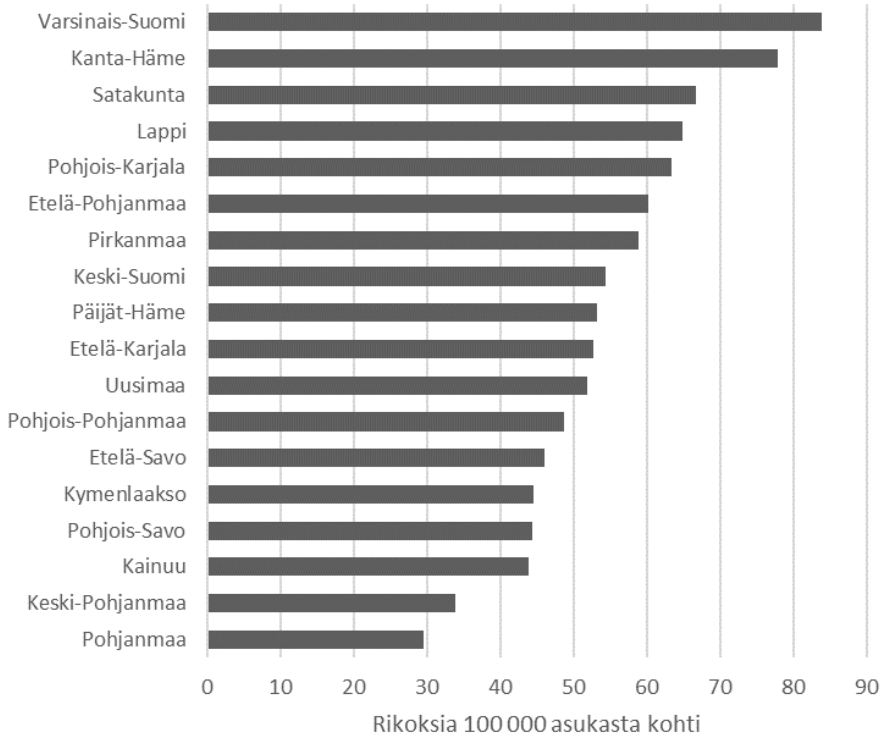
Liikenneturvallisuuden vaarantamisen törkeän tekomuodon eli törkeän liikenneturvallisuuden vaarantamisen (RL 23:2) tunnusmerkistön täyttää useimmiten moottorikäyttöisen ajoneuvon tai raitiovaunun kuljettaminen nopeudella, joka ylittää huomattavasti sallitun enimmäisnopeuden. Käytännössä rajana pidetään noin 50 km/h vallitsevan nopeusrajoituksen ylitystä. Viime vuosina kaksi kolmasosaa (vuonna 2022 noin 65 %) törkeistä liikenneturvallisuuden vaarantamisista on perustunut sallitun enimmäisnopeuden huomattavaan ylittämiseen. Rikosten määrä on viime vuosina ollut aiempaa korkeammalla tasolla, mutta on kuitenkin vähentynyt vuoden 2020 huippulukemista. Vuonna 2022 viranomaisten tietoon tuli 4 793 törkeää liikenneturvallisuuden vaarantamista, mikä oli noin 12 prosenttia vähemmän kuin vuonna 2021 (kuvio 1).

Kuvio 1 Viranomaisten tietoon tulleet törkeät liikenneturvallisuuden vaarantamiset nopeusrajoitusten rikkomisiin ja muihin teontarkenteisiin jaoteltuna vuosina 2013–2022. *Lähde:* Tilastokeskus 2023a.

Alueellisesti vuonna 2022 törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisten (nopeusrajoitusten rikkomisten) taso oli selvästi korkein Varsinais-Suomen (84 rikosta 100 tuhatta asukasta kohti) ja Kanta-Hämeen maakunnan alueella (78 rikosta 100 tuhatta asukasta kohti) (kuvio 2). Matalimmat tasot

olivat Pohjanmaalla (29), Keski-Pohjanmaalla (34) ja Kainuussa sekä Pohjois-Savossa (44).

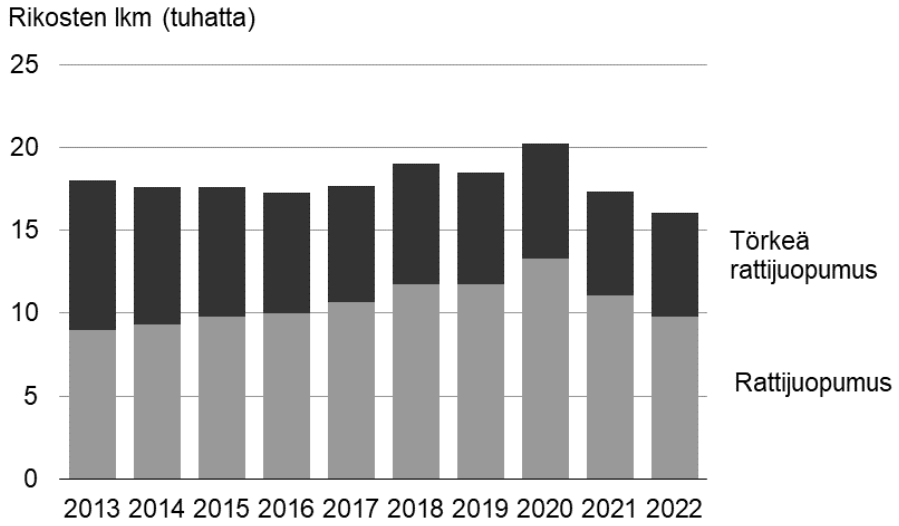
Kuvio 2 Viranomaisten tietoon tulleet törkeät liikenneturvallisuuden vaarantamiset (nopeusrajoitusten rikkomiset) 100 000 asukasta kohti maakunnan mukaan vuonna 2021. *Lähteet:* Tilastokeskus 2023a ja 2023b.

Rattijuopumusrikokset

Säännökset rattijuopumuksesta, sen törkeästä tekomuodosta, vesi-, ilma- ja junaliikennejuopumuksesta sisältyvät rikoslain 23 lukuun. Huumausaineen käyttöä liikenteessä koskeva ns. nollaraja otettiin käyttöön 1.2.2003 voimaan tulleella lainmuutoksella (1198/2002). Moottoriajoneuvon kuljettaja tuomitaan rattijuopumuksesta, jos hänen veressään on ajon aikana tai sen jälkeen huumausaineen vaikuttavaa ainetta tai sen aineenvaihduntatuotetta. Törkeän rattijuopumuksen osalta vaaditaan lisäksi, että kuljettajan kyky tehtävän vaatimiin suorituksiin on tuntuvasti heikentynyt ja olosuhteet ovat sellaiset, että rikos on omiaan aiheuttamaan vaaraa toisen turvallisuudelle.

Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle (RL 23:8) ja liikennejuopumus moottorittomalla ajoneuvolla (RL 23:9) ovat myös rangaistavia.

Vuonna 2022 rattijuopumusrikoksia (RL 23:3–4) kirjattiin 16 098 kappaletta, mikä oli noin seitsemän prosenttia vähemmän kuin edellisenä vuonna (kuvio 3). Kyseisten rikosten määrä ei ole koskaan 2000-luvun aikana ollut näin alhainen. Viranomaisten kirjaamista rattijuopumusrikoksista törkeiden rattijuopumusten osuus on viimeisen kymmenen vuoden aikana vähentynyt tasaisesti 50 prosentista jopa alle 40 prosenttiin. Vuonna 2021 vähenevässä trendissä kuitenkin tapahtui käänne. Vuonna 2022 osuus oli noin 39 prosenttia, mikä oli kolme prosenttiyksikköä edellisvuotta suurempi.

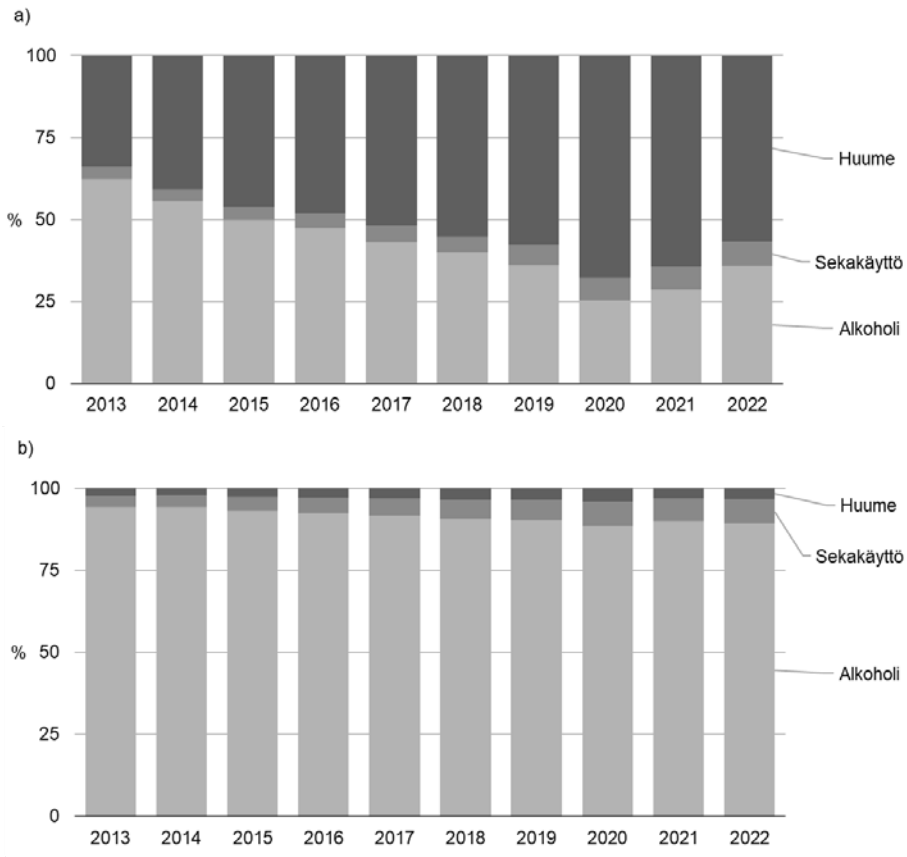

Kuvio 3 Viranomaisten tietoon tulleet rattijuopumusrikokset vuosina 2013–2022.
Lähde: Tilastokeskus 2023a

Rattijuopumusrikoksiin liittyvät jo määritelmällisesti päihteet. Rikollisuuden määrään ja ominaispiirteisiin vaikuttavat kulloinkin voimassa olevat rikosten tunnusmerkistöt, eritoten tunnusmerkistössä määritellyt rattijuopumuksen rajat ja päihteiden määritelmät. Esimerkiksi huumetapausten selvä lisääntyminen alkoi vuonna 2003, kun huumeiden ”nollaraja” otettiin käyttöön. Toisaalta rikollisuuden määrään vaikuttavat myös päihteiden kulutus ja käyttötavat väestössä.

Vuodesta 2003 alkaen poliisi on kirjannut rattijuopumustapauksista erikseen alkoholi- ja huumetapaukset sekä tapaukset, joissa nämä molemmat (sekakäyttötapaukset) ovat rattijuopumuksen perusteena. Vuonna 2022 huumetapauksien osuus perusmuotoisissa rattijuopumuksissa oli 57 prosenttia, alkoholitapauksia oli 36 prosenttia ja sekakäyttötapauksia 7 prosenttia. Vastaavasti törkeissä rattijuopumuksissa alkoholitapausten osuus

oli 89 prosenttia, huumetapauksia oli 8 prosenttia ja sekakäyttötapauksia 3 prosenttia**.** Perusmuotoisissa rattijuopumuksissa huumetapausten osuus on vähentynyt vuoden 2020 jälkeen 11 prosenttiyksikköä (kuvio 4a). Törkeissä rattijuopumuksissa alkoholitapauksia on yhä yhdeksän kymmenestä, vaikka huumeet ja erityisesti alkoholin ja huumausaineiden sekakäyttö on lisääntynyt myös vakavammissa rattijuopumustapauksissa viime vuosina (kuvio 4b).

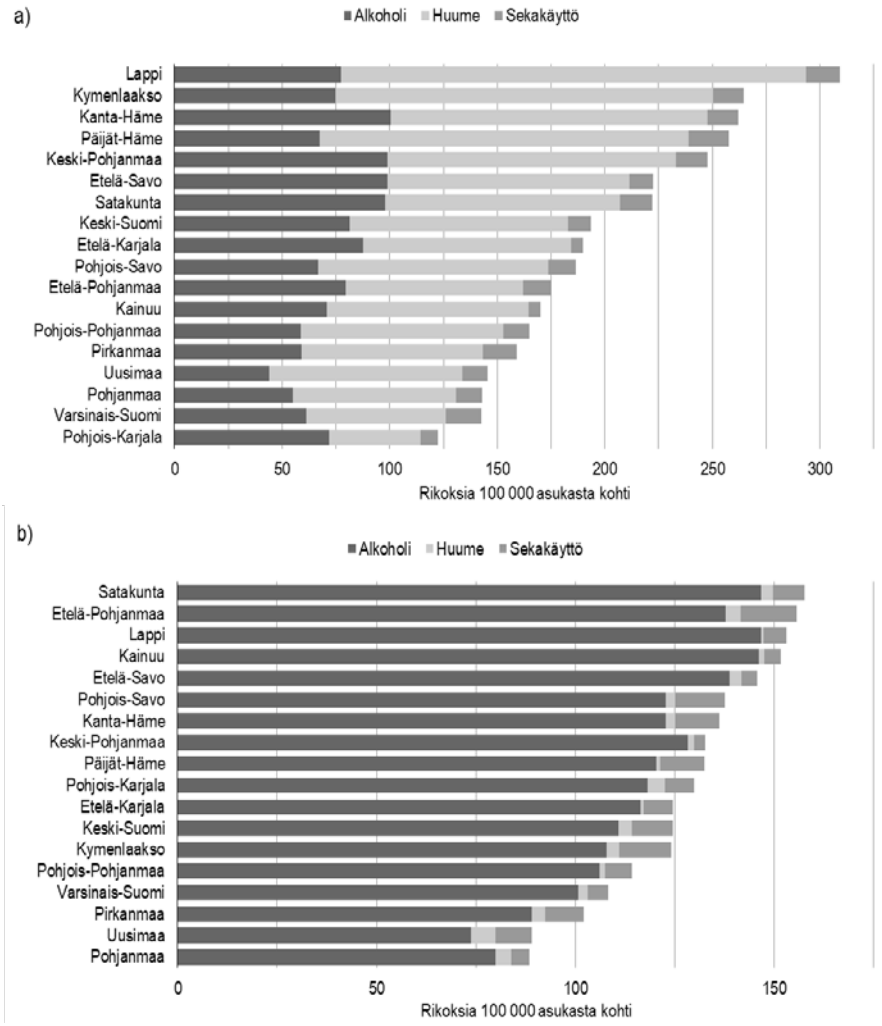

Kuvio 4 Tilastoitujen a) rattijuopumusten ja b) törkeiden rattijuopumusten alkoholi-, huume- ja sekakäyttötapausten prosenttiosuudet vuosina 2013–2022. *Lähde:* Tilastokeskus 2023a

Keskusrikospoliisin tilastojen perusteella rattijuopumuksesta epäiltyjen määrä laski vuonna 2022 edelliseen vuoteen verrattuna. Myös kyseiset tilastot osoittavat huumausaineiden osuuden rattijuopumuksissa vähentyneen. Vuonna 2022 rikosteknisessä laboratoriossa tutkittiin 12 973 verinäytettä, mikä oli noin yhdeksän prosenttia edellisvuotta vähemmän. Veren alkoholitutkimuksista 85 prosentissa tulos ylitti rangaistavuuden rajan (0,5

promillea). Huumaus- ja lääkeainetutkimusten osalta 88 prosentissa näytteistä todettiin vähintään yksi huumaus- tai lääkeaine. Yleisimmät verinäytteissä todetut huumausaine oli amfetamiini, mutta tapausten määrä jäi kuitenkin vuonna 2022 selvästi edeltävää kahta vuotta alhaisemmalle tasolle. Yleisimmin todetut lääkeaineet kuuluivat bentsodiatsepiinien ryhmään. Tähän ryhmään kuuluvia aineita todettiin yhteensä 7 126 kpl. Laskua edelliseen vuoteen verrattuna oli 35 % ja sitä edelliseen jopa 57 % (2021: 10 908 kpl; 2020: 16 419 kpl). (Keskusrikospoliisi 2023).

Alueellisesti vuonna 2022 perusmuotoisten rattijuopumusten taso oli matalin Pohjois-Karjalassa (122 perusmuotoista rattijuopumusrikosta 100 tuhatta asukasta kohti) ja törkeiden rattijuopumusten taso oli matalin vastaavasti Pohjanmaan maakunnassa (88 törkeää rattijuopumusrikosta 100 tuhatta asukasta kohti). Selvästi eniten perusmuotoisia rattijuopumusrikoksia oli Lapin (309) maakunnassa (kuvio 5a). Törkeiden rattijuopumusten taso oli korkeimmat Satakunnan (158) ja Etelä-Pohjanmaan maakunnassa (156) (kuvio 5b). Huumetapausten osuus perusmuotoisista rattijuopumuksista ylitti 60 prosenttia Lapin (70 %), Päijät-Hämeen (67 %), Kymenlaakson (66 %) ja Uudenmaan (62 %) maakunnissa. Sekakäyttötapausten osuus oli korkein Varsinais-Suomen (12 %) ja Pirkanmaan (10 %) maakunnissa. Törkeiden rattijuopumusten osalta Uudenmaan maakunnassa huumetapausten osuus oli suurin (7 %) ja sekakäyttötapausten osuudet olivat korkeimmat Kymenlaakson (11 %), Uudenmaan (10 %) ja Pirkanmaan (10 %) maakunnissa.

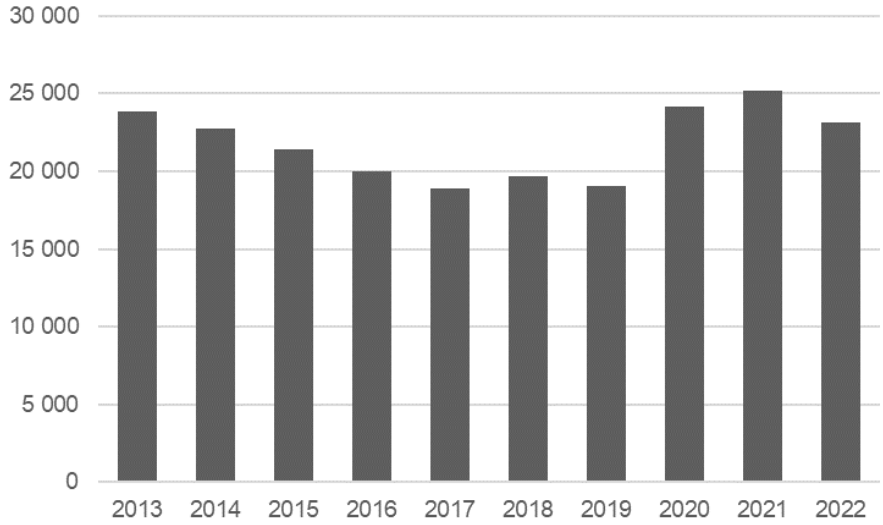
Kuvio 5 a) Rattijuopumus ja b) törkeä rattijuopumus päihdejakaumittain 100 000 asukasta kohti maakunnan mukaan vuonna 2022. *Lähteet:* Tilastokeskus 2023a ja 2023b

8.3 Nuoret liikennerikoksista epäiltyinä

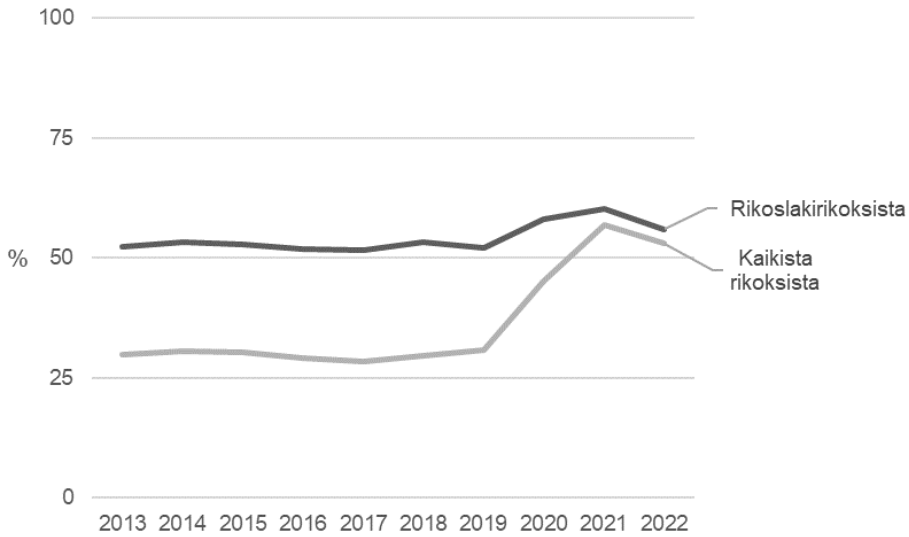
Valtaosa nuorista pyrkii käyttäytymään liikenteessä turvallisesti ja välttämään turhaa riskinottoa, mutta joukkoon mahtuu myös riskikuljettajia. Nuoria riskikuljettajia on eri tutkimusten mukaan arvioitu olevan 10–17 prosenttia kaikista nuorista. Riskialttiille ajotavalle ovat ominaista esimerkiksi liikennesäännöistä piittaamattomuus, ajaminen humalassa ja ilman turvavyötä. Nuoren kuljettajan onnettomuusriski kasvaa usein silloin, kun kuljettajalla on kyydissä kavereita. Tällöin myös halu näyttää ja tarve kil-pailla lisäävät riskejä.

Liikenneonnettomuuksissa nuoret ovat yliedustettuina. Nuoria on väes-töstä vain noin 11 prosenttia, mutta lähes joka kolmas tieliikenteessä vahingoittunut on nuori. Nuorten vakaville liikenneonnettomuuksille on tyypillistä muun muassa suuri ajonopeus ja tieltä suistuminen. Eniten nuoria kuolee henkilöauton kuljettajina ja matkustajina. (Liikenneturva 2022.)

Poliisin tilastojen perusteella vuonna 2022 kaikista rikoksista (sisältäen esimerkiksi ajoneuvo-, alkoholi- ja ulkomaalaisrikkomuksen rikoslain ul-kopuolelta) epäillyistä henkilöistä noin 48 prosenttia epäiltiin jostakin lii-kennerikoksesta. Nuorten (15–24-vuotiaat) osalta vastaava osuus oli 60 prosenttia. Vuonna 2022 tilastoitiin noin 23 100 eri liikennerikoksesta epäiltyä nuorta henkilöä (kuvio 6). Tämä luku sisältää kunkin liikennerikoksesta epäillyn henkilön vuotta kohden ainoastaan kerran. Liikennerikos on epäillyn henkilön ”vakavin rikos” viime vuonna. Kaikista rikoslakia vastaan tehdyistä rikoksista eli rikoslakirikoksista epäillyistä henkilöistä yli puolet on viime vuosina ollut epäiltynä jostakin liikennerikoksesta. Heillä liikennerikos on siis ollut vuoden aikana kaikkein moitittavin rikollinen teko. Nuorilla rikoksista epäillyillä liikennerikosten osuus suhteessa kaikkiin rikoksiin ja myös suhteessa rikoslakirikoksiin on ollut korkeampi kuin aiemmin vuodesta 2020 alkaen (kuvio 7).

Kuvio 6 Liikennerikoksista epäillyt nuoret (15–24-v.) vuosina 2013–2022. *Lähde:* Poliisi 2023b.

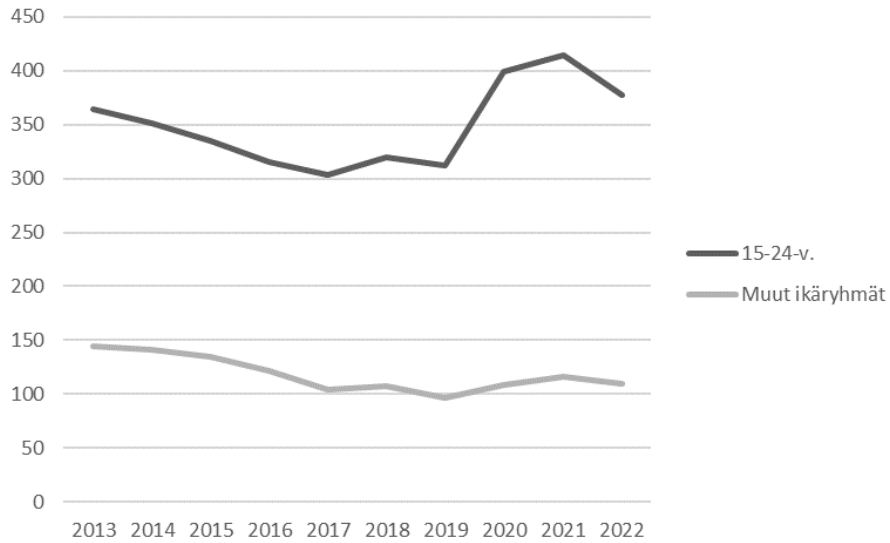

Kuvio 7 Liikennerikosten osuus kaikista rikoksista ja rikoslakirikoksista nuorilla (15–24-v.) rikoksista epäillyillä vuosina 2013–2022. *Lähde:* Poliisi 2023

Vuonna 2022 nuorten osuus kaikista liikennerikoksista epäillyistä oli noin 30 prosenttia. Törkeissä liikenneturvallisuuden vaarantamisissa vastaava luku oli noin 55 prosenttia.

Suurin osa (N = 17 704, 76 %) nuorten epäiltyjen liikennerikoksista oli liikenneturvallisuuden vaarantamisia. Törkeitä liikenneturvallisuuden vaarantamisia oli noin joka kymmenes nuoren epäillyn henkilön liikennerikos (N = 1 874, 8 %). Miehiä kaikista liikennerikoksista epäillyistä nuorista oli neljä viidesosaa (N = 18 855, 81 %), törkeiden liikenneturvallisuuden vaarantamisten osalta yhdeksän kymmenestä (N = 1 692, 90 %).

Tarkasteltaessa liikennerikoksista epäiltyjen määrällistä kehitystä suhteessa 10 000 ikäryhmään kuuluvaa kohti voidaan havaita, että vuodesta 2020 alkaen nuorissa epäiltyjä on ollut melko paljon suhteessa aiempiin vuosiin (kuvio 8).

Kuvio 8 Nuorten (15–24-v.) epäiltyjen osuus kaikista liikennerikoksista epäillyistä vuosina 2013–2022. *Lähde:* Poliisi 2023; Tilastokeskus 2023b.

Taulukossa 1 on esitettynä alueellisia, kuntakohtaisia lukuja liikennerikoksista epäillyistä nuorista. Mukana ovat sellaiset kunnat, joissa vuonna 2022 nuoria 15–24-vuotiaita asukkaita oli vähintään 5 000. Liikennerikoksista epäiltyjä nuoria 100 ikäryhmään kuuluvaa nuorta kohti oli eniten Kouvolassa (5,1) (taulukko 1). Seuraavaksi eniten epäiltyjä oli Rovaniemellä (4,4), Seinäjoella (4,2) ja Porissa (4,0). Matalimmat luvut olivat sen sijaan Espoossa (1,2), Tampereella (1,4) ja Helsingissä (1,6). Törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta epäiltyjä oli eniten Kotkassa (0,34), Vantaalla (0,33) ja Seinäjoella (0,33), vähiten puolestaan Helsingissä (0,12), Tampereella (0,13) ja Oulussa (0,14). Kaikista rikoslakirikoksista epäillyistä liikennerikoksista epäiltyjen henkilöiden suhteellinen osuus oli korkein myös Kouvolassa

(61,6 %). Seuraavaksi suurimmat osuudet olivat Rovaniemellä (60,4 %) ja Joensuussa (59,9 %). Helsingissä liikennerikoksista epäiltyjen osuus oli selkeästi kaikkein pienin (32 %).

Taulukko 1 Kaikista liikennerikoksista ja törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta epäiltyjen nuorten (15–24-v.) **määrät 100 ikäryhmään kuuluvaa kohti sekä** liikennerikoksista epäiltyjen nuorten osuus (%) kaikista rikoslakirikoksista epäillyistä kunnittain (väh. 5 000 as., 15–24.-v.) vuonna 2022.

Kunta	Liikennerikoksista epäillyt 100 ikäryhmään kuuluvaa nuorta kohti	Törkeästä liikenneturvallisuuden vaarantamisesta epäillyt 100 ikäryhmään kuuluvaa nuorta kohti	Liikennerikoksista epäiltyjen osuus (%) kaikista rikoslakirikoksista epäillyistä
Kouvola	5,1	0,30	61,6
Rovaniemi	4,4	0,22	60,4
Seinäjoki	4,2	0,33	52,4
Pori	4,0	0,32	55,1
Porvoo	3,8	0,28	59,5
Hämeenlinna	3,8	0,16	58,4
Joensuu	3,4	0,28	59,9
Kotka	3,3	0,34	52,6
Kokkola	3,3	0,22	57,2
Mikkeli	3,3	0,18	55,5
Lappeenranta	2,8	0,21	57,5
Oulu	2,7	0,14	54,6
Kuopio	2,7	0,23	48
Lahti	2,5	0,21	43,2
Vantaa	2,3	0,33	43,5
Vaasa	2,2	0,13	43,8
Jyväskylä	2,0	0,19	42,8
Turku	2,0	0,21	38,7
Helsinki	1,6	0,12	32
Tampere	1,4	0,13	38,3
Espoo	1,2	0,18	35

Lähteet: Poliisi 2023; Tilastokeskus 2023b.

8.4 Liikennevirhemaksuihin johtaneet ylinopeudet

Vuonna 2019 voimaan tulleen tieliikennelain myötä otettiin käyttöön liikennevirhemaksu. Liikennevirhemaksu seuraamusmuotona korvasi rikesakon, jota käytettiin erilaisten vähäisten liikennerikkomusten rangaistuksena 1980-luvun alusta alkaen. Liikennevirhemaksu ei ole sakko, vaan hallinnollinen maksuseuraamus lainvastaisesta menettelystä. Liikennevirhemaksu ja sakko ovat kuitenkin luonteeltaan samanlaisia – kumpikin on tienkäyttäjän lainvastaisen menettelystä määrättävä seuraamus. Liikennevirhemaksun tarkoituksena on tästä syystä myös korostaa sitä, että sakkorangaistus on varattu moitittavuudeltaan vakavampien liikennerikosten rangaistukseksi. Liikennevirhemaksut sekä sakot ja muut rikosoikeudelliset rangaistukset muodostavat eheän kokonaisuuden. Liikennevirhemaksu voidaan määrätä seuraamukseksi paitsi tieliikennelaissa myös ajoneuvolaissa (1090/2002), ajokorttilaissa (386/2011), liikenteen palveluista annetussa laissa (320/2017) ja vesiliikennelaissa (782/2019) säädetyistä hallinnollisista rikkomuksista.

Automaattisessa liikennevalvonnassa todetun rikkomuksen perusteella saatava liikennevirhemaksu on ajoneuvokohtainen eli siitä vastaa ajoneuvon omistaja, haltija, tilapäinen käyttäjä tai käyttövastaava. Näin seuraamus osoitetaan sille, jonka oletetaan olleen ajoneuvon kuljettajana rikkomuksen tekohetkellä. (Poliisi, 2023b)

Liikennevirhemaksun määrä on aina kiinteä vaihdellen 20 ja 200 euron välillä. Liikennevirhemaksun suuruus on määritelty rikkomuskohtaisesti tieliikennelaissa ja sen suuruuteen vaikuttaa teon lisäksi se, kenelle liikennevirhemaksu määrätään. Suojattomille tienkäyttäjille eli jalankulkijoille ja pyöräilijöille määrättävä liikennevirhemaksu on eri suuruinen kuin esimerkiksi moottorikäyttöisen ajoneuvon kuljettajalle määrättävä liikennevirhemaksu. (Traficom, 2020.)

Tieliikennelain 165 §:ssä säädetään nopeusrajoituksen rikkomisesta moottorikäyttöisellä ajoneuvolla tai raitiovaunulla. Pykälän 1 momentissa todetaan seuraavasti: ”Jos suurin sallittu liikenteenohjauslaitteella osoitettu nopeus tai ajoneuvokohtainen nopeus on enintään 60 kilometriä tunnissa, moottorikäyttöisen ajoneuvon tai raitiovaunun kuljettajalle voidaan määrätä suurimman sallitun nopeuden tahallisesta tai huolimattomuudesta tapahtuneesta ylityksestä:

1) enintään 10 kilometrillä tunnissa 100 euron liikennevirhemaksu;

2) yli 10 kilometrillä tunnissa ja enintään 15 kilometrillä tunnissa 170 euron liikennevirhemaksu;

3) yli 15 kilometrillä tunnissa ja enintään 20 kilometrillä tunnissa 200 euron liikennevirhemaksu."

Pykälän 2 momentin mukaan "jos suurin sallittu nopeus on yli 60 kilometriä tunnissa, moottorikäyttöisen ajoneuvon tai raitiovaunun kuljettajalle voidaan määrätä suurimman sallitun nopeuden tahallisesta tai huolimattomuudesta tapahtuneesta ylityksestä:

1) enintään 10 kilometrillä tunnissa 70 euron liikennevirhemaksu;

2) yli 10 kilometrillä tunnissa ja enintään 15 kilometrillä tunnissa 140 euron liikennevirhemaksu;

3) yli 15 kilometrillä tunnissa ja enintään 20 kilometrillä tunnissa 170 euron liikennevirhemaksu."

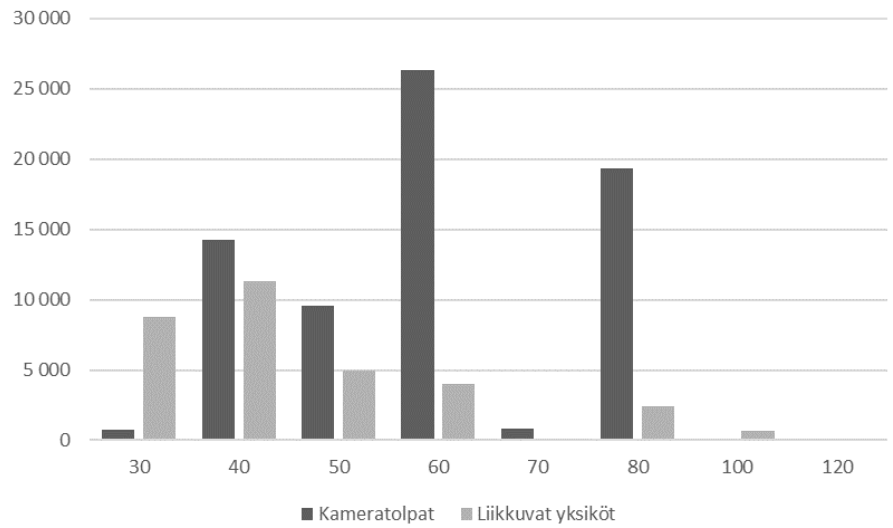
Liikennevirhemaksu voidaan määrätä myös seuraavien automaattisessa liikennevalvonnassa todettujen rikkomusten perusteella (Poliisi, 2023a):

- Kieltomerkin noudattamatta jättäminen: 100 €
- Luvaton linja-autokaistalla ajaminen: 100 €
- Liikennerikkomuksena käsiteltävä punaisen liikennevalon noudattamatta jättäminen: 100 €
- Viestintävälineen kielletty käyttö ajon aikana: 100 €
- Turvavyön käyttämättä jättäminen: 70 €

Jos kuljettaja syyllistyy samalla kertaa useampaan liikennerikkomukseen (esimerkiksi ylinopeus ja turvavyön käyttämättä jättäminen), rikkomuksista määrätään yksi liikennevirhemaksu. Tämän liikennevirhemaksun suuruus määräytyy siten, että vakavimmasta rikkomuksesta määrättävää liikennevirhemaksua korotetaan 40 eurolla. Esimerkiksi jos kuljettaja ajaa ilman turvavyötä autoa 59 kilometrin tuntinopeudella alueella, jonka nopeusrajoitus on 40 km/h, seuraamuksena on 200 euron liikennevirhemaksu.

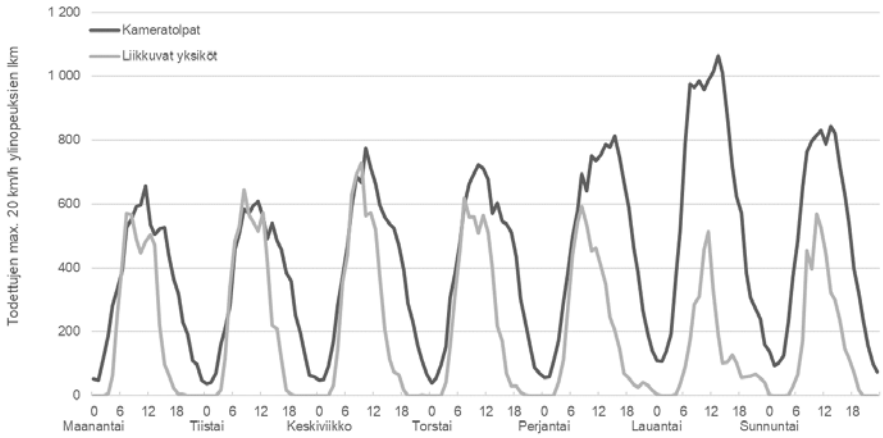
Ilman turvavyötä ajamisesta seuraa 70 euron liikennevirhemaksu. Seuraamukseksi määrättävään 200 euron liikennevirhemaksuun lisätään 40 euron virhemaksukorotus. Yhteensä maksettavaa tulee näin 240 euroa. (Poliisi, 2023a.)

Suomessa on noin 1 200 kiinteää valvontapistettä eli kameratolppaa, ja poliisilla on käytössä 26 automaattivalvontalaitteilla varustettua valvonta-autoa, joilla valvotaan nopeuksia ja linja-autokaistalla ajamista. Vuonna 2022 poliisi määräsi automaattisessa liikennevalvonnassa todetuista ylinopeuksista yhteensä 105 142 liikennevirhemaksua. Liikennevirhemaksuun johtaneista ylinopeuksista noin 61 prosenttia oli enintään 10 km/h suuruisia, 29 prosenttia 11–15 km/h ja 10 prosenttia 16–20 km/h suuruisia. Kaikista reilusta sadastatuhannesta ylinopeudesta 72 300 eli noin 69 prosenttia määrättiin kameratolppien perusteella ilmi tulleista ylinopeuksista ja vajaa kolmannes eli 31 prosenttia määrättiin liikkuvien yksiköiden eli valvonta-autojen paljastamista ylinopeuksista. Nämä valvontatavat paljastivat samassa suhteessa eri suuruisia ylinopeuksia. Eri nopeusrajoitusalueilla todettujen ylinopeuksien määrä vaihtelee voimakkaasti valvontatavan mukaan siten, että kameratolpat tavanomaisesti paljastavat ylinopeuksia 60 km/h ja 80 km/h nopeusrajoitusalueilla, kun taas valvonta-autoilla suoritettavalla valvonnalla paljastetaan ylinopeuksia pienillä, tyypillisesti 30 km/h ja 40 km/h nopeusrajoitusalueilla (kuvio 9)

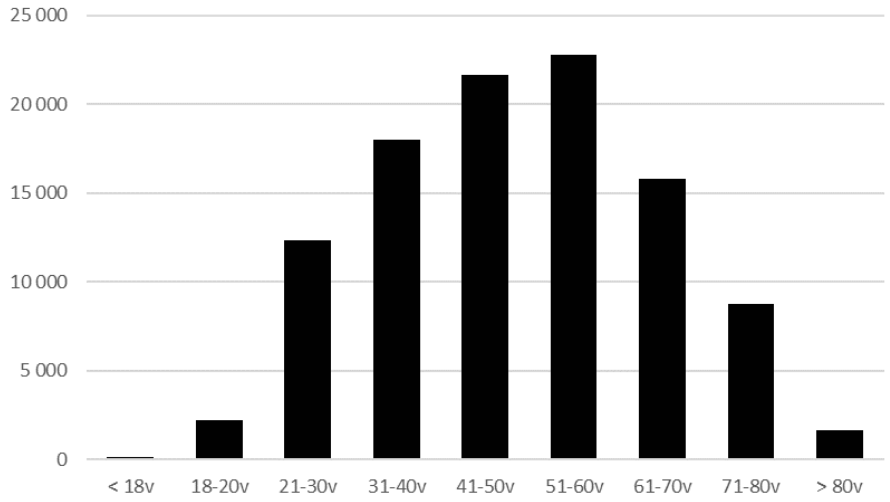
Kuvio 9 Eri nopeusrajoitusalueilla todetut ylinopeudet valvontatavan mukaan.
Lähde: Poliisi 2023c.

Tapahtuma-aikojen mukaan tarkasteltuna kameratolppien paljastamista, liikennevirhemaksuun johtaneista ylinopeuksista puolet (51 %) sijoittui ajallisesti viikonloppuun (pe-su). Vastaavasti liikkuvien yksiköiden avulla paljastetuista, liikennevirhemaksuun johtaneista ylinopeuksista puolet (49 %) arkipäivinä keskellä viikkoa (ti-to). Koko vuoden 2022 aikana kiinteässä tolppavalvonnassa mitattiin yli kymmenentuhatta ylinopeutta kello 10–12 välillä aamupäivisin. Liikkuvien yksiköiden osalta ylinopeuksia mitattiin eniten, lähes 15 000 kertaa, kello 8 ja 12 välillä aamulla ja aamupäivällä eli hieman laajemmalla aikavälillä kuin kameratolppien kohdalla. Kameratolpissa suurin piikki kuitenkin oli lauantaisin alkuiltapäivällä, kello 12 ja 15 välillä (kuvio 10). Vastaavasti liikkuvien yksiköiden osalta suurin piikki ylinopeuksia osui keskiviikkoaamuihin kello 7 ja 10 välille. Havainnot kuvastavat hyvin valvontatapojen eroa ja sitä, millaisilla tieosuuksilla niitä käytetään. Tolpat keskittyvät suuremmille teille, joissa ajetaan enemmän ja pidempiä matkoja viikonloppuisin, kun taas liikkuvalla valvonta-autokalustolla suoritettava valvonta pitkälti kohdentuu arkiaamuihin esimerkiksi koulujen ja päiväkotien läheisyyteen. Valvonta-autoilla ei suoriteta valvontaa yöaikaan, mikä selittää sen, että viivat menevät kuviossa liikkuvien yksiköiden osalta nollaan.

Kuvio 10 Todetut max. 20 km/h ylinopeudet viikonpäivän ja kellonajan mukaan eri valvontamuodoissa. *Lähde:* Poliisi 2023c.

Miehiä liikennevirhemaksuun johtanutta ylinopeutta vuonna 2022 ajaneista oli kaksi kolmasosaa (66 %). Iältään kuljettajat painottuivat pitkälti keski-ikäisiin, noin 41–60-vuotiaisiin (kuvio 11). Sukupuoli- ja ikäjakaumissa ei ollut merkittäviä eroja eri valvontatapojen ja nopeusrajoitusalueiden välillä.

Kuvio 11 Liikennevirhemaksuun johtanutta ylinopeutta vuonna 2022 ajaneiden kuljettajien ikäjakauma. *Lähde:* Poliisi 2023c.

Lähteet

Keskusrikospoliisi. 2023. *Liikennejuopumustilastot 2022*. Rikostekninen laboratorio 21.3.2023. Vantaa: Keskusrikospoliisi. https://poliisi.fi/-/vuoden-2022-liikennejuopumustilastot-on-julkaistu-huumausaineiden-osuus-laskussa

Liikenneturva. 2022. *Nuoret liikenteessä*. https://www.liikenneturva.fi/liikenteessa/nuoret-liikenteessa/

Poliisi. 2022. *Poliisin liikennevalvonnan ja -turvallisuuden toiminta- ja kehittämissuunnitelma 2022–2030*. Poliisihallituksen julkaisusarja 1/2022. Espoo: Poliisihallitus. https://poliisi.fi/julkaisut/-/asset_publisher/Ga8MkKWl5ss3/content/poliisin-liikennevalvonnan-ja-turvallisuuden-toiminta-ja-kehittamissuunnitelma-2022-2030?_com_liferay_asset_publisher_web_portlet_AssetPublisherPortlet_INSTANCE_Ga8MkKWl5ss3_assetEntryId=126364310

Poliisi 2023a. Automaattinen liikennevalvonta. https://poliisi.fi/automaattinen-liikennevalvonta

Poliisi. 2023b. Liikennevirhemaksu. https://poliisi.fi/liikennevirhemaksu

Poliisi. 2023c. Tulostietojärjestelmä PolStat.

Tilastokeskus. 2023a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/rpk/index.html.

Tilastokeskus. 2023b. *Väestörakenne*. Helsinki: Tilastokeskus. http://www.stat.fi/til/vaerak/index.html.

Traficom. 2020. *Liikennerikkomukset ja liikennevirhemaksu*. Julkaistu 28.5.2020. https://www.traficom.fi/fi/liikenne/tieliikenne/tieliikennelaki2020/liikennerikkomukset-ja-liikennevirhemaksu

Traficom. 2023. *Ajonopeudet tieliikenteessä ja onnettomuuksissa*. Päivitetty 27.7.2023, julkaistu 11.8.2022. https://tieto.traficom.fi/fi/tilastot/ajonopeudet-tieliikenteessa-ja-onnettomuuksissa

B RIKOLLISUUDEN PIIRTEITÄ

1 Nuorisorikollisuus

Teemu Vauhkonen

Tiivistelmä

- Alle 21-vuotiaiden epäillyt varkaudet, pahoinpitelyt ja vahingonteot ovat vähentyneet edellisen kymmenen vuoden aikana. Alle 15-vuotiaiden ryhmässä epäillyt pahoinpitelyt ovat kuitenkin lisääntyneet samalla aikavälillä.

- Alle 21-vuotiaiden epäilty väkivaltarikollisuus on kääntynyt poliisin tilastoissa nousuun vuosien 2020–2022 aikana. Vahvinta kasvu on ollut alle 15-vuotiaiden ryhmässä. Alle 15-vuotiailla rikosepäilyt ovat kuitenkin edelleen harvinaisempia kuin 15–20-vuotiailla.

- Nuorten kokonaisrikollisuustutkimusten mukaan 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytyminen on vähentynyt 2010-luvun alun jälkeen.

- Kaikkein rikosaktiivisimpien nuorten ryhmässä vuosittaiset väkivaltatekojen tekomäärät sekä marihuanan ja hasiksen käyttökerrat ovat lisääntyneet aikavälillä 1995–2020 (Kaakinen & Näsi, 2021b).

- Nuoret joutuvat aikuisia useammin väkivallan uhreiksi. Suurin osa nuoriin kohdistuneesta väkivallasta on sisarusten tai toisten nuorten tekemää.

- Tyypillisimpiä nuoriin kohdistuneita rikoksia ovat varkaudet, omaisuuden tuhoaminen sekä uhkailun ja kiusaamisen kohteeksi joutuminen.

- Nuorten uhrikokemusten kehitys on ollut selkeästi laskusuuntainen edellisen kymmenen vuoden aikana.

Tässä luvussa tarkastellaan nuoria rikosten tekijöinä ja uhreina. Jaksossa 1.1 esitettävät tiedot perustuvat poliisin tietoon tulleeseen tilastoituun nuorisorikollisuuteen. Niissä iän mukainen erittely on saatavissa vain selvitettyihin rikoksiin syylliseksi epäillyistä. Lukuja arvioitaessa on huomioitava, että tilastoihin vaikuttavat nuorten rikoskäyttäytymisen ohella lukuisat muut tekijät. Muun muassa väestön ilmoittamisalttiudessa, viranomaiskontrollin tehossa ja kohdistumisessa tapahtuvat mahdolliset muutokset sekä lainsäädännön muutokset vaikuttavat tilastoituun rikollisuuteen. Syylliseksi epäiltyjen määrää koskevat tiedot perustuvat poliisin selvittämien rikosten määrään, joten myös rikosten selvitysasteen muutokset voivat vaikuttaa niihin. Selvitysasteesta ei ole saatavilla ikäryhmäkohtaisia tietoja. On vielä syytä huomioida, että tiedot perustuvat pääsääntöisesti niin kutsuttuihin bruttotilastoihin: sama henkilö voi olla vuoden aikana syylliseksi epäiltynä useista rikoksista ja sisältyä siten tilastoon useita kertoja. Jaksoissa 1.2 ja 1.3 esitetään tietoja nuorten rikoskäyttäytymisestä ja uhrikokemuksista itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyiden ja uhrikyselyiden pohjalta. Näihin tuloksiin ei vaikuta ilmituloalttius eikä kontrollikoneiston toiminta.

1.1 Nuorten tilastoitu rikollisuus

Nuorten rikollisuutta oikeudellisesti ja tilastollisesti tarkasteltaessa keskeisiä ikärajoja ovat 15, 18 ja 21 vuotta. Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15 vuoden iässä. Tätä nuorempien rikokset jäävät rankaisematta. Tämä ei kuitenkaan merkitse, ettei lasten rikoksiin kohdistettaisi raskaitakin viranomaistoimia. Alle 15-vuotias on velvollinen korvaamaan aiheuttamansa vahingon ja voi ottaa osaa sovitteluun. Alaikäisen tekemä rikos voi myös antaa aiheen ryhtyä lastensuojelulain mukaisiin toimiin, joista ensisijaisia ovat avohuollon tukitoimet ja viimesijainen huostaanotto. Sosiaaliviranomaisten tulee pääsääntöisesti olla läsnä alle 18-vuotiaiden rikosten esitutkinnassa ja tuomioistuinkäsittelyssä (ks. lainsäädännöstä Marttunen 2008). Eri ikäryhmistä käytetyt nimitykset poikkeavat eri lainsäädännön sektoreilla. Rikosoikeudellisessa sääntelyssä ja kirjallisuudessa nuorella rikoksentekijällä tarkoitetaan henkilöä, joka rikoksentekohetkellä on ollut 15–20- vuotias. Ikäryhmää 15–17-vuotiaat on tavattu kutsua nuoriksi henkilöiksi ja alle 15-vuotiaita lapsiksi. Lastensuojelulaissa lapsena sitä vastoin pidetään kaikkia alle 18-vuotiaita ja nuorena alle 21-vuotiasta henkilöä.

Nuorten osuus poliisin tilastoimassa rikollisuudessa

Lasten ja nuorten osuus kaikista rikoslakia vastaan tehtyjen rikosten syylliseksi epäillyistä on pysynyt verrattain vakaana 2000-luvun aikana. Alle 21- vuotiaiden osuus kaikista syyllisiksi epäillyistä on vaihdellut 18 ja 25 prosentin välillä. Vuonna 2021 alle 21-vuotiaiden osuus oli 21 prosenttia. Tarkemmin alle 15-vuotiaiden osuus oli neljä, 15–17-vuotiaiden seitsemän ja 18–20- vuotiaiden kymmenen prosenttia. Kaikkiaan alle 21-vuotiaiden osuus kaikista rikoksista epäillyistä nousi vuodesta 2021 yhteensä 2 prosenttiyksikköä.

Alle 18-vuotiaiden osuus eri rikoslajeissa

Taulukossa 1 on esitetty alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin vuonna 2022 syylliseksi epäillyistä. Nuorten osuus on suurimmillaan alkoholirikoksissa ja -rikkomuksissa. Myös vahingonteot, ryöstöt, luvattomat käytöt, väärän henkilötiedon antaminen, tuhotyöt ja seksuaalirikokset ovat verrattain usein nuorten tekemiä. Suunnitelmallisuutta edellyttäviin rikoksiin, kuten petoksiin, kavalluksiin ja talousrikoksiin, nuoret syyllistyvät harvoin. Nuorten osuus väkivaltarikoksista (pahoinpitelyt) on hieman lisääntynyt viime vuosina (11 % vuonna 2017; Rikollisuustilanne 2017).

Taulukko 1 Alle 18-vuotiaiden osuus eräisiin rikoksiin syylliseksi epäillyistä vuonna 2022.

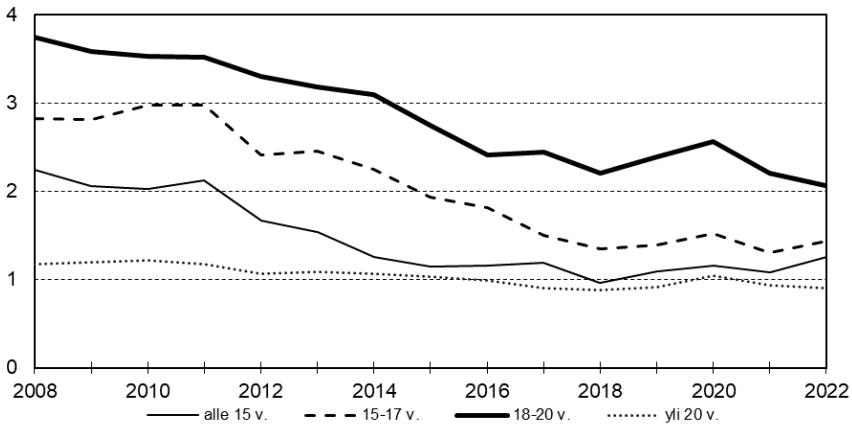
	Kaikki	Alle 18-vuotiaat	Alaikäisten osuus %
Alkoholirikokset ja -rikkomukset	1050	696	66
Ryöstörikokset	2212	709	32
Vahingontekorikokset	8875	2585	29
Luvattomat käytöt	502	81	16
Väärän henkilötiedon antaminen	848	198	23
Tuhotyöt	110	18	16
Yksityisyyden, rauhan ja kunnian loukkaaminen	5342	1211	23
Pahoinpitelyrikokset	24739	4412	18*
Seksuaalirikokset	3949	641	16
Varkausrikokset	49411	6652	13
Kiristysrikokset	307	66	21
Virkamiehen (väkivaltainen) vastustaminen	1875	254	14
Moottorikulkuneuvon käyttövarkaudet	1845	233	13
Törkeä liikenneturvallisuuden vaarantaminen	4426	589	13
Rikokset oikeudenkäyttöä, viranom. ja yl. järjestystä vastaan	12382	1301	11
Kulkuneuvon kuljettaminen oikeudetta	22658	2713	12
Tapon, murhan tai surman yritys	419	18	4
Maksuvälinepetosrikokset	1229	88	7
Perätön lausuma tuomioistuimessa/ viranomaismenettelyssä	95	6	6
Huumausainerikokset	24670	1281	5
Väärennysrikokset	1074	95	9
Henkirikokset (tappo, murha, surma)	77	1	1
Järjestysrikkomus	1076	49	5
Kulkuneuvon luovuttaminen juopuneelle	326	18	6
Kavallusrikokset	1147	27	2
Petosrikokset (36:1,2,3 ja 37:8,9,10,11)	1081	49	5
Rattijuopumukset	15578	367	2
Kätkemisrikokset	1628	31	2

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (Tilastokeskus 2023a)

Nuorisorikollisuuden kehitys poliisitilastojen valossa

Seuraavassa on esitelty erikseen nuorten varkaus- ja pahoinpitelyrikosten sekä vahingontekojen kehityssuuntia aikavälillä 2008–2022. Kuvioissa 1–3 rikoskehitys on suhteutettu ikäryhmien kokoon. Kuvioissa siis raportoidaan, kuinka suuri prosenttiosuus ikäryhmään kuuluvista henkilöistä on ollut syylliseksi epäiltynä kuvatuista rikoslajeista. Näin ikäryhmien rikostasoja on mahdollista vertailla. Taulukoissa 2–4 esitetään tiedot samojen rikoslajien absoluuttimääristä ja vuosivaihtelusta nuorissa ikäryhmissä (alle 15-vuotiaat ja 15–17-vuotiaat). Tarkasteluissa on huomioitava, että sama henkilö voi olla useita kertoja syylliseksi epäiltynä saman vuoden aikana. Jos taso muuttuu, luvut eivät kerro, johtuuko tasomuutos rikoksia tekevien henkilöiden vai rikollisten tekojen muutoksesta (vai molemmista). Rikosmäärien vuosivaihtelua kuvaavat taulukot taas osoittavat, että eri rikoslajien vuosivaihtelut voivat olla hyvinkin suuria, eikä yhden vuoden luvuista siten tule tehdä kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Varkausrikokset. Varkausrikosten (kuvio 1) osalta huomattavin muutos on ollut alle 21-vuotiaiden ikäryhmien tekojen selkeä lasku vuosien 2008–2018 välillä. Epäilyjen määrä nousi jonkin verran vuosien 2019–2020 aikana, mutta kääntyi taas laskuun vuonna 2021.

Kuvio 1 Varkausrikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2008–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (2023a)

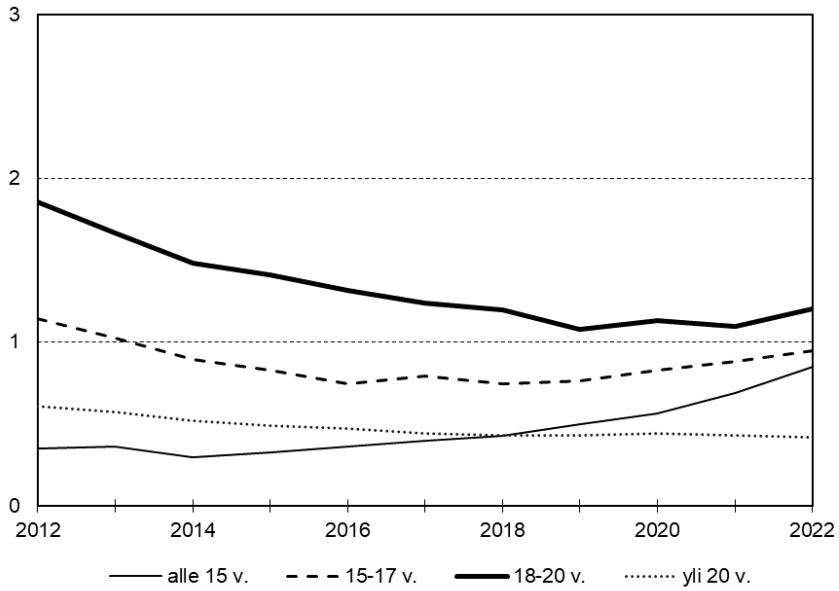
Taulukossa 2 on esitetty varkausrikosten absoluuttimäärien kehitys vuosien 2012 ja 2022 välillä. Vuonna 2022 varkaudesta epäiltyjen alle 15-vuotiaiden määrä oli 3 987 ja 15–17-vuotiaiden määrä 2 665. Molemmissa ikäryhmässä varkauksien määrä nousi edelliseen vuoteen verrattuna. Alle 15-vuotiaiden osuus epäillyistä varkausrikoksista on kasvanut edellisen kymmenen vuoden aikana.

Taulukko 2. Varkausrikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2012–2022.

	2012	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
alle 15-vuotiaat	*4845*	*4472*	*3666*	*3383*	*3442*	*3609*	*2954*	*3369*	3635	3386	3987
Muutos %	*–22*	*–8*	*–18*	*–8*	*2*	*5*	*-18*	*14*	*23*	*-7*	*18*
15–17-vuotiaat	*4519*	*4455*	*4028*	*3422*	*3237*	*2640*	*2377*	*2477*	*2741*	*2388*	2665
Muutos %	*–21*	*–1*	*–10*	*–15*	*-5*	*-18*	*-10*	*4*	*15*	*-13*	*12*

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto (2023a)

Pahoinpitelyrikokset. Alle 21-vuotiaiden pahoinpitelyrikosepäilyt ovat kasvaneet vuoden 2019 jälkeen (kuvio 2). Tästä huolimatta 15–17-vuotiaiden ja 18–20- vuotiaiden epäillyt pahoinpitelyrikokset ovat vähentyneet tarkasteluvälillä 2012–2022. Sen sijaan alle 15-vuotiaiden ryhmässä tilastoidut pahoinpitelyt ovat lisääntyneet samalla tarkasteluvälillä. Epäillyt pahoinpitelyt ovat kuitenkin tässä ikäluokassa muita harvinaisempia.

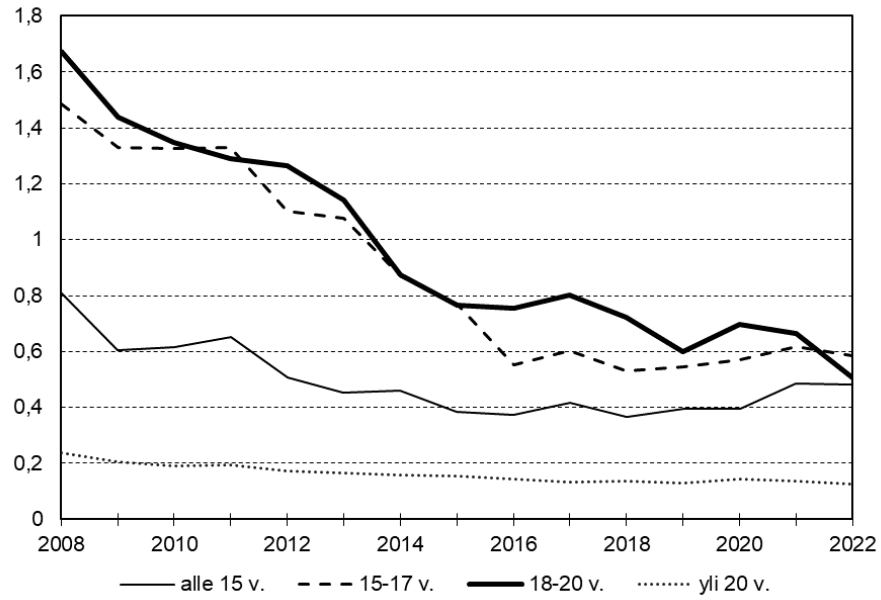
Kuvio 2 Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2012–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto

Absoluuttisina lukuina pahoinpitelystä epäiltyjen alle 15-vuotiaiden sekä 15–17-vuotiaiden määrä on kasvanut viimeisten vuosien aikana (taulukko 3). Vuonna 2022 syylliseksi epäiltyjä alle 15-vuotiaita oli 2 674, mikä oli 52 prosenttia enemmän kuin edellisenä vuotena. Vastaavasti 15–17-vuotiaiden ryhmässä pahoinpitelyistä epäiltyjä oli 1 738, joka on 16 prosenttia enemmän kuin vuotta aiemmin. Alle 15-vuotiaiden osuus epäillyistä pahoinpitelystä on kasvanut edellisen kymmenen vuoden aikana.

Taulukko 3. Pahoinpitelyrikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2012–2022. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto

	2012	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
alle 15-vuotiaat	1017	1 054	871	953	1 087	1 210	1314	1547	1759	2171	2674
Muutos %	*-25*	*4*	*-17*	*9*	*7*	*11*	*9*	*18*	*14*	*23*	*23*
15–17-vuotiaat	2 137	1858	1594	1 468	1325	1 397	1316	1357	1495	*1617*	*1738*
Muutos %	*-8*	*-13*	*-14*	*-8*	*-38*	*5*	*-6*	*3*	*10*	*8*	*16*

Vahingonteot. Poliisin tietoon tulleet alle 15-vuotiaiden, 15–17-vuotiaiden ja 18–20-vuotiaiden epäillyt vahingontekorikokset (kuvio 3) ovat laskeneet tarkasteluvälillä 2008–2022. Epäilyt ovat laskeneet viimeisten kahden vuoden aikana vuoden aikana 18–20-vuotiaiden keskuudessa.

Kuvio 3 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäiltyjen %-osuus koko ikäryhmästä eri ikäluokittain 2008–2022. *Lähde:* Tilastokeskus rikos- ja pakkokeinotilasto

Vuonna 2022 vahingontekorikoksista syylliseksi epäiltyjä (taulukko 4) oli alle 15-vuotiaiden ryhmässä 1 511. Vanhemmassa ikäryhmässä (15–17-vuotiaat) epäiltyjä oli 1 133. Alle 15-vuotiaiden osuus epäillyistä vahingontekorikoksista on kuitenkin kasvanut edellisen kymmenen vuoden aikana.

Taulukko 4 Vahingontekorikoksiin syylliseksi epäillyt ikäryhmittäin 2012–2022

	2012	**2013**	**2014**	**2015**	**2016**	**2017**	**2018**	**2019**	**2020**	**2021**	**2022**
alle 15-vuotiaat	1 469	1 324	1 350	1 128	1 108	1 256	1118	1 216	1233	1531	1511
Muutos %	*–23*	*–10*	*2*	*-16*	*-2*	*13*	*-11*	*9*	*1*	*24*	*-1*
15–17-vuotiaat	2 067	1 955	1 556	1 361	979	1 062	934	973	1029	1133	1074
Muutos %	*–20*	*–4*	*–20*	*-13*	*-28*	*8*	*-12*	*4*	*6*	*10*	*-5*

Lähde: Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto

Poliisin tilastoiman rikollisuuden pidemmän aikavälin kehitys näyttää olevan linjassa 15–16-vuotiaiden rikoskäyttäytymistä mittaavien Nuorisorikollisuus-kyselyiden kanssa (ks. jakso 1.2; Kaakinen & Näsi 2021a). Tässä tilastokatsauksessa ei ole mahdollista tuottaa varmaa tietoa ylläkuvatun rikollisuuskehityksen syistä, mutta joitain tulkintoja voidaan esittää. Ensinnäkin 2000-luvun aikana havaittuun rikollisuuden vähenemiseen on voinut vaikuttaa kontrollin tehostuminen esimerkiksi kameravalvonnan ja vartioinnin lisääntymisen myötä (ks. Kivivuori 2005b, 60–70). Osaltaan kehitykseen voi liittyä myös nuorten ajankäyttötapojen muutoksia ja humalahakuisen juomisen väheneminen (Baumer ym., 2021; Kaakinen & Näsi, 2021b).

Toisaalta viime vuosina nähty nousu nuorten ja etenkin alle 15-vuotiaiden rikosepäilyissä edellyttää myös pohdintaa. On mahdollista, että kasvu selittyy osin muutoksilla, jotka koskevat koulujen väkivalta- ja häirintätilanteisiin liittyviä menettelytapaohjeita ja ilmoitusvelvollisuutta. Erityisesti alle 15-vuotiaiden pahoinpitelyrikollisuudessa 2000-luvulla tapahtuneet muutokset heijastavat otaksuttavasti paitsi muutoksia väkivallan määrässä myös poliisin ja koulun kontrolliin liittyviä seikkoja, pahoinpitelyn muutettua tunnusmerkistöä ja syyteoikeutta koskevia muutoksia (joista viimeisin vuoden 2011 alussa). Nämä kuitenkaan tuskin selittävät kasvua täysin (Danielsson, 2022). On myös mahdollista, että esimerkiksi lisääntyneet pahoinpitelyrikoksiin liittyvät epäilyt heijastavat rikoskäyttäytymisen muutoksia pienemmissä nuorten riskiryhmissä (ks. myös Kaakinen & Näsi, 2021b).

Kokonaisuutena tarkastellen alle 15-vuotiaiden ja yli 20-vuotiaiden tekemien rikosten ikäryhmän kokoon suhteutetut määrät ovat kaikissa tarkastelluissa rikosryhmissä selvästi alhaisempia kuin 15–20-vuotiaiden. Poliisitilastojen mukaan suomalaisten kaikkein rikosaktiivisin elämänvaihe osuu

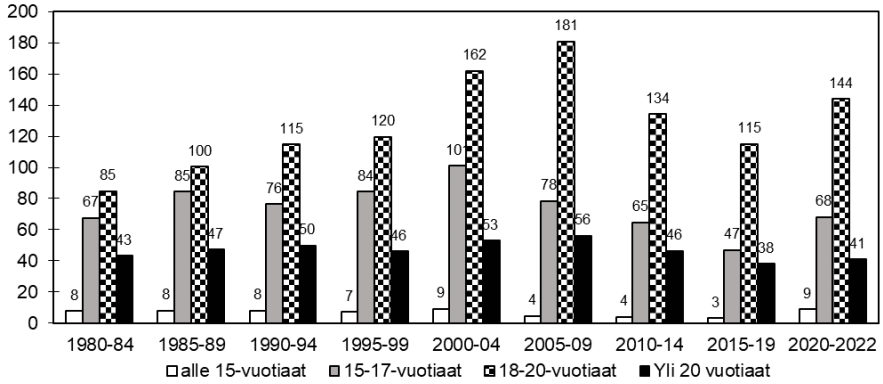
ikävuosiin 15–20 vuotta. Ero alle 15-vuotaisiin ja 15–20-vuotiaisiin kohdistuneiden rikosepäilyjen vuosittaisessa määrässä on kuitenkin pienentynyt 2000-luvun aikana. Poliisin tietoon tulleiden tapausmäärien vuosivaihtelut voivat olla eri ikäryhmissä ja kaikissa tarkasteltavissa rikoslajeissa verrattain suuria. Yhden vuoden tilastolukujen perusteella ei siten tule vetää kovin pitkälle meneviä johtopäätöksiä.

Nuorten vakava väkivaltarikollisuus

Seuraavassa tarkastellaan erikseen vakavaa väkivaltarikollisuutta: Henkirikosten ja tappojen osalta tarkemmat tilastot löytyvät vuoden 2021 Rikollisuustilanne-katsauksen Henkirikokset kappaleesta (Suonpää, 2022). Tarkastelemme siis seuraavassa eritoten tekoja, joita poliisi on tutkinut joko törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikosten yrityksinä. Törkeitä pahoinpitelyjä ja henkirikosten yrityksiä tarkastellaan yhtenä kategoriana, koska niiden välinen raja voi liikkua nimeämiskäytäntöjen muuttuessa ja myös tuomioistuimen linja voi vaihdella.

Kuviossa 4 on esitetty tietoja teoista, joita poliisi on tutkinut törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksinä. Koska tekojen määrät ovat verraten alhaisia, seuraavassa on esitetty viisivuotiskausia koskevia tietoja vuosilta 1980–2019. Lisäksi vuosien 2020 ja 2021 luvut on esitetty omana kolmivuotiskautenaan. Tiedot ovat kuitenkin vertailukelpoisia suhteessa aiempiin viisivuotiskausiin. Tilastolukujen muutoksiin voi vaikuttaa se, nimetäänkö tekoja tavallisiksi vai törkeiksi pahoinpitelyiksi.

Alle 21-vuotiaita koskevat vakavan väkivallan epäilyt kasvoivat vuosina 2020–2022 aiempiin vuosiin nähden. Tilastojen perusteella voidaan todeta, että vuodet 2020 ja 2022 muodostivat poikkeuksen erityisesti alle 15-vuotiaiden osalta. Vanhempien ikäryhmien osalta suhteellinen muutos oli maltillisempi. Kasvua edelsi vakavien väkivaltarikosepäilyjen lasku 2010-luvun aikana. Alle 15-vuotiaiden kohdalla luvut ovat nousseet kolmen edellisen vuoden aikana 2000-luvun alun tasolle, mutta 15–20-vuotiaiden kohdalla luvut ovat edelleen matalammalla tasolla.

Kuvio 4 Törkeinä pahoinpitelyinä tai henkirikoksen yrityksenä tutkittuja tekoja ikäryhmän 100 000 henkeä kohden 1980–2019, viisivuotiskausittain, lisäksi vuodet 2020-2022 omana ryhmänään. *Lähde:* Tilastokeskus, rikos- ja pakkokeinotilasto

1.2 Nuoret rikosten tekijöinä

Edellä esitetyt tiedot nuorten rikollisuuden kehityksestä nojaavat viranomaisten työnsä yhteydessä keräämiin tietoihin. Viranomaistilastosta puuttuvat kuitenkin teot, jotka eivät tule poliisin tietoon. Piilorikollisuus on ongelma useimpien rikostyyppien mittaamisen kannalta, eikä kokonaisrikollisuudesta pystytäkään saamaan kattavaa kuvaa vain viranomaisten tilastoimaa rikollisuutta tarkastelemalla.

Yleisesti voidaan sanoa, että mitä lievemmästä rikoksesta on kysymys, sitä epätodennäköisemmin teko päätyy viranomaisten tietoon. Esimerkiksi kuolemaan johtavasta väkivallasta poliisi saa lähes aina tiedon, kun taas nuorten massarikollisuuden piiloon jäävä osuus on varsin suuri. Viranomaisten tietoon tulevan rikollisuuden määrään ja rakenteeseen vaikuttaa myös muun muassa ilmoitusalttius, kirjaamisalttius ja poliisin kontrollitoiminnan kohdistaminen. Muutokset näissä heijastuvat rikollisuutta kuvaaviin tilastoihin ja saattavat antaa jopa harhaanjohtavan kuvan rikollisuuden kehityksestä. Tarvitaankin mittareita, jotka ovat suunniteltu mittaamaan kokonaisrikollisuutta. Eräs tällainen mittari on Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin (Krimo) säännöllisin väliajoin kerättävä Nuorisorikollisuuskysely, johon useat tämän jakson tarkastelut perustuvat.

Kyselytutkimukset ovat erityisen arvokkaita lievemmän rikollisuuden mittaamisessa, sillä se tulee harvoin poliisin tietoon. Kaikkein vakavimman rikollisuuden määrää (esimerkiksi henkirikokset) taas on vaikeaa tai mahdotonta arvioida Nuorisorikollisuuskyselyiden perusteella. Vakavan

rikollisuuden kehitystä arvioitaessa on siten syytä huomioida viranomaistilaston osoittama kehitys.

Nuorten rikoskäyttäytymisen yleisyys ja kehityssuunnat

Helsingin yliopiston Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti (entinen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos) aloitti vuonna 1995 koko maahan ulottuvat itse ilmoitetun rikollisuuden kyselyt, jotka on sen jälkeen toistettu vuosina 1996, 1998, 2001, 2004, 2008, 2012, 2016 ja viimeisimpänä 2020. Tutkimukset on kohdistettu peruskoulun yhdeksännen luokan oppilaisiin (15–16-vuotiaisiin)[1]. Vuonna 2020 tutkimukseen osallistui 5 674 yhdeksännen luokka-asteen oppilasta 74 yläkoulusta.

Seuraavassa esitellään tiivistetysti nuorten rikoskäyttäytymisen pääkehityssuuntia yhdeksäsluokkalaisten vastaajien osalta. Kyselyjärjestelmän tuloksia on raportoitu laajemmin erikseen (esim. Salmi 2009; Salmi 2012a; Salmi 2012b; Salmi & Suonpää 2013; Näsi, 2016; Kaakinen & Näsi, 2021a & 2021b). Tutkimusmenetelmän luonnetta, luotettavuutta ja rajoituksia on myös käsitelty tarkemmin erillistutkimuksen yhteydessä (Kivivuori 2005a; Kivivuori 2007).

Taulukossa 5 on esitetty rikoksiin osallistumisen kehitys vuosina 1995–2020 yhdeksäsluokkalaisten vastaajien osalta. Prosentit kuvaavat niiden nuorten osuutta, jotka tekivät teon vähintään kerran kuluneen vuoden aikana. Tämä tarkoittaa sitä, että taulukon luvuissa ovat mukana niin ne nuoret, jotka ovat tehneet teon vain kerran vuoden aikana kuin myös ne, jotka ovat tehneet teon useita kertoja tänä ajanjaksona.

1 Vuonna 2012 kysely laajennettiin poikkeuksellisesti koskemaan myös peruskoulun kuudennen luokan oppilaita.

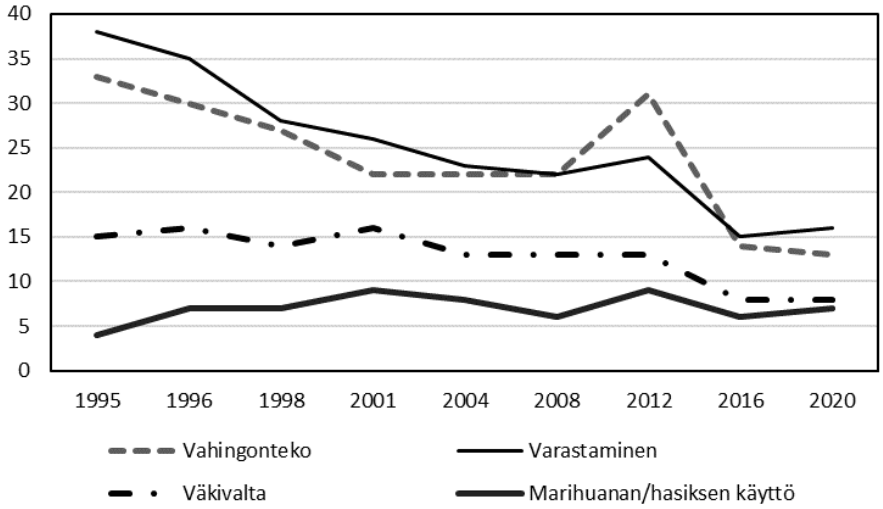
Taulukko 5 Kuluneen vuoden aikana teon ainakin kerran tehneitä, % 15–16-vuotiaista nuorista. *Lähde:* Nuorisorikollisuuskyselyt

	1995	1996	1998	2001	2004	2008	2012	2016	2020
Luvaton poissaolo koulusta	46	42	43	39	38	41	40	26	23*
Seiniin piirtely	19	18	16	13	12	12	16	7	7
Vahingonteko[a]	26	21	18	15	15	16	25	11	9*
Kaupasta/kioskista varastaminen	15	19	15	12	10	10	10	5	6
Koulusta varastaminen	30	27	21	19	17	15	20	11	13
Murtautuminen							7	4	5
Luvaton verkkolataaminen							71	24	25
Koulukiusaaminen	25	22	20	15	16	21	21	7	5*
Sähköinen kiusaaminen								8	9
Osallistuminen tappeluun	13	14	13	14	12	11	11	7	7
Pahoinpitely	8	7	6	8	6	6	6	4	4
Uhkaamalla varastaminen						1	3	2	2
Aseen mukana kantaminen							9	6	6
Alkoholin humalajuominen							51	35	37
Marihuanan/hasiksen käyttö	4	7	7	9	8	6	9	6	7
Muun huumeen käyttö[b]				1	1	2	4	2	3*
Humalassa ajo moottoriajoneuvolla	16	16	16	13	14	15	13	7	7
N	1195	4204	4503	4347	5142	5826	4855	6061	5674

Rikoskäyttäytymisen muutosten suuret linjat tulevat selkeämmin esille, kun taulukosta 5 tiivistetään esiin keskeisten rikostyyppien – varastamisen, vahingontekojen, väkivallan ja huumeiden käytön – kehitys. Varastamistekoihin on laskettu mukaan kaupasta ja koulusta varastaminen. Omaisuuden vahingoittamiseen kuuluvat seiniin piirtely ja kirjoittelu, vahingonteko koulussa sekä vahingonteko koulun ulkopuolella. Väkivallanteoista tarkastelussa ovat mukana julkisella paikalla tappeluun osallistuminen ja pahoinpitely. Huumausaineiden kohdalla mukaan on otettu marihuanan tai hasiksen käyttö.

Rikoksia tehneiden nuorten määrä pieneni aikavälillä 1995–2020 kaikkien kuviossa 6 raportoitujen rikostyyppien kohdalla kannabiksen käyttöä lukuun ottamatta. Vuosien 2016–2020 välillä ei kuitenkaan enää nähdä juurikaan muutosta. Vuotta 2016 edelsi selkeä laskukausi 2010-luvun aikana, kun väkivalta- ja omaisuusrikoksia tehneiden sekä kannabista käyttäneiden nuorten määrät vähenivät. Edelle käsiteltyjen poliisin tilastoimien rikosepäilyjen perusteella nuorten rikoskäyttäytyminen on mahdollisesti kääntynyt jälleen nousuun vuosina 2020–2021. Tältä ajalta ei kuitenkaan ole vielä edustavaa kyselytutkimusta nuorten rikoskäyttäytymisestä[2].

Vaikka väkivaltatekojen yleisyys on vähentynyt aikavälillä 1995–2020, ovat vuosittaiset tekomäärät lisääntyneet kaikkein rikosaktiivisimmassa nuorten ryhmässä (Kaakinen & Näsi, 2021b). Samana aikana myös vuosittaiset marihuanan tai hasiksen käyttökerrat ovat lisääntyneet kaikkein aktiivisimmassa käyttäjäryhmässä.

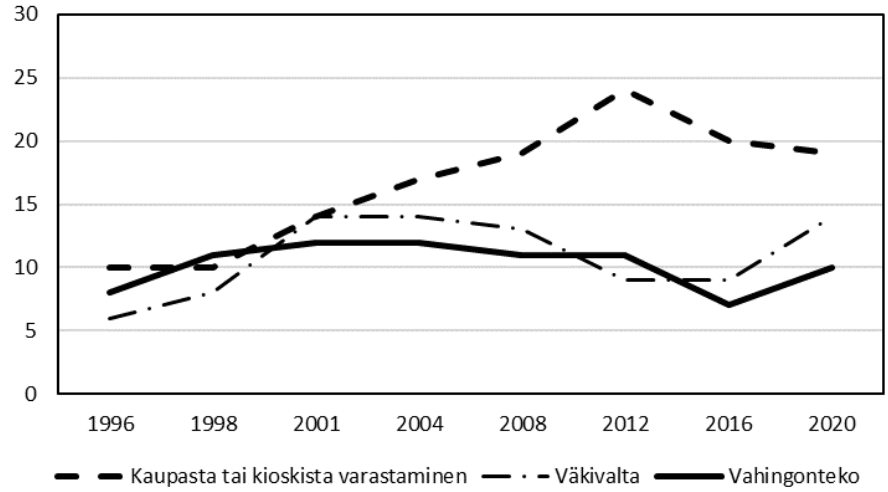
Kuvio 5 Kuluneen vuoden aikana tekotyyppeihin osallistuneita 1995–2020, % 15–16-vuotiaista. *Lähde:* Nuorisorikollisuuskyselyt.

Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli

Vuosien 1996–2020 Nuorisorikollisuuskyselyissä on tarkasteltu myös sitä, ovatko nuorten elämänsä aikana tekemät rikolliset teot tulleet joskus poliisin tietoon. Kuviossa 6 on tarkasteltu poliisin tietoon tulon todennäköisyyttä

2 Uusin Nuorisorikollisuuskysely kerättiin keväällä 2020. Se kuitenkin mittaa rikoskäyttäytymistä edellisen 12 kuukauden. aikana eli pääosin vuoden 2019 puolella.

jaksolla 1996–2020 neljässä tekotyypissä. Päähavainto on, että nuorten teot tulevat verrattain harvoin poliisin tietoon. Tässä tarkasteltujen tekojen osalta todennäköisyys on suurin myymälävarkauksien kohdalla. Tätä selittänee kauppojen tehokkuus valvonnassa. Silti myös myymälävarkauksien kohdalla valtaosa nuorten tekemistä teoista ei koskaan tule poliisin tietoon. Suurin osa nuorten rikollisuudesta onkin siis piilorikollisuutta, joka ei näy viranomaistilastoissa.

Kuvio 6 Poliisin tietoon tulleiden osuus kiellettyihin ja rikollisiin tekoihin elämänsä aikana osallistuneista 1996–2020, % 15–16-vuotiaista. *Lähde:* Nuorisorikollisuuskyselyt.

Ylipäätään poliisikontrollin kohteeksi joutuminen on kuitenkin nuorille suhteellisen yleistä. Vuoden 2008 Nuorisorikollisuuskyselyn aineistolla tehdystä tutkimuksesta käy ilmi, että lähes 40 prosenttia 15–16-vuotiaista nuorista oli vähintään kerran elämänsä aikana kokenut jonkun tutkimuksessa tarkastellun poliisin toimenpiteen (Saarikkomäki 2010). Yleisimmät toimenpiteet olivat kehotus poistua paikalta ja laukun tai vaatteiden tutkiminen. Nuorista 13 prosenttia oli joskus tullut poliisin kiinniottamaksi.

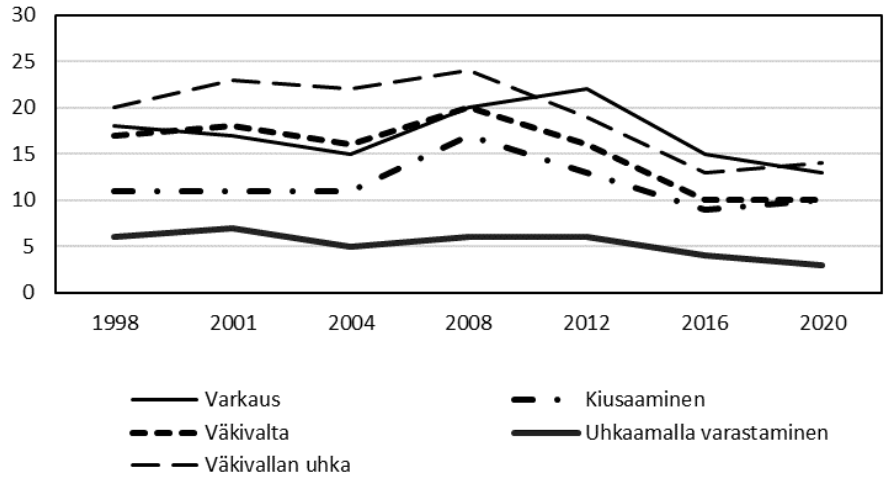
Tutkimuksessa havaittiin, että poliisikontrollin kohdentuminen on selkeässä yhteydessä nuoren rikoskäyttäytymisen ja humalajuomisen määrään; mitä aktiivisempaa nuoren rikoskäyttäytyminen ja humalajuominen oli, sen todennäköisemmin hän joutui poliisin kanssa tekemisiin. Tämän lisäksi muun muassa heikko koulumenestys ja kaupungissa asuminen olivat tekijöitä, jotka olivat yhteydessä suurempaan todennäköisyyteen kohdata poliisikontrollia. (Saarikkomäki 2010.)

1.3 Nuoret rikosten uhreina

Samoin kun rikosten tekeminen on yleisimmillään nuoruudessa, myös alttius joutua rikoksen uhriksi on suurimmillaan nuoruudessa. Tässä jaksossa tarkastellaan nuorten joutumista rikosten uhreiksi. Tiedot perustuvat sekä kyselyihin, joissa nuorilta itseltään on nimettömästi kysytty heidän joutumistaan erilaisten tekojen uhriksi, että nuorten uhriksi joutumista laitostasolla. Laitostason uhrikokemuksia on tarkasteltu Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin vuonna 2016 keräämässä Oppilaitosten turvallisuustutkimuksessa (OLT-2016). Kyselyssä koulujen rehtorit vastaavat koulussa lukuvuoden 2015–2016 tapahtumista. Lisäksi tarkempaa tietoa nuorten väkivaltakokemuksista on saatavilla erillisistä julkaisuista (esim. Ellonen ym. 2008; Salmi 2009; Salmi 2012a; Salmi & Suonpää 2013; Fagerlund ym. 2014; Näsi 2016; Näsi, Virtanen & Tanskanen 2017).

Nuorten uhrikokemusten yleisyys ja kehityssuunnat

Rikoskäyttäytymisen lisäksi myös rikosten kohteeksi joutuminen on ikään liittyvä ilmiö. Esimerkiksi väkivallan kokeminen on kaikkein todennäköisintä nuorimpien ikäryhmien keskuudessa (Danielsson & Salmi 2015). Kuviossa 7 esitetään 15–16-vuotiaiden nuorten uhrikokemuksia vuosina 1998–2020 varkauden, kiusaamisen, väkivallan uhan, väkivallan, ja uhkaamalla varastamisen (ryöstö) osalta. Uhrikokemusten ajallinen kehitys vastaa rikostekojen kohdalla havaittua trendiä. Kaikki uhrikokemukset harvinaistuivat 2010-luvun aikana, mutta vuosien 2016 ja 2020 välillä ei enää tapahtunut merkittävää muutosta.

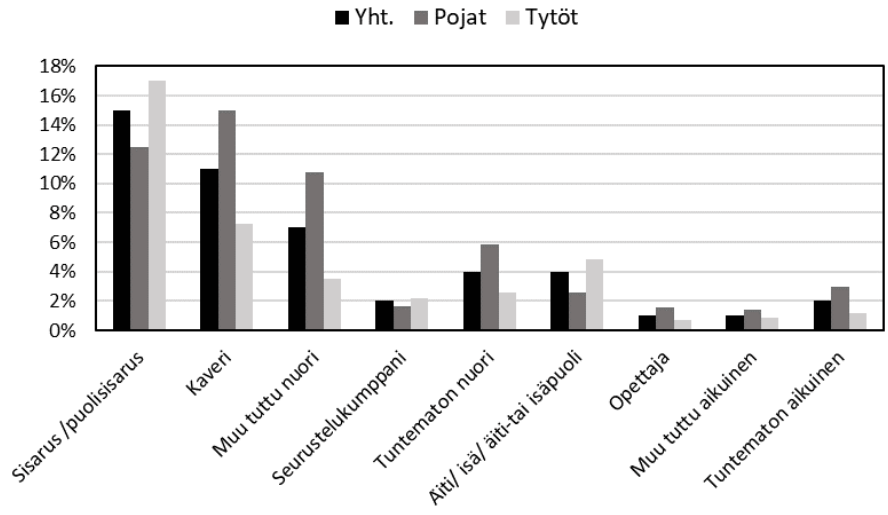

Kuvio 7 Kuluneen vuoden aikana uhrikokemuksen kokeneita nuoria 1998–2020, % 15–16-vuotiaista. *Lähde:* Nuorisorikollisuuskyselyt

Edellä mainittujen uhrikokemusten trendien lisäksi Nuorisorikollisuuskyselyt antavat mahdollisuuden tarkastella vanhempien nuoriin kohdistamaa kuritusväkivaltaa vertailukelpoisilla kysymyksillä vuosina 2004–2020. Kuritusväkivallan kokemisen taso pysyi varsin vakaana vuoteen 2012 saakka, mutta lähti tämän jälkeen laskuun. Vuonna 2016 vastaajista 29 prosenttia ja vuonna 2020 enää 22 prosenttia oli kokenut elämänsä aikana kuritusväkivaltaa (Näsi 2016; Kaakinen & Näsi 2021a). Aikaisemman Lapsiuhritutkimuksen mukaan kuritusväkivalta on vähentynyt selvästi myös pitkällä aikavälillä (Ellonen ym. 2008). Väheneminen on voimakkainta sellaisten lievempien tekojen kohdalla, joita on aiemmin pidetty hyväksyttävänä ruumiillisena kurituksena.

Kuka kohdistaa väkivaltaa lapsiin ja nuoriin?

Suurin osa nuorten kokemasta väkivallasta on toisten nuorten tekemää. Vuoden 2020 Nuorisorikollisuuskyselyn mukaan 15–16-vuotiaille nuorille tyypillisintä oli joutua sisaruksen tekemän väkivallan kohteeksi (kuvio 8). Seuraavaksi yleisimmät tekijät nuoriin kohdistuvassa väkivallassa olivat kaverit ja muut tutut nuoret. Aikuisten ja erityisesti muiden kuin omien vanhempien nuoriin kohdistama väkivalta oli varsin harvinaista.

Kuvio 8 Väkivallan kohteeksi joutuneiden osuus väkivallan tekijän mukaan, %-
Lähde: Nuorisorikollisuuskyselyt

Lähteet

Baumer, E. P., Cundiff, K., & Liying, L. (2021). The contemporary transformation of american youth: An analysis of change in the prevalence of delinquency, 1991–2015. Criminology, 59(1), 109-136.

Danielsson, P. (2022). Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Keskusrikospoliisi.Saatavilla: https://poliisi.fi/documents/25235045/0/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf/5707ff63-fce5-b1a3-83ed-6ae62808adfa/raportti-nuorten-vakivaltarikollisuus-poliisi.pdf?t=1646715994222

Danielsson, Petri & Salmi, Venla. 2015. Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteena 2014 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Katsauksia 3/2015. Helsinki: Helsingin yliopisto, Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti.

Ellonen, Noora & Kääriäinen, Juha & Salmi, Venla & Sariola, Heikki. 2008. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset. Tutkimus peruskoulun 6. ja 9. luokan oppilaiden kokemasta väkivallasta. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 71/2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 87.

Fagerlund, Monica & Peltola, Marja & Kääriäinen, Juha & Ellonen, Noora & Sariola, Heikki. 2014. Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013: lapsiuhritutkimuksen tuloksia. Poliisiammattikorkeakoulun raportteja 110, Tampere.

Kaakinen, Markus & Näsi, Matti. 2021a. *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 47/2021 Helsingin yliopisto. Helsinki.

Kaakinen, M. & Näsi, M. (2021b). Nuorisorikollisuuden esiintyvyys ja tekomäärät Suomessa 1995–2020. Kriminologia, 1(1). Saatavilla: https://kriminologia.journal.fi/article/view/109017

Kivivuori, Janne. 2005a. Nuoret rikosten tekijöinä, uhreina ja kontrollin kohteina 1995–2004. Kirjassa Kivivuori, Janne & Salmi, Venla. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 11–70.

Kivivuori, Janne. 2005b. Piilorikollisuuden tutkimus. Kirjassa Kivivuori, Janne & Salmi, Venla. 2005. Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2004. Helsinki: Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 214, 1–10.

Kivivuori, Janne. 2007. Delinquent behaviour in Nordic capital cities. Scandinavian Research Council for Criminology/Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja, 227. Helsinki.

Marttunen, Matti. 2008. Nuorisorikosoikeus, Alaikäisten rikosten seuraamukset kriminaalipoliittisesta ja vertailevasta näkökulmasta, Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 236, Helsinki.

Näsi, Matti. 2016. *Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016*. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 18/2016 Helsingin yliopisto. Helsinki.

Näsi, Matti, Virtanen, Miialiila & Tanskanen, Maiju. 2017. Oppilaitosten turvallisuustutkimus 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin Katsauksia 20/2017 Helsingin yliopisto. Helsinki.

Saarikkomäki, Elsa. 2010. Nuoriin kohdistuva poliisikontrolli kyselytutkimusten valossa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 106, Helsinki.

Salmi, Venla. (toim.) 2009. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset. Nuorisorikollisuuskyselyiden tuloksia 1995–2008. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimuksia 246, Helsinki. Sekä samassa julkaisussa Salmi, Venla (2009b) Nuoret seurustelusuhdeväkivallan uhreina ja Salmi, Venla (2009c) Nuorten rikoskäyttäytyminen 1995–2008.

Salmi, Venla. 2012a. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 113, Helsinki.

Salmi, Venla. 2012b. Katsaus nuorten rikoskäyttäytymiseen ja uhrikokemuksiin 2012. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 27/2012, Helsinki.

Salmi, Venla & Suonpää, Karoliina. 2013. Katsaus varhaisnuorten rikoskäyttäytymiseen ja uhrikokemuksiin. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 33/2013, Helsinki

Tilastokeskus. 2023a. *Rikos- ja pakkokeinotilasto*. Helsinki: Tilastokeskus. https://www.stat.fi/til/rpk/index.html.

2 Huumausainerikollisuus

Matti Näsi & Ilari Kolttola

Tiivistelmä

- Tilastoitu huumausainerikollisuus lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, mutta vuosituhannen vaihteen jälkeen kasvu taittui. Muutamina viime vuosina tilastoitu huumausainerikollisuus on ollut jälleen korkeammalla tasolla. Vuonna 2022 tilastoitiin noin 24 000 huumausainerikosta, joka on noin 5 000 epäiltyä vähemmän kuin edellisenä vuonna.

- Suurin osa viranomaisten tietoon tulleista huumausainerikoksista on käyttörikoksia. Vuonna 2022 poliisin tietoon tuli noin 16 000 huumausaineen käyttörikosta, noin 6 200 perustunnusmerkistön mukaista huumausainerikosta ja noin 1 400 törkeää huumausainerikosta.

- Poliisin tietoon tulleiden huumausainerikosten osalta suomalaistaustaisten ja ulkomaalaistaustaisten epäiltyjen osuudet ovat kehittyneet varsin samansuuntaisesti kuluneen kymmenen vuoden aikana.

- Nuorten kohdalla huumausaineita kuluneen vuoden aikana käyttäneiden osuus on pysynyt melko vakaana kuluneen 25 vuoden aikana. Aikuisväestön osalta kuitenkin kannabista vähintään kerran elämässään kokeneiden osuus on kasvanut voimakkaasti 2000-luvun aikana.

2.1 Tietolähteet

Huumausainerikokset tulevat ilmi ennen muuta lainvalvontaviranomaisten oman toiminnan ansiosta. Tästä syystä tilastoidun rikollisuuden määrä ja rakenne vaihtelevat paljolti kontrollin tehon ja kohdentamisen mukaisesti.

Eri viranomaiset laativat vaihtelevalla tarkkuudella tilastoja käsittelemistään rikoksista, mutta niiden hyödyntämiseen liittyy reunaehtoja. Tietojen yhdistäminen tai vertailukelpoisuus eri vuosien välillä ei välttämättä onnistu. Oikeusviranomaisten tuottamia tietoja käytettäessä ei myöskään pysty välttämään sitä, että ne kattavat vain pienen osan laittomien markkinoiden tapahtumista. Esimerkiksi huumeiden myyjät ja kauppiaat pyrkivät pysyttelemään kontrollikoneistolta piilossa.

Huumeiden käytön yleisyyttä arvioitaessa on mahdollista käyttää useita eri lähteitä, joita selostetaan jaksossa 9.2. Myös huumeiden käyttö on säädetty rangaistavaksi rikoslaissa.

2.2 Huumeiden käytön yleisyys

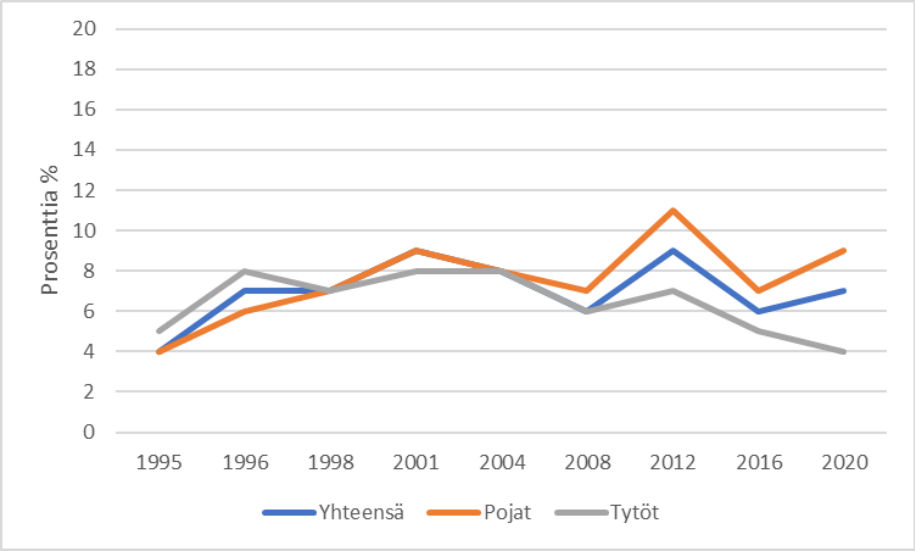
Huumeiden käytön yleisyyttä väestötasolla voidaan arvioida kyselytutkimusten sekä sosiaali- ja terveysviranomaisten toimenpidetilastojen avulla. Kyselyjä on tehty niin varusmiehille, koululaisille kuin koko väestöllekin. Tällaisissa tutkimuksissa ei kuitenkaan pystytä tavoittamaan kaikkia käyttäjäryhmiä, sillä esimerkiksi huumeiden ongelmakäyttäjät saattavat jäädä kyselyiden ulkopuolelle.

Vuosina 1995, 1999, 2003, 2007, 2011, 2015 ja 2019 tehtiin Suomessa kansainvälisesti vertailukelpoinen ESPAD-kysely[1] 15–16-vuotiaille koululaisille. Kannabista elinaikanaan kokeilleiden nuorten osuus pysyi melko vakaana vuoteen 2015 saakka, mutta vuoden 2019 tulosten valossa kokeilleiden osuus näyttää lisääntyneen erityisesti poikien osalta. Vuonna 2019 pojista 13 prosenttia ja tytöistä 9 prosenttia kertoi joskus käyttäneensä kannabista. (Raitasalo & Härkönen 2019.)

Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti on tehnyt vuosina 1995, 1996, 1998, 2001, 2004, 2008, 2012, 2016 ja 2020 Nuorisorikollisuuskyselyn (NRK)[2] 15–16-vuotiaille koululaisille, joissa on kysytty myös nuorten huumeiden käytöstä. Ainakin kerran kuluneen vuoden aikana marihuanaa/hasista kokeilleiden nuorten osuus on pysynyt varsin vakaana koko mittaushistorian ajan (kuvio 1.).

1 ESPAD-kysely https://www.julkari.fi/handle/10024/138792

2 NRK raportti 2020 https://helda.helsinki.fi/items/50a7b326-66b5-4df1-9d4d-66025d5482e4

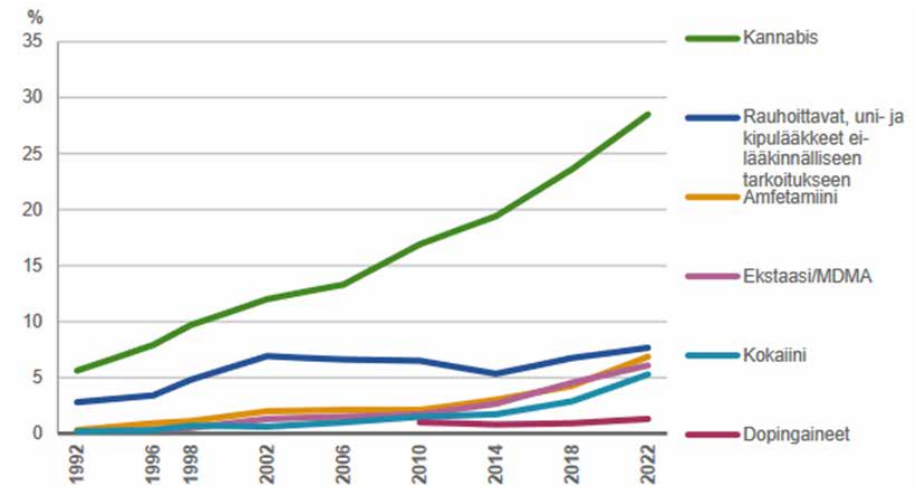

Kuvio 1 Kuluneen vuoden aikana marihuanaa/hasista käyttäneiden 15-16-vuotiaiden osuus vastaajista (%) vuosina 1995-2020. Lähde: Nuorisorikollisuuskyselyt

Vuosien 1998 ja 2020 osuudet ovat identtiset kun tarkastellaan molempia sukupuolia yhdessä, mutta poikien ja tyttöjen kehitys vaikuttaa eriytyneen vuoden 2004 jälkeen. Lisäksi muiden huumeiden kuin kannabiksen käytöstä on kerätty tietoa vuodesta 2001 lähtien. Myös sen osalta kuluneen vuoden aikana käyttäneiden osuus on pysynyt melko vakaana koko mittaushistorian ajan, vuonna 2020 kolme prosenttia nuorista ilmoitti kokeilleensa muita huumeita kuin kannabista. Kokeilleita nuoria oli aina edellistä mittausta enemmän, mutta vuosina 2004 ja 2008 osuus laski. Nämä tulokset ovat linjassa THL:n keräämien vuosien 2010–2021 kouluterveyskyselyiden kanssa, joissa on kerätty tietoa muun muassa nuorten kannabiskokeiluista. Kouluterveyskyselyissä on kerätty tietoa myös viimeisen kuukauden aikana käyttäneiden osuudesta vuosina 2017, 2019 ja 2021. Käytöstä raportoineiden osuus on pysynyt kaikissa mittauksissa melko samalla tasolla.

Aikuisväestön (18–69-vuotiaiden) huumeiden käyttöä on tutkittu vuosina 1992, 1996, 1998, 2002, 2006, 2010, 2014, 2018 ja 2022 suoritetuilla kyselyillä[3]. Niiden pohjalta havaitaan, että aikuisväestön kohdalla erityisesti kannabista käyttäneiden osuus on lisääntynyt systemaattisesti aina vuodesta 1992 lähtien. (kuvio 2.)

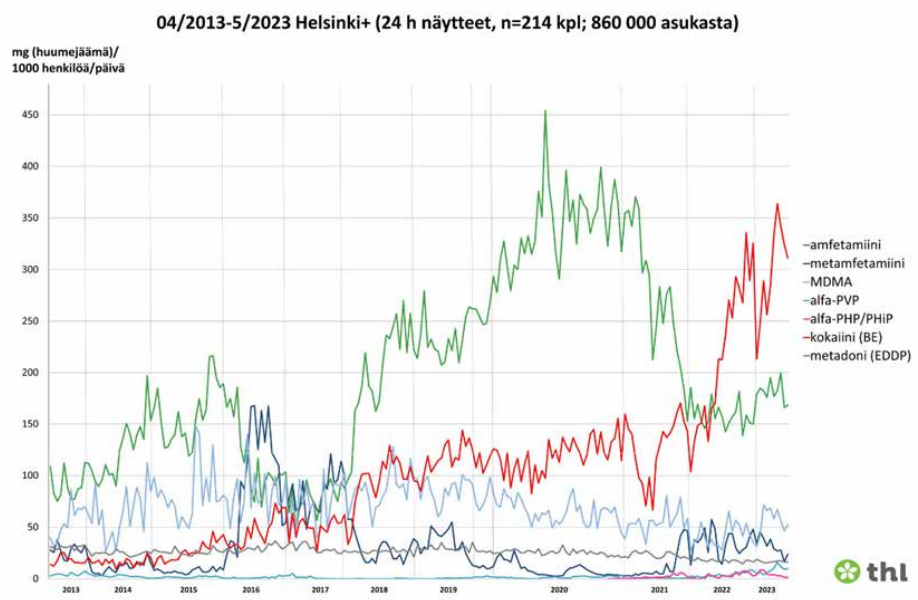
3 Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022 https://www.julkari.fi/handle/10024/146435

Kuvio 2 Kannabista tai muita aineita joskus elämänsä aikana kokeilleiden tai käyttäneiden osuudet 15–69-vuotiaassa suomalaisessa väestössä vuosina 1992–2022, % *Lähde:* THL

Vuoden 2014 kyselyssä miltei 20 prosenttia vastaajista ilmoitti käyttäneensä joskus elämänsä aikana kannabista, kun vuonna 2022 näin raportoi jo miltei 30 prosenttia vastaajista. Miesten (37%) osuus on naisia (21%) selvästi suurempi. Kokaiinin, ekstaasin ja amfetamiinin käytöstä raportoineiden osuus on kasvanut tasaisesti vuodesta 2010 eteenpäin ja käyttäjien osuus on tuplaantunut viimeisen kymmenen vuoden aikana. Valtaosalla huumeita kokeilleista tai käyttäneistä käyttö rajoittui yhteen tai vain muutamaan kertaan. (Karjalainen ym. 2023.)

Huumeidenkäytön reaaliaikaisesta ja riippumattomasta tilanteesta on mahdollista saada tietoa Terveyden- ja hyvinvoinninlaitoksen julkaisemien jätevesitutkimusten avulla. Kuviossa 3. kuvataan huumejäämien määrät Helsingistä otettujen näytteiden osalta vuosien 2013–2023 välillä. Jätevesitutkimusten avulla voidaankin seurata missä määrin erilaiset huumausaineet liikkuvat eri kuntien markkinoilla. Helsingin osalta voidaan todeta, että esimerkiksi kokaiinin käyttö on lisääntynyt vuodesta 2016, mutta erityisesti vuodesta 2021 eteenpäin nähdään selkeä kasvupiikki. Samaan aikaan amfetamiinin käyttö näyttää vähentyneen voimakkaasti. Näin ollen ainakin pääkaupungin huumausainemarkkinoilla on tapahtunut varsin historiallinen käänne.

Kuvio 3 Huumejäämät Helsingin Viikinmäen jätevedenpuhdistamolla (noin 860 000 asukasta) ajanjaksolla 4/2013–05/2023 ilmoitettuna yksikössä milligrammaa (huumejäämä)/1000 henkilöä/päivä. *Lähde:* THL (2023)

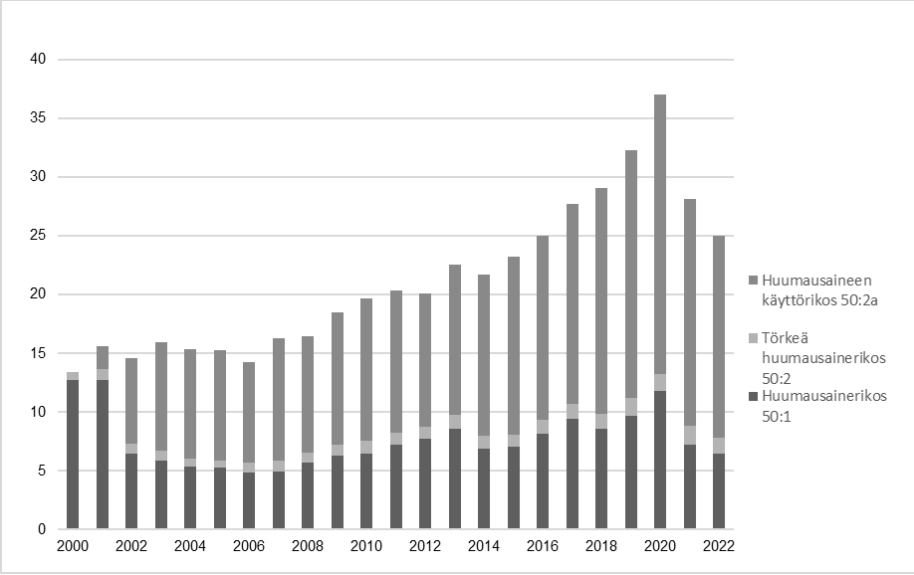
2.3 Huumausainerikokset

Huumausainerikoksella (RL 50:1) tarkoitetaan huumausaineen laitonta valmistamista, maahantuontia, maastavientiä, kuljettamista, levittämistä ja hallussa pitämistä. Huumausaineen käyttö ja vähäisten määrien hallussapito, hankinta tai sen yritys omaa käyttöä varten on 1.9.2001 lähtien rangaistu huumausaineen käyttörikoksena (RL 50:2a). Huumausainerikos on törkeä (RL 50:2), jos rikoksen kohteena on erittäin vaarallinen tai suuri määrä huumausainetta, rikoksella tavoitellaan huomattavaa taloudellista hyötyä, rikoksentekijä toimii järjestäytyneen ryhmän jäsenenä, rikoksella aiheutetaan usealle ihmiselle vakava terveyden tai hengen vaara tai huumausainetta levitetään alaikäisille tai muuten häikäilemättömällä tavalla. Tämän lisäksi rikoslaissa on rangaistussäännökset huumausainerikoksen valmistelusta ja edistämisestä. (RL 50:3–4).

Tilastoitu huumausainerikollisuus lisääntyi voimakkaasti 1990-luvulla, vuosituhannen vaihteen jälkeen kasvu taittui, kunnes 2010-luvun alussa tilastoitu huumausainerikollisuus lähti jälleen nousuun (kuvio 2.). Vuonna 2022 kirjattiin noin 25 000 huumausainerikosta, mikä oli noin kymmenen prosenttia edellisvuotta vähemmän. Tilastoitujen huumausainerikostien määrä onkin laskenut vuoden 2020 huipusta, palaten vuoden 2016 tasolle. Viimeisten vuosien vuosivaihtelu on kuitenkin ollut suurta, sillä varsinkin

vuosien 2019 ja 2020 tilannekuvaan vaikutti nk. Silkkitie-tutkinta, joka käynnistyi poliisin takavarikoitua tor-verkossa toimineen huumekauppapaikan palvelimen. Tämän seurauksena poliisitutkintaan päätyi useita tuhansia alustalla asioineita nimimerkkejä. Lisäksi on hyvä myös huomioida, että tässä käytyjen tilastojen osalta kyseessä ei ole erillisten epäiltyjen määrä, vaan sama henkilö voi esiintyä tässä tilastossa (bruttoluku) useamman kerran tilastovuoden aikana.

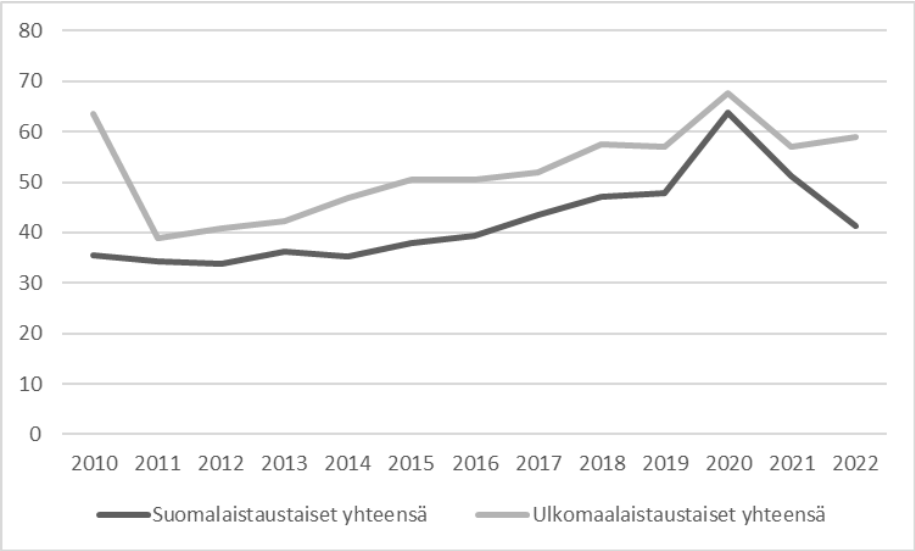
Kuviosta 4 käy ilmi, että vuonna 2001 voimaan tulleen huumausaineen käyttörikosuudistuksen jälkeen tätä rikosnimikettä on esiintynyt selvästi eniten. Vuonna 2022 huumausaineen käyttörikoksia oli noin 17 000, mikä vastaa noin kahdesta kolmasosasta (68 %) kaikesta tilastoidusta huumausainerikollisuudesta. Perustunnusmerkistön mukaisia huumausainerikoksia oli noin 6 500 (25 %). Törkeitä huumausainerikoksia oli noin 1 300, mikä vastaa noin viittä prosenttia kaikista huumausainerikoksista. Huumausainerikoksen valmistelu ja edistäminen ovat harvoin esiintyviä rikosnimikkeitä. Vuonna 2022 Huumausainerikosten valmisteluja oli 103 ja huumausainerikoksen edistämistä yksi.

Kuvio 4 Tilastoitu huumausainerikollisuus vuosina 2000–2022, rikosten lukumäärä (tuhatta) *Lähde:* Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto

Huumausainerikosten piirteitä

Kaikista poliisin tietoon tulleista huumausainerikoksista naisia oli 14 prosenttia epäillyistä. Alle 21-vuotiaita oli 17 prosenttia epäillyistä ja 15–17-vuotiaita oli noin 5 prosenttia epäillyistä. Törkeät huumausainerikokset painottuvat enemmän vanhempaan väestöön, yli 21-vuotiaita epäillyistä oli noin 93 prosenttia. Ulkomaalaistaustaisten osuus kaikista huumausainerikoksista oli 11 prosentissa tapauksista. Lukumäärältään eniten ulkomaalaistaustaisia epäiltiin käyttörikoksesta. Prosentuaalisesti tarkasteltuna ulkomaalaistaustaisten osuus oli suurin huumausainerikosten valmistelussa (23 prosenttia) ja törkeissä huumausainerikoksissa (19 prosenttia). Yleisesti ottaen ulkomaalaistaustaisten ja suomalaistaustaisten poliisin tietoon tulleet huumausainerikokset ovat kehittyneet pitkälti samassa trendissä (kuvio 5).

Kuvio 5 Ulkomaalaistaustaiset ja suomalaistaustaiset huumausainerikoksista epäillyt väestön 10 000 henkilöä kohti 2010–2022. Lähde: Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto

Edellä mainituissa Tilastokeskuksen luvuissa sama henkilö voi siis esiintyä saman vuoden aikana useamman kerran huumausainerikoksesta epäiltynä. Keskusrikospoliisi (KRP) tilastoi huumausainerikoksista epäiltyjä henkilöitä myös tarkastelemalla, kuinka monta *eri henkilöä* tilastovuoden aikana esiintyi. Esimerkiksi vuonna 2016 poliisin tietoon tuli yli 26 000 huumausainerikosta, mutta näistä rikoksista epäiltynä oli noin 8 500 eri henkilöä. Näin ollen osa epäillyistä asioi poliisin kanssa useaan eri otteeseen vuoden aikana.

Tilastokeskus julkaisee myös tietoja rikoksista epäiltyjen pääasiallisen toiminnan mukaan (taulukko 1). Nämä tiedot osoittavat huumausainerikoksista

epäiltyjen heikon aseman: lähes 60 prosenttia rikoksista epäillyistä kuuluvat ryhmiin, joiden pääasiallinen toiminta on joko työtön tai muu työvoiman ulkopuolella[4] (ks. myös Kinnunen 2001 huumausainerikoksista tuomittujen sosioekonomisesta taustasta). Opiskelijoita epäillyistä oli noin 15 prosenttia.

Taulukko 1 Huumausainerikoksista epäillyt pääasiallisen toiminnan mukaan 2022

Pääasiallinen toiminta	Osuus epäillyistä (%)	Epäillyt väestön 10 000 kohden.
Yhteensä		44,5
Työlliset	17,6	18,3
Työttömät	37,4	340,2
0–14-vuotiaat	0,9	2,7
Opiskelijat, koululaiset	15,4	89,8
Eläkeläiset	4,1	7,1
Muut työvoiman ulkopuolella olevat	20,4	277,6
Tuntematon	4,2	0,0

Lähde: Tilastokeskus, Rikos- ja pakkokeinotilasto.

Huumausainemarkkinat

Suomen huumausainemarkkinoilla liikkuu eniten kannabistuotteita, amfetamiinia, jossain määrin ekstaasia ja huumausaineeksi luokiteltuja eri lääkkeitä. Viime vuosina markkinoilla on liikkunut myös uusia design- eli muuntohuumeita, mutta varsinkin pääkaupunkiseudulla kokaiinin käyttö on lisääntynyt selvästi, mikä näkyy erityisesti jätevesitutkimusten tuloksissa. Kokaiinia on pidetty niin sanottuna ”luksushuumeena”, jonka käytön lisääntyminen viittaa huumausaineiden käytön lisääntyneen myös sosioekonomisesti paremmassa asemassa olevien käyttäjien keskuudessa. Kokaiinin käytön lisääntymisen myötä on mahdollista, että myös erilaiset lieveilmiöt, kuten järjestäytynyt rikollisuus, ihmiskauppa ja muu vakava väkivaltarikollisuus saavat aiempaa enemmän jalansijaa.

Poliisi ja tulli saavat takavarikoitua osan näistä aineista. Huumemäärät ovat pienempiä kuin useissa muissa Euroopan maissa. Taulukossa 2. kuvataan vuosien 2012–2021 välisiä tilastoja poliisin ja tullin takavarikoimien huumausaineiden osalta. Vuoden 2022 tilastot julkaistaan vasta alkuvuodesta 2024. Takavarikoitujen huumeiden perusteella ei kuitenkaan voi

4 Luokkaan kuuluu muassa kotona lapsiaan hoitavia vanhempia, syrjäytymisvaarassa olevia nuoria, osatyökykyisiä henkilöitä sekä muista syistä työmarkkinoiden ulkopuolelle jääneitä tai jättäytyneitä (Tilastokeskus 2023 https://www.stat.fi/tup/kokeelliset-tilastot/vaeston-paaasiallinen-toiminta/index.html).

luotettavasti arvioida huumemarkkinoiden todellista laajuutta tai niiden ajallista vaihtelua. Vuonna 2021 takavarikoitiin 395 kiloa amfetamiinia ja metamfetamiinia. Näistä metamfetamiinin suosio korostuu erityisesti pääkaupunkiseudulla. On kuitenkin huomionarvoista, että jätevesitutkimusten perusteella kokaiinin käyttö on ohittanut amfetamiinin ja metamfetamiinin käyttömäärät viimeisen kahden vuoden aikana. Ekstaasia puolestaan takavarikoitiin 81 400 tablettia. Ekstaasitakavarikkojen määrät ovat vuosittain vaihdelleet erittäin paljon, mutta vuoden 2021 takavarikkomäärä oli toiseksi alhaisin kuluneen kymmenen vuoden aikana. Heroiinia takavarikoitiin noin 100 grammaa, mitä poliisi pitää hyvin vähäisenä määränä. Takavarikoidun Subutexin määrä oli 68 060 tablettia, mikä on varsin hyvin linjassa viime vuosien tilastojen kanssa. Muita huumausaineeksi luokiteltuja lääkevalmisteita löydettiin noin 516 730 kappaletta, joka on merkittävästi suurempi määrä kuin useimpina vuosina. Kokaiinin osalta vuodesta 2019 lähtien voidaan havaita selkeää kasvua myös takavarikoidussa määrässä ja vuonna 2021 takavarikoitiin 61 kiloa kokaiinia. LSD-lappuja takavarikoitiin 11 450 lappua vuonna 2021.

1990-luvun alkupuolella markkinoille saapui somalipakolaisten myötä uusi huume, khat, jolla ei juuri ole käyttäjäkuntaa suomalaisen väestön keskuudessa. Vuonna 2021 sitä takavarikoitiin 276 kiloa, mikä on selvästi alhaisin määrä kuluneen kymmenen vuoden aikana. Lisäksi voidaan todeta, että gammaa ja lakkaa saatiin takavarikkoon yhteensä noin 200 litraa.

Laittomilla huumausainemarkkinoilla tapahtuvia muutoksia voidaan pyrkiä arvioimaan myös tarkastelemalla muutoksia huumeiden hinnoissa. Tällöin olisi kuitenkin otettava huomioon, että huumeiden hinnat vaihtelevat huomattavasti, mihin vaikuttaa muun muassa aineiden saatavuus, paikkakunta, ostajan ja myyjän välinen suhde, hankintatapa, ainemäärä ja sen laatu (Perälä 2011).

Taulukko 2 Vuosina 2012–2021 poliisin ja tullin takavarikoimien huumausaineiden määrät

	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Kannabiskasvi (Kpl)	18 150	23 000	21 800	23 000	18 900	15 200	13 100	15 900	19 300	17 100
Hasis (kg)		122	52	63	78	693	55	215	12	20
Marihuana (kg)		285	313	208	254	322	344	397	458	677
Kokaiini (kg)	25,7	4,5	6,3	9,2	18,5	7,3	10	223	52,2	63
Heroiini (kg)	0,1	0,2	0,1	0,4	0,3	0,4	0,1	7,8	0,3	0,1
Amfetamiini + metamfetamiini (kg)	139	91	298	300	192	259	203	190	262	395
Buprenorfiini (kpl)	48700	37078	25150	42950	73670	24510	63130	56470	77542	68090
Huumelääkevalmisteet (pl. Buprenofiini) (kpl)	76700	23700	24600	30700	102500	661580	141380	793680	53034	516730
LSD (kpl)	1102	3965	1610	3940	14770	5670	6750	20810	3295	11450
Ekstaasi (kpl)	23623	121600	131700	23660	127680	66420	219350	265510	137828	84100
MDMA (kg)							2,6	28,7	14,8	5,2
Khat (kg)	1920	4767	3060	1040	815	2300	711	1313	427	276
GBL (Litraa)	228	265	40	96	150	160	165	54	333	198
GHB (Litraa)	1	0,7	0,44	0,98	0,56	1	0,9	0,6	0,58	0,27

Lähde: Koskinen & Virtanen (2023) Päihdetilastollinen vuosikirja, s.80. THL

Lähteet

Kaakinen, M & Näsi, M. 2021. Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 47/2021

Karjalainen, K., Hakkarainen, P. & Salasuo, M. 2023. Suomalaisten huumeiden käyttö ja huumeasenteet 2022: Suomalaisten huumekokeilut yleistyvät, asenteissa ja mielipiteissä isoja muutoksia. THL. https://www.julkari.fi/handle/10024/146435

Koskinen, H. & Virtanen, S. 2023. Päihdetilastollinen vuosikirja 2022: Alkoholi ja huumeet. THL. https://www.julkari.fi/handle/10024/146004

Perälä, J. 2011. Miksi lehmät pitää tappaa?": Etnografinen tutkimus 2000-luvun alun huumemarkkinoista Helsingissä. THL. https://www.julkari.fi/handle/10024/80086

Raitasalo, K & Härkönen, J. 2019. Nuorten päihteiden käyttö ja rahapelaaminen: ESPAD-tutkimus 2019. THL. https://www.julkari.fi/handle/10024/138792

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2023. Jätevesitutkimus: väestötason huumeiden käyttö. THL. https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/jatevesitutkimus

Tilastokeskus. 2023. Rikos- ja pakkokeinotilasto. Helsinki: Tilastokeskus.

https://stat.fi/til/rpk/

3 Crime trends in Finland

Janne Kivivuori, Ilari Kolttola, Aaro Beuker, Anna Raeste, Maiju Tanskanen, Matti Näsi, Tiina Malin and Teemu Vauhkonen

- In Finland, homicide decreased from the early 1990s until recently; the drop may have levelled out or reversed in 2020–22.

- Finnish homicide remains dominated by marginalised male alcoholics and drinking group conflicts.

- Assault offences remained stable in 2013–2022, a trend corroborated by victim surveys. Rape offences increased during the decade, also corroborated by victim surveys.

- The numbers of child sexual abuse offences reported to the police have varied annually but increased in recent years in both crimes reported to the police and victim surveys.

- Personal and household theft victimisation decreased, while theft offences reported to the police remained stable. The divergence can reflect theft against businesses being more stable than personal victimization.

- Fraud and identity theft have increased, a trend corroborated by both administrative statistics and the national crime victim survey.

- The role of alcohol in violent offending decreased, even though the influence of alcohol remains prevalent in violence.

- In the 15–17 age group, violence, theft and property destruction decreased in the early part of the decade, levelling out after that. In the 18–20 age group the trends of violence, theft and property destruction were similar to the 15–17-year-olds.

- In Finland, youths under 15 years of age are not criminally culpable. However, their offences are recorded in administrative crime statistics. In this age category, the recorded assault offence rate doubled from 2013 to 2022. While reporting propensity may have increased, available research suggests that the trend may also capture real

increase of aggression. Patterns such as use of sharp instruments and offenders taking videos of the crime have increased.

- International comparisons of violence in European and Nordic adult populations suggest that Finland has above-average problems related to both lethal and other violence. According to EU-wide comparisons, Finland has a high rate of both partner and non-partner violence against women.

Unless otherwise mentioned, the trends in this report refer to the decade 2013-2022. This report emphasizes findings on homicide, and findings cross-validated by administrative statistics and KRIMO crime surveys.

3.1 Finland

Situated in northern Europe, Finland has a population of 5.5 million (2022). In terms of socio-political institutions, Finland belongs to a group of Nordic welfare states with Sweden, Denmark, Norway and Iceland. It has a compulsory and free-of-charge school system, connecting all youths to educational institutions up to the age of 18. With 49,000 US dollars as average annual income, the country ranks 16th among 38 OECD countries (OECD Data). Regarding the criminal justice system, Finland represents a culture of penal moderation, with policy emphasis on prevention and rehabilitation. The Finnish prisoner rate of 43 per 100 000 population rate is one of the lowest in Europe (Aebi et al. 2022) and the world.

3.2 Crime indicators

In this report, we have drawn on administrative crime statistics and KRIMO crime surveys to describe trends in selected crimes in Finland. The use of administrative statistics and survey data in tandem is mutually complementary. Administrative statistics do not include crimes which are not reported to the authorities. The propensity of people to report offences to the police is a temporal and spatial variable. To tackle this challenge, criminology has developed the hidden crime survey (Kivivuori, 2011). On the other hand, such crime surveys typically fail to capture the most serious crimes, and the most marginalised offender and victim groups. Therefore, this summary report has focussed primarily (but not exclusively) on homicide and on crime types for which survey information is available, in order to present a cross-validated overview of recent crime trends.

Regarding administrative statistics, the primary source is the Statistics on Offences and Coercive Measures (SOCM) compiled and published by Statistics Finland. In this report, we primarily used figures on offences reported to the police. Figures based on suspects in cleared offences are also needed whenever socio-demographic breakdown is needed. In both cases, counts are based on offences as observation units, meaning that a single person may have committed more than one offence per annum. The gross number of offences reported to the police may reflect crime incidence and/or reporting propensity. With the exception of homicide, attempts are included in the figures. Homicides are additionally examined by cause of death statistics, counting victims of lethal violence.

Regarding crime surveys, we drew on KRIMO key monitoring systems, such as the *Finnish Crime Victim Survey* (FCVS) and the *Finnish Self-Report Delinquency Study* (FSRD). *Finnish Crimes against Businesses Survey* (FCBS), conducted in 2010 and 2018, has also been referenced to. KRIMO developed these survey systems by combining international models with methodological research in local conditions (Aaltonen et al. 2012; Kivivuori et al. 2012; Kivivuori et al. 2013; Kivivuori 2014; Kaakinen et al. 2022).

We have cited selected further research if it provided clarification of observed trends and pattern changes, to allow the interested reader to find more in-depth analyses of the descriptive trends.

3.3 Crime trends

Homicide

Homicide includes five legal crime labels: murder, manslaughter, manslaughter under mitigating circumstances, infanticide, and causing of death in the context of an assault offence. In Finnish penal law, the last-mentioned category refers to incidents in which the violence was intentional, while the result of death was not. Together, these crime rubrics correspond to the definition of homicide used in the European Homicide Monitor standard (Granath et al. 2011), capturing lethal and intentional interpersonal violence.

In the last ten years, the number of these offences has varied between 116 and 74. In 2022, the homicide rate in Finland was 1.49 per 100 000 population.

Table 1 Homicide offences reported to the police, Finland 2013-2021 (SOCM.)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Homicides	107	112	116	96	74	95	83	95	94	83
Homicide per 100 000 pop	1.96	2.05	2.11	1.74	1.34	1.72	1.50	1.72	1.69	1.49

Figure 1 shows the homicide trend based on cause-of-death statistics from 1955, using 5-year periods, with the year 2020 also given. The trend shows a high homicide rate period from 1970 to the beginning of the 1990s, after which a consistent homicide drop took place. The most recent observation year suggests an end to the drop among male victims. Note that infanticide, defined as including victims less than one year old, has not been included in Figure 1.

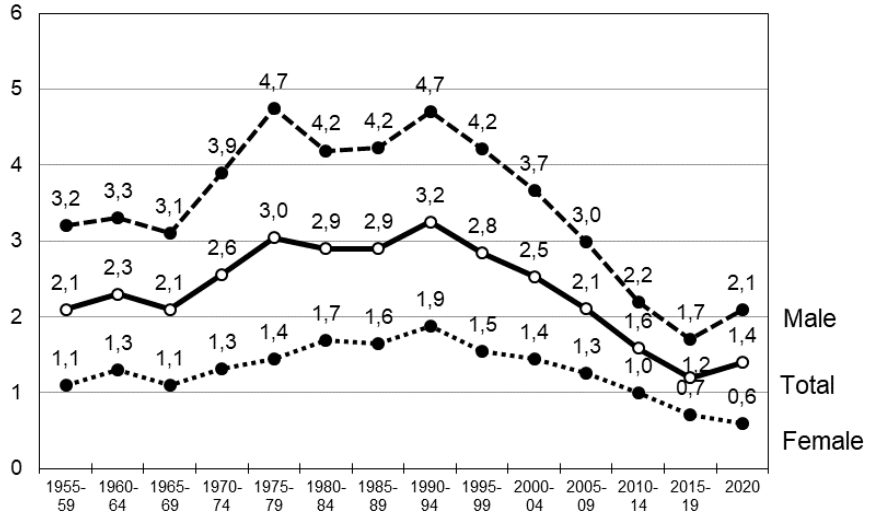

Figure 1 Homicide fatality rate pare 100 000 population, Finland 1955-2020. Victims younger than 1 year old have not been included.

Finnish homicide is still characterised by a high proportion of incidents involving drunken marginalised males. However, the presence of alcohol drunkenness in homicide has decreased since the 1990s (Lehti, 2014). During the last 10 years, the proportion of offenders under the influence of alcohol has remained rather stable whereas the role of drug use has increased.

Finnish homicide trends have been extensively analysed from long duration change (Lehti & Sirén 2020; Kivivuori et al. 2022) to analyses of the 1970s homicide boom (Kivivuori 2003) and the post-1990s homicide drop in Finland (Lehti 2014) and in the European context (Suonpää et al. 2022).

Assault

Assaults include three crime rubrics: assault, aggravated assault and petty assault. The recorded number of these offences was 35,515 in 2013, and 38,160 in 2022. The number of reported offences was stable from 2014 to 2021, with approximately 6 offences per 1000 population. Last year the number was close to 7 offences per 1000 population (Table 2).

Table 2 Assault offences reported to the police, Finland 2012-2021 (SOCM.)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Assault offences	35,515	32,928	33,661	33,769	33,535	33,639	33,849	33,285	34,123	38,160
Assaults per 1000 p	6.5	6.0	6.1	6.1	6.1	6.1	6.1	6.0	6.2	6.9

National victim surveys largely corroborate the stable trend from 2013 to 2021 (Figure 2). Assault victimisation has been very stable over the 10-year period.

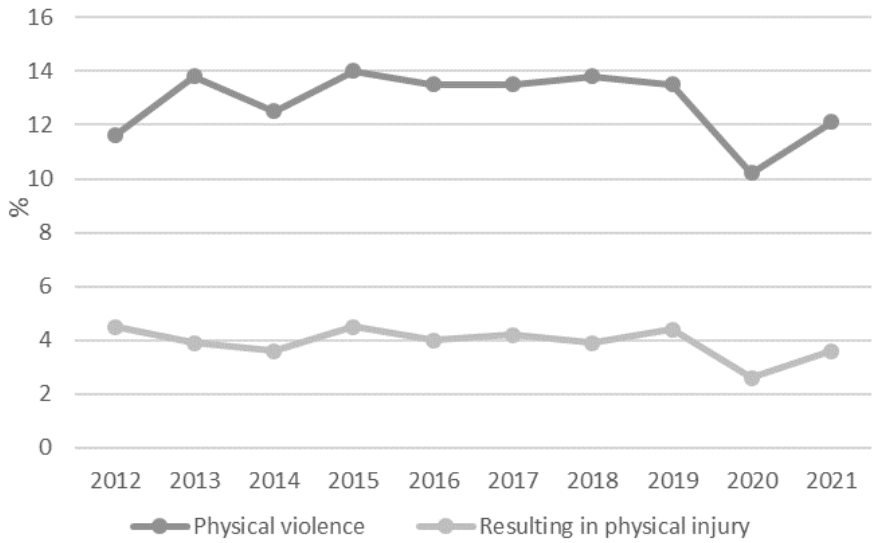

Figure 2 Violence victims, % of 15–74-year-olds, 2012-2021, Finland. (FCVS).

The year 2020 shows a violence dip (Figure 2). The temporary decrease could probably be explained by COVID-19 related lockdowns and closures, as bars and restaurants were closed for a period in the spring of 2020. The most recent reading (2021) saw restoration of the standard level of risk. This temporary drop is not seen in police statistics.

During the period 1980-2009, when intermittent victim surveys were conducted, Finnish victimisation trends and trends of recorded offences were often divergent, a discrepancy explained by an increasing propensity of victims to report crimes to the police. During the last decade, reporting propensity has saturated to a stable level, a partial explanation why survey and register sources yielded similar trends in assault offences.

Sexual violence

Sexual violence here comprises rape offences (rape and aggravated rape, including attempts) and child sexual abuse (CSA; child sexual abuse and aggravated child sexual abuse, including attempts). It is noteworthy to mention, that the law on sexual offences was reformed in the beginning of 2023. Due to the reform, sexual crimes have been under public discussion, which may have increased victim awareness or propensity to report crimes.

The number of rape offences reported to the police has increased in the past 10 years (Table 3). In 2022 the number of reported offences was lower than in 2021, when the number had increased by more than a quarter from the previous year. In the longer-term, the number has been rising. This can partly be explained by legislative changes and victim awareness.

Table 3 Rape offences reported to the police, Finland 2013–2022 (SOCM)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Rape offences	975	1,009	1,043	1,160	1,245	1,393	1,477	1,450	1,851	1,669
Rape offences per 10,000 p	1.79	1.84	1.90	2.11	2.26	2.52	2.67	2.62	3.34	3.00

Figure 3 contrasts recorded rapes with victim self-reports on sexual violence. Note that the measurement units are different: recorded offences are measured as offences per 10,000 persons, while the sexual victimisation scale is measured as percentages (much more prevalent). There is some consistency in the trends, even though the rise in the results of FCVS is not statistically significant on an annual level.

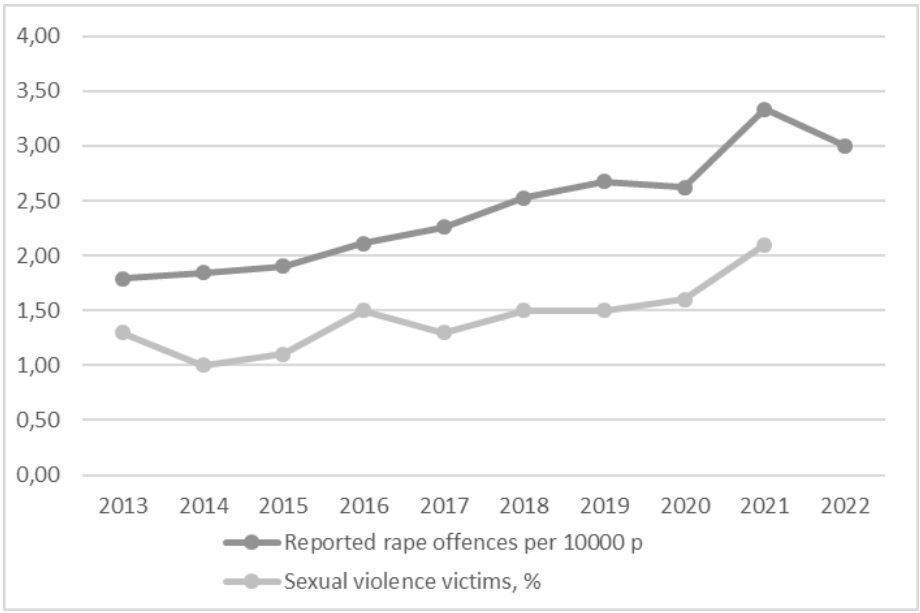

Figure 3 Reported rape offences per 10 000 persons (SOCM) and percentage of sexual violence victims among 15–74-year-olds (FCVS), Finland 2012-2021.

In the past ten years, the number of child sexual abuse offences reported to the police has varied annually as the number is dependent on crime series and the way they have been recorded (Table 4). In the last few years, the number has been growing and in 2022, 2,380 cases of child sexual abuse were reported to the police. Some of the increase can be explained by changes in law and reporting propensities but the increase in recent years cannot fully be explained by these changes.

Table 4 Child sexual abuse offences reported to the police, Finland 2013–2022 (SOCM)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Child sexual abuse offences	1,634	1,389	1,217	1,218	1,168	1,373	1,709	1,770	2,089	2,380
Child sexual abuse offences per 10,000 p	3.00	2.54	2.22	2.21	2.12	2.49	3.09	3.20	3.77	4.28

The Finnish child victim survey (CVS, conducted in the years 1988, 2008, 2013 and 2022) and School Health Promotion Study (SHPS, comparable question in 2019) asked ninth graders (age approx. 15) about their sexual experiences with persons at least 5 years older than them. Figure 4 examines trends in self-reported crime in relation to the crimes reported to the police. Note the different measurement units. The latest trends in both data resources have been increasing. The increase in the results of child victim survey between the years 2013 and 2022 is not statistically significant (Mielityinen et al. 2023).

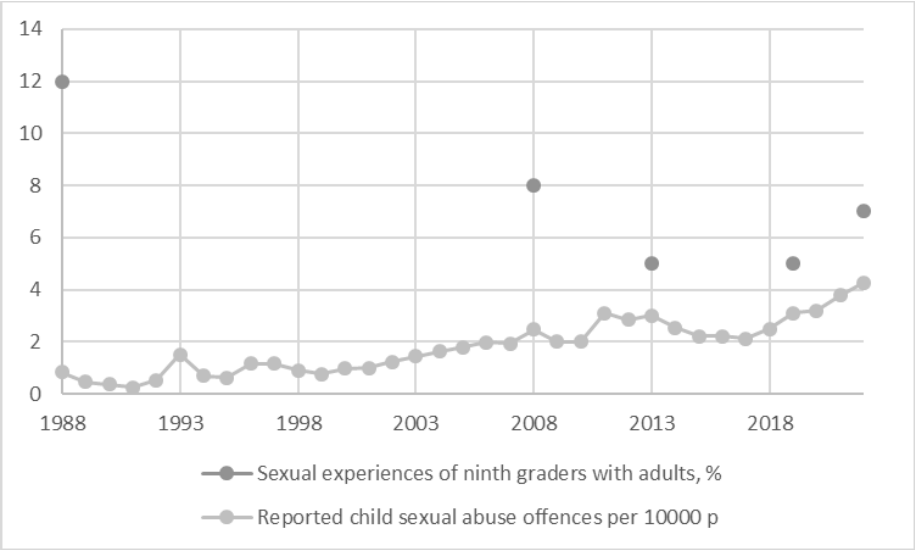

Figure 4 Reported child sexual abuse offences per 10000 persons (SOCM) and percentage of ninth graders with sexual experiences with adults (CVS) (Fagerlund et al. 2014; Finnish Institute of Health and Welfare 2019).

Theft

Theft offences include petty theft, theft, and aggravated theft. The number of thefts reported to the police has remained relatively stable in absolute terms and per population. In 2020, the year of COVID-19 lockdowns, the number of reported theft offences were above average. Within the general theft category, aggravated theft decreased from 3054 in 2013 to 2177 in 2022.

Table 5 Theft offences reported to the police, Finland 2012–2021 (SOCM)

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Reported theft offences	141,395	143,141	138,571	131,432	125,431	122,741	126,906	139,121	127,791	128,250
Reported theft offences per 1000 pop	25,9	26,2	25,3	23,9	22,8	22,2	23,0	25,1	23,0	23,1

The *Finnish Crime Victim Survey* captures the percentage of persons whose personal property was stolen outside the home (Figure 5). This type of victimisation decreased during the last decade. The same decreasing trend can also be seen in vehicle theft, as captured by the FCVS.

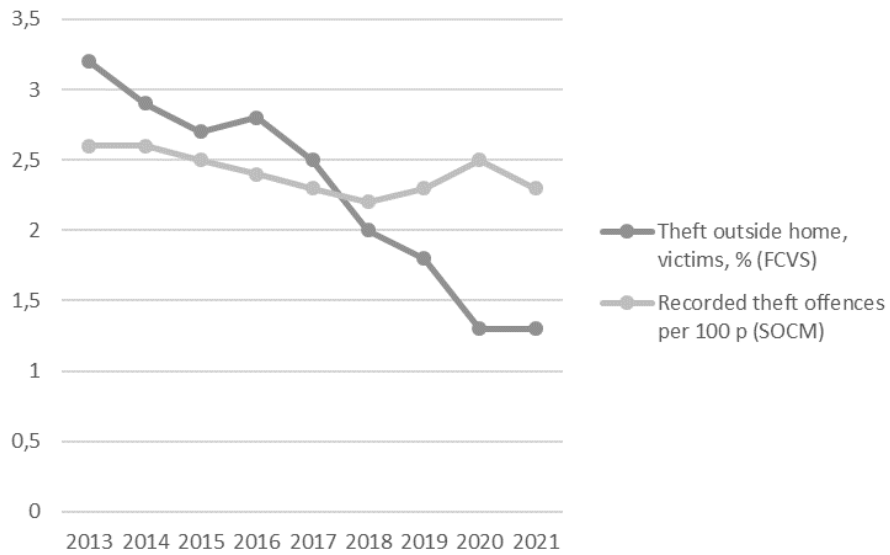

Figure 5 Theft of personal property outside home, per cent of the 15–74-year-old population (FCVS), contrasted with reported theft offences per 100 persons (SOCM).

The declining trend of theft against persons and households reflects a drop in the theft of vehicles and other physical property. Identity theft and consumer fraud have increased during the last decade, as observed in both administrative statistics and the FCVS survey system (Figure 6).

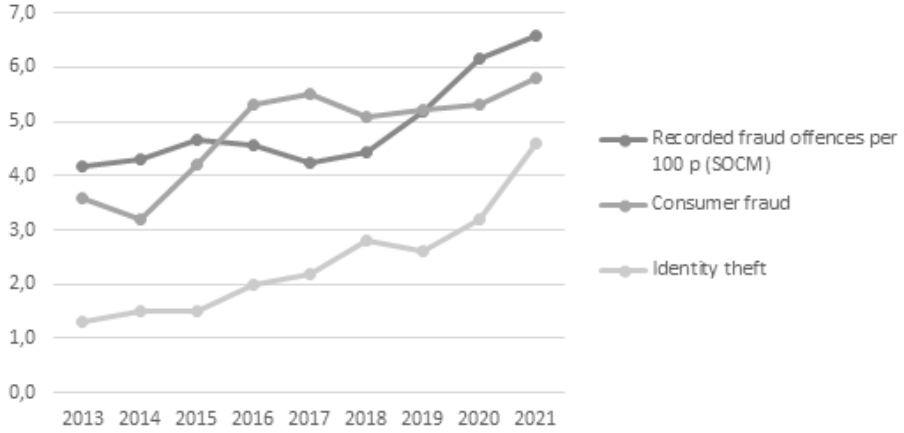

Figure 6 Consumer (FCVS) fraud and identity theft (FCVS), % of the 15–74-year-old population, contrasted with reported fraud offences per 1000 persons (SOCM).

It should be noted that theft offences reported to the police include crimes against businesses and institutions, a quantitatively major crime target. According to the Finnish Crimes against Businesses Survey, theft victimisation against the retail sector remained stable between 2010 and 2018, with some increase in offences committed by unknown persons (Saarikkomäki et al. 2019). Based on this, it seems that the decreasing trend in theft has benefitted private persons and households more than the businesses in the retail sector.

Economic crime

Economic crime covers in this instance tax offences, accounting offences and bankruptcy offences. The number of police-recorded economic crimes has decreased considerably from 2019, which marked the highest total numbers of economic crimes in ten years. In 2022, police registered 2,822 tax offences, accounting offences and bankruptcy offences. This means the number of economic offences decreased by 16 per cent from the previous year.

Table 6 Economic offences reported to the police, Finland 2013-2022 (SOCM)

...	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
Reported theft offences	2,281	2,666	2,685	2,954	3,129	3,159	3,383	2,983	2,440	2,822
Reported theft offences per 10 000 pop	4,18	4,87	4,89	5,37	5,68	5,72	6,12	5,39	4,40	5,07

Before the decrease in reported economic offences, the number of offences had risen continuously since 2010. The decrease from the peak of 2019 has mostly been due to the decrease of tax offences, just as the increase in 2010-2019 was due to the rising numbers of tax offences. Accounting offences and bankruptcy offences have remained fairly stable. The observed decrease in tax offences has likely been caused by the changing emphasis in resource allocation within the field of investigation of economic offences and risk-based tax audits.

As regards economic crime, no survey-based data are available to complement the above trend descriptions based on police statistics. In the 2018 Crimes against Businesses Survey (FCBS), the firms were asked to report if their competitors had used illegal means in business activities in relation to employees, such as illegal working conditions and terms. In the hotel and restaurant sector, eight per cent of the firms had perceived such illegal competition, whereas the same percentage in retail sector was 2 per cent (Saarikkomäki et al. 2019, 88). However, the trend remains unspecified as there has not been repeated survey after 2018.

3.4 Youth crime

Crime trends among young people is monitored in Finland by means of both criminal justice statistics and surveys. In what follows, we use both. To a degree, these basic sources capture different parts of the seriousness continuum. For serious crime *incidents* such as homicide, serious violence, and robbery, administrative statistics is more reliable than surveys. In contrast, for the prevalence of young *persons* participating in less serious mass crime, surveys are indispensable sources.

The Finnish criminal justice system uses three age categories of youth, with repercussions on how offenders are punished or treated. Persons under 15 years of age are not criminally culpable. In such cases, the social services deal with the matter. However, the crime is entered to the police information system (and therefore to the SOCM). Age categories 15 to 17 and 18 to

20 have special stipulations reducing penal severity. To match this logic, we used the same age categories in crime trend description.

During the last 10 years, theft offences by young people have decreased. Property destruction decreased in the first half of the decade in the 15 to 20 age groups, remaining stable after that. This crime type was stable in the youngest age group. Violence (assault offences) increased in the youngest group and decreased in the category 18 to 20. The middle category 15 to 17 showed a nonlinear trend: first a decrease, and after 2018, a moderate increase in police-recorded assaults. The increase in the group of less than 15-year-olds was stable and relatively drastic: the number of offences per 10 000 population increased from 11 in 2012 to 25 in 2021.

The Finnish Self-Report Delinquency Study is a nationally representative crime survey among 15–16-year-olds (Kaakinen & Näsi 2021; Kaakinen et al. 2022). Following the logic of this report, it is of some interest to compare the FSRD survey-based findings with the police-recorded crime trends in the age category 15 to 17. These comparisons are shown in Figures 7a, 7b and 7c below. Note that the police-recorded offending figure is offence-based while the survey observations are person-based. Also, the vertical scales differ: it shows percentages for the survey and rates per 1000 persons for the administrative statistic. Overall, the two sources largely agree on the direction of change in the three offence categories examined: a clear decrease in the first part of the observation decade was followed by a more stable phase. The administrative crime statistics and the self-reports-based survey source thus cross-validate one another in the domain of youth crime.

Based on police recorded offences, the crime trends have been quite similar in the 18 to 20 and 15 to 17 age groups (decrease and levelling out). In the younger group, the trends are different and show increase of recorded violence.

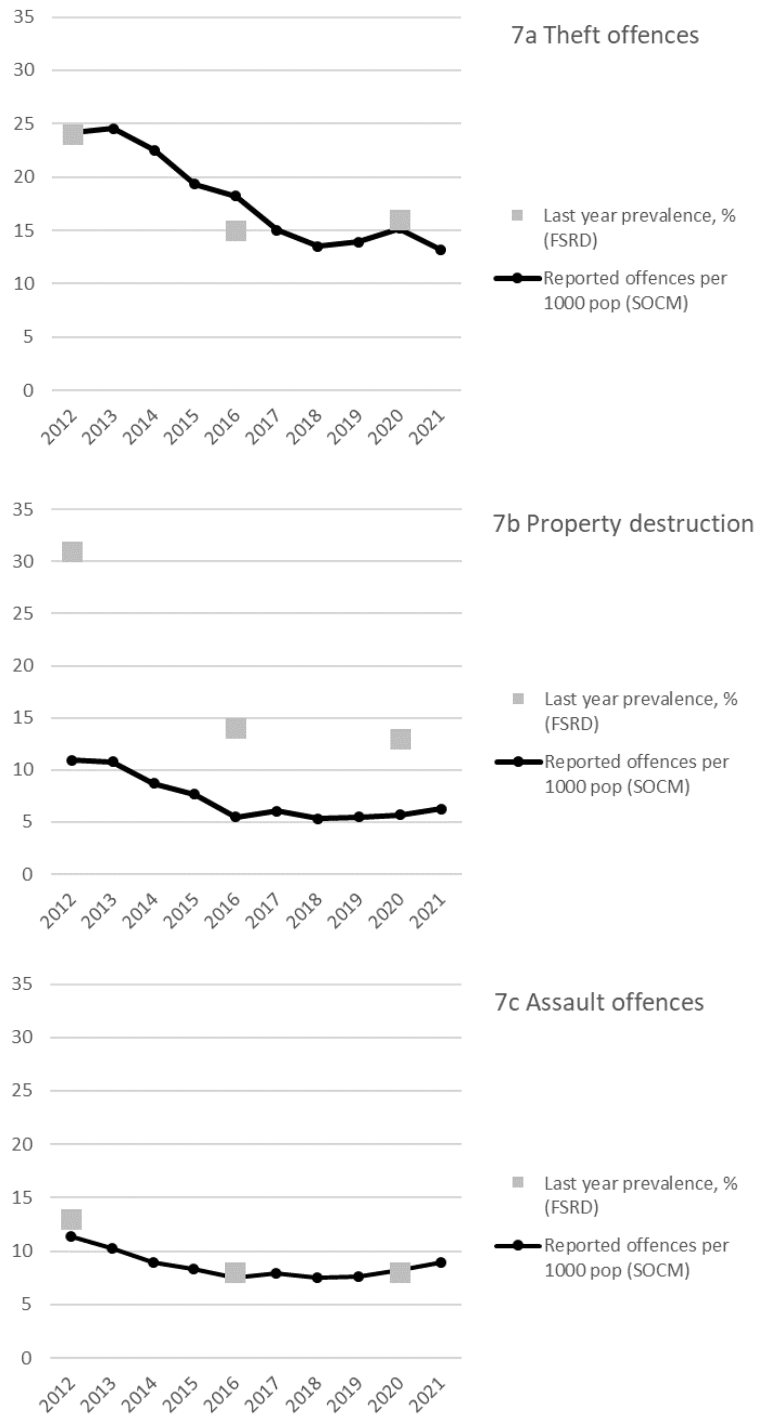

Figure 7a, 7b and 7c Theft, property destruction and assault offences by young persons: comparison of police recorded offences (15–17-year-olds) (SOCM) and self-reported prevalence rates (15–16-year-olds). Finland 2012-2021 (FSRD).

In the category of youths under 15 years of age, police recorded violence and robberies have increased during the last seven to eight years (Danielsson 2022). Even though there have been changes in the compulsory reporting of incidents by child protection agencies, the best currently available analyses indicate that the increase of violence in this group cannot be completely explained by reporting propensity. In the current state of knowledge, the observed trend appears to capture a real increase in violent behavior by children. The increase is general in urban, suburban and rural areas. Sharp instruments and taking videos during the incident are increasingly often seen in incidents involving minors (Danielsson 2022).

3.5 Alcohol

Traditionally, the Finnish homicide scene has been heavily connected to drinking group violence among marginalised and unemployed males. The dynamics of homicide has been connected to total alcohol consumption in the long historical perspective (Lehti & Sirén 2020). However, while alcohol retains its high prevalence in crimes of violence, its role is decreasing. Both SOCM and youth crime surveys (Näsi 2016, 15-16) indicate that the proportion of offences committed while drunk has been decreasing during the recent decades. In homicide, the prevalence of alcohol has decreased considerably since the 1990s (Lehti, 2014). Simultaneously with the decreasing role of alcohol, the share of homicides investigated as murders (instead of manslaughter or other penal codes for homicide) increased. During the last decade, the proportion of alcohol-related offenders has been stable. Most Finnish homicides are still related to alcohol and are investigated as manslaughter. Alcohol has been replaced in part by drugs and psychoactive substances as incident-level correlates of crime.

3.6 International comparisons

Making an international comparison of crime rates using administrative statistics is challenging, because legal crime definitions, counting rules and control practices differ cross-nationally. Therefore, criminologists often prefer homicide statistics and crime surveys for the purposes of comparison.

Homicide

The Finnish homicide rate has traditionally been higher than is typical in the Nordic area and in the Western Europe. Comparison with the other Nordic countries is particularly relevant due to social and cultural similarities, and it shows Finland having the highest rate of homicide in the Nordic area (Lehti et al. 2019). In the Finnish homicide report of 2019, 73 per cent of the countries representing the European Economic Area had lower homicide mortality rates than Finland (Lehti 2020). The countries above the Finnish mortality were mostly from Eastern Europe.

A recent study comparing the 1990s homicide drop in Finland with six other European countries found that the substantial drop was observed in all countries, and in both male and female victimisation (Suonpää et al. 2022). In Finland, the relative distribution of homicide types remained stable: the most common homicide type was alcohol-related conflict outside the criminal milieu for men, and family-related homicide for women, whereas homicides taking place in the criminal milieu remained exceptionally rare. The difference was stark with Switzerland, where the typical homicide victim is a woman killed by a family member, and with Sweden, where criminal milieu homicides of young males started to increase in the 2010s.

Victim surveys

The International Crime Victim Surveys (ICVS) were started in 1988 and ended in 2005 (van Dijk et al. 2007). Due to specific sampling difficulties, the results of the last survey, the so-called EU-ICVS conducted in 2003-5, are not reliable for Finland (Aromaa & Heiskanen 2006). The four sweeps from 1988 to 1999, with a core group of seven to 12 European countries participating can be briefly summarised. These surveys suggest that the prevalence of assault or threats was higher than average in Finland. The proportion of countries manifesting lower violence prevalence ranged from 60 to 86 per cent in the four survey waves 1988-1999 (van Dijk et al. 2007). Personal theft victimisation yields a different picture. With the exception of the first survey wave in 1988, only few (9-23 per cent) of the participating countries manifested lower theft victimisation percentages than Finland in the 1991-1999 survey waves. Thus, the ICVS appeared to indicate that during the 1990s, Finland was comparatively high on violence and comparatively low on theft.

For theft, we lack more recent international adult victim surveys. In contrast, for violence, some surveys have been conducted. Recent Crime, Safety and Victims' Rights survey conducted by the European Fundamental Rights Agency shoes physical violence victimisation rates in 29 European

countries. The comparison placed Finland as the second most violent European nation (FRA 2021) after Estonia. Thus, in that survey on physical violence, the proportion of countries ranking lower than Finland was 96 per cent. For Finland, the ICVS sweeps 1988-1999 and the FRA survey of 2021 both indicated a violence problem at a higher level than is typical in Europe, a finding consistent with homicide rates.

Some EU-wide surveys have been conducted that focus specifically on violence against women. An FRA survey collected in EU countries in 2012 showed high rates of violence against women in Finland and other Nordic countries in comparison to other EU countries. In specific, the rates of both partner and non-partner violence were among the highest in Finland. (FRA 2014.) Similar findings have been suggested by the ongoing Eurostat victim survey on violence against women (EU-GBV) collected between 2020 and 2023 in the EU countries. According to the current data of 16 European countries, Finland has the highest victimization rate of both partner and non-partner violence. (Eurostat 2023.) Although multiple sources indicate a comparatively high prevalence of violence against women in Finland, it is possible that these findings are at least partially attributable to methodological issues[1]. Since the used violence measures have not used an injury criterion, cultural differences in responding cannot be fully excluded (see Holmberg 2022, 159-160). Alternative or supplementary hypotheses include: high levels of equality place women more at risk of violence; and/or high levels of education expands the perception of conflicts to be considered as violence, and hence reporting of incidents in surveys will also be higher.

The Finnish Crimes Against Businesses survey of 2018 suggested that the Finnish retail sector suffers from a higher risk of shoplifting and violence against employees than their Dutch and UK counterparts (Saarikkomäki et al. 2018).

Youth crime surveys

Findings in adult populations cannot necessarily be generalised to youths. The most recent international criminological youth survey is the third sweep of the International Self-Report Delinquency Study (ISRD-3), targeting 13–16-year-olds. Its report shows last year crime prevalence rates for 22 European countries, with measurements in selected big cities between 2012 and 2015 (Enzmann et al. 2018). In that study, Finland's ranking varied according to different types of victimisation. In robbery victimisation, Finland

1 Importantly, there were major methodological differences in the FRA survey in terms of the method of the data collection (first contact over telephone vs. in person) in Finland, Sweden, and Denmark, in comparison to the other countries (FRA 2014).

had the highest prevalence in Europe, while in assault victimisation, only 18 % of the comparison countries had lower victimisation prevalence than Finland. Thus, it appears that violent behaviour against youths in Finnish cities was expressed as robberies in 2012-2013. The offenders were typically slightly older youths, with over-representation by persons identified by the victims as being of non-Finnish origin (Kivivuori et al. 2014).

The Health Behaviour in School Aged Children survey (HBSC), operated by the World Health Organization, corroborates the low Finnish assault/violence victimisation prevalence. In 2018, among 15-year-olds, only 12 per cent of the 43 comparison countries manifested a lower prevalence rate of fighting than Finland (Inchley et al. 2020)[2].

In ISRD3, Finland also ranked relatively high in theft victimisation, as 86 per cent of the comparison countries had lower last year prevalence. The same applied to hate crime victimisation (73 % of comparison countries with lower rates). Thus, with the exception of assault/violence, the Finnish youth victimisation rates have been above average in European comparison, as revealed by international self-report surveys.

Overall, comparative surveys among adults converge to suggest that violence and threats are more prevalent in Finland than could be predicted solely from living standards and the welfare state regime. At least in the 1990s, theft prevalence was below most comparison countries. It is unfortunate that the International Crime Victim Surveys were discontinued after 2005.

In contrast, Finnish youths do not emerge as suffering from heightened violence risk, with the possible exception of robbery. Relatively high violence victimisation rates among adults, as suggested by international crime surveys, could also reflect methodological factors, such as more honest responding in victim surveys, or cultural factors, such as wider violence concepts applied by the respondents (Kivivuori 2014). However, homicide rate comparisons are consistent with survey-based findings on violence, thus validating one another. It appears to be possible to tentatively suggest that in European comparison, Finland's violence problem may also extend to non-lethal and 'everyday' violence among adults, but not among youths.

2 The HBSC survey uses last year participation in at least 3 fights as the key reported violence indicator.

Abbreviations

CVS *Child Victim Survey*

FCBS *Finnish Crime against Businesses Survey*

FCVS *Finnish Crime Victim Survey*

FHM *Finnish homicide monitor*

FRA *European Union Agency for Fundamental Rights*

FSRD *Finnish Self-Report Delinquency Study*

ICVS *International Crime Victim Surveys*

HBSC *Health Behaviour in School Aged Children*

SOCM *Statistics on Offences and Coercive Measures*

Literature

Aaltonen, M. & Kivivuori, J. & Martikainen, P. & Sirén, R. (2012). Socioeconomic differences in violent victimization: Exploring the impact of data source and the inclusivity of the violence concept. European Journal of Criminology 9:6, 567–583.

Aebi, Marcelo (2010). Methodological Issues in the Comparison of Police-Recorded Crime Rates. In Shlomo Giora Shoham, Paul Knepper, Martin Kett (eds): International Handbook of Criminology. Taylor and Francis Group.

Aebi, Marcelo & Cocco, Edoardo & Molnar, Lorena & Tiago, Mélanie M. (2021). Prison populations. SPACE I - 2021 – Council of Europe Annual Penal Statistics: Prison populations. Council of Europe, Lausanne.

Aromaa, Kauko & Heiskanen, Markku (2006). Kansainvälinen rikosuhritutkimus vaikeuksissa. Haaste 3/6, s. 16-17.

Danielsson, Petri (2022). Nuorten väkivaltarikollisuuden määrä ja piirteet poliisin tietoon tulleen rikollisuuden valossa. Keskusrikospoliisi, Vantaa.

Enzmann, D, Kivivuori, J, Haen Marshall, I, Steketee, M, Hough, M, Killias, M. (2018) A Glo-bal Perspective on Young People as Offenders and Victims. First Results from the ISRD3 Study. Springer Briefs in Criminology, Switzerland.

Eurostat (2023). Gender-Based Violence Database. https://ec.europa.eu/eurostat/web/gender-based-violence/database [Retrieved 3 Aug. 2023]

Fagerlund, M., Peltola, M., Kääriäinen, J., Ellonen, N., Sariola, H. (2014). Lasten ja nuorten väkivaltakokemukset 2013. Lapsiuhritutkimuksen tuloksia [The experiences of violence among children and youth 2013. The results from Finnish Child Victim Survey]. Poliisiammattikoulun raportteja 110. Poliisiammattikorkeakoulu, Tampere.

Finnish Institute of Health and Welfare. 2019. Sexual experiences with adults. The results from the School Health Promotion Study 2019. E-mail notification 9.8.2019. Helsinki: Finnish Institute of Health and Welfare.

FRA (2014). Violence against women: An EU-wide survey. Main results. Wien, European Union Agency for Fundamental Rights.

FRA (2021). Crime, Safety and Victim's Rights. European Union Fundamental Rights Agency. Luxembourg: Publications Office of the European Union.

Holmberg, Stina (2022). Det sexuella våldet I et jämforande perspektiv. In Amir Rostami & Jerzy Sarnecki (eds.): Det svenska tillståndet. En antologi om brottsutvecklingen I Sverige. Studentlitteratur, Lund.

Inchley, Jo & Currie, Dorothy & Budisavljevic, Sanja & Torsheim, Torbjørn & Jåstad, Atle & Cosma, Alina & Kelly, Colette & Arnarsson, Ársæll Már & Samdal Oddrun (eds.) (2020). Spotlight on adolescent health and well-being. Findings from the 2017/2018 Health Be-haviour in School-aged Children (HBSC) survey in Europe and Canada. International report. Volume 2. Key data. Copenhagen: WHO Regional Office for Europe; 2020. Licence: CC BY-NC-SA 3.0 IGO.

Kaakinen, Markus & Näsi, Matti (2021). Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2020. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 47/2021. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Kivivuori, J. (2003) Sudden Increase of Homicide in Early 1970s Finland. Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention 3:1, 6–21.

Kivivuori, J. (2011). Discovery of Hidden Crime. Self-Report Surveys in Criminal Policy Context. Oxford University Press, Oxford.

Kivivuori, J. (2014). Understanding Trends in Personal Violence: Does Cultural Sensitivity Mat-ter? In Michael Tonry (ed): Why Crime Rates Fall, and Why they Don't. Crime and Justice, Vol-ume 43. University of Chicago Press, Chicago.

Kivivuori, J. & Salmi, V. & Aaltonen, M & Elonheimo, H (2014). Kansainvälisen nuorisorikollisuuskyselyn (ISRD-3) mittaukset Suomessa 2013. Okeuspoliittisen tutkimuslaitoksen verkkokatsauksia 35/2014. Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos, Helsinki.

Kivivuori, J. & Salmi, V. & Walser, S. (2013). Supervision Mode Effects in Computerized Delin-quency Surveys at School: Finnish Replication of a Swiss Experiment. Journal of Experimental Criminology 9:1, 91–107.

Kivivuori, J & Sirén, R. & Danielsson, P. (2012). Gender Framing Effects in Victim Surveys. Eu-ropean Journal of Criminology 9:2, 142–158.

Kivivuori J & Rautelin M & Netterstrøm J B & Lindström D & Guðbjörg S. Bergsdóttir GS & Jónasson JO & Lehti M & Granath S & Okholm M & Karonen P (2022). Nordic Homicide in Deep Time. Lethal Violence in the Early Modern and Present Times. Helsinki University Press, Helsin-ki. Helsinki University Press, Helsinki. OA at https://hup.fi/site/books/m/10.33134/HUP-15/

Lehti, M (2014) Homicide drop in Finland, 1996–2012, Journal of Scandinavian Studies in Criminology and Crime Prevention 15:2, 182-199, DOI: 10.1080/14043858.2014.963931

Lehti, M (2019). Henkirikoskatsaus 2019. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, Katsauksia 34/2019. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Lehti, M, Kivivuori J, Bergsdóttir GS, Engvold H, Granath S, Jónasson JO, Liem M, Okholm M M, Rautelin M, Suonpää K, and Syversen V S. (2019). Nordic Homicide Report. Homicide in Denmark, Finland, Iceland, Norway and Sweden, 2007–2016. Research Briefs 37/2019. Helsinki: University of Helsinki, Institute of Criminology and Legal Policy. http://urn.fi/URN:ISBN:978-951-51-0669-8.

Lehti M, Sirén R (2020) The impact of alcohol consumption on homicide: A time-series analysis of three Nordic countries. European Journal of Criminology 17(3):352-369. doi:10.1177/1477370818802524

Näsi, Matti (2016). Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2016. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 18/2016. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Näsi, Matti & Kolttola, Ilari (2021). Suomalaiset väkivallan ja omaisuusrikosten kohteina 2020 – Kansallisen rikosuhritutkimuksen tuloksia. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutti, katsauksia 48/2021. Helsingin yliopisto, Helsinki.

Saarikkomäki E & Lehti M & Kivivuori J (2019). Vähittäiskauppaan ja majoitus- ja ravintola-alaan kohdistuvat rikokset. Kriminologian ja oikeuspolitiikan instituutin katsauksia 33/2019. Helsinki: Helsingin yliopisto.

Suonpää, K., Kivivuori, J., Aarten, P., Ahven, A., Granath, S., Markwalder, N., Skott, S., Thomsen, A. H., Walser, S., & Liem, M. (2022). Homicide drop in seven European countries: General or specific across countries and crime types? European Journal of Criminology, https://doi.org/10.1177/14773708221103799

van Dijk, Jan van & van Kesteren, John & Smit, Paul (2007). Criminal Victimisation in international Perspective. Key findings from the 2004-2005 ICVS and EU ICS. Onderzoek en beleid 257. Wetenschappelijk Onderzoeken, Haage.

HELSINGIN YLIOPISTO

ISBN 978-951-51-0700-8 (PDF)
ISSN 2342-7779 (PDF)
UNIGRAFIA
HELSINKI 2023